

รายงานการวิจัย

วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษา
เพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
กระทรวงศึกษาธิการ

มกราคม 2551

374.078	สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
ส 691 ร	รายงานการวิจัย เรื่อง วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้. กรุงเทพฯ : กระทรวงศึกษาธิการ 2551. 261 หน้า ISBN : 978-974-559-144-8 1. สังคมแห่งการเรียนรู้ - การประเมิน 2. การประเมินผลการศึกษา 3. ชื่อเรื่อง

รายงานการวิจัย เรื่อง วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

สิ่งพิมพ์ สกศ.

อันดับที่ 19 / 2551

ISBN:

978-974-559-144-8

พิมพ์ครั้งที่ 1

มกราคม 2551

จำนวน

1,000 เล่ม

ผู้จัดพิมพ์เผยแพร่

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ

99/20 ถนนสุขุโขทัย เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทรศัพท์ : 0 2668 7110 - 24 ต่อ 2328

โทรสาร : 0 2243 7914

Website : <http://www.onec.go.th>

ผู้พิมพ์

บริษัท เพลิน สตูดิโอ จำกัด

265 ซอยสวัสดิ์ ถนนประชาสงเคราะห์ แขวงดินแดง

เขตดินแดง กรุงเทพฯ 10320

โทรศัพท์ : 0 2692 0715

โทรสาร : 0 2692 0715

Website : <http://www.phloenstudio.com>

คำนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545 นโยบายด้านการศึกษารัฐบาลที่ได้แถลงต่อรัฐสภา และมาตรฐานการศึกษาของชาติต่างมีอุดมการณ์และหลักการการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา พัฒนาค้นได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อันเป็นเงื่อนไขไปสู่ระบบเศรษฐกิจฐานความรู้ที่พึงประสงค์

กระบวนการในการส่งเสริม และสร้างกลไกพัฒนาการจัดการศึกษาสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยหลากหลายขั้นตอน/วิธีการ การประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เป็นขั้นตอนหนึ่งเพื่อให้ทราบถึงความสำเร็จหรือความล้มเหลว ปัจจัย ปัญหา/อุปสรรค ของการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้ แต่ในปัจจุบันประเทศไทยยังขาดองค์ความรู้วิธีวิทยาการที่ใช้ในการประเมินในเรื่องดังกล่าว สำนักงานฯ จึงได้ดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง การประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและต่างประเทศ 2) ศึกษาวิธีวิทยาการที่ใช้ในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และ 3) เสนอกรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย

สำนักงานฯ ขอขอบคุณคณะนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ประกอบด้วย รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณี คำชาย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์ ไพฑูรย์พงษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วินิจ เทือกทอง ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา ศรีโพธิ์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชีรา มะหิเมือง รวมทั้งคณะผู้ทรงคุณวุฒิ ได้แก่ ดร.ทองอยู่ แก้วไทรชะ ดร.สุวัฒน์ เงินน้ำ ดร.เลขา ปิยะอัจฉริยะ ดร.เจื้อจันทร จงสถิตอยู่ และ ดร.รุ่งเรือง สุชาภิรมย์ ที่ได้ให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์นำไปสู่การปรับปรุงรายงานการวิจัยฯ ให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และหวังเป็นอย่างยิ่งว่ารายงานฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาส่งเสริม และสนับสนุนการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

(นายอำรุง จันทวานิช)

เลขาธิการสภาการศึกษา

บทสรุปสำหรับผู้บริหาร

วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษา เพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ความเป็นมา

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษาได้สนับสนุนให้มีการวิจัย เรื่อง วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการ ได้แก่ (1) เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและต่างประเทศ (2) เพื่อศึกษาวิธีวิทยาการที่ใช้ในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และ (3) เพื่อเสนอกรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย

แบบการวิจัยและวิธีการเก็บข้อมูล

แบบการวิจัยเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสม การเก็บข้อมูลมี 4 วิธีการ คือ (1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้และการจัดการศึกษาทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ (2) การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย (3) การสนทนากลุ่มระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่เป็นหลักสำคัญในการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย และ (4) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศ แหล่งข้อมูลของการวิจัย ประกอบด้วย แหล่งแรก ได้แก่ ตำรา เอกสาร และงานวิจัยของต่างประเทศตั้งแต่ปี ค.ศ. 2000 เป็นต้นไป และของประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2542 เป็นต้นไป แหล่งที่สอง เป็นข้อมูลการจัดการศึกษาของประเทศไทยในแถบเอเชียแปซิฟิกซึ่งประเทศไทยถือเป็นคู่เทียบ ได้แก่ ญี่ปุ่น สิงคโปร์และเกาหลีใต้ และแหล่งที่สาม เป็นกลุ่มบุคคล 2 ประเภท ประเภทแรก เป็นกลุ่มบุคคลซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาในสังคมไทยด้วยรูปแบบต่างๆ จำนวน 21 คน จากหน่วยงาน 4 ประเภท คือ ชุมชน การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์รายบุคคลในการเก็บข้อมูล ประเภทที่สอง เป็นกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิเรื่องการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 5 ท่าน ใช้วิธีการสนทนากลุ่มในการเก็บข้อมูล ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลกระทำโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ข้อค้นพบหลัก

1. การศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยและประเทศคู่เทียบ

สังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย เน้นความสมดุลระหว่างความสุขกับการพัฒนาแบบยั่งยืน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการพัฒนาคนให้มีปัญญาและคุณธรรมเพื่อเป็นฐานของการแข่งขันระหว่างประเทศ ขณะที่ประเทศคู่เทียบเน้นความสามารถในการแข่งขันโดยสร้างคนเก่ง นักคิด ที่อุทิศตนให้กับความมั่งคั่งของประเทศ และเน้นการเป็นสังคมที่ใช้ความรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูงในการพัฒนา

สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น ทิศทางการจัดการศึกษาในระบบของทุกประเทศมุ่งไปยังการพัฒนาคนให้สมดุลระหว่างความรู้และคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ การศึกษาภาคบังคับ ของทุกประเทศจัด 9 ปี แต่มีรายละเอียดต่างกัน สำหรับประเทศไทย เน้นการเตรียมความพร้อมของเด็กในระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษา ขณะที่ประเทศคู่เทียบเน้นไปที่ความเก่งและการจำแนกเด็กตามความเก่ง มุ่งเตรียมผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงและเน้นการแข่งขันกับนานาประเทศ การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรีทุกประเทศมุ่งเตรียมแรงงานฝีมือระดับกลางเข้าสู่สถานประกอบการเพื่อตอบสนองการขยายตัวของอุตสาหกรรมและบริการ โดยสิงคโปร์และเกาหลีใต้ให้ความสำคัญกับคุณภาพของแรงงานอย่างมาก ในระดับอุดมศึกษาทุกประเทศให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ แต่สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้เน้นความสำคัญของความเป็นเลิศทางการวิจัย โดยมีประเทศพัฒนาแล้วแถบตะวันตกเป็นคู่เทียบ ขณะที่ประเทศไทยยังไม่ได้กำหนดชัดเจน ในส่วนของการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน โดยระบุกลุ่มเป้าหมาย หลักสูตรการศึกษาและหน่วยงานรับผิดชอบ

ส่วนประเทศสิงคโปร์เน้นการฝึกอบรมและพัฒนาวิชาชีพเฉพาะตามความต้องการของภาคอุตสาหกรรม และให้ความสำคัญต่อการจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนให้เข้าถึงได้โดยสะดวก ในขณะที่ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อการศึกษาตลอดชีวิตของประชาชน โดยมีการรับรองผลสัมฤทธิ์เพื่อนำไปใช้งาน และประเทศเกาหลีใต้มีบริการศูนย์ดูแลเด็ก มีหลักสูตรสำหรับผู้ว่างงาน และจัดแหล่งเรียนรู้พร้อมวางโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศอย่างทั่วถึง นอกจากนี้ ยังให้ความสำคัญกับการโอนวิชาการระหว่างสถาบันและระหว่างระดับการศึกษา

ในด้านทรัพยากรสนับสนุน ประเทศคู่เทียบได้ระดมทรัพยากรมาจากภาคเอกชน ขณะที่ประเทศไทยยังขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุน ส่วนขององค์กรหลักและองค์กรสนับสนุนการจัด

การศึกษา ประเทศไทยได้กำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ แต่ไม่ปรากฏข้อมูลนี้ในประเทศสิงคโปร์ จากข้อมูลเบื้องต้น คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสมรรถนะด้านการศึกษาระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่แข่ง ตามข้อมูลของ IMD ปี ค.ศ. 2006 เมื่อพิจารณาสมรรถนะโดยรวมของการศึกษาพบว่า ประเทศไทยอยู่ลำดับหลังสุดในบรรดา 4 ประเทศ ประเทศญี่ปุ่นมีสมรรถนะสูงสุด เมื่อแยกตามตัวบ่งชี้ในระดับมัธยมศึกษา พบว่า ร้อยละของผู้เข้าเรียนและอัตราส่วนครูต่อนักเรียน ประเทศไทยอยู่ในลำดับต่ำสุด ในระดับอุดมศึกษา ประเทศไทยอยู่ในลำดับต่ำสุดด้านผลสัมฤทธิ์ที่สามารถสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ แต่เมื่อก้าวถึงอันดับความสามารถในการแข่งขันระดับอุดมศึกษา ประเทศสิงคโปร์อยู่ในลำดับที่ 1 ในขณะที่ประเทศไทยอยู่ในลำดับรองลงมา และในการถ่ายโอนความรู้ระหว่างอุดมศึกษากับภาคธุรกิจ พบว่าประเทศสิงคโปร์อยู่ลำดับ 1 แต่ประเทศไทยอยู่ลำดับสุดท้าย สำหรับการไม่รู้หนังสือของประชาชนวัยผู้ใหญ่ พบว่า ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 3 ซึ่งประเทศสิงคโปร์อยู่ในลำดับที่ 4 และเมื่อพิจารณาอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษา ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 3 และเกาหลีใต้อยู่ในอันดับที่ 4

2. วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ในส่วนของวิธีวิทยาการประเมินพบว่า จากการทบทวนงานวิจัยการประเมินทางการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้จำนวน 12 เรื่อง พบว่า หากจำแนกเชิงระบบ รูปแบบการประเมินเป็นรูปแบบตรรกะ (Logic Model) ประกอบด้วยปัจจัยป้อน กระบวนการ/กิจกรรม ผลลัพธ์ ผลผลิตและผลกระทบ และในการประเมินผลลัพธ์นั้นได้สร้างดัชนีชี้วัดพร้อมเกณฑ์หรือเป้าหมายขึ้นมา เพื่อเปรียบเทียบผลที่คาดหวังกับการปฏิบัติจริง ดังนั้นวิธีวิทยาการประเมินที่เสนอ คือ การประเมินเพื่อสร้างความกระจ่างด้วยรูปแบบการประเมินเชิงตรรกะ

3. กรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับประเทศไทย

สำหรับกรอบแนวคิดการประเมินที่เสนอมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยเป็นสังคมที่พัฒนาโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน เน้นการเสริมสร้างคุณภาพคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีการพัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งสภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้ถือเป็นผลลัพธ์ระยะยาวที่การศึกษาต้องเข้าไปมีบทบาท

รายงานการวิจัย วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษา เพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

เสริมสร้างให้สำเร็จ องค์ประกอบของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้
องค์กรแห่งการเรียนรู้ และชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งในกรอบการประเมินนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนด
เอาไว้เฉพาะส่วนที่มาจากผลผลิตของกิจกรรมการศึกษาโดยตรง โดยกิจกรรมทางการศึกษาจะได้
พิจารณาทั้งการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และ
ย้อนไปถึงส่วนที่เป็นปัจจัยป้อนต่างๆ ที่ส่งผลต่อกิจกรรมการจัดการศึกษา เริ่มจากการประเมิน
องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ระยะกลาง ได้แก่ คุณลักษณะของการเป็นบุคคล
แห่งการเรียนรู้โดยกำหนดไว้ที่ผู้เรียนปีสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับและปีสุดท้ายของการศึกษา
ระดับปริญญาตรี ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ขององค์กรการศึกษา และลักษณะชุมชนที่มี
สถานศึกษาตั้งอยู่ ต่อจากนั้นจึงย้อนกลับเข้ามาประเมินผลผลิตจากกิจกรรมทางการศึกษา ซึ่ง
ประกอบด้วยหลักสูตร นวัตกรรมการสอน การประเมิน การใช้ ICT การบริการวิชาการ เครือข่าย
ความร่วมมือทางวิชาชีพ และการให้คุณค่าต่อการเรียนรู้ และประเมินต่อเนื่องไปยังคุณภาพของการ
จัดกิจกรรมการศึกษาทุกระบบ จนกระทั่งถึงปัจจัยป้อนซึ่งประกอบด้วยทิศทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต
งบประมาณ การปฏิรูปการศึกษา ทรัพยากรมนุษย์ ระบบอำนวยความสะดวก และงานวิจัย
เชิงนโยบาย

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
บทสรุปสำหรับผู้บริหาร	ค
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญและปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
คำถามการวิจัย	2
ขอบเขตการวิจัย	3
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
บทที่ 2 สังคมแห่งการเรียนรู้	7
ความเป็นมาของสังคมแห่งการเรียนรู้	7
แนวคิดของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	13
องค์กรแห่งการเรียนรู้	40
บุคคลแห่งการเรียนรู้	46
กรอบความคิดของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	50
สังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย	52
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	79
แบบการวิจัย	79
ประชากร	79
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	81
กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล	82
การวิเคราะห์ข้อมูล	83

	หน้า
บทที่ 4 การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย และต่างประเทศ	85
การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย	85
ผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่ม	111
การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในต่างประเทศ	122
ผลการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ	155
บทที่ 5 การประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้	165
ผลการศึกษาวิธีวิทยาการที่ใช้ในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อ เสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้	165
กรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้	202
บทที่ 6 สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	213
สรุปข้อค้นพบ	213
อภิปรายผล	216
ข้อเสนอแนะ	230
บรรณานุกรม	233
ภาคผนวก	245
ก-1 แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างการศึกษาไทยเพื่อสร้างสังคม แห่งการเรียนรู้	246
ก-2 ประเด็นสนทนากลุ่ม เรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษา เพื่อเสริมสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	247

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	การจัดการความรู้ของสังคมแต่ละระยะ	12
2.2	นักคิดและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้	24
2.3	ผลการสังเคราะห์ลักษณะสังคมแห่งการเรียนรู้จากเมืองแห่งการเรียนรู้	37
2.4	สมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้จากผลการศึกษาของ Martinez	48
2.5	ผลการสังเคราะห์สมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้	49
2.6	ตัวบ่งชี้และการปฏิบัติตามมาตรฐานแนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้	56
2.7	เครือข่ายการจัดการความรู้ขององค์กรตามประเภท ประเด็นการจัดการ ความรู้ วิธีการ และความสำเร็จ	60
2.8	การจัดการความรู้ที่เนี่ยนกับเนื้องาน จำแนกตามประเภทขององค์กร เป้าหมาย วิธีการ และความสำเร็จ	64
2.9	การจัดการความรู้ในชุมชน จำแนกตามภาค เป้าหมาย วิธีการ และความสำเร็จ	67
3.1	แหล่งข้อมูลในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม	80
3.2	เค้าโครงแบบสัมภาษณ์รายบุคคล	81
3.3	เค้าโครงการสนทนากลุ่ม	82
3.4	กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล	83
4.1	สภาพและผลการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2542-2548	91
4.2	ลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้	112
4.3	สังคมไทยกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	113
4.4	ความสัมพันธ์ของการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	114
4.5	ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	115
4.6	ปัจจัยที่สนับสนุนการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	117
4.7	ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษาปัจจุบันที่ควรจะเปลี่ยนแปลง	118
4.8	นโยบายทางการศึกษาเพื่อเร่งสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	120

ตารางที่	หน้า
4.9	ข้อเสนอแนะตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่สัมพันธ์กับการเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ 121
4.10	ภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้ระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่เทียบ 155
4.11	สมรรถนะการแข่งขันของประเทศไทยกับประเทศคู่เทียบตาม ผลการศึกษา IMD 156
4.12	ทิศทางของการศึกษา การจัดการศึกษาภาคบังคับ และการจัดการ ศึกษาหลังภาคบังคับ ของประเทศไทยและประเทศคู่เทียบ 157
4.13	นโยบายและแนวปฏิบัติ ทรัพยากร และหน่วยงานสนับสนุนการจัด การศึกษานอกระบบ และการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ของ ประเทศไทยและประเทศคู่เทียบ 160
4.14	สมรรถนะการแข่งขันของประเทศไทยกับประเทศคู่เทียบ ด้านการศึกษา ตามผลการศึกษา IMD 162
5.1	การสังเคราะห์โครงการ เป้าหมายการประเมิน และข้อค้นพบที่สำคัญ 185
5.2	แผนการประเมินด้านผลลัพธ์ 205
5.3	แผนการประเมินด้านผลผลิต 209
5.4	แผนการประเมินด้านกิจกรรม 210
5.5	แผนการประเมินด้านปัจจัยป้อน 211

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย	4
2.1 การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	51
2.2 สภาพสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติและมาตรฐานการศึกษาของชาติ	57
2.3 การเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย	78
5.1 รูปแบบการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคม แห่งการเรียนรู้ที่ทบทวนจากงานวิจัยเชิงประเมิน	190
5.2 การประเมินแบบตรรกะพื้นฐาน	193
5.3 การประเมินโครงการชุมชนด้วยรูปแบบเชิงตรรกะ	194
5.4 การผสมระหว่งการประเมินแบบก้าวหน้าและแบบรวม	196
5.5 องค์ประกอบของการประเมินแบบอิงผลลัพธ์	200
5.6 กรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคม แห่งการเรียนรู้	204

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ความรู้ (knowledge) ถือเป็นสินทรัพย์มีค่าสูงสุดของทุกสังคมที่จำเป็นต้องได้รับการจัดการอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เนื่องจากเกี่ยวข้องกับการอยู่อย่างยั่งยืนของสังคมนั้นๆ ความรู้เกิดขึ้นได้จากการเรียนรู้ แนวคิดการพัฒนาปัจจุบันจึงมุ่งไปที่การพัฒนาสังคมให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (learning society) ซึ่งในที่นี้หมายถึงสังคมที่ใช้กลวิธีการพัฒนาแบบยั่งยืนด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง (Holden & Connelly, 2004) การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เน้นความสำคัญของการพัฒนาที่ใช้ความรู้เป็นฐาน กระตุ้นให้สมาชิกในสังคมมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในสังคมและกับสังคมอื่นๆ และต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ลักษณะดังกล่าวมีผลทำให้สังคมต้องเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ให้กับบุคคลซึ่งเป็นหน่วยเล็กที่สุดของสังคม โดยเครื่องมือสำคัญชนิดหนึ่งในการปลูกฝังค่านิยมและวัฒนธรรมการเรียนรู้ใหม่ให้กับบุคคล คือ การศึกษา

ประเทศไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการใช้การศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังจะเห็นได้จาก ประการแรก รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ระบุให้มีการกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการท้องถิ่นได้เอง โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนเกิดองค์ความรู้ในการจัดการตนเองได้ ประการที่สอง พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มาตรา 8 ได้กำหนดไว้ว่าการจัดการศึกษาจะต้องยึดหลักการศึกษตลอดชีวิตสำหรับประชาชนและให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และมาตรา 15 รูปแบบการจัดการศึกษาให้มีทั้งการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย รวมทั้งมาตรา 25 ที่กล่าวถึงสังคมแห่งการเรียนรู้ ประการที่สาม แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้กำหนดรูปแบบและมาตรการทางการศึกษาไว้ว่า ต้องมีการกระจายโอกาสทางการศึกษา สร้างคุณภาพการศึกษา และเน้นการศึกษาเพื่ออาชีพและการศึกษาตลอดชีวิต

ในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนา รัฐบาลได้นำสาระทั้งหมดข้างต้นไปกำหนดเป็นนโยบาย กล่าวคือ ให้ความสำคัญแก่การสร้างสังคมที่มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยได้วางกลยุทธ์ไว้หลายประการ เช่น การปฏิรูปการศึกษาโดยกำหนดให้มีการจัดกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มีการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ การสร้างเครือข่ายและพัฒนาความร่วมมือระหว่างองค์กรต่างๆ (www.onec.go.th)

หลังจากได้ดำเนินการตามนโยบายดังกล่าวข้างต้น จึงสมควรมีการประเมินเพื่อให้ทราบระดับของความสำเร็จสำหรับการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา จึงได้สนับสนุนให้มีการวิจัยเรื่อง การประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีวัตถุประสงค์ในการนำผลการวิจัยมาสร้างองค์ความรู้เรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่เสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ วิธีการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และกรอบแนวคิดการประเมินที่เหมาะสมกับสังคมไทย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและต่างประเทศ
2. เพื่อศึกษาวิธีวิทยาการที่ใช้ในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
3. เพื่อเสนอกรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย

คำถามการวิจัย

1. สังคมแห่งการเรียนรู้คืออะไร และมีแนวคิดอย่างไร
2. การจัดการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและในประเทศอื่นๆ เป็นอย่างไร
3. วิธีวิทยาการประเมินใดบ้างที่เหมาะสมสำหรับการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้
4. กรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทยที่ได้จากผลการศึกษาเหมาะสมหรือไม่ และควรปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้ ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสม ประกอบด้วย การวิเคราะห์เนื้อหา จากเอกสาร การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม และการสร้างรูปแบบกรอบความคิด

2. ในการสร้างรูปแบบกรอบความคิดจำกัดอยู่ที่ชั้นที่ 1 ของวิธีการวิจัย คือ ชั้นการพัฒนา แนวคิด (conceptual model) ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนากรอบความคิดในการประเมินและ ทดสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยยังไม่มีสร้าง รายละเอียดตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินจริง

3. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

3.1 เอกสารและงานวิจัย

3.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาและสังคมแห่งการเรียนรู้ ของประเทศไทยระหว่าง พ.ศ. 2543 – 2548

3.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคม แห่งการเรียนรู้ในนานาประเทศ ที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ระหว่าง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2549 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2550 และเป็นเอกสารและงานวิจัยที่จัดทำขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2543 เป็นต้นไป

3.2 ประเทศที่เป็นหน่วยการศึกษา

ประเทศอื่นที่เป็นหน่วยของการศึกษาเป็นประเทศที่อยู่ในเขตเอเชียแปซิฟิกและมี มหาวิทยาลัยในประเทศที่ได้รับการจัดอันดับใน 20% แรก ของการจัดอันดับมหาวิทยาลัยในเขต เอเชียแปซิฟิก ประจำปี ค.ศ.2005

3.3 บุคคล

บุคคลที่เป็นหน่วยของการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิและ ผู้บริหารหน่วยงานในประเทศไทยทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีประสบการณ์เรื่องการศึกษา เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย

4. ระยะเวลาในการศึกษา กรกฎาคม 2549–เมษายน 2550

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. มีองค์ความรู้เรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้และการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้

2. มีกรอบความคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย

นิยามศัพท์เฉพาะ

ระบบการศึกษา หมายถึง การบริหารจัดการการศึกษาตามแผนการศึกษาแห่งชาติ นโยบายการศึกษา และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542

สังคมแห่งการเรียนรู้ หมายถึง สังคมที่ใช้กลวิธีการพัฒนาแบบยั่งยืนด้วยกระบวนการการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกช่วงวัย

การเรียนรู้ตลอดชีวิต หมายถึง กระบวนการซึ่งบุคคลใช้ปฏิรูปตนเองด้วยการเปิดรับประสบการณ์ใหม่จากการศึกษาทุกระบบสำหรับการบรรลุถึงพัฒนาการส่วนตน สังคม และวิชาชีพตลอดช่วงวัย

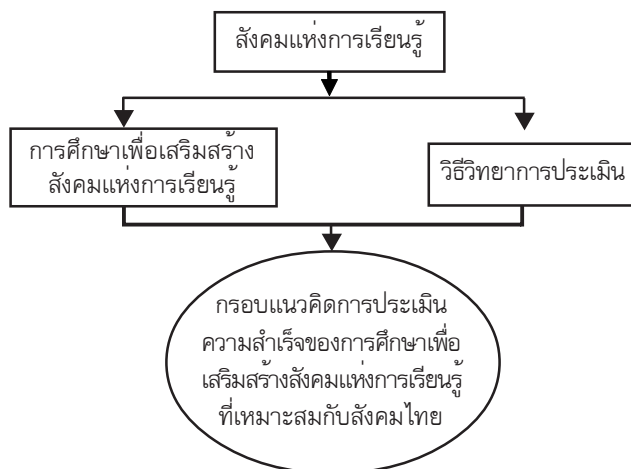
การศึกษาตลอดชีวิต หมายถึง การศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยเพื่อความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง

วิธีวิทยาการประเมิน หมายถึง แนวคิดหลักและกระบวนการที่ใช้ในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

กรอบแนวคิดการประเมิน หมายถึง ผลการบูรณาการแนวคิดหลักและกระบวนการในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดเบื้องต้น เพื่อจัดทำกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ภาพ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

จากภาพ 1.1 คณะผู้วิจัยเริ่มต้นจาก ประการแรก ศึกษาสาระสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนว่าสังคมแห่งการเรียนรู้คืออะไร พัฒนามาอย่างไร มีแนวคิดใดเข้ามาเกี่ยวข้อง รวมไปถึงการศึกษาตัวอย่างของสังคมที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประการที่สอง ศึกษาการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยจำแนกเป็นการศึกษาของประเทศไทยและต่างประเทศ สำหรับการศึกษาของประเทศไทยนั้น ศึกษาโดยการสังเคราะห์เอกสาร การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม ส่วนการศึกษาของต่างประเทศใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร ประการที่สาม ศึกษาวิธีวิทยาการที่ใช้ในการประเมิน เพื่อค้นหามุมมองหลักและประเภทของการประเมิน และประการที่สี่ สร้างกรอบความคิดในการประเมินการศึกษา เพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศไทย

บทที่ 2

สังคมแห่งการเรียนรู้

ในบทที่ 2 ซึ่งเป็นการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ มีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อตอบคำถามการวิจัยข้อที่ 1 คือ สังคมแห่งการเรียนรู้คืออะไร และมีแนวคิดใดเข้ามาเกี่ยวข้อง คณะผู้วิจัยได้ประมวลและสังเคราะห์งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง 6 เรื่อง โดยจำแนกเป็นความเป็นมาของสังคมแห่งการเรียนรู้ แนวคิดของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ บุคคลแห่งการเรียนรู้ กรอบความคิดของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ความเป็นมาของสังคมแห่งการเรียนรู้

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมาของสังคมแห่งการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยได้จำแนกความเป็นมาออกเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก ระยะก่อนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ระยะที่สอง ระยะการเริ่มต้นเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และระยะที่สาม ระยะสังคมแห่งการเรียนรู้ปัจจุบัน

1. ระยะก่อนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ในสังคมมนุษย์ยุคแรกซึ่งเป็นสังคมการเกษตรนั้น มนุษย์ได้มีการเรียนรู้ทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตโดยสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งสู่คนรุ่นต่อไป และกระทำกันภายในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ การจัดการกับความรู้กระทำโดยเก็บสะสมและถ่ายทอดกันภายในครอบครัวหรือกลุ่มครั้นต่อมาถึงยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมที่เครื่องจักรเข้ามาแทนแรงงานคนส่วนหนึ่ง และคนอีกส่วนหนึ่งต้องทำงานโดยใช้เครื่องจักร สังคมจึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องสอนและฝึกอบรมแรงงานให้มีความสามารถเพิ่มขึ้นเพื่อทำงานในรูปแบบใหม่ การปฏิบัติตามนี้เท่ากับได้ช่วยสร้างโอกาสใหม่สำหรับแรงงานฝีมือ ผลที่เกิดตามมาคือ ในช่วงระยะครึ่งหลังของศตวรรษที่ 20 ทุกกิจกรรมทุกรูปแบบ รวมทั้งการเรียนรู้ของมนุษย์ในระบบการศึกษาล้วนได้รับอิทธิพลจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม และตั้งแต่ยุคปฏิวัติอุตสาหกรรมต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน งานการศึกษา การประกอบอาชีพ และการพักผ่อน ได้ผสมผสานและรวมเข้าหากันเป็นแบบแผน

ของชีวิตบุคคล ทำให้คนมีโอกาสเพิ่มขึ้นในการติดตามสิ่งที่ตนสนใจเป็นพิเศษ ซึ่งอาจเรียกว่า เป็นงานอดิเรก และสามารถตอบสนองความพึงพอใจส่วนตนในระดับที่สูงขึ้นคู่ขนานกันไป ความรู้ก็เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จนไม่อาจประกันได้ว่าความรู้และทักษะที่เกี่ยวข้องกับงานที่ได้รับมาจากระบบการศึกษาและใช้งานอยู่ในขณะนั้นจะยังคงเป็นที่ต้องการและยังใช้การต่อไปได้อีกในอนาคต ดังนั้นมนุษย์จึงให้ความสนใจต่อการได้รับความรู้ การรักษาความรู้ และทักษะการทำงานให้คงอยู่ตลอดไป

ความสนใจดังกล่าวข้างต้นมีเป้าหมายหลักอยู่ที่การช่วยให้มนุษย์มีเครื่องมือสำหรับปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้านการดำรงชีวิตส่วนตัวและในงานอาชีพ สำหรับปัจเจกบุคคลแล้ว กระบวนการนี้ต้องเกิดร่วมกันระหว่างการเรียนรู้จากการศึกษาในระบบและนอกระบบ ซึ่งอย่างหลังนี้กระทำได้ด้วยการบริหารจัดการตนเอง เทคนิควิทยาแบบใหม่อาจใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ที่มีศักยภาพ และอาจเปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนโดยจัดอุปสรรคเรื่องระยะทาง เวลา วิธีสอนแบบดั้งเดิม รวมทั้งบทบาทผู้สอนและผู้เรียนแบบที่เคยทำมาแต่อดีตด้วย ดังนั้นใครก็ตามที่เสียโอกาสการเรียนรู้ในช่วงแรกของชีวิต อ่านเขียนไม่คล่อง หรือขาดฝีมือการทำงาน ก็สามารถพัฒนาตนเองได้โดยอาศัยการเรียนรู้ประเภทต่างๆ ที่จัดอยู่ในสังคม ซึ่งนอกเหนือไปจากการศึกษาในระบบ ยิ่งไปกว่านั้นยังเชื่อกันว่าการเรียนรู้แบบนี้ทำได้ทั้งในทุกด้านของชีวิต (life wide) และเป็นการศึกษาตลอดชีวิต (lifelong education)

การศึกษาตลอดชีวิตถูกมองว่าเป็นกระบวนการของการบรรลุถึงพัฒนาการส่วนบุคคล พัฒนาการทางสังคมและวิชาชีพตลอดช่วงชีวิตของบุคคล เพื่อปรับปรุงคุณภาพของชีวิตทั้งระดับปัจเจกบุคคลและระดับกลุ่ม การศึกษาตลอดชีวิตหมายรวมถึงการศึกษาในระบบ (formal) นอกระบบ (non-formal) และการศึกษาตามอัธยาศัย (informal) ซึ่งทุกระบบมีเป้าหมายร่วมกัน คือ เพื่อให้แต่ละบุคคลบรรลุถึงพัฒนาการสูงสุดเท่าที่จะเป็นไปได้ในทุกขั้นตอนและทุกมิติของชีวิต โดยเชื่อมโยงเข้ากับการเติบโตของบุคคลและความก้าวหน้าของสังคม (Dave, 1976) ตามแนวคิดของ Dave ลักษณะสำคัญของการศึกษาตลอดชีวิตมี 2 ประการ ประการแรก การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะเป็นองค์รวม นั่นคือ สนใจการพัฒนาบุคคลเป็นองค์รวมตลอดทุกขั้นตอนของชีวิตและทุกมิติของชีวิต มุ่งให้ความสำคัญต่อการส่งเสริมคุณภาพของชีวิตและของกลุ่ม ทำให้มีการเติบโตของปัจเจกบุคคลและความก้าวหน้าของกลุ่ม และประการที่สอง การศึกษาตลอดชีวิตมีลักษณะกว้าง เพราะเป็นการรวมเอาการเรียนรู้ทุกชนิดในการศึกษาเข้าไว้ด้วยกัน

ในขั้นนี้ ปัญหาที่ควรจะนำมาคิด คือ ทั้ๆ ที่มีการศึกษาในระบบแล้ว เหตุใดจึงมีความกระตือรือร้นที่จะสร้างการศึกษาระบบอื่นๆ ขึ้นมาด้วย ถึงแม้ว่าการศึกษาในระบบจะได้ตระหนักถึงบทบาทของตนในการขยายเป้าหมายการเรียนรู้ออกไปทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ เพื่อตอบสนองความต้องการของคนอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากผู้เรียนในสถานศึกษา แต่การจัดการศึกษาในระบบยังทำงานได้ไม่ดีเท่าที่ควรจะเป็น เนื่องจากคนเกิดความวิตกกังวลทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อมที่กำลังเจริญแต่อาจไม่ยั่งยืน สถานศึกษาถูกท้าทายจากสังคม นักคิดบางท่านหมดศรัทธาในการทำงานของโรงเรียนและครู (Gelpi, 1984) และเริ่มมองว่าการเรียนรู้ไม่จำเป็นต้องเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาและนักการศึกษาเท่านั้น คนอื่นๆ เช่น บิดามารดา นักสังคมสงเคราะห์ พระ ผู้นำแรงงาน และนักสื่อสารมวลชน เป็นต้น สามารถจะรับหน้าที่แทนนักการศึกษาได้ โดยเฉพาะผู้สอน ดังนั้น การเรียนรู้จึงเกิดได้ในทุกที่และกับทุกคน

นอกจากแนวคิดของ Gelpi แล้ว ยังมีนักคิดอื่น เช่น Lengrand (1975) ที่ให้ความเห็นว่า เท่าที่ผ่านมากการศึกษาในระบบโรงเรียนได้แบ่งแยกคนและทำลายเอกลักษณ์ของบุคคล และไม่เพียงแต่จะล้มเหลวในการตอบสนองความต้องการของสังคมเท่านั้น แต่ยังเปลี่ยนบุคลิกภาพของบุคคลให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในวัตถุประสงค์การสอน ซึ่งมีผลให้การสอนคุกคามความสมดุลของบุคลิกภาพ ที่สุดโต่งออกไปคือ Illich (1978) ซึ่งได้เขียนหนังสือชื่อ Deschooling Society เพื่อนำเสนอแนวคิดที่ปฏิเสธโรงเรียน และเป็นกระแสหนึ่งที่น่าไปสู่แนวคิดของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

2. ระยะเวลาเริ่มต้นเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ที่จริงแล้วความคิดเริ่มต้นที่ก่อให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ถูกจุดประกายขึ้นก่อนหน้านั้น กล่าวคือ ประมาณกลางปี ค.ศ. 1960 เมื่อมีบุคคลจำนวนหนึ่งเกิดความวิตกกังวลทั้งในเรื่องของเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมที่ไม่มีการพัฒนาอย่างยั่งยืน จึงเกิดความจำเป็นที่จะต้องปรับเปลี่ยนวิธีการเรียนรู้ เพื่อจะได้ความรู้ ทักษะ และสารสนเทศที่ทำให้มีชีวิตรอด และทำให้สังคมดำรงอยู่ในระยะยาว ดังนั้น ในต้นปี ค.ศ. 1970 เมื่อองค์การยูเนสโกประกาศแนวคิดเรื่องการศึกษาดลอดชีวิต นักการศึกษาในหลายสาขาต่างก็ตอบสนองแนวคิดนี้โดยมุ่งไปที่การศึกษาผู้ใหญ่ แต่การเคลื่อนไหวนี้ได้สนับสนุนให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเชื่อว่ามีส่วนร่วมในการปกครองแบบประชาธิปไตยและสร้างวัฒนธรรมทางวิทยาศาสตร์ให้แก่มนุษยชาติ (Wain, 2004)

ในช่วงสองทศวรรษที่ผ่านมา การเคลื่อนไหวของสังคมแห่งการเรียนรู้มีสองแนวทางหลัก กล่าวคือ ในแนวทางแรก ปรากฏเมื่อมีรายงานของ Faure (1972) นำเสนอต่อองค์การยูเนสโก เรื่อง Learning to Be ซึ่งได้คาดการณ์ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ในอนาคตจะมีส่วนสนับสนุน

การศึกษาตลอดชีวิต ทั้งระดับกลุ่มและระดับบุคคล Faure (1972) ย้ำว่ามุมมองของการศึกษาจะต้องได้รับการพิจารณาและยกระดับเพื่อตอบสนองการเรียนรู้เพื่อจะมีชีวิตและการเรียนรู้วิธีเรียนที่จะคิดอย่างอิสระและสร้างสรรค์ เรียนรู้ที่จะรักโลกและเป็นมนุษย์มากกว่านี้ และเรียนรู้ที่จะพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ส่วนแนวทางที่สอง ซึ่งมีอิทธิพลมากขึ้นได้เลิกเชื่อถือทฤษฎีที่ว่าการศึกษาตลอดชีวิตเป็นนามธรรมและเป็นเรื่องของปรัชญา ตรงกันข้าม แนวคิดนี้ได้หันมาเน้นเรื่องการเป็นนักปฏิบัตินิยม (pragmatist) มองหายุทธศาสตร์ที่จะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ให้เกิดขึ้น โดยเน้นไปที่นโยบายการศึกษาตลอดชีวิตในประเทศต่างๆ (Wain, 2004) ซึ่งแนวคิดนี้ทำให้สังคมแห่งการศึกษามีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้นกว่าแนวคิดแรก

จากแนวคิดปฏิบัตินิยมทำให้เกิดแนวคิดที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันขึ้นมา โดยเลือกใช้คำที่แตกต่างกัน คือ Continuing Education ซึ่งเป็นคำที่ใช้กันมากในประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษ หมายถึงการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ต้องกระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อเพิ่มพูนหรือเติมประสบการณ์ที่ได้รับมาจากโรงเรียนในรูปของวิชาเพื่อพัฒนาอาชีพ ซึ่งกิจกรรมนี้มักจะจัดอยู่ในแผนการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาผู้ใหญ่ที่จัดโดยสถาบันการศึกษา ส่วนคำว่า Recurrent Education เป็นคำที่ในช่วงระยะหนึ่งนิยมใช้ในเอกสารของ OECD (The Organization for Economic Cooperation and Development) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ว่าการศึกษาตลอดชีวิต คือ การให้ความสำคัญเรื่องทุนมนุษย์ที่มีรูปแบบทางสังคมและเศรษฐกิจในอุดมคติ Wain (2004) มีความเห็นพ้องต่อแนวคิดดังกล่าวด้วยเหตุผลที่ว่า ประการแรก การเรียนรู้เกี่ยวข้องกับทุกวัย และทุกระยะของชีวิตมากกว่าจะเป็นสิ่งที่ต้องทำเมื่ออยู่ในวัยเด็กและวัยรุ่น ประการที่สอง การเรียนรู้ครอบคลุมถึงการเรียนรู้ทุกชนิด ทุกแหล่ง และทุกประเภท ไม่ว่าจะ เป็นระบบหรือไม่เป็นระบบ และประการที่สาม การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ทุกที่เมื่อมีคนเรียน ไม่จำเป็นต้องเกิดในสถานที่ที่เคยถูกกำหนดไว้ ดังเช่น Janee (cited by Dave, 1976) เสนอว่า หากการศึกษาเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งของชีวิตแล้ว การศึกษาก็จำเป็นต้องเข้าไปอยู่ในกิจกรรมทุกอย่างของมนุษย์ไม่ว่าจะเกิดขึ้นที่ใด หรือพูดได้อีกอย่างหนึ่งว่าจะต้องมีความกว้างขวางและดำเนินไปตลอดชีวิต และไม่ใช่เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของสถานศึกษาฝ่ายเดียว หากแต่เป็นเรื่องของสังคมด้วย ด้วยเหตุนี้สถานศึกษาจึงเป็นเพียงองค์ประกอบหนึ่งของสังคมแห่งการเรียนรู้เท่านั้น การจัดการกับความรู้ในระยะนี้จึงให้ความสำคัญที่การไหลและการเคลื่อนไหวของความรู้ เพื่อให้ใช้ประโยชน์ได้มากขึ้นและกว้างขวางขึ้น

3. ระยะเวลาสังคมแห่งการเรียนรู้ปัจจุบัน

สาเหตุจากการถดถอยของเศรษฐกิจ ในช่วงปี ค.ศ. 1970 มีผลทำให้โครงสร้างทุนนิยมต้องปรับเปลี่ยนใหม่เพื่อให้ตอบรับกับการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว วงการอุตสาหกรรมต้องมองหาเทคโนโลยีใหม่ สายการผลิตใหม่ และการเจาะตลาดใหม่ นอกจากนั้น ยังต้องมองถึงยุทธศาสตร์อื่นๆ ที่จะช่วยให้ประสบความสำเร็จและก้าวเข้าสู่ช่วงเวลาของการปรับตัวอย่างก้าวกระโดด (Ransome, 1994) สังคมยุคหลังอุตสาหกรรมก่อให้เกิดความต้องการในการฝึกอบรมใหม่ให้กับผู้ปฏิบัติงาน เพื่อเปลี่ยนจากการผลิตสินค้าจำนวนมากมาสู่การผลิตที่เน้นความแตกต่างมากขึ้น มีการแบ่งส่วนการตลาดพร้อมทั้งมีการบริหารจัดการแบบยืดหยุ่น เนื่องจากวัฒนธรรมของสังคมได้มุ่งไปที่คุณค่าของผู้บริโภคทำให้คนมองหาวิธีการที่จะตอบสนองความพึงพอใจของตนมากขึ้น และธุรกิจก็มองหาวิธีที่จะตอบสนองความพึงพอใจของผู้บริโภคให้มากขึ้นเช่นกัน การเปลี่ยนแปลงนี้มีผลทำให้เกิดองค์กรแห่งการเรียนรู้ และควบคู่กันไปก็เกิดคำว่า "ยุค Postmodern" ซึ่งหมายถึงลักษณะของชีวิตที่เป็นเอกลักษณ์และโดดเด่นของสังคมสมัยใหม่ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งได้ว่า สังคมยุค Postmodern คือ สังคมสารสนเทศที่มีการสื่อสารและเทคโนโลยี รวมทั้งมีลักษณะเป็นโลกาภิวัตน์ (Giddens, 1990 cited by Green, 1994) วิวัฒนาการด้านสารสนเทศเป็นรูปแบบที่เห็นได้ชัดเจนที่สุดในการเปลี่ยนแปลงของสังคม และใช้เป็นเครื่องมือสำหรับการควบคุมการบริหารจัดการสังคม สารจากสื่อมวลชนที่ล้อมรอบเราอยู่ตลอดเวลา นั้นเป็นปัจจัยสำคัญต่อการก่อให้เกิดสังคม Postmodern

ในยุคนี้เองสังคมแห่งการเรียนรู้ก็ได้เปลี่ยนแปลงไปอีกครั้ง คือ เริ่มเมื่อประมาณกลางปี ค.ศ. 1990 ในระยะแรก เริ่มด้วยรัฐบาลของอังกฤษและฝรั่งเศส ทั้งรัฐบาลและนักการศึกษาได้รื้อฟื้นการเรียนรู้ตลอดชีวิตให้กลับขึ้นมาอยู่ในความสนใจอีกครั้ง แนวคิดนี้ถูกขับเคลื่อนด้วยปัจจัย 2 ประการ คือ การแข่งขันด้านเศรษฐกิจ และการขยายศักยภาพทางการค้าและการเมือง ทำให้มองเห็นความจำเป็นที่จะต้องฝึกอบรมคนให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของอุตสาหกรรมและอาชีพ ในระยะที่สอง เป็นผลมาจากการอภิปรายกันถึงการปฏิรูปสังคมและเศรษฐกิจ หลังจากปี ค.ศ. 1999 โดยเน้นความสำคัญของการเป็นพลเมืองในประชาคมยุโรป การปกป้องผลประโยชน์ของผู้ปฏิบัติงานและนโยบายการพัฒนาการศึกษา ผลลัพธ์ของการอภิปรายทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ขึ้นในยุโรป โดยถือว่าเป็นอุดมคติของสังคมยุโรป สังคมแห่งการเรียนรู้จะเป็นสังคมที่ลงทุนเรื่องความรู้ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และการสอน เป็นที่ซึ่งแต่ละคนจะได้สร้างสรรค์คุณลักษณะของตนเอง

หลังจากนั้นมา แนวคิดเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ก็ได้ปรากฏอยู่ทุกที่ในเอกสารจากประชาคมยุโรปโดยผูกโยงเข้ากับการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเปลี่ยนความคิดว่าการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นความคิดที่ล้ำหน้ากว่าการศึกษาตลอดชีวิต คำนี้ ชี้ให้เห็นว่า บุคคลจะต้องรับผิดชอบต่อการพัฒนาการศึกษาของตนเอง รู้จักพิจารณาเลือกสิ่งที่เป็นต่อตนเองจากการศึกษาและการฝึกอบรม ยิ่งไปกว่านั้น การที่แต่ละคนจะเรียนรู้ตลอดชีวิตได้จะต้องขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางสังคมที่เหมาะสม รัฐบาลหรือหน่วยงานต่างๆ จะต้องพัฒนาทรัพยากรและดำเนินนโยบายที่สัมพันธ์กับการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย และในขณะนี้แนวคิดนี้ก็แพร่หลายไปทั่วโลก และประเด็นที่สำคัญ คือการเปลี่ยนคำศัพท์จาก “การศึกษาตลอดชีวิต” เป็น “การเรียนรู้ตลอดชีวิต” โดยให้ความหมายว่า เป็นกระบวนการซึ่งบุคคลใช้ปฏิรูปตนเองด้วยการเปิดรับประสบการณ์ใหม่จากการศึกษาทุกระบบสำหรับการบรรลุถึงพัฒนาการส่วนบุคคล สังคมและวิชาชีพตลอดช่วงวัย (POLE, 2002)

แนวคิดที่เกิดขึ้นนานกันไปกับสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ แนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ (knowledge management) เนื่องจากปริมาณความรู้ที่วิจำนวนอย่างรวดเร็ว จึงต้องมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสม ซึ่งนักวิชาการได้จำแนกพัฒนาการของการจัดการความรู้เป็นระยะ โดยพิจารณาที่ความสัมพันธ์กับความเป็นมาของสังคมแห่งการเรียนรู้เช่นกัน คำอธิบายเกี่ยวกับการจัดการความรู้นี้ได้จำแนกไว้เป็น 3 ประเด็น คือ แนวคิดของความรู้ กระบวนการใช้ประโยชน์ และนิยามของการจัดการความรู้ ดังตาราง 2.1

ตาราง 2.1 การจัดการความรู้ของสังคมแต่ละระยะ

กลวิธีการจัดการ ความรู้ ลักษณะ	ระยะที่ 1: วัตถุประสงค์กลาง	ระยะที่ 2: หน่วยเป็นศูนย์กลาง	ระยะที่ 3: บริบทเป็นศูนย์กลาง
แนวคิดเรื่องความรู้	การบันทึก	การไหลเวียน	การจัดให้เป็นไปใน แนวทางเดียวกัน
กระบวนการใช้ประโยชน์	การเก็บและสะสม	การอำนวยความสะดวก และเพิ่มการหมุนเวียน	การทำให้เกิดความสมดุล ของคุณค่าแบบยั่งยืน
นิยามของการจัดการ ความรู้	เครื่องมือที่ใช้ในการ ระบุ เก็บ รักษา จัด ระบบ และดึงฐาน ความรู้ออกมาใช้	วิธีการที่ใช้ในการระบุ เรียบเรียง จัดโครงสร้าง เก็บ ดึงกลับ และ กระจายประสบการณ์	ยุทธศาสตร์ที่ใช้ใน การระบุ จัดระบบ และพัฒนาคุณค่า ระดับสากลขององค์กร

ที่มา: Carrillo, 2006, 46

ตาราง 2.1 แสดงให้เห็นว่าสังคมแต่ละยุคได้จัดการความรู้ของตนเองอย่างไร โดยมิได้ตัดสินว่าอะไรดีที่สุด แต่ละยุคล้วนมีกลวิธีจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสถานการณ์เฉพาะที่กำลังเผชิญอยู่ แต่สำหรับการจัดการความรู้ของยุคปัจจุบันเน้นไปที่ความสำคัญของบริษัทและมุ่งไปยังการใช้ความรู้ให้เป็นทุนในการพัฒนาสังคมแบบยั่งยืน

โดยสรุป ความเป็นมาของสังคมแห่งการเรียนรู้เริ่มเมื่อหลังยุคสังคมการเกษตร โดยจำแนกได้เป็น 3 ระยะ ระยะแรก มองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นแนวคิดเชิงปรัชญาที่จะสร้างสังคมอุดมคติ (Utopia) ระยะที่สอง มองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นแนวคิดที่เป็นรูปธรรม สามารถหายุทธศาสตร์มาปฏิบัติได้โดยเน้นไปที่การศึกษาตลอดชีวิต และระยะที่สาม มองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นได้ทุกที่ ทุกระดับและเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และในแต่ละระยะจะมีวิธีการจัดการความรู้ของสังคมต่างกันออกไป

แนวคิดของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

สำหรับเรื่องแนวคิดของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยได้ประมวลความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ นักคิดที่สำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ และรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้

เมื่อต้นปี ค.ศ. 2006 ได้มีการวางแผนจัดประชุมการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นานาชาติ ประจำปีค.ศ. 2006 ที่กรุงอัมสเตอร์ดัม ประเทศเนเธอร์แลนด์ เรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน Kessels (2006) ได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อนำเสนอในที่ประชุมครั้งนี้ ส่วนหนึ่ง Kessels พบว่า นักวิชาการได้ใช้คำแตกต่างกันออกไป เมื่อพูดถึงสังคมแห่งการเรียนรู้ คำดังกล่าวประกอบด้วย สังคมสารสนเทศ (Information Society) เศรษฐกิจการเรียนรู้ (Learning Economy) และสังคมแห่งการเรียนรู้ ในการทำความเข้าใจเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้จำเป็นต้องพิจารณาความหมายของคำเหล่านี้ด้วย ซึ่งจะได้นำเสนอสาระสำคัญมีรายละเอียดดังนี้

1.1 สังคมสารสนเทศ

นักวิชาการที่ริเริ่มแนวคิดของสังคมสารสนเทศ คือ Machulp เมื่อปี ค.ศ. 1933 โดยเริ่มจากการศึกษาวิจัยอิทธิพลของสิทธิบัตร งานของเขากลายเป็นฐานของการพัฒนาความรู้ เรื่องการผลิตและการกระจายความรู้ในประเทศสหรัฐอเมริกาเมื่อปี ค.ศ. 1962 และงานนี้ได้รับการแปลเป็นภาษารัสเซียและภาษาญี่ปุ่น อย่างไรก็ตามในขณะนั้นคำว่าสังคมสารสนเทศก็ยังไม่ได้รับการรับรองความหมายที่ชัดเจน แต่ในขณะนี้นักวิชาการส่วนหนึ่งให้ความหมายว่า

สังคมสารสนเทศ หมายถึงสังคมที่มีการสร้าง การแจกจ่ายและการจัดการของสารสนเทศในกิจกรรมทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมอย่างสูงและเข้มข้น (www.en.wikipedia.org/wiki/information, 2006) ทั้งในส่วนสถานประกอบการและสังคมโดยรวม โดยผ่านการใช้เทคโนโลยี ธรรมชาติและเทคโนโลยีการแข่งขันในกิจกรรมทุกระดับ และโดยความสามารถในการส่งทอดรับ และแลกเปลี่ยนข้อมูลดิจิทัลอย่างรวดเร็วระหว่างสถานที่ โดยไม่มีปัญหาด้านระยะทาง นอกจากนี้ Negri และ Gingrich (cited by www.en.wikipedia.org/wiki/information, 2006) ได้สรุปว่า ในสังคมสารสนเทศนี้ คนเป็นแรงงานที่ผลิตสินค้าที่จับต้องไม่ได้ ซึ่งหมายถึงการที่คนเป็นแรงงานในการผลิตความรู้หรือวัฒนธรรม ด้วยเหตุนี้จึงเป็นผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิธีการเรียนรู้และการดำรงชีวิตอย่างต่อเนื่อง

1.2 เศรษฐกิจความรู้

Mehaut (2004) นักวิชาการชาวฝรั่งเศสกล่าวว่า ในภาษาฝรั่งเศสนั้นไม่มีคำใดเทียบได้กับคำว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ แต่คำที่คล้ายคลึงกันมากที่สุด คือ "สังคมความรู้" หรืออาจแทนได้ด้วยคำว่า "เศรษฐกิจความรู้" ความลำบากในการหาคำมาแทนกันนี้อาจไม่ใช่มาจากความแตกต่างระหว่างภาษาอังกฤษกับภาษาฝรั่งเศส แต่อาจสะท้อนถึงเรื่องการศึกษา ความรู้ของฝรั่งเศสที่เน้นความรู้ทางวิทยาศาสตร์และความรู้ชัดแจ้ง และให้ความสำคัญกับการเรียนในระบบ อย่างไรก็ตาม เมื่อมีเรื่องของเรียนรู้อุตสาหกรรมเข้ามา ก็ได้มีการศึกษาเรื่องนี้กันในหลายแง่มุม อย่างน้อยก็ศึกษาจากด้านเศรษฐศาสตร์ การศึกษา สังคมศาสตร์ และสมาคมหรือสหพันธ์ต่างๆ แม้กระนั้นก็ตาม เมื่อพูดถึงสังคมแห่งการเรียนรู้ก็ยังไม่มีความเห็นพ้องกันว่าหมายถึงอะไร แต่นักวิชาการในฝรั่งเศสกลับมองข้ามไปถึงเศรษฐกิจความรู้ โดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ความรู้เป็นการทำงานร่วมกันทางเศรษฐกิจ ขณะที่ความรู้ถูกรวบรวมสร้างขึ้นโดยการใช้ความรู้และความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจ โดยความรู้ในที่นี้ นอกจากความรู้ชัดแจ้ง (explicit knowledge) แล้ว ยังหมายรวมถึงความรู้ฝังลึก (tacit knowledge) ความรู้ขององค์กร ความรู้ของตลาดและความรู้เชิงพฤติกรรมด้วย เศรษฐกิจความรู้จะเป็นจริงไม่ได้หากปราศจากคนที่มีความรู้ เพราะคนที่เรียนรู้เหล่านี้จะได้ดำรงรักษาและพัฒนาองค์ความรู้ของตนด้วยวิธีการที่หลากหลาย และส่งผลกระทบต่อ ไปยังองค์กรและชุมชน

1.3 สังคมแห่งการเรียนรู้

ในทางสังคมวิทยา "สังคม" หมายถึง รูปแบบของการสื่อสารและความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่าย ความหมายดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า พัฒนาการของสังคมและสมาชิกขึ้นอยู่กับกันและกัน และความสัมพันธ์ในรูปเครือข่ายนี้กลายเป็นเครื่องมือสำคัญที่ช่วยให้

สมาชิกของสังคมสามารถเข้าถึงและแบ่งปันทรัพยากรสารสนเทศระหว่างกันได้ง่ายยิ่งขึ้น อีกทั้งยังช่วยในการกระตุ้นความรู้และการเรียนรู้ และช่วยในการกระจายอำนาจไปสู่สมาชิกของสังคม แต่อย่างไรก็ตาม เมื่อกล่าวถึงสังคมแห่งการเรียนรู้ นักวิชาการส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่ายากที่จะระบุความหมายได้ชัดเจน เนื่องจากมีทั้งสภาวะและขอบเขตที่แตกต่างกัน แต่เห็นพ้องกันว่า เป็นเครื่องมือที่ช่วยในการปรับปรุงสภาวะของสังคมและบุคคล

สำหรับคำว่า “การเรียนรู้” นั้น เป็นกระบวนการของการเปลี่ยนถ่ายประสบการณ์ไปเป็นความรู้ ทักษะและเจตคติ โดยอาศัยกระบวนการที่หลากหลาย มีคนจำนวนมากใช้คำว่า การเรียนรู้กับการศึกษา และการเรียนรู้กับความรู้ในความหมายเดียวกัน แต่นักวิชาการกลับมีความเห็นว่า การเรียนรู้และการศึกษามีความหมายต่างกัน รวมทั้งการเรียนรู้กับความรู้ก็มีความหมายต่างกันด้วย โดยพื้นฐานแล้วการเรียนรู้อาจปรากฏในกระบวนการทางสังคมที่เป็นระบบและอาจปรากฏภายในตัวบุคคล ซึ่งอาจจะเป็นหรือไม่เป็นผลลัพธ์จากการศึกษา แต่อย่างไรก็ตามโดยผ่านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม ความรู้ ทักษะ และเจตคติก็สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ โดยทั่วไปแล้วแนวคิดเรื่องการเรียนรู้จำแนกการเรียนรู้ออกเป็น 3 ประเภท คือ การเรียนรู้ในระบบ การเรียนรู้นอกระบบ และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย สำหรับการเรียนรู้ในระบบ หมายถึง กระบวนการที่เป็นระบบและกิจกรรมที่วางแผนไว้ล่วงหน้า ซึ่งปกติแล้วจะจัดโดยสถาบันการศึกษาและองค์กรเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ ส่วนการเรียนรู้นอกระบบปรากฏขึ้นนอกสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม กิจกรรมการเรียนรู้อาจได้รับการจัดระบบไว้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถบรรลุถึงวัตถุประสงค์การเรียนรู้เฉพาะอย่าง และการเรียนรู้ตามอัธยาศัย หมายถึง การที่บุคคลได้รับทักษะ ความรู้และเจตคติจากประสบการณ์ประจำวัน และจากสิ่งแวดล้อมทางสังคมของบุคคลนั้นๆ

โดยอาศัยความเห็นเหล่านี้เป็นฐาน การเรียนรู้ของสังคม จึงหมายถึงสถานการณ์ที่การเรียนรู้ปรากฏขึ้นในฐานะกระบวนการเรียนรู้ในสังคม ในการเรียนรู้ของสังคมนั้นสมาชิกของสังคมจะต้องทำงานร่วมกัน เพื่อช่วยกันแก้ปัญหาและปรับปรุงสังคมของตน สังคมแห่งการเรียนรู้แตกต่างจากการเรียนรู้ของสังคม โดยสังคมแห่งการเรียนรู้ถูกมองว่าเป็นสังคมที่สมาชิกเรียนรู้ร่วมกัน และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในระดับระนาบ แต่การเรียนรู้ของสังคมนั้นอาจเกิดขึ้นทั้งในแนวดิ่งและแนวระนาบ หรือ กล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า ในขณะที่สมาชิกของสังคมเรียนรู้สังคมเองก็เรียนรู้ด้วยเช่นกัน ตามความเป็นจริงแล้ว การเรียนรู้ทั้ง 2 ประเภทมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากการเติบโตและการพัฒนาทางสังคม และการเรียนรู้ของสมาชิกของสังคมจะช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นตัวอย่งที่ดีของความสัมพันธ์ระหว่างสังคมแห่งการเรียนรู้และการเรียนรู้ของสังคม ส่วนคำว่า “ความรู้” นั้นไม่ได้มีความหมายจำกัด

อยู่เพียงแค่ความรู้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี หากแต่หมายรวมถึงความรู้อื่นๆ ที่เป็นความรู้ที่อยู่ในตัวคน เกิดจากการสั่งสมความรู้และประสบการณ์การทำงาน ความรู้ขององค์กร และความรู้ประเภทอื่นๆ อีกหลายประเภท (Mehaut, 2004) ความรู้เหล่านี้จะช่วยส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าด้านเศรษฐกิจหรือทำให้เป็นเศรษฐกิจความรู้ ซึ่งประชาชนที่มีส่วนร่วมสร้างสังคมชนิดนี้จะต้องมีการเรียนรู้ มีความรู้และทักษะในการทำงาน มีเครือข่าย และสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า ความรู้เป็นผลลัพธ์จากการเรียนรู้นั่นเอง

สำหรับความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ นักวิชาการในยุคแรกๆ ที่สนใจเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น Schon เขียนอธิบายความหมายของคำว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ไว้ในหนังสือว่า จะต้องเป็นสังคมที่มีลักษณะดังนี้คือ (1) เรียนรู้เกี่ยวกับสังคมและวิธีการที่สังคมเปลี่ยนแปลง (2) มีความต้องการที่จะเปลี่ยนแปลงวิธีการเรียนรู้ของตนเอง (3) สมาชิกทุกคนในสังคมมีการเรียนรู้ และ (4) เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงสภาพของการเรียนรู้อย่างเป็นประชาธิปไตย (Merricks, 2001, 6-7)

ส่วน Griffin & Brownhill (2001) ได้ศึกษาพัฒนาการของการให้คำนิยามของสังคมแห่งการเรียนรู้โดยเปรียบเทียบแนวความคิดของนักวิชาการประเทศต่างๆ เช่น Robert Hutchin ของประเทศสหรัฐอเมริกา จากหนังสือ The Learning Society ในปี ค.ศ. 1968 Torsten Husen ของประเทศสวีเดน ในหนังสือชื่อเดียวกัน ที่แต่งในปี ค.ศ. 1974 และ Roger Boshier ของประเทศนิวซีแลนด์ ในหนังสือ Towards a Learning Society ซึ่งเขียนในปี ค.ศ. 1980 ได้ผลการวิเคราะห์ว่า แนวความคิดในเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้จะมีความแตกต่างกันไปแต่ละบุคคล แต่อาจจะสรุปได้เป็น 3 มุมมองคือ มุมมองด้านมนุษยศาสตร์ ด้านเทคโนโลยี และด้านประชาธิปไตย สำหรับมุมมองด้านมนุษยศาสตร์จะให้ความสำคัญกับวัฒนธรรม จึงเห็นว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ ค่านิยม (values) ในด้านต่างๆ ที่ให้แก่การเรียนรู้ สำหรับมุมมองด้านเทคโนโลยี สังคมแห่งการเรียนรู้คือ พัฒนาการของเทคโนโลยีสารสนเทศที่เป็นส่วนสำคัญต่อรูปแบบของชีวิตในหน้าที่การงาน ครอบครัว ชุมชน ในขณะที่ในมุมมองด้านประชาธิปไตย สังคมแห่งการเรียนรู้คือ การเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและได้รับโอกาสการเรียนรู้อย่างทั่วถึง ซึ่งจากมุมมองทั้งสามนี้จะเป็นแนวทางที่ทำให้เห็นว่า คุณลักษณะที่ต้องการของบุคคลในสังคมแห่งการเรียนรู้จะเป็นไปในแบบใดด้วย กล่าวคือ ด้านมนุษยศาสตร์ สังคมแห่งการเรียนรู้จะทำให้คนเป็นผู้มีวัฒนธรรม มีความสามารถในการเลือก และการตัดสินใจ ด้านเทคโนโลยี สังคมแห่งการเรียนรู้ต้องการผู้ที่ควบคุมดูแลตนเองได้ เรียนรู้วิธีเรียนและการนำไปใช้ ส่วนด้านประชาธิปไตยจะทำให้เป็นผู้พึงพอใจในตนเอง แต่ในขณะเดียวกันก็ยอมรับฟังและพร้อมจะเรียนรู้จากผู้อื่นด้วย

สำหรับ Jarvis (2001) เขาได้อธิบายไว้ในบทนำของหนังสือ The Age of Learning ว่าสังคมแห่งการเรียนรู้คือ ผลผลิตของโลกาภิวัตน์และความรู้ ในขณะที่ยวกัน การเรียนรู้และการศึกษาก็เป็นสิ่งที่เกี่ยวพันกันอย่างแยกไม่ออก อาจจะถูกกล่าวได้ว่าในสังคมปัจจุบันการเรียนรู้ถือว่าเป็นจุดศูนย์กลางของนโยบายการศึกษาของหลายประเทศ รวมทั้งยอมรับว่าการเรียนรู้ คือการลงทุน การเพิ่มมูลค่าให้กับมนุษย์และต้นทุนทางสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดการจ้างงาน และการทำงานที่มีประสิทธิภาพ และมีผลต่อเนื่องในด้านการสร้างความเจริญทางเศรษฐกิจให้แก่ประเทศชาติ

จากแนวคิดที่ได้นำเสนอมาทั้งหมด ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ น่าจะตรงกับที่ Holden และ Connelly (2004) ได้อธิบายไว้ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่ใช้กลวิธีพัฒนาแบบยั่งยืน ด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง และถือเป็นหน้าที่หลักที่สังคมต้องกระทำใน 4 มิติ ประกอบด้วย การให้ทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วม การบริการที่มีคุณภาพ การออกแบบสังคมที่เหมาะสม และการสอนให้เกิดการเรียนรู้ที่จะปฏิบัติ ส่วนลักษณะสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น คือ (1) ให้คุณค่าต่อนิสัยของการเรียนรู้ (2) สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (3) จัดโครงการการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่น (4) สนับสนุนเครือข่ายการเรียนรู้ (5) นำสังคมเข้ามามีส่วนร่วม (6) กระตุ้นการเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (7) ตระหนักถึงความสำคัญของพัฒนาการของคนตั้งแต่วัยเยาว์ (8) ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเป็นเครื่องมือส่งเสริมและจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคคล องค์กร และสังคม (9) กระตุ้นและส่งเสริมให้สร้างและใช้ความรู้ (10) ให้คุณค่าต่อการเชื่อมโยงกันระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่น ภูมิภาค และโลก และ (11) กระตุ้นให้เกิดนโยบายสาธารณะที่ประกันความเสมอภาคในการเข้าถึงการรู้สารสนเทศ และเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกจากนี้ประชาคมยุโรปยังได้มีการทบทวนสาระหลักของสังคมแห่งการเรียนรู้เมื่อ ค.ศ. 2002 และสรุปว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น จะต้องมามีลักษณะดังนี้ (1) คนมีทักษะพื้นฐานใหม่สำหรับการเข้าถึงความรู้ (2) มีการลงทุนในทรัพยากรมนุษย์เพิ่มขึ้น (3) ใช้นวัตกรรมในการเรียนการสอน (4) ให้คุณค่าการเรียนรู้ (5) ทบทวนเรื่องภาระแนวและการให้คำปรึกษาตลอดชีวิต และ (6) นำการเรียนรู้มาใกล้บ้าน (POLE, 2002)

2. นักคิดสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้

มีนักคิดไม่มากนักที่ได้นำเสนอเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้โดยตรง ซึ่งในบรรดานักคิดเหล่านี้ในยุคเริ่มต้น ได้แก่ Schon และ Hutchins ระยะเวลาต่อมา คือ Husen และ Boshier และในระยะปัจจุบันที่แพร่หลายมากที่สุด ได้แก่ Marquardt และ Senge ซึ่งได้ประมวลมาเสนอ ดังนี้

2.1 Donald Schon

Schon เป็นนักปรัชญาซึ่งสนใจพัฒนาการของระบบการเรียนรู้ของสังคมภายในองค์กรและการเรียนรู้ของชุมชน งานของเขาได้ก่อให้เกิดการวิพากษ์ในหัวข้อที่เรียกว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ Ranson (1998) ได้กล่าวถึง Schon ว่า เป็นนักทฤษฎีที่ยิ่งใหญ่ของสังคมแห่งการเรียนรู้ และถือเป็นหนึ่งในบรรดาเหล่านักคิดที่เป็นคลื่นลูกแรกของเรื่องนี้ Schon ได้เสนอแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ การไตร่ตรองและการเปลี่ยนแปลง ซึ่งต่อมาได้กลายเป็นแนวคิดสำคัญของระบบการศึกษาในสังคมแห่งการเรียนรู้

Schon ให้ความเห็นว่า ความเชื่อในเรื่องของความมั่นคง หรือ ความเชื่อในเรื่องของการไม่เปลี่ยนแปลงเป็นศูนย์กลางของชีวิตมนุษย์ ความเชื่อเช่นนี้มั่นคงแข็งแรงและหยิ่งรากรักจนทำให้มนุษย์ส่วนใหญ่ต่อต้านความไม่คงที่ สถาบันสังคมส่วนใหญ่ถูกมองว่ามีไว้เพื่อการอนุรักษ์ หรือป้องกันการเปลี่ยนแปลง หรือที่ Schon เรียกว่ามีไว้เพื่อต่อสู้ให้ทุกอย่างคงเดิม แต่ตามความเป็นจริงแล้ว สังคม รวมถึงสถาบันต่างๆ ในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง จึงไม่อาจคาดหวังถึงสภาวะคงที่ซึ่งมีความคงทนตลอดชีวิตได้ Schon ได้ขยายความคิดนี้ไปสู่เรื่องของการเรียนรู้โดยให้ความเห็นว่า มนุษย์เราจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะเข้าใจ นำทาง แสดงอิทธิพล และบริหารจัดการการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยสร้างศักยภาพที่จะทำให้สามารถบูรณาการตนเองเข้าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า นอกจากต้องเรียนรู้เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงของสังคมแล้ว ยังต้องสร้างสรรค์และพัฒนาระบบของสังคมให้เป็นระบบแห่งการเรียนรู้ ซึ่งหมายถึงเป็นระบบที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง และถือเป็นภารกิจจำเป็นสำหรับทุกคน ทุกองค์กร และทุกสังคม ที่ต้องเรียนรู้ว่า ธรรมชาติของกระบวนการที่สังคมเปลี่ยนตนเองนั้นเป็นอย่างไร ลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพนั้นเป็นอย่างไร รูปแบบและข้อจำกัดของความรู้ที่สามารถใช้ในกระบวนการของการเรียนรู้ของสังคมเป็นอย่างไร และมีข้อเรียกร้องใดบ้างที่บุคคลต้องกระทำในการเรียนรู้ดังที่กล่าวไปแล้ว (Schon, 1973)

แนวคิดสำคัญที่ Schon นำเสนอในประเด็นนี้ คือ การมองว่าองค์กร ชุมชน และรัฐบาลล้วนเป็นระบบแห่งการเรียนรู้ และมีวิธีการที่ช่วยให้ทุกระบบเหล่านี้ได้รับการส่งเสริมเพื่อให้เป็นระบบแห่งการเรียนรู้ เขาให้ความเห็นว่าการเคลื่อนไหวไปสู่ระบบแห่งการเรียนรู้เป็นสิ่งจำเป็น Schon ได้ยกตัวอย่างขององค์กรธุรกิจที่พัฒนาจากการยึดผลิตภัณฑ์เป็นศูนย์กลางไปสู่การบูรณาการทุกอย่างเข้ากับระบบธุรกิจ ซึ่งหลังจากนั้นต่อมา ประมาณ 20 ปี แนวคิดนี้ได้รับการตอบรับในบทความที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ สำหรับโอกาสของการเรียนรู้ Schon ให้ความเห็นว่าต้องพิจารณาจากระบบพื้นฐาน ไม่ใช่จากนโยบายที่เป็นทางการ และเขา

ยังได้แสดงความเห็นต่อว่า การเคลื่อนที่ของการเรียนรู้เกิดจากเขตแดนหนึ่งไปสู่อีกเขตแดนหนึ่ง มากพอๆ กับการเคลื่อนที่จากปริมาตรเข้าสู่ศูนย์กลาง และจากศูนย์กลางไปสู่ปริมาตร ยิ่งไปกว่านั้น Schon ยังเสนอความคิดว่า ศูนย์กลางควรทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกของการเรียนรู้ทางสังคม มากกว่าจะเป็นผู้ฝึกสอนความรู้ให้กับสังคม

2.2 Robert Hutchins

Hutchins ได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งชื่อ The Learning Society เมื่อปี ค.ศ. 1968 เขาเสนอว่า สังคมแห่งการเรียนรู้กลายเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากระบบการศึกษาไม่อาจตอบสนองความต้องการทุกอย่างได้ครบถ้วนอีกต่อไป ในกรณีเช่นนี้จึงจำเป็นต้องมองล้าหน้าไปถึงแนวคิดที่ว่า การเรียนรู้เป็นหัวใจของการเปลี่ยนแปลง โดยมีข้อเท็จจริงสำคัญ 2 ประการที่ต้องตระหนักถึง นั่นคือ สัดส่วนที่เพิ่มขึ้นของเวลาว่างและความรวดเร็วของการเปลี่ยนแปลง ข้อเท็จจริงอย่างหลังทำให้เกิดความต้องการที่จะมีการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ข้อเท็จจริงอย่างแรกทำให้การศึกษาอย่างต่อเนื่องมีโอกาสเป็นจริงได้ (Hutchins, 1970) เขาได้มองกรีกโบราณเป็นแบบอย่าง โดยกล่าวว่า การศึกษามีใช้กิจกรรมที่แยกออกอย่างอิสระ โดยใช้เวลาเฉพาะในการศึกษา ในสถานที่เฉพาะ และในช่วงเวลาเฉพาะของชีวิต แต่การศึกษาเป็นเป้าหมายของสังคม เมืองมีหน้าที่ให้การศึกษาแก่คน ดังเช่นชาวเอเธนส์ได้รับการศึกษาโดยผ่านวัฒนธรรมของเมือง

Hutchins มีความเห็นว่าจะต้องพิจารณาแยกแยะสิ่งที่เรียกว่าการศึกษา และระบบการศึกษาออกจากกัน สำหรับ Hutchins แล้ว จุดเริ่มต้นของสังคมแห่งการเรียนรู้มาจากการที่ระบบการศึกษาไม่อาจตอบสนองความต้องการที่เกิดขึ้นได้อย่างเพียงพอ ทั้งนี้เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทำให้สถาบันการศึกษาไม่สามารถปรับตัวเข้ากับการเมือง วัฒนธรรม และสังคมได้อย่างดีอีกต่อไป Hutchins ได้ทบทวนเกี่ยวกับความเป็นไปได้ของสถาบันการศึกษาที่จะยืดหยุ่นให้มากขึ้นและได้ตั้งคำถามว่า เป็นไปได้หรือไม่ที่สังคมจะก้าวไปไกลจนกระทั่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ควรหรือไม่ที่จะต้องมีการจัดการเรียนรู้ให้กับทุกคน ในทุกวัย และทำให้ประสบความสำเร็จในการถ่ายโอนค่านิยมด้วยการเรียนรู้ที่จะเป็นมนุษย์ เพราะฉะนั้นทุกสถาบันในสังคมควรจะมุ่งไปยังสิ่งนี้ และถือว่าเป็นปลายทางของการทำงาน

ดังนั้น จะเห็นได้ว่าแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ของ Hutchins ล้าหน้ามากไปกว่า การเข้าเรียนในสถาบันการศึกษาที่จัดกันอยู่ โดยเปลี่ยนเป็นการมองไปยังการเรียนรู้ว่าเป็นหัวใจของวัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม

2.3 Torsten Husen

หลังจากที่ Hutchins เผยแพร่หนังสือของเขามาได้ 6 ปี Husen ก็ได้เขียนหนังสือเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้เช่นกัน โดยหนังสือของเขาเป็นการรวบรวมบทความที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในสวีเดน ในบางบทความได้กล่าวถึงการศึกษาในอนาคตเช่นเดียวกันกับ Hutchins Husen ได้ตั้งข้อสงสัยเกี่ยวกับสถาบันการศึกษาในการรับมือกับความต้องการของโลกที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว Husen มีวิสัยทัศน์เชิงเทคโนโลยีในสังคมแห่งการเรียนรู้มากกว่า Hutchins ดังที่เขาเสนอไว้ว่า ท่ามกลางการเพิ่มปริมาณและการเปลี่ยนแปลงของความรู้ ก่อให้เกิดเป็นอุตสาหกรรมความรู้ ซึ่งหมายถึง ทั้งผู้ผลิตความรู้ เช่น สถาบันวิจัย และผู้แจกจ่ายความรู้ เช่น สถานศึกษา สื่อมวลชน ผู้พิมพ์หนังสือ ห้องสมุด และอื่นๆ ตั้งแต่กลางปี 1960 เราได้เห็นเทคโนโลยีในการแจกจ่ายความรู้เกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย และอาจถือได้ว่าเป็นการเริ่มต้นของวิวัฒนาการด้านการสื่อสารความรู้

Husen ได้พยากรณ์ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้จะเป็นสังคมสารสนเทศและความรู้ และเขายังพยากรณ์ต่ออีกว่า พัฒนาการขั้นต่อไปจะมุ่งไปสู่การมีโอกาสมหาเทียมนกัน และเปลี่ยนจากอุตสาหกรรมการผลิตเป็นอุตสาหกรรมบริการ อีก 12 ปีต่อมา คือ ในปี ค.ศ. 1986 Husen ได้ปรับปรุงหนังสือสังคมแห่งการเรียนรู้ใหม่ คราวนี้เขาได้รวบรวมบทความที่มีประเด็นเกี่ยวกับอนาคต และผลที่เกิดขึ้นจากการเพิ่มปริมาณอย่างรวดเร็วของความรู้ก็ได้ถูกนำเสนออย่างเต็มที่ กล่าวได้ว่า สิ่งที่เรียนรู้ในโรงเรียนจำนวนมากกำลังล้าสมัย ความล้าสมัยนี้ไม่ได้เป็นเพราะกาลเวลาอย่างเดียว หากแต่เกิดจากความก้าวหน้าของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่ส่งผลต่อการดำรงชีวิตประจำวันด้วย

แนวความคิดของ Husen จัดเป็นกลวิธีของการมุ่งอนาคต โดยเขาให้ความเห็นว่า มีความจำเป็นที่ทุกรัฐควรเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาต้องเป็นกระบวนการตลอดชีวิต ไม่ควรเป็นกระบวนการรับเข้าและนำออก แม้การศึกษาในระบบก็ควรเป็นกระบวนการต่อเนื่อง การศึกษาต้องมีลักษณะที่ทำให้ทุกคนเข้าถึงได้ง่ายมากขึ้น ควรมีศูนย์การเรียนรู้ที่คอยอำนวยความสะดวกให้เรียนรู้ได้ทั้งที่บ้านและที่ทำงาน ตัวอย่างเช่น การจัดหาคอมพิวเตอร์ไว้ให้ใช้ การศึกษาในระบบจะต้องมีความหมายมากขึ้นและนำไปประยุกต์ได้ตรงกับความต้องการมากขึ้น ระบบการศึกษาควรต้องได้รับการสนับสนุนเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากองค์กรต่างๆ หรือระบบสนับสนุนต่างๆ เพื่อผลิตอุปกรณ์การสอน ระบบการประมวลสารสนเทศ และวัสดุการสอนแบบมัลติมีเดีย (Ranson, 1998)

วิสัยทัศน์ของ Husen มีลักษณะของการมุ่งอนาคตเพราะมีฐานอยู่บนการใช้สภาพปัจจุบันของเทคโนโลยีสารสนเทศพยากรณ์ผลที่จะเกิดตามมา ทั้งในด้านความรู้สารสนเทศและผลผลิต ซึ่งส่วนใหญ่ได้กลายเป็นความจริงตามความคาดหมายของเขา

2.4 Peter Senge

Senge ได้เขียนหนังสือ The Fifth Discipline (1990) ซึ่งเป็นหนังสือที่เสนอแนวคิดเรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ ในหนังสือเล่มนี้ Senge ให้ความหมายของคำนี้ว่า เป็นองค์กรที่ขยายขีดความสามารถและเพิ่มศักยภาพของตนเองและองค์กร ในการสร้างและกำหนดอนาคตของตนเองได้ โดยที่คนในองค์กรจะเรียนรู้ถึงวิธีการที่จะเรียนรู้ด้วยกันอย่างต่อเนื่อง พร้อมกันนั้น Senge ได้เสนอ หลักการ 5 ประการที่จะทำให้องค์กรเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ต่อมาในปี ค.ศ. 2000 Senge ได้เขียนหนังสือ School that Learns ซึ่งนำเอาหลักการที่เสนอมาใช้ในสถานศึกษาทั้งระดับโรงเรียน ชั้นเรียนและชุมชน แวดล้อมสถานศึกษา หลักการ 5 ประการนั้น ประกอบด้วย

2.4.1 การคิดเชิงระบบ (system thinking) เป็นกรอบการทำงานที่จะช่วยให้มองเห็นภาพขององค์กรโดยรวม ที่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของซึ่งกันและกัน และมีผลต่อส่วนอื่นด้วย มากกว่าที่จะเห็นภาพฉาบฉวยหรือผิวเผินหรือเพียงส่วนประกอบย่อยเพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง การคิดเชิงระบบทำให้มองเห็นภาพเต็มขององค์กรอย่างชัดเจน ซึ่งจะช่วยให้สามารถที่จะจัดการความเปลี่ยนแปลงขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพ การคิดเชิงระบบเป็นหลักการที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากการคิดเชิงระบบมีประโยชน์และจำเป็นในการเรียนรู้และกระบวนการเปลี่ยนแปลง

2.4.2 การเป็นผู้รอบรู้ (personal mastery) เป็นการฝึกฝนให้ตนเองได้เรียนรู้อยู่เสมอและมีความสามารถมองเห็นภาพอนาคตขององค์กรได้ และเน้นการฝึกพร้อมพลัง พัฒนาคคนในองค์กรให้อยู่ในสภาพตามความเป็นจริง เพื่อให้สมาชิกขององค์กรได้สร้างปณิธานในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.4.3 รูปแบบความคิด (mental models) เป็นข้อตกลงเบื้องต้นเกี่ยวกับรูปแบบความเชื่อพื้นฐาน ข้อสรุป ภาพหรือภาพลักษณ์ที่มีอิทธิพลต่อความเข้าใจต่อสรรพสิ่งในโลก และมีผลต่อการประพฤติปฏิบัติทั้งส่วนบุคคลและองค์กร ทำให้บุคคลคิดในเชิงก้าวหน้าและมีความสร้างสรรค์

2.4.4 การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม (shared vision) เป็นภาพหรือภาพลักษณ์ที่เป็นที่ต้องการในอนาคตขององค์กร เป็นสภาพที่ผู้ที่เกี่ยวข้องในทุกๆระดับขององค์กรได้มี

ส่วนสร้างและทำให้เกิดแนวปฏิบัติร่วมกัน มีการดำเนินงานไปในทิศทางที่ต้องการ เพื่อจะทำให้ภาพนั้นเป็นจริงขึ้นมาให้ได้

2.4.5 การเรียนรู้ของทีม (team learning) เป็นหนทางที่จะพัฒนาขีดความสามารถของบุคคลในทีมให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นทีม โดยการพูดคุยและอภิปรายของสมาชิกในทีม เพื่อสร้างความสามารถของสมาชิกแต่ละคน เพื่อวิเคราะห์และแยกประเด็นที่สนใจร่วมกัน จนทำให้กลุ่มยอมรับแนวคิดตามมุมมองที่ตนเสนอ

นอกจากหลักการแห่งการเรียนรู้ทั้ง 5 ข้อแล้ว Senge ได้กล่าวถึงอุปสรรคของการเรียนรู้ (learning disabilities) ว่าอาจจะเกิดจากสาเหตุได้หลายประการ ได้แก่ (1) ยึดติดในตำแหน่ง (2) กลัวโทษผู้อื่นเมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น (3) ขาดความเข้าใจในการทำงานเชิงรุก (4) มองแต่สถานการณ์เฉพาะตรงหน้าเท่านั้น (5) มีความเฉื่อยชาต่อการเปลี่ยนแปลง (6) มีความบกพร่องของประสบการณ์ และ (7) มีทีมงานที่ขลาดเขลา

2.5 Michael Marquardt

Marquardt (2002) เป็นนักการศึกษาอีกผู้หนึ่งที่สนใจเรื่องการเรียนรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้ สำหรับในประเด็นแรก คือ เรื่องของการเรียนรู้ นั้น เขาเสนอว่า มีองค์ประกอบย่อย 3 ประการ คือ ระดับการเรียนรู้ ประเภทการเรียนรู้ และทักษะการเรียนรู้

2.5.1 ระดับการเรียนรู้

ในเรื่องระดับของการเรียนรู้ Marquardt แบ่งออกเป็น 3 ระดับ ซึ่งแต่ละระดับมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด คือ การเรียนรู้ในระดับบุคคล ระดับกลุ่มหรือทีม และระดับองค์กร การเรียนรู้ระดับบุคคลหมายถึงการเปลี่ยนแปลงทักษะ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะคิด และคุณค่าที่เกิดขึ้นจากการศึกษาด้วยตนเอง การเรียนรู้ที่ใช้เทคโนโลยีเป็นหลัก และให้ความสำคัญต่อการสังเกต การเรียนรู้ระดับที่สอง คือ การเรียนรู้ของกลุ่มหรือของทีมที่ครอบคลุมการเพิ่มพูนความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่เกิดขึ้นจากกลุ่มและเกิดขึ้นในตัวบุคคลที่อยู่ในกลุ่ม และการเรียนรู้ระดับที่สาม หมายถึงการเรียนรู้ขององค์กรซึ่งเป็นการเพิ่มระดับความสามารถด้านปัญญา และความสามารถในการผลิตที่ได้จากการมุ่งมั่นและการสร้างโอกาส การดำเนินงานด้านการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในทุกส่วนขององค์กร

2.5.2 ประเภทการเรียนรู้

สำหรับในประเด็นประเภทการเรียนรู้ Marquardt ได้เสนอว่า การเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ถึงแม้ว่าประเภทการเรียนรู้ทั้ง 3 ประเภทนี้จะมีลักษณะเด่นของตนเอง แต่ก็จะมีลักษณะบางส่วนทับซ้อนกันและจะทำงานส่งเสริมซึ่งกันและกัน

ประเภทการเรียนรู้เหล่านี้ ได้แก่ (1) การเรียนรู้แบบปรับตัว (adaptive learning) เป็นการเรียนรู้ที่เกิดจากการสะท้อนความคิดเกี่ยวกับประสบการณ์ในอดีตและนำความคิดมาปรับปรุงงานในอนาคต (2) การเรียนรู้แบบคาดหมาย (anticipatory learning) เป็นการเรียนรู้จากการคาดหมายสิ่งที่จะเกิดในอนาคต อันเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วยการสร้างวิสัยทัศน์ การนำวิสัยทัศน์ไปดำเนินการ และหลังจากนั้นก็นำการดำเนินการมาคิดใคร่ครวญอย่างละเอียด เป็นการเรียนรู้ที่พยายามจะลดโอกาสความผิดพลาด เพื่อให้การดำเนินงานมีโอกาสแห่งความสำเร็จ และ (3) การเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ (action learning) หมายถึงการเรียนรู้ที่พิจารณาจากความเป็นจริงหรือสิ่งที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน และใช้ความรู้ปัจจุบันเพื่อพัฒนาปัจเจกบุคคล กลุ่ม และองค์กร

2.5.3 ทักษะการเรียนรู้

ในประเด็นสุดท้าย จากแนวความคิดของ Marquardt คือ ทักษะที่จำเป็นแก่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ในประเด็นนี้ Marquardt รับแนวคิดของ Senge (1990) มาเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือเขาเห็นด้วยว่าการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จำเป็นจะต้องมีหลักการ 3 ประการแรก ตามที่ Senge เสนอไว้ แต่ Marquardt เสนอว่าควรมีองค์ประกอบ อีก 2 ประการเพิ่มเติม คือ การควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเอง (self-directed learning) และการสนทนา (dialogue) จะเห็นได้ว่าสำหรับ Marquardt วิสัยทัศน์ร่วมและการเรียนรู้ของทีมเป็นเรื่องระดับของการเรียนรู้

สำหรับทักษะของการควบคุมการเรียนรู้ด้วยตนเองในความเห็นของ Marquardt หมายความว่า ทุกคนในองค์กรจะต้องตระหนักและยอมรับอย่างเต็มที่ที่จะรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเอง องค์ประกอบของการควบคุมการเรียนรู้ของตนเองคือการรู้จักลักษณะการเรียนรู้ของตนเอง สามารถประเมินความต้องการและระดับความสามารถของตนเอง การประสานสัมพันธ์ระหว่างเป้าหมายกับความต้องการการเรียนรู้ ส่วนทักษะการสนทนา คือการฟังอย่างลึกซึ้งและการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพระหว่างบุคคล ซึ่งหมายถึงการพิจารณาประเด็นที่มีความสำคัญอย่างอิสระและอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการรับฟังความเห็นของผู้อื่นอย่างลึกซึ้ง โดยเก็บความเห็นของตนเองไว้แล้วให้ผู้อื่นได้พูด การสนทนาในลักษณะนี้จะช่วยให้การทำงานของทีมเป็นไปได้อย่างราบรื่น สนับสนุนบรรยากาศการเสนอแนะ เนื่องจากบุคคลมีความรู้สึกเสรีที่จะแสดงความคิดเห็น Marquardt (2002,26) เน้นว่า "การสนทนาเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากในการเชื่อมโยงและสร้างการเรียนรู้และการปฏิบัติในสถานประกอบการ"

เมื่อนำความคิดของนักคิดทั้ง 5 ท่าน มาวิเคราะห์และสังเคราะห์ สามารถสรุปแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังตาราง 2.2

ตาราง 2.2 นักคิดและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้

นักคิด	ปี.ศ.	แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้								
		1*	2*	3*	4*	5*	6*	7*	8*	9*
Schon	1963	X	X	X						
Hutchins	1968				X	X				
Husen	1974				X	X	X			
Senge	1990				X			X		X
Marquardt	2002				X				X	X

* ความหมาย

1. การศึกษาในสังคมแห่งการเรียนรู้
2. ระบบแห่งการเรียนรู้ในสังคม
3. การอำนวยความสะดวกของการเรียนรู้ให้แก่สังคม
4. ตำราที่เกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้และองค์กรแห่งการเรียนรู้
5. การศึกษาต่อเนื่อง/ตลอดชีวิต
6. สังคมสารสนเทศและความรู้
7. องค์กรแห่งการเรียนรู้
8. ประเภทและระดับการเรียนรู้
9. ทักษะจำเป็นสำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้

3. รูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้

ความเห็นเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ได้เคลื่อนจากแนวคิดสุดขั้ว ไปสู่วิสัยทัศน์แบบ มนุษย์นิยมและก้าวเข้าสู่เทคนิควิทยา มีข้อสังเกตว่าสังคมแห่งการเรียนรู้แตกมาจากคลื่น ลูกที่สามของจิตวิทยา และมาจากความไม่พอใจกับการศึกษาแบบดั้งเดิมซึ่งไม่อาจตอบสนอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่เชื่อมโยงกับวิวัฒนาการของเทคโนโลยีได้ ทั้งสาม มุมมองของสังคมแห่งการเรียนรู้มีทั้งส่วนคล้ายและส่วนต่าง ทุกมุมมองตระหนักถึง ศักยภาพของระบบการศึกษา แต่มีระดับที่แตกต่างกันออกไป อย่างไรก็ตามสามารถสรุป ได้ว่ามีความจำเป็นที่จะต้องสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และมีหลักการที่เป็นกรอบความคิดของ

สังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือ ความเป็นพลเมืองดีจะต้องถูกพัฒนาขึ้นมาภายใต้กระบวนการให้เหตุผลเชิงปฏิบัติ

จากกรอบความคิดดังกล่าว นักวิชาการได้จำแนกรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ออกไปอย่างหลากหลาย ดังนี้

3.1 การจำแนกของประเทศในประชาคมยุโรป

Coffield (1997) ได้สำรวจรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในประเทศ อังกฤษและประเทศในประชาคมยุโรป โดยผ่านโครงการวิจัยที่ศึกษาถึงผลและความท้าทายในการจ้างงาน ผลการสำรวจพบว่าสังคมแห่งการเรียนรู้มีหลายรูปแบบด้วยกัน แรกทีเดียวการสำรวจดังกล่าวเริ่มต้นจากการอภิปรายกันว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ปรากฏขึ้นจริงหรือไม่ ในประเด็นแรกนี้ได้มีการศึกษาวิจัยควบคู่กับการศึกษาผู้ใหญ่ และทำให้สังคมแห่งการเรียนรู้มีลักษณะที่เป็นแนวคิดแบบพรรณนา (Descriptive Model) ด้วยเหตุนี้ สังคมแห่งการเรียนรู้รูปแบบแรกจึงเป็นรูปแบบพรรณนา ซึ่ง Husen เป็นผู้นำในรูปแบบแรกนี้ รูปแบบที่สอง คือ Schooling Model เป็นรูปแบบที่ถูกนิยามด้วยการบรรลุถึงเป้าหมายระดับสูงของการเข้าไปมีส่วนร่วมในการศึกษาหลังภาคบังคับเต็มเวลา รูปแบบที่สาม คือ Credentialist Model เป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ต่อการเพิ่มสัดส่วนของประชากรที่มีคุณวุฒิการศึกษา รูปแบบที่สี่ คือ Access Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่ย้ำให้เห็นถึงความต้องการจำเป็นในการเข้าถึงระบบอินเทอร์เน็ต เพื่อการศึกษาและการฝึกอบรมตลอดชีวิตของบุคคล และรูปแบบสุดท้าย คือ รูปแบบ Reflexive Model รูปแบบนี้เน้นความสำคัญของการขยายแนวคิดของการเรียนรู้ว่าเป็นการกระจายศักยภาพในการเรียนรู้ในระดับกว้างและให้ความสำคัญกับการเรียนรู้ในฐานะลักษณะหลักของความสัมพันธ์ทางสังคม ความสัมพันธ์ส่วนตัว และความสัมพันธ์ในองค์กรทั้งหมด

3.2 การจำแนกตามแนวคิดของ Coffield

จากผลการสำรวจข้างต้น Coffield (1997) ได้ศึกษาเพิ่มเติมและเสนอรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ขัดแย้งกัน 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือ รูปแบบ Technocratic Model และรูปแบบ Social Polarization Model ในรูปแบบแรก Coffield อธิบายว่าเป็นรูปแบบที่เห็นได้ชัดเจนในนโยบายการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นความจำเป็นที่ต้องพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อตอบรับการแข่งขันยุคโลกาภิวัตน์ รูปแบบนี้พิสูจน์ให้เห็นว่าระบบการศึกษาที่ถูกขยายไปนั้น โดยตัวมันเองแล้วสามารถช่วยให้คนเกิดการเรียนรู้ที่จะมีทักษะที่เหมาะสมและยืดหยุ่นสำหรับการทำงานตลอดชีวิต อีกรูปแบบหนึ่งมองในทางตรงกันข้าม คือ

มองว่าสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นการผสมผสานกันระหว่างอัตราของการเข้าไปมีส่วนร่วมกับระบบคุณวุฒิที่ช่วยในการผลิตคนเพื่อการจ้างงานและช่วยลดช่องว่างเรื่องการทำงานระหว่างคนที่มีคุณวุฒิกับคนที่ไม่มีความรู้

3.3 การจำแนกตามแนวคิดของ Boshier

ด้วยหลักการของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ว่า ลักษณะของความเป็นพลเมืองดีจะต้องถูกพัฒนาขึ้นภายใต้กระบวนการให้เหตุผลเชิงปฏิบัติ Boshier (1980) จึงเสนอรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สะท้อนถึงหลักการข้างต้นใน 3 รูปแบบ คือ รูปแบบวัฒนธรรมซึ่งมองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นสังคมที่มีค่านิยมเฉพาะอย่าง ล้อมรอบด้วยการเรียนรู้รูปแบบเทคนิควิทยา ซึ่งมองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นพัฒนาการของเทคโนโลยีการสื่อสารซึ่งบูรณาการเข้ากับพัฒนาการของชีวิตในงาน ในครอบครัว ชุมชน และอื่นๆ และรูปแบบประชาธิปไตย ซึ่งมองเห็นว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การแสดงออกซึ่งประชาธิปไตยพื้นฐานที่เน้นไปยังธรรมชาติของการมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนรู้

ข้อสรุปของการวิเคราะห์รูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดดังกล่าวข้างต้นพบว่ามีความขัดแย้งระหว่างข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจและประชาธิปไตย ซึ่งเป็นอย่างนี้ตั้งแต่เริ่มแรกที่แนวคิดเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ถูกพัฒนาขึ้นมา อย่างไรก็ตามความขัดแย้งนี้เกิดลึกลงไปเรื่อยๆ ระหว่างเศรษฐกิจและการเมือง นอกไปจากนั้น แนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ก็มีประเด็นอื่นๆ ในเชิงปรัชญาขึ้นมาใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งประเด็นที่เกี่ยวกับธรรมชาติของการเรียนรู้และความรู้ เอกลักษณ์ และความคล่องตัวของผู้เรียน

4. การเรียนรู้ตลอดชีวิตกับสังคมแห่งการเรียนรู้

ช่วงศตวรรษที่ 20 ประเทศอังกฤษได้ให้ความสนใจแก่การศึกษาผู้ใหญ่ (adult education) มีหลายหน่วยงานเข้ามาร่วมจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ แต่มีแนวคิดแตกต่างกันในเรื่องการจัดการศึกษาว่าควรจะเป็นการสอนวิชาชีพหรือวิชาการ (vocational or non-vocational) เช่นในพระราชบัญญัติการศึกษา 1902 กำหนดให้องค์การการศึกษาท้องถิ่น (Local Education Authority: LEA) เป็นผู้รับผิดชอบการศึกษาผู้ใหญ่ที่กำหนดให้สอนการศึกษาเพื่ออาชีพ และในปีถัดมาก็ได้มีการประกาศจัดตั้ง Workers Educational Association (WEA) เป็นผู้รับผิดชอบสอนผู้ใหญ่ในหลักสูตรอุดมศึกษาที่จัดในมหาวิทยาลัยต่างๆ (Merricks, 2001) แต่ต่อมาการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ได้อยู่ในความรับผิดชอบของ Ministry of Reconstruction และกระทรวงนี้ได้วางนโยบายว่า การศึกษาผู้ใหญ่คือ การจัดการศึกษาสายวิชาการ (Adult education should be based on non-vocational subjects.)

เนื้อหาหลักสูตรจึงมักจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง วรรณคดี ละคร ภาษา และ วิทยาศาสตร์ธรรมชาติ การศึกษาผู้ใหญ่ในรูปแบบนี้ได้รับความนิยมจากผู้เรียนอย่างมาก จะเห็นได้ว่า มีการเพิ่มจำนวนขึ้นเป็นสองเท่าในระหว่างช่วงปี ค.ศ. 1950 ถึง 1970 จากที่มา ดังกล่าวทำให้ลักษณะการจัดการศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศอังกฤษแยกออกเป็นสองแนวทาง ในแนวทางแรกที่เป็นการศึกษาทางด้านวิชาการ ประโยชน์ของการเรียนจะได้แก่สังคมและการดำเนินชีวิตในสังคมของบุคคล แต่ในแนวทางการเรียนวิชาชีพจะเห็นว่าประโยชน์ของการเรียนจะตกอยู่กับผู้เรียนโดยตรง และสู่สถานประกอบการโดยทางอ้อม ดังนั้น จะเห็นได้ว่า ในช่วงศตวรรษที่ 20 ผู้ที่อยู่ในระบบการศึกษาผู้ใหญ่จึงเป็นคนในระดับกลาง สตรีและผู้สูงอายุ โดยมีหลักการอยู่ที่การจัดการศึกษาให้ผู้ใหญ่ที่ไม่มีโอกาสเข้าเรียนตอนที่อยู่ในวัยเรียน หรือได้มีโอกาสเรียนบางส่วน ได้เข้ามาเรียนในสถาบันการศึกษา ดังที่จะเห็นได้จากพระราชบัญญัติ การศึกษา ปี ค.ศ. 1902 (Merricks, 2001) ที่กำหนดให้องค์กรส่วนท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบ หลักสูตรการสอนที่เน้นการศึกษาเพื่ออาชีพ (vocational education) แต่ในระยะต่อมาได้มี องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนในการจัดการศึกษามากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การจัดตั้งสมาคม การศึกษาของพนักงาน และมีการจัดการเรียนการสอนในมหาวิทยาลัย ทำให้เนื้อหาหลักสูตร ไม่ใช่การเรียนเพื่ออาชีพ หากแต่เป็นการเรียนเพื่อความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (liberal education) แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ทำงานยังมีความต้องการเรียนรู้ทักษะที่จะนำไปใช้ในการ ประกอบอาชีพ ซึ่งความต้องการนี้ทำให้เกิดการจัดตั้งวิทยาลัยอาชีพ (polytechnic) ขึ้นใน ประเทศอังกฤษ เช่น Battersea Polytechnic ซึ่งเพียงไม่กี่ปีหลังจากการเปิดสอน มีนักศึกษาสูงถึง 2,500 คน มาเรียนในตอนเย็นหลังจากทำงานเสร็จแล้ว และเกือบหนึ่งในสาม เป็นสตรี ทั้งนี้เพราะเห็นว่าการมีทักษะทางอาชีพสูงขึ้นทำให้สามารถทำงานได้ดีขึ้นและ เป็นผลทำให้ได้เลื่อนตำแหน่งและมีรายได้เพิ่มขึ้น

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในขั้นตอนนี้ มีการใช้คำเรียกการจัดการศึกษาออกเป็น 2 คำที่ แตกต่างกัน คือ การศึกษาเพื่ออาชีพ (vocational education) เพื่อให้ความรู้และทักษะใน การประกอบอาชีพของผู้ใหญ่ เน้นผลลัพธ์ด้านเศรษฐกิจที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียน และอีกคำหนึ่ง คือ การศึกษาผู้ใหญ่ (adult education) ที่เน้นวิชาการ หน้าที่ของพลเมือง เรื่องของสังคม และพลเมืองที่ดีควรปฏิบัติตนอย่างไร ซึ่งมีผลทำให้ในช่วงศตวรรษที่ 20 การจัดการศึกษาเพื่อ อาชีพสามารถดึงดูดนักศึกษาได้มากกว่าการศึกษาผู้ใหญ่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้ทำงานที่อายุน้อย และอยู่ในสังคมระดับล่าง ส่วนการศึกษาผู้ใหญ่จะได้รับความสนใจจากชนชั้นกลาง สตรี และ ผู้สูงอายุ (Merrick, 2001) แต่นับจาก ค.ศ. 1920 เริ่มมีความเปลี่ยนแปลงในแนวความคิด ของการจัดการศึกษาทั้งสองประเภท เนื่องจากมีการว่างงาน สงคราม และปัญหาทางสังคม

ทำให้รัฐบาลมีความเห็นว่าการจัดการศึกษาผู้ใหญ่เป็นความจำเป็นของประเทศ และในขณะเดียวกันการให้ความรู้และทักษะอาชีพก็เป็นสิ่งที่ช่วยประเทศด้านเศรษฐกิจได้อย่างมาก จึงได้มีการพยายามปรับหลักสูตรให้ครอบคลุมการเรียนรู้ทั้งด้านการศึกษาเพื่อความเป็นพลเมืองดี และการศึกษาเพื่อการประกอบอาชีพอย่างมีประสิทธิภาพ การก่อตั้งมหาวิทยาลัยเปิด (open university) ของประเทศอังกฤษใน ค.ศ. 1969 ในตอนแรกมีรูปแบบการจัดหลักสูตรที่ไม่เน้นการอาชีพ (non-vocational) จัดให้แก่ผู้ใหญ่ แต่ธรรมชาติขัดกับปรัชญาการเรียนรู้ของผู้ใหญ่สมัยนั้น เพราะผู้ใหญ่จะเรียนรู้ได้ดีโดยการเรียนแบบพบกันในระดับเรียน แต่หลังจากนั้นไม่นานมหาวิทยาลัยเห็นความจำเป็นที่จะต้องจัดหลักสูตรที่ส่งเสริมอาชีพของผู้เรียน เช่น การบริหารธุรกิจ (The Open University Business School) ซึ่งให้ความรู้ด้านธุรกิจให้กับผู้ทำงาน สตรีที่จะออกจากการทำงานบ้านมาประกอบอาชีพ คนพิการ คนส่วนน้อย และในช่วงทศวรรษที่ 1980 เมืองค์กรต่างๆ เปิดการเรียนการสอนวิชาชีพและวิชาที่มหาวิทยาลัยจัดให้ไม่ได้ เพราะฉะนั้นหลักสูตรการเรียนการสอนในช่วงนี้จึงเป็นการผสมผสานความคิดการศึกษาผู้ใหญ่เข้ากับอาชีพศึกษา และเปลี่ยนชื่อเรียกว่าเป็นการศึกษาต่อเนื่อง (continuing education)

เริ่มจากปี 1980 เป็นต้นมาในประเทศอังกฤษและประเทศต่างๆ ในทวีปยุโรปเกิดปัญหาการชะลอตัวทางเศรษฐกิจ ทำให้รัฐบาลตระหนักว่าทักษะความสามารถทางอาชีพของพลเมืองในประเทศของตนล้าหลังและต่ำกว่าประเทศอื่น เห็นความจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา โดยที่คณะกรรมการเพื่อความเป็นเลิศด้านการศึกษาแห่งชาติ (The National Commission on Excellence Education) ได้ให้เหตุผลว่า การปฏิรูปการศึกษาเป็นความจำเป็นของประเทศ ต้องทำเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ รัฐบาลจะต้องจัดการศึกษาที่เป็นสากล (universal) และเป็นการศึกษาตลอดชีวิต หลายประเทศในยุโรปได้มีการปฏิรูปการศึกษาและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต เมื่อมีการรวมตัวเป็นประชาคมยุโรปทำให้ประเทศต่างๆ ตระหนักว่า การศึกษาจะต้องเตรียมคนให้มีความเข้าใจและสามารถทำงานร่วมกับบุคคลที่มาจากพื้นฐานและมีคุณค่าที่แตกต่างจากตนเอง ในประเทศสวีเดนประมาณ 50% ของประชากรในวัยผู้ใหญ่ จะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิตในรูปแบบใดแบบหนึ่ง (Merricks, 2001) เอกสารรายงานของประชาคมยุโรปฉบับหนึ่งกล่าวว่า เทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว โครงสร้างสังคมตะวันตก ความต้องการกำลังแรงงานที่ได้รับการฝึกอบรมอย่างดีมีความยืดหยุ่น รวมทั้งการที่ประชากรสูงอายุมีจำนวนเพิ่มขึ้นทำให้จำเป็นต้องมีการทบทวนปรัชญาและแนวปฏิบัติในการจัดการศึกษาที่สูงกว่าภาคบังคับ

สำหรับนักการศึกษาในประเทศฝรั่งเศส ความจำเป็นของการเรียนรู้ตลอดชีวิตมี 2 ประเด็น คือ การสร้างคนให้ตรงตามความต้องการของประเทศในระบบเศรษฐกิจใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง บุคคลที่มีความรู้ในการทำงานด้วยเทคโนโลยี และการสร้างความเท่าเทียมทางสังคม (social equality) (Mehaut, 2004) เป็นผลทำให้เกิดแนวคิดว่าการจัดการศึกษาจะต้องขยายให้ครอบคลุมชีวิตการทำงานของคนและถือเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต ต่อมามีการกำหนดให้ ปี ค.ศ.1996 เป็น European Year of Lifelong Learning (Merricks, 2001) ในประเทศอังกฤษ ซึ่งรัฐบาลที่มาจากพรรคแรงงานได้ประกาศนโยบาย “Opening Doors to a Learning Society” ในปี 1996 เช่นกันโดยเน้นความสำคัญของการศึกษาและการฝึกอบรม ให้การยอมรับว่าการศึกษาคือรากฐานที่สำคัญของความสำเร็จทางเศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม ไม่ใช่เป็นการศึกษาที่จัดให้กับประชาชนเพียงวัยใดวัยหนึ่งเท่านั้น ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพสูงตลอดชีวิตเพื่อที่บุคคลจะได้มีทักษะหลายด้าน (multiple skills) มีความคิดสร้างสรรค์ และมีการปรับตัวได้ดี (Merricks, 2001) ในระยะต่อมา การจัดการศึกษาให้กับผู้ใหญ่ของประเทศอังกฤษได้มีการปรับเปลี่ยนเนื่องจากได้รับแนวความคิดจากองค์การยูเนสโก ที่พิจารณาว่าควรจะเปลี่ยนเป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และนักการศึกษาในประเทศอังกฤษเห็นด้วยกับแนวความคิดนี้ เนื่องจากยอมรับว่าการศึกษาไม่เพียงแต่เป็นสิ่งที่สำคัญต่อฐานะทางเศรษฐกิจของประเทศ หากแต่ยังช่วยให้เตรียมพลเมืองสำหรับชีวิตในอนาคตด้วย

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มี Lifelong Learning Act และ Mondale Act ที่ประกาศใช้ในปี ค.ศ. 1977 และ 1982 ตามลำดับ การที่รัฐบาลเห็นความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นมีสาเหตุมาจากปัญหาความตกต่ำทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในช่วงทศวรรษ 1980 และเมื่อศึกษาสาเหตุก็พบว่ามีปัญหาประการหนึ่งคือ กำลังแรงงานในภาคการผลิตมีทักษะไม่เพียงพอ และด้อยกว่าประเทศอื่น หรือจากที่ OECD (2000) ระบุว่าระบบการศึกษาจำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพราะหลายฝ่ายมีความคาดหวังว่า การศึกษาจะเป็นหน่วยที่สร้างผลผลิตที่มีคุณภาพ นอกจากนี้แล้วองค์กรการศึกษาเองก็มีคู่แข่งเข้ามาจัดการศึกษาด้วย การศึกษาถือว่าเป็นทรัพย์สินและความรู้ถือว่าเป็นปัจจัยอ่อน (สมรรถนะ) และในขณะที่เดียวกันก็เป็นผลผลิต (นวัตกรรม) ดังนั้นหลายฝ่ายจึงเห็นความจำเป็นของการปฏิรูปการศึกษา ที่สามารถจะสร้างคุณลักษณะที่ผู้เรียนจะต้องมีสำหรับการทำงานในอนาคต โดยมีสมรรถนะ 5 ประการ คือ

ประการแรก มีความสามารถที่จะหา รวบรวมให้เป็นระบบ วางแผน และใช้ทรัพยากร

ประการที่สอง มีความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำงานเป็นทีมได้ สอนผู้อื่นให้บริการลูกค้า ใช้ภาวะผู้นำ มีความสามารถในการต่อรองและทำงานในสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย

ประการที่สาม มีความสามารถที่จะหา รวบรวมให้เป็นระบบ ดีความ ประเมินและ
สื่อสารสารสนเทศ

ประการที่สี่ มีความเข้าใจความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งของสิ่งต่างๆ ความสามารถที่จะจำแนก
แนวโน้ม ทำนายผลกระทบ ติดตามผล และแก้ไขการปฏิบัติงานของตนเอง

ประการที่ห้า ความสามารถที่จะใช้เทคโนโลยี และสามารถเลือกเครื่องมือที่เหมาะสม
สำหรับงานที่ต้องทำ

การสร้างกำลังแรงงานเข้าสู่ตลาดแรงงานให้มีสมรรถนะดังข้างต้น องค์กรการศึกษา
ในประเทศต่างๆ ได้กำหนดกรอบการเรียนการสอนในโรงเรียน (Holford & Nicholls, 2001)
ได้มีการสำรวจลักษณะของผู้จบการศึกษาที่ต้องการในหลายประเทศของประชาคมยุโรปและ
ในฮ่องกง ซึ่งพบประเด็นที่คล้ายคลึงกันในด้านความรู้พื้นฐานคณิตศาสตร์และภาษา การใช้
เทคโนโลยีสารสนเทศ การวิเคราะห์และการคิด ทักษะการทำงานกลุ่มและทักษะระหว่างบุคคล
มีการประเมินผลที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่ตรงกับความต้องการ

หลังจากปี ค.ศ. 1870 ในประเทศอังกฤษถือว่าการศึกษาในโรงเรียนมีจุดประสงค์เพื่อ
เตรียมตัวเด็กเพื่อให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีลักษณะที่ต้องการ ดังนั้นคำว่า "การศึกษา" จึงมีความหมาย
เช่นเดียวกับ "การศึกษาในโรงเรียน" การจัดการศึกษาเพื่อบุคคลประเภทอื่นจะถือว่าเป็นการศึกษา
ผู้ใหญ่ (Jarvis, 2001) ในปี ค.ศ. 1944 มีกฎหมายที่กำหนดให้องค์กรส่วนท้องถิ่นรับผิดชอบ
การศึกษาให้แก่บุคคลอื่นที่ไม่ได้อยู่ในระบบโรงเรียน แต่ต่อมาองค์การยูเนสโก และองค์การ
OECD ใช้คำว่า "การศึกษาตลอดชีวิต" ทำให้คำว่า การศึกษาผู้ใหญ่ในประเทศอังกฤษเปลี่ยน
มาใช้คำนี้ด้วย (Jarvis, 2001) ถือได้ว่าองค์กรระหว่างประเทศทั้งสองดังกล่าว มีส่วนอย่างมาก
ในการนำแนวคิดเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิตมาสู่ความสนใจของประชาคมโลก

แม้การเรียนรู้ตลอดชีวิตจะใช้ในองค์กรระหว่างประเทศทั้งสององค์กรดังกล่าวข้างต้น
แต่ยังมีความเห็นที่แตกต่างกันบ้างในบางประเด็น กล่าวคือ สำหรับ OECD ประชาชนทั่วไป
ควรจะได้รับการศึกษาในรูปแบบการศึกษาผู้ใหญ่ในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หลังจากที่ได้จบการศึกษาใน
ระบบแล้ว และใช้คำศัพท์เรียกการศึกษานี้ว่า "recurrent education" เพราะฉะนั้น ผู้ที่ศึกษา
เอกสารหรือบทความของ OECD จะพบคำนี้ใช้อยู่ทั่วไป ในขณะที่เดียวกันขององค์การ UNESCO
มีความเห็นว่าเป็นการศึกษาที่ต่อจากการศึกษาในระบบจึงเรียกว่า "continuing education"
(Jarvis, 2001) สำหรับในประเทศอังกฤษนิยมใช้การศึกษาต่อเนื่อง ในช่วงทศวรรษ 1980
ได้เปลี่ยนเป็นการศึกษาตลอดชีวิต และในท้ายที่สุดก็เปลี่ยนเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิตเหมือนกัน
ทุกประเทศในประชาคมยุโรป

ในมุมมองจากสังคมที่สัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับการผลิต พัฒนาการของการเรียนรู้ตลอดชีวิตเริ่มต้นจากการพิจารณาว่า เศรษฐกิจของประเทศนั้นเกิดจากลักษณะการผลิตหลัก ดังนั้นในระยะแรกจะเรียกว่าสังคมที่อยู่บนพื้นฐานเศรษฐกิจการเกษตร (agrarian economy) ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นสังคมพื้นฐานเศรษฐกิจอุตสาหกรรม (industrial economy) แต่ได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากเมื่อโลกมีความเจริญด้านความรู้และเทคโนโลยี และคุณค่าทางเศรษฐกิจมาจากการค้าขายความรู้ (trade in knowledge) ซึ่งเกิดมาจากปัจจัยสองประการคือ ประการแรก ความเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมบริการ เช่น งานที่ปรึกษา การวิจัย เป็นต้น และประการที่สอง การเพิ่มมูลค่าแก่อินทรีย์ ซึ่งในสมัยก่อน สำหรับสินค้า 1 ชิ้น ต้นทุนจะอยู่ที่วัตถุดิบและค่าแรง แต่ปัจจุบันจะขึ้นอยู่กับความรู้ที่ใช้กับสินค้านั้นๆ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดจนได้แก่คอมพิวเตอร์ ต้นทุนการสร้างคอมพิวเตอร์ไม่สูงนักเมื่อนำไปเปรียบเทียบกับมูลค่าการสร้างซอฟต์แวร์และค่าบำรุงรักษาเครื่องคอมพิวเตอร์ให้ทันสมัย ดังนั้นลักษณะของสังคมจึงเปลี่ยนเป็นสังคมบนพื้นฐานเศรษฐกิจความรู้ (knowledge-based economy) หรือเมื่อใช้เรียกสังคมที่มีลักษณะการใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ทางเศรษฐกิจจึงเรียกว่า สังคมฐานความรู้ (knowledge-based society) และนักวิชาการได้ให้คำอธิบายว่าองค์ประกอบสำคัญที่ทำให้สังคมมีการเปลี่ยนรูปไปสู่สังคมฐานความรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี ภาคการผลิตมีความต้องการแรงงานที่มีทักษะทางสมองมากกว่ากำลังกาย จากในสมัยอุตสาหกรรมที่ข้อมูลหายาก ใครมีข้อมูลก็มีอำนาจกลับกลายเป็นความรู้มีอยู่มหาศาล จึงต้องการผู้ที่มีความสามารถในการจัดการความรู้ สามารถเพิ่มคุณค่าให้แก่ข้อมูล และรู้จักวิธีถ่ายทอดความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

อย่างไรก็ตาม สังคมฐานความรู้ทำให้เกิดการแยกชนชั้นโดยไม่ตั้งใจ และทำให้ผู้ด้อยโอกาสยิ่งมีโอกาสน้อยลง ในยุคอุตสาหกรรมนั้น มีบุคคลที่มีสติปัญญาสูงเพียงจำนวนน้อยที่ควบคุมการผลิต ในขณะที่ผู้ที่มีสติปัญญาหรือการเรียนรู้มีอยู่เป็นจำนวนมากทำหน้าที่เป็นผู้ออกแรงทำงาน ดังนั้นการจัดการศึกษาในยุคสังคมฐานความรู้จึงต้องเน้นการจัดให้แก่บุคคลทุกประเภทโดยไม่มีการแบ่งแยก (inclusion) สังคมความรู้ต้องการแรงงานสำคัญที่มีทักษะที่ซับซ้อนขึ้น แต่ในขณะเดียวกันก็ต้องพร้อมที่จะเรียนรู้ทักษะใหม่ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว มีทักษะการต่อรอง มีความสามารถในการจัดการข้อมูลและความรู้ ทักษะการวิเคราะห์ และทักษะมนุษยสัมพันธ์ การจัดการศึกษาจากมุมมองเช่นนี้ทำให้ต้องมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อเหมาะสมกับสภาพ เช่น เด็กมีการทำงานนอกเวลามากขึ้น การเรียนรวดเร็วจบตามหลักสูตรน้อยลงหรือมีการออกมาทำงานก่อนที่จะศึกษาต่อให้สูงขึ้น ผู้ทำงานออกจากงานก่อนการเกษียณ ผู้สูงอายุกลับเข้าทำงานใหม่ เส้นคั่นระหว่างการเรียนและการทำงานไม่ชัดเจนเหมือนในสมัยก่อน

คำถามหลายประการที่ว่า อะไรคือเนื้อหาวิชาที่จำเป็นสำหรับการเรียน ใครควรจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายในการศึกษาของบุคคล และการเกิดการเรียนรู้ได้ในสถานการณ์ต่างๆ เช่น บ้าน สถานศึกษา ศูนย์ฝึกอบรม ห้องสมุด ผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต ฯลฯ ล้วนมีผลทำให้ปรัชญาการศึกษาเปลี่ยนจากเดิม คือจากการเตรียมบุคคลไปสู่อาชีพไปเป็นการเรียนรู้ชีวิตจริง

Jarvis (2006) ได้เตือนให้ทุกฝ่ายระวังว่า ไม่ควรจะเน้นความสำคัญของความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีที่มีต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เท่านั้น เพราะเป็นการทำให้เกิดการส่งเสริมสังคมที่เน้นตลาดนายทุน (capitalist market) ซึ่งหมายถึงการผลิตเพื่อการแข่งขันและไม่ให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ด้านศีลธรรม (moral knowledge) เท่าที่ควร

5. กรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้

ตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ในระดับเมืองที่ได้รับการยอมรับทั่วไปมีอยู่จำนวน 6 เมือง (Ergazakis และคณะ, 2006) แต่มีการใช้คำศัพท์ที่แตกต่างกันระหว่าง "เมืองแห่งความรู้" และ "เมืองแห่งการเรียนรู้" สำหรับสิ่งที่มีความหมายเหมือนกัน (Edvinsson, 2006) เมืองที่ได้รับการพิจารณาว่าเป็นแหล่งสร้างเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของประชาชนในเมืองนั้นๆ มีลักษณะดังต่อไปนี้

5.1 เมืองแห่งการเรียนรู้

5.1.1 Barcelona ประเทศสเปน

ใน ปี ค.ศ. 1999 สภาเมืองบาเซโลนา ได้วางแผนยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองให้เป็นหนึ่งในผู้นำของการเป็นสังคมสารสนเทศในศตวรรษที่ 21 และได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการเพื่อการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ องค์กรจำนวนมากในเมืองมีความพร้อมที่จะปฏิบัติตามเป้าหมายของแผนยุทธศาสตร์ และส่งตัวแทนจากองค์กรเข้ามาร่วมในการขับเคลื่อนจำนวน 215 คน คณะกรรมการเริ่มต้นด้วยการทบทวนยุทธศาสตร์ กำหนดตัวบ่งชี้หลัก และระบุสถาบันที่จะรับผิดชอบต่อการปฏิบัติตามยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ของแผน คือ การเป็นเมืองแห่งความรู้ โดยเน้นที่ความรู้ ความแกร่งของเมือง และมีวัฒนธรรมเป็นตัวจักร นอกไปจากนั้นยังมีการตั้งคณะกรรมการโครงสร้างทางการเมืองทำงานคู่ขนานไปกับคณะผู้บริหารเมืองและทำหน้าที่รับผิดชอบในโครงการสร้างเมืองแห่งความรู้โดยให้บูรณาการกับนโยบายอื่นๆ เช่น วัฒนธรรม การท่องเที่ยวและการพัฒนาชุมชนเมือง และขับเคลื่อนด้วยระบบทั้งหมดของผู้มีส่วนได้เสีย (Ploeger, 2001) ปัจจุบันนี้ผู้ที่อาศัยในเมือง 1.6 ล้านคนซึ่งมาจากองค์กรกว่า 200 องค์กร ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการนำแผนยุทธศาสตร์สู่การปฏิบัติ (Montreal Knowledge City Advisory Committee, 2003)

สำหรับภาคเอกชนได้มีการริเริ่มและการกระทำที่สำคัญต่อความสำเร็จในการพัฒนาเมือง สภาเมืองได้กระตุ้นภาคเอกชนด้วยตัวบ่งชี้ 2 ประเภท ประเภทแรก คือ การจัดตั้งอำนาจความสะอาดที่สำคัญ เช่น การสื่อสารที่ทันสมัย สิ่งอำนวยความสะดวกด้านพลังงาน และระบบการขนส่ง เป็นต้น ประเภทที่สอง การกระตุ้นให้พัฒนาธุรกิจความรู้ โดยมีโครงการธุรกิจที่สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ของเมือง (Ploger, 2001) ปัจจุบันนี้เมืองบาเซโลนาได้รับการยอมรับว่าเป็นเมืองหนึ่งในโลกที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาตนเองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ (Montreal Knowledge City Advisory Committee, 2003; Amidon & Davis, 2004)

5.1.2 Stockholm ประเทศสวีเดน

กรุงสตอกโฮล์มได้ใช้วิธีการรวมเอาเมือง ชุมชนธุรกิจและเมืองในปริมาตรมารวมมือกันพัฒนาให้กรุงสตอกโฮล์มเป็นเมืองที่น่าสนใจที่สุดในบริเวณยุโรปกลาง ประเด็นสำคัญหลายประการของการพัฒนาอยู่ภายใต้แนวคิด เมืองสีเขียว เมืองแห่งความรู้ เมืองแห่งพิธี เมืองแห่งการออกแบบ และเมืองแห่งเทคโนโลยีสารสนเทศ ซึ่งได้มีการลงทุนเป็นจำนวนถึง 200 ล้านปอนด์ เพื่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกและที่พักอาศัย

ภายใต้แนวคิดหลักว่าเป็นเมืองแห่งความรู้ กรุงสตอกโฮล์มได้เน้นไปที่การพัฒนาเทคโนโลยีชีวภาพและชีววิทยาการแพทย์ ซึ่งขณะนี้นับว่าเป็นผู้นำแถบภาคพื้นยุโรป โดยทั่วไปกรุงสตอกโฮล์มได้รับการยอมรับว่าเป็นที่ตั้งของบริษัทชั้นนำของโลกที่มีความก้าวหน้าในเทคนิควิทยาขั้นสูง มีนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งเน้นความรู้และมีเป้าหมายในการปรับปรุงการบริการเพื่อสร้างผู้ประกอบการและนวัตกรรมใหม่ (Ploeger, 2001) การดำเนินงานที่สำคัญประการหนึ่งคือ นายกเทศมนตรีของกรุงสตอกโฮล์มทำงานร่วมกับมหาวิทยาลัยและชุมชนธุรกิจเพื่อสร้างสรรค์เขตพัฒนาชานเมืองด้านเหนือซึ่งเป็นที่อยู่แห่งใหม่ของประชากรแถบนี้ของเมืองจะมีกิจกรรมด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและกิจการสนับสนุนอื่นๆ จำนวนมาก การจัดบริเวณดังกล่าวยึดหลัก 5 ประการ คือ ประการแรก เน้นวิทยาศาสตร์ระดับโลกหลากหลายสาขา โดยถือเป็นการบูรณาการวิทยาศาสตร์สหสาขา ประการที่สอง การวิจัย นวัตกรรมและพาณิชย์กรรมต้องเกิดขึ้นร่วมกันอย่างใกล้ชิด ประการที่สาม มีสถานที่พบปะตามธรรมชาติ ประการที่สี่ มีบริเวณที่ดึงดูดใจสำหรับนักวิทยาศาสตร์และนักธุรกิจ และประการสุดท้าย การเดินทางสะดวกด้วยบริการขนส่งมวลชน

ในปี ค.ศ. 2004 กรุงสตอกโฮล์มได้รับการยอมรับว่าเป็นสถานที่ที่เหมาะสมที่สุดแห่งหนึ่งสำหรับการจัดประชุมและจัดงานต่างๆ ระดับโลก และประเทศสวีเดนได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศผู้นำของเทคโนโลยีสารสนเทศ นอกไปจากนั้น ในปีเดียวกันบริษัท

ก่อสร้างที่פקอาศัยของเทศบาลยังได้บริการให้ประชาชน 90,000 คน ได้เข้าถึง Broadband Internet และทุกวันนี้ประชาชนชาวสตอกโฮล์มมีการติดต่อกับคนอื่นๆ ได้ทั่วโลกมากที่สุด

5.1.3 Munich ประเทศเยอรมนี

เมืองมิวนิกถือได้ว่าเป็นเมืองหนึ่งที่กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องของความรู้ไปสู่แนวคิดและการทำธุรกิจ สามารถดึงดูดคนที่มีคุณลักษณะที่แตกต่างกันเข้ามาอยู่ได้จำนวนมาก ด้วยเหตุนี้ จึงมีความก้าวหน้าอย่างยิ่งในการค้นคว้าหาความรู้และการนำความรู้ไปปฏิบัติ บริษัท สถาบันและองค์กรจำนวนมากในมิวนิกทำงานโดยใช้ความรู้เป็นฐาน ทั้งทำการผลิต จัดระบบ ถ่ายทอด และเก็บความรู้ นอกจากนี้ มิวนิกยังมีชื่อเสียงในด้านขององค์กรการบริหารและการบริการ ฝ่ายต่างๆ ขององค์กรเหล่านั้น ได้รวบรวมความรู้ที่สำคัญสำหรับประชาชนและสำหรับองค์กร ยิ่งไปกว่านั้น การที่มีบริษัท และกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ มารวมตัวกันอยู่ในเมืองทำให้มิวนิกสามารถติดต่อสื่อสาร ประสานความรู้และผลประโยชน์ให้กับสมาชิกได้อย่างกว้างขวาง และองค์ความรู้ต่างๆ ก็สามารถเข้าถึงได้ด้วยอินเทอร์เน็ต มีการติดตั้ง Broadband Internet ทั้งเมือง และอัตราของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตก็สูงกว่าเมืองอื่นๆ ของประเทศเยอรมนี

การวิจัยและพัฒนาถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่โดดเด่นในมหาวิทยาลัย บริษัท และสถาบันเฉพาะทาง บริษัทที่เน้นการวิจัยและพัฒนาจะจับตัวกันเป็นกลุ่ม เช่น กลุ่มการแพทย์ กลุ่มเทคโนโลยีสารสนเทศ กลุ่มเทคโนโลยีชีวภาพ กลุ่มโทรคมนาคม และกลุ่มสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นในเมืองยังมีห้องสมุด 700 แห่งเชื่อมกันเป็นเครือข่ายทำหน้าที่เป็นคลังความรู้และพยายามปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของตนอย่างเข้มแข็งในการส่งผ่านความรู้ เหนือสิ่งอื่นใด มิวนิกยังเป็นศูนย์กลางของการนำความคิดการประกอบการไปทดลองปฏิบัติ เป็นศูนย์กลางของการถ่ายโอนเทคโนโลยีในหลากหลายสาขา และเป็นศูนย์กลางของเครือข่ายเชื่อมโยงระหว่างการศึกษากับการทำธุรกิจ ในเมืองมิวนิกจะมีเครือข่ายจำนวนมากที่ช่วยในการสนับสนุนประชาชนให้ก่อตั้งธุรกิจใหม่ๆ ในเมืองนี้มีแหล่งเรียนรู้จำนวนมาก เช่น พิพิธภัณฑ์ ห้องแสดงภาพ นิทรรศการ และศิลปะต่างๆ จนกล่าวได้ว่านอกจากเป็นเมืองแห่งความรู้ที่ทันสมัยแล้ว มิวนิกยังเป็นเมืองแห่งศิลปะและวัฒนธรรมอีกด้วย

5.1.4 Montreal ประเทศแคนาดา

แต่เดิมนั้น มอนทรีออลเป็นเมืองอุตสาหกรรม แต่ในช่วงหลายทศวรรษที่ผ่านมาได้เปลี่ยนแปลงตนเองทีละน้อยจนเป็นเมืองแห่งนวัตกรรม และมีกิจกรรมต่างๆ ที่สัมพันธ์อยู่กับฐานความรู้ ปัจจุบันมอนทรีออลเป็นเมืองที่มีภาคส่วนอุตสาหกรรมก้าวหน้าระดับสูง เป็น

แหล่งรวมนักวิชาชีพชั้นสูง มีเทคโนโลยีชั้นสูงหลากหลายสาขา เป็นแกนหลักของการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะและวัฒนธรรมที่สำคัญ และเป็นที่ยอมรับของลัทธิวิทยาด้านความรู้และเครือข่ายความชำนาญการ เช่น มหาวิทยาลัย ศูนย์วิจัย มีสถาบันและห้องทดลองจำนวนมากที่อุทิศตนให้กับ การวิจัยเพื่อการสร้างสรรค์นวัตกรรม ในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา มีการลงทุนจำนวนมากในชุมชนของ มหาวิทยาลัย การลงทุนเหล่านี้ทำให้ออนไลน์หรือการเกิดการพัฒนาปฏิสัมพันธ์กันระหว่างผู้ชำนาญการ และทำให้กลายเป็นศูนย์กลางของการวิจัยสำหรับสินค้าและบริการที่จะเกิดขึ้นสืบเนื่องต่อไป

ในแง่ของการจัดอันดับสมรรถนะด้านนวัตกรรม มอนทรีออลอยู่ใน ลำดับ 1 ของประเทศแคนาดา ทั้งนี้เพราะการให้ความสำคัญไปยังกิจกรรมที่ใช้ความรู้เป็นฐาน การสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับการริเริ่มและการแพร่ขยายความคิด ร่วมกับการมีวัฒนธรรม แบบสร้างสรรค์ ยิ่งไปกว่านั้น การที่เมืองสามารถดึงดูดคนที่มีสมรรถนะสูงเข้ามาทำงาน รักษาคนที่มีคุณภาพไว้ได้ ยิ่งก่อให้เกิดการพัฒนาด้านนวัตกรรมอย่างเข้มข้นและรวดเร็ว หากนับ ปรากฏการณ์ของการมีมหาวิทยาลัยอุตสาหกรรมเทคโนโลยีชั้นสูงและการมีสถาบันวัฒนธรรม ที่หลากหลายและสามารถประสานพลังของสิ่งเหล่านี้เพื่อยกระดับคุณภาพของชีวิตแล้ว มอนทรีออลได้รับการยกย่องว่าเป็นเมืองหนึ่งในโลกที่ประสบความสำเร็จในการทำเช่นนี้

5.1.5 Dublin ประเทศไอร์แลนด์

ในปลายปี ค.ศ. 1980 ดับลิน เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่กำลังเสื่อมถอย อัตราการว่างงานอยู่ในระดับสูง และการศึกษาของประชาชนอยู่ในระดับต่ำ การเปลี่ยนแปลงของ เมืองไปสู่สภาพที่ดีขึ้นเป็นข้อท้าทายอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตาม ดับลินได้เอาชนะความท้าทายนี้ โดยวางยุทธศาสตร์ว่าจะพัฒนาตนเองเป็นเมืองศูนย์กลางความรู้ การเปลี่ยนแปลงของเมืองเป็น การทำงานร่วมกันระหว่างส่วนการปกครองท้องถิ่น เทศบาลนคร ภายใต้การสนับสนุนของ รัฐบาล ยุทธศาสตร์ที่ใช้ประกอบด้วย การดึงดูดบริษัทข้ามชาติที่มีเทคโนโลยีชั้นสูงมาลงทุนโดย การจัดหาสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในราคาที่ไม่แพง การเตรียมแรงงานฝีมือดีไว้ให้และ มีสิ่งจูงใจด้านมาตรการภาษี ดับลินใช้ประโยชน์จากการเป็นสมาชิกของประชาคมยุโรปดึงเงินทุน จำนวนมากมาสนับสนุนยุทธศาสตร์ ยิ่งไปกว่านั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์เป็นไปได้ เร็วขึ้น ดับลินได้ลงทุนในการเป็นรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์ ผลที่ตามมาคือ ปัจจุบันดับลินกลายเป็น เมืองหนึ่งในโลกที่นักลงทุนสนใจมาตั้งบริษัทข้ามชาติจำนวนมาก

รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเมืองดับลินโดยสนับสนุนด้านการ จัดโครงสร้างเมือง ให้ข้อเสนอแนะและการสนับสนุนเพื่อการเปลี่ยนแปลง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ดับลินเป็นผู้นำของเมืองต่างๆ และสนับสนุนให้องค์กรพัฒนาส่วนท้องถิ่น ยิ่งไปกว่านั้น ยังกระตุ้นให้มีการทำงานร่วมกันระหว่างภาคเอกชนกับภาครัฐ ซึ่งสำคัญมากต่อความสำเร็จของ

การพัฒนา แม้ว่าดับลินจะประสบความสำเร็จในการพัฒนาเมืองให้เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ แต่ก้าวต่อไปของเมืองซึ่งสภาหอการค้าของเมืองกำลังทำอยู่ในปี ค.ศ. 2004 คือ การวางยุทธศาสตร์ให้ดับลินเป็นผู้นำแห่งเมืองของการเรียนรู้

5.1.6 Delft ประเทศเนเธอร์แลนด์

เดลฟ์ เป็นเมืองอุตสาหกรรมที่มีความเป็นมายาวนานและเคยประสบกับปัญหาเศรษฐกิจในระหว่างปี ค.ศ. 1970–1980 ทำให้อัตราการจ้างงานลดลง การแก้ไขปัญหาของรัฐบาลท้องถิ่นได้แยกทำเป็น 3 ระยะ คือ

ระยะแรก ปลาย ค.ศ. 1970 เป้าหมายคือต้องการรักษาตำแหน่งงานไว้สำหรับประชาชน โดยให้มหาวิทยาลัยและสถาบันวิจัยทำวิจัยในทิศทางที่ธุรกิจในเมืองต้องการ

ระยะที่สอง ปี ค.ศ. 1980 อัตราการว่างงานเพิ่มขึ้นอย่างมาก ในระยะนี้เมืองต้องการวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน จึงมีโครงการที่เรียกว่า “ภาพของเมือง” ขึ้นมา โครงการนี้กำหนดทิศทางของเมืองเสียใหม่โดยมุ่งให้เดลฟ์เป็นศูนย์กลางของความรู้และถือเป็นจุดแข็งของการพัฒนาในอนาคต

ระยะที่สาม เริ่มมีการศึกษาการนำโครงการไปปฏิบัติ โดยเป้าหมายของโครงการ คือมุ่งให้เดลฟ์เป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ มีการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนด้านเศรษฐกิจของเมืองและส่วนปกครองท้องถิ่นรับผิดชอบในการทำให้เมืองมีสภาพตามที่ต้องการ โดยการร่วมมือกันเป็นเครือข่ายระหว่างมหาวิทยาลัย สถาบันวิจัยและส่วนปกครองท้องถิ่น ต่อมาได้เชิญผู้อำนวยการจากภาคส่วนอุตสาหกรรมเข้ามาร่วมในการพัฒนาเมือง ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งหลายในเมืองได้รับเชิญให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนและการนำแผนไปปฏิบัติ โดยใช้งบประมาณสนับสนุน 300 ล้านดอลลาร์ เพื่อดำเนินงานใน 60 โครงการ จำแนกเป็น 5 กลุ่ม ประกอบด้วย น้ำและดิน สถาปัตยกรรม เทคโนโลยีสารสนเทศ ระบบการขนส่ง นวัตกรรมและเทคโนโลยีสิ่งแวดล้อม ในปี 2005 เดลฟ์ได้สร้างอุทยานการวิจัยและพัฒนาสำหรับบริษัทที่ใช้เทคโนโลยีขั้นสูงที่วิทยาเขตของมหาวิทยาลัยเทคนิค

5.2 ลักษณะร่วมของสังคมแห่งการเรียนรู้

จากผลการศึกษาเมืองซึ่งเป็นกรณีตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้ คณะผู้วิจัยได้สรุปลักษณะที่ทั้ง 6 เมืองมีปรากฏอยู่เหมือนกันและเป็นสิ่งบ่งชี้ความเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ดังตาราง 2.3 ซึ่งจะเห็นว่า สังคมแห่งการเรียนรู้มีลักษณะร่วมกันอยู่ 2 ประการ ประการแรก ได้แก่ ลักษณะที่เป็นทิศทางการพัฒนา และประการที่สอง ลักษณะของการปฏิบัติการในสังคม แต่ละลักษณะมีองค์ประกอบที่น่าสนใจ ดังนี้

ตาราง 2.3 ผลการสังเคราะห์ลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้จากเมืองแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบ	รายละเอียด
1. ลักษณะที่เป็นทิศทางการพัฒนา	1.1 ความชัดเจนของเจตจำนงด้านการเมืองและสังคม
	1.2 แผนยุทธศาสตร์
	1.3 การสนับสนุนด้านการเงินและการลงทุน
	1.4 การจัดตั้งองค์กรที่พัฒนาองค์ความรู้
	1.5 การอยู่ร่วมกันได้ของประชากรที่มาจากภูมิหลังอย่างหลากหลาย
	1.6 มีเว็บไซต์ของเมือง
	1.7 การสร้างคุณค่าให้ประชาชน
	1.8 การขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคม
	1.9 การประกันสิทธิทางความรู้ของประชาชน
2. ลักษณะของการปฏิบัติการในสังคม	2.1 การเข้าถึงเครือข่ายการสื่อสารที่ทันสมัยในราคาถูกลง
	2.2 มีความเป็นเลิศทางการวิจัย
	2.3 มีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้

5.2.1 ลักษณะที่เป็นทิศทางการพัฒนา

ลักษณะที่เป็นทิศทางการพัฒนาเมืองให้เคลื่อนไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มี 9 องค์ประกอบ ดังต่อไปนี้

5.2.1.1 ความชัดเจนของเจตจำนงด้านการเมืองและสังคม ในองค์ประกอบแรกนี้พบว่าทุกเมืองมีความจำเป็นเร่งด่วนทางสังคม และมีความเชื่อว่าต้องเปลี่ยนแปลงไปสู่สภาพที่ดีกว่า ด้วยเหตุนี้จึงได้กำหนดเจตนารมณ์ไว้ว่าสังคมจะต้องมีการเปลี่ยนแปลง และเจตนารมณ์นี้เป็นตัวจุดประกายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้านการเมือง ทั้งนี้เห็นได้เด่นชัดว่าเมืองไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้โดยปราศจากการสนับสนุนจากรัฐบาลและองค์กรท้องถิ่น

5.2.1.2 แผนยุทธศาสตร์ ความพยายามที่จะเปลี่ยนแปลงสังคมจะไม่ประสบความสำเร็จหากไม่มีทิศทางและแนวปฏิบัติที่ชัดเจน เมืองจึงต้องกำหนดวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการขึ้นมา โดยกลุ่มผู้รับผิดชอบจะประกอบด้วยผู้นำท้องถิ่นและกลุ่มอาชีพต่างๆ มีการกำหนดเป้าหมายหลักของการพัฒนา โดยมุ่งเป้าไปยัง 2-3 ภาคส่วนเท่านั้น แต่กำหนดเป้าประสงค์ที่ทำทนายสำหรับแต่ละภาคส่วน นอกจากนี้ ยังพยายามสร้างความสมดุลระหว่างผลประโยชน์ของภาคส่วนเหล่านั้นในการแข่งขันและการได้ทรัพยากรมา

ประเด็นสุดท้าย เมืองเหล่านี้จะกำหนดเป้าหมายสำหรับการพัฒนาไว้ในด้านระบบคุณภาพของ
อุดมศึกษา คุณภาพชีวิตของประชาชน และบริการสังคมที่ดี

5.2.1.3 การสนับสนุนการเงินและการลงทุน เป็นเงื่อนไขหลักอีก
ประการหนึ่ง สำหรับการนำยุทธศาสตร์ไปสู่การปฏิบัติ โดยก่อนหน้าการปฏิบัติจะต้องมีการ
กำหนดตัววัดหลักที่เชื่อมโยงกับแผนยุทธศาสตร์และระบุค่าเป้าหมายที่ต้องการ เพื่อเป็นการ
ประกันว่าจะได้รับการสนับสนุนด้านการเงิน อาศัยการตลาดที่ดี เมืองจึงสามารถดึงดูดนักลงทุน
ภายนอกให้มาลงทุนในเมืองได้จำนวนมาก ทุกเมืองที่เป็นกรณีศึกษาได้รับการสนับสนุนจาก
องค์กรต่างๆ ทั้งในภาครัฐและภาคเอกชน โดยผ่านการเก็บภาษีที่มีโครงสร้างแตกต่างกัน และ
โดยการระดมทุนสาธารณะระดับชาติ และระดับนานาชาติ

5.2.1.4 การจัดตั้งองค์กรที่พัฒนาองค์ความรู้ จัดว่าเป็นสิ่งสำคัญที่
ต้องทำหากต้องการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์กรเหล่านี้อาจเป็นมูลนิธิทางเทคนิควิทยา ศูนย์
หรือสถาบันวิจัย และมหาวิทยาลัยเป็นต้น องค์กรจะต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับกิจกรรมหลากหลาย
เช่น การออกแบบและดำเนินงานโครงการ การวิจัยและพัฒนาเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่าง
วิทยาศาสตร์สาขาต่างๆ ให้เข้มแข็งและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้ที่ได้ การดึงดูดและ
เก็บความรู้ของผู้ปฏิบัติงาน การพัฒนาเศรษฐกิจแบบยั่งยืน การทำการตลาดเกี่ยวกับแนวคิด
ของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ เป็นต้น และในเมืองตัวอย่างทั้งหมดที่ศึกษาได้มีการจัดตั้ง
องค์กร สำหรับสนับสนุนและก่อให้เกิดกิจกรรมของการพัฒนาองค์ความรู้ของเมือง

5.2.1.5 การอยู่ร่วมกันได้ของประชากรที่มาจากภูมิหลังหลากหลาย
เมื่อเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ สิ่งหนึ่งที่เกิดขึ้นคือ สามารถดึงเอาคนเก่งจากภูมิหลังหลากหลาย
มาอยู่ร่วมกัน Florida (2003) อธิบายว่า คนที่มีความคิดสร้างสรรค์เหล่านี้พอใจที่จะอยู่ใน
เมืองที่มีลักษณะหลากหลาย อดทนต่อความแตกต่าง และเปิดกว้าง เพราะบรรยากาศดังกล่าว
กระตุ้นการคิดข้ามสายและการคิดนอกกรอบ และสนับสนุนการไหลของความรู้ เมื่อย้อนหลังไป
มองถึงการเกิดเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของเมืองต่างๆ พบว่า ลักษณะหนึ่งที่มีร่วมกันคือ
การมีเจตคติเชิงบวกต่อการอพยพของคน เมืองแห่งความรู้จะมีวิธีรับฟังและค้นหาวิธีสนับสนุน
ความแตกต่างระหว่างภูมิหลัง ความเห็น วัฒนธรรมและประสบการณ์ของประชาชนซึ่งมี
ส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการให้ความคิดและนวัตกรรมเพื่อการพัฒนาเมือง

5.2.1.6 มีเว็บไซต์ของเมือง ในแต่ละเมืองจะมีการพัฒนาเว็บไซต์ของ
เทศบาลขึ้นมา ซึ่งเว็บไซต์นี้สามารถตอบสนองความต้องการและความคาดหวังของประชาชนใน
สังคมได้ โดยประชาชนจะค้นหาข้อมูลและรับสารสนเทศต่างๆ เข้าถึงข่าวสารของชุมชนอื่นๆ
ได้โดยสะดวก คุณภาพของเว็บไซต์สะท้อนให้เห็นได้จาก 3 ลักษณะ คือ ลักษณะแรก มีทางเข้า

ใหญ่ 1 ทาง แทนที่จะมีหลายช่องทาง ลักษณะที่สอง หน้าของเว็บไซต์ดูทันสมัย ตอบสนองต่อการใช้ครบทุกเกณฑ์ และ ลักษณะที่สาม มีการนำเสนอบริการที่มีประสิทธิภาพของรัฐบาลอิเล็กทรอนิกส์

5.2.1.7 การสร้างคุณค่าให้ประชาชน ลักษณะเบื้องต้นที่จำเป็นของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ประสบความสำเร็จอย่างหนึ่ง คือ การเปิดโอกาสในการสร้างคุณค่าให้กับประชาชน เช่น การเปิดพื้นที่ให้มีการสนทนาแลกเปลี่ยนความรู้ การสร้างเว็บไซต์ขนาดใหญ่ คุณภาพสูง และยังมีลักษณะโดดเด่นด้านการดูดซับความรู้ การกระจายความรู้และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกี่ยวกับองค์ความรู้ใหม่ๆ ซึ่งส่งผลในการเร่งให้สังคมพัฒนาการเรียนรู้ได้เร็วยิ่งขึ้น

5.2.1.8 การขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคม ตามความเห็นของ Dvir (2003) การขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคมคือ ระบบที่สามารถจุดประกาย ผลิดิ กระตุ้นการเติบโต และเร่งการตอบสนองต่อนวัตกรรมของสังคม ระบบนี้ค่อนข้างซับซ้อนเพราะจะครอบคลุมไปถึงบุคคล ความสัมพันธ์ ค่านิยม กระบวนการ เครื่องมือ และสิ่งอำนวยความสะดวกด้านวัตถุและเงิน ตัวอย่างของการขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคมได้แก่ ห้องสมุด ร้านกาแฟ ตลาดหุ้น ศาลาประชาคม มหาวิทยาลัยและพิพิธภัณฑ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม มิใช่ทุกโครงสร้างจะมีบทบาทเหมือนกันในการขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคม และการผสมผสานการทำงานกันระหว่างโครงสร้างต่างๆ ก็จะทำให้เกิดการขับเคลื่อนที่เป็นเอกลักษณ์ขึ้นมา

5.2.1.9 การประกันสิทธิทางความรู้ของประชาชน Viale (2004 cited by Carrillo, 2006) ได้ศึกษาค้นคว้าและพบว่า สังคมแห่งการเรียนรู้จะต้องให้ความมั่นใจว่าประชาชนในสังคมจะต้องได้รับสิทธิต่อไปนี้ คือ ประการแรก สิทธิในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสาร ซึ่งสังคมจะต้องมีเครือข่ายอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงสำหรับประชาชนทุกคน ประการที่สอง สิทธิในสารสนเทศ หมายถึงการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต้องสะดวก เข้าใจได้ง่าย สมบูรณ์ หลากหลาย ทันสมัย และประกันความโปร่งใส ประการที่สาม สิทธิในการศึกษาและการฝึกอบรม ขั้นนี้หมายถึงว่าประชาชนทุกคนจะต้องได้รับสิทธิในการศึกษาอบรมเพื่อจะได้ใช้บริการและเข้าถึงองค์ความรู้อย่างมีประสิทธิภาพด้วยเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ และ ประการสุดท้าย สิทธิในการเข้าไปมีส่วนร่วม หมายถึงประชาชนมีสิทธิที่จะรับรู้การตัดสินใจที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการสาธารณะที่โปร่งใสในทุกๆระดับ ระบบการบริหารจะต้องทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมและสร้างความเข้มแข็งให้กับสังคม

5.2.2 ลักษณะของการปฏิบัติในสังคม

ประชาชนในเมืองที่ต้องการพัฒนาไปสู่การเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ จะต้องได้รับปัจจัยต่างๆ ต่อไปนี้

5.2.2.1 การเข้าถึงเครือข่ายการสื่อสารที่ทันสมัยในราคาถูกลง สังคมแห่งความรู้จะต้องประกันว่าประชาชนสามารถเข้าถึงเครือข่ายการสื่อสารที่ทันสมัยในราคาถูกลง และมีบริการอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงสำหรับทุกคน เครือข่ายการสื่อสารต้องพัฒนาขึ้นมาอย่างมีคุณภาพเพื่อสนับสนุนความงอกงามของความรู้ และต้องอำนวยความสะดวกให้องค์กรและประชาชนเข้าถึงองค์ความรู้ทุกชนิดอย่างเท่าเทียมกัน

5.2.2.2 มีความเป็นเลิศทางการวิจัย ซึ่งเกี่ยวข้องกับสมรรถนะในการสร้างสรรค์องค์ความรู้ แต่ไม่จำเป็นต้องจำกัดวงไว้เฉพาะที่องค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเท่านั้น อาจมีความเป็นเลิศทางการวิจัยในสาขาต่างๆ ที่ก่อให้เกิดฐานที่มั่นคงสำหรับการผลิตและบริการที่อิงฐานความรู้ สังคมแห่งการเรียนรู้จะต้องมีการหาความรู้อย่างจริงจัง ซึ่งการผลิตความรู้นั้นจะมาจากสิ่งขับเคลื่อนนวัตกรรมสังคม ซึ่งส่วนใหญ่แล้วจะเป็นมหาวิทยาลัยและศูนย์วิจัย

5.2.2.3 มีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้สาธารณะ สังคมแห่งการเรียนรู้มีลักษณะพื้นฐานร่วมกันได้แก่ การมีเครือข่ายห้องสมุดสาธารณะ แต่ห้องสมุดในแนวใหม่นี้ไม่ใช่สถานที่เก็บองค์ความรู้ที่เป็นผลผลิตทางปัญญาที่ผ่านมาเท่านั้น หากแต่ยังเป็นสถานที่แห่งนวัตกรรม มีการใช้ห้องสมุดเป็นสถานที่พูดคุย สนทนา สร้างสรรค์แนวคิดใหม่ เพื่อทำให้เกิดนวัตกรรมขึ้นได้ (Dvir and Pasher, 2004)

เมืองแห่งการเรียนรู้ คือสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เป็นรูปธรรม ซึ่งคณะผู้วิจัยไม่ได้ประเมินความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แต่ใช้เป็นภาพเป้าหมายและประเมินว่าการศึกษามีส่วนในการเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ในระดับใด อย่างไรก็ตาม การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ไม่ได้เกิดขึ้นเอง หากแต่เป็นผลรวมที่เกิดขึ้นจากองค์ประกอบย่อยของสังคม กล่าวคือ ในสังคมแห่งการเรียนรู้จะต้องประกอบด้วยองค์กรแห่งการเรียนรู้และบุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งคณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอตามลำดับต่อไป

องค์กรแห่งการเรียนรู้

องค์กรแห่งการเรียนรู้เกิดขึ้นเพื่อตอบสนองสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Garvin, 1993) และเป็นการตอบสนองต่อสิ่งแวดล้อมทางธุรกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและพยากรณ์ไม่ได้ (Skyrme, 2006) ในการทำความเข้าใจองค์กรแห่งการเรียนรู้ นั้น คณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอลักษณะที่สำคัญ ดังนี้

1. ความหมาย

องค์กรแห่งการเรียนรู้มีจุดเริ่มต้นมาจากองค์กรเอกชน เนื่องจากเป็นที่ยอมรับกันว่าการเรียนรู้เท่านั้นที่ทำให้เป็นข้อได้เปรียบเชิงแข่งขันทางธุรกิจอันยั่งยืน ประมาณปี ค.ศ. 1989 Pedlar (อ้างใน Jarivis & Tosey, 2001) ได้ใช้คำว่า “องค์กรแห่งการเรียนรู้” ซึ่งได้ให้ความหมายไว้ว่า คือ องค์กรที่สนับสนุนให้สมาชิกมีการเรียนรู้ และเป็นองค์กรที่มีการปรับเปลี่ยนตนเองตลอดเวลา Watkins & Marsick (1993, 8-9) ได้อธิบายเกี่ยวกับองค์กรแห่งการเรียนรู้ไว้ว่า

“องค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นองค์กรที่มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและปรับเปลี่ยนตนเอง การเรียนรู้เกิดขึ้นในระดับบุคคล ทีม องค์กร หรือแม้แต่ในชุมชน การเรียนรู้จะเป็นกระบวนการที่ใช้ยุทธศาสตร์และเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง โดยนำไปบูรณาการและสอดคล้องกับการทำงาน การเรียนรู้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงความรู้ ความเชื่อ และพฤติกรรม นอกจากนี้ การเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมระดับความสามารถขององค์กร ในด้านนวัตกรรมและความเจริญเติบโต องค์กรแห่งการเรียนรู้จะมีระบบการสร้าง และแลกเปลี่ยนความรู้ในการทำงานขององค์กร”

จะเห็นได้ว่าองค์กรแห่งการเรียนรู้ไม่ได้หมายความว่าเพียงองค์กรที่เรียนรู้อย่างต่อเนื่องเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการเรียนรู้ร่วมกัน (collective learning) ของสมาชิกในองค์กร ในทุกระดับและรวมไปถึงชุมชนอีกด้วย ตามความเห็นของ Whitby (1995) แนวคิดขององค์กรแห่งการเรียนรู้เป็นการเปลี่ยนกระบวนการทัศน์ของสังคม จากยุคอุตสาหกรรมมาเป็นยุคหลังอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นสังคมฐานความรู้และสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ OECD (2000) ที่พบว่าองค์กรธุรกิจในยุคหลังอุตสาหกรรมนี้ต้องใช้ความรู้แบบทวี แนวคิดเช่นนี้ทำให้เกิดวิชาการแขนงใหม่ คือการจัดการความรู้และทำให้เห็นความสำคัญของความรู้มากยิ่งขึ้นว่าเป็นสินทรัพย์ที่มีค่าที่สุดขององค์กร

สาระสำคัญขององค์กรแห่งการเรียนรู้ คือ ความสามารถขององค์กรในการใช้ศักยภาพทางสมองอันน่าทึ่งของสมาชิกทั้งหมดเพื่อสร้างสรรค์กระบวนการต่างๆ ในการปรับปรุงตนเอง (Dixon, 1994) โดยต้องมีความสัมพันธ์กับการจัดการความรู้ ในสภาพแวดล้อมและบริบทในปัจจุบัน ทั้งสององค์ประกอบนี้เป็นสิ่งที่ช่วยให้องค์กรเจริญก้าวหน้าและดำรงความเจริญนี้ได้อยู่เป็นระยะเวลาอันยาวนาน องค์กรจะมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมีวิธีการที่ดีในการประยุกต์ผลของการเรียนรู้มาใช้ในการทำงาน เป็นแหล่งที่สนับสนุนให้บุคลากรของตนมีการเรียนรู้ โดยการจัดการกระบวนการและปัจจัยส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการปฏิบัติที่

เป็นเลิศ เพื่อปรับปรุงทักษะและสมรรถนะของบุคลากรให้ดีขึ้น ซึ่งแสดงว่าในองค์กรแห่งการเรียนรู้นั้นบุคคลได้ขยายสมรรถนะของตนเพื่อสร้างผลลัพธ์ที่ตนเองต้องการอย่างต่อเนื่อง รูปแบบของการคิดใหม่ๆ ถูกพุ่มพัก แพร่ขยาย ปลดปล่อยความทะเยอทะยานของกลุ่ม และเป็น ที่ซึ่งผู้คนได้เรียนรู้ที่จะเรียนรู้อีกอย่างต่อเนื่อง (Senge, 1990) เพราะในองค์กรมีระบบ กลไก และกระบวนการที่ใช้ในการสนับสนุนศักยภาพขององค์กรและของสมาชิกสำหรับการ บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่ยั่งยืน ทั้งของตนเองและของชุมชนที่องค์กรนั้นมีส่วนร่วม (Skyrme, 2006) องค์กรที่เรียกได้ว่าเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ต้องปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมภายนอก มีการส่งเสริมอย่างต่อเนื่องให้องค์กรมีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงหรือปรับตัว พัฒนาการ เรียนรู้ขององค์กรเท่ากับการเรียนรู้ของปัจเจกบุคคลในองค์กร และใช้ผลลัพธ์ของการเรียนรู้ มาดำเนินการเพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ดียิ่งขึ้นตลอดเวลา

1.2 ความสำคัญของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

โดยพื้นฐานแล้ว องค์กรทั่วไปต้องแสวงหาการปรับปรุงผลผลิตและบริการของ ตนเองอย่างต่อเนื่อง และต้องการใช้นวัตกรรมในการปรับปรุง ด้วยเหตุนี้จึงเกิดกลยุทธ์ริเริ่ม เพื่อปรับปรุงคุณภาพขององค์กรจำนวนมาก กลยุทธ์การปรับปรุงคุณภาพเหล่านั้นจะสำเร็จหรือ ล้มเหลวขึ้นอยู่กับองค์ประกอบเชิงมนุษย์ เช่น ทักษะ เจตคติ และวัฒนธรรมองค์กร นอกจากนี้ ยังปรากฏด้วยว่า การนำนวัตกรรมทั้งหลายไปสู่การปฏิบัติสามารถคาดการณ์ได้ล่วงหน้า

ความสนใจเรื่องความสำคัญของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้มีรากฐานมาจาก การตระหนักว่า การริเริ่มใดๆ ก็ตาม ไม่สามารถทำงานได้ด้วยตนเอง แต่ต้องการสิ่งเหล่านี้ คือ

ประการแรก การรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดคิดขณะที่อยู่ในการ ตอบสนองที่กำหนดไว้

ประการที่สอง ความยืดหยุ่นที่จะรับมือกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปอยู่ ตลอดเวลา

ประการที่สาม ความขัดแย้งระหว่างปฏิบัติเพื่อตอบสนองความต้องการของ ลูกค้า กับเงื่อนไขในกระบวนการปฏิบัติซึ่งองค์กรจัดทำขึ้น

ด้วยเหตุนี้นักวิชาการในสายการจัดการองค์กรจึงสรุปว่า องค์กรจะต้องพัฒนา ศักยภาพโดยการเรียนรู้ที่จะรับการเปลี่ยนแปลง ขณะที่สิ่งแวดล้อมด้านการแข่งขันซับซ้อนและ รุนแรงมากขึ้น การเรียนรู้และการกระทำจะต้องเติบโตควบคู่หรือล้ำหน้าคู่แข่ง ต้องมีการจัดการ ทรัพยากรบุคคลเพื่อตอบสนองความต้องการ สร้างความเชื่อ การทำทนาย และต้องยอมรับว่า การเรียนรู้ตลอดชีวิตมีความจำเป็น

1.3 การเรียนรู้ในองค์กร

องค์กรแห่งการเรียนรู้ไม่ใช่เพียงแคเป็นองค์กรที่มีการฝึกอบรมเพิ่มขึ้น เนื่องจากการฝึกอบรมเป็นสิ่งที่ช่วยในการพัฒนาทักษะงานเฉพาะประเภทเท่านั้น แต่องค์กรแห่งการเรียนรู้ เกี่ยวข้องกับการพัฒนาความรู้และทักษะในระดับที่สูงขึ้นไป ซึ่งในที่นี่จะได้แบ่งระดับการเรียนรู้ในองค์กร ออกเป็น 4 ระดับ

ระดับที่ 1 การเรียนรู้ข้อเท็จจริง ความรู้ กระบวนการ และวิธีปฏิบัติงาน ซึ่งใช้ในสถานการณ์ที่รู้จักกันแล้ว และมีการเปลี่ยนแปลงเล็กน้อยเกิดขึ้น

ระดับที่ 2 การเรียนรู้ทักษะงานใหม่ที่สามารถถ่ายโยงไปยังสถานการณ์อื่น ระดับนี้เป็นการเรียนรู้เพื่อใช้งานในสถานการณ์ใหม่ ซึ่งการตอบสนองที่เป็นอยู่ปัจจุบันต้องเปลี่ยนแปลงในขั้นนี้อาจจำเป็นต้องนำผู้เชี่ยวชาญภายนอกเข้ามาร่วมด้วย

ระดับที่ 3 การเรียนรู้เพื่อปรับตัว ระดับนี้ใช้กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ จนผู้ปฏิบัติงานต้องพัฒนาตนเองด้านความสามารถในการแก้ไขปัญหา มีการทดลอง และเรียนรู้จากความล้มเหลวและความล้มเหลว

ระดับที่ 4 การเรียนรู้วิธีเรียน ในระดับนี้เป็นการเรียนรู้นวัตกรรมและการสร้างสรรค์เพื่อออกแบบอนาคตแทนที่จะปรับตัวอย่างเดียว ในระดับนี้เป็นระดับที่ขัดตกลง เบื้องต้นที่เคยใช้ถูกทำลายและความรู้เดิมถูกจัดกรอบใหม่ หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งว่า สิ่งที่เคยเรียนรู้ กฎ และหลักการทั้งหลายดูเหมือนจะไม่สามารถนำมาใช้ได้อีกต่อไป

ความรู้ใน 3 ระดับแรก เป็นประโยชน์กับปัจเจกบุคคล ทีม และองค์กร แต่องค์กรที่ประสบความสำเร็จในการเรียนรู้ถึงระดับ 4 จะไม่เพียงแต่ปรับองค์กรตนเองให้ดีขึ้นเท่านั้น แต่สามารถทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงหรือสร้างอุตสาหกรรมใหม่ขึ้นได้

1.4 ลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้

Rosengarten (1999 cited by Turkington, 2004) ได้เสนองานที่ทบทวนถึงลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้โดยเขาได้กลั่นกรอง จัดโครงสร้างและสังเคราะห์ลักษณะขององค์กรที่จัดว่าเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยศึกษาพบว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้มีลักษณะ 10 ประการด้วยกัน คือ (1) มีการทำงานเป็นทีมและการเรียนรู้เป็นทีม (2) คิดเป็นระบบและมีรูปแบบความคิด (3) มีการไหลเวียนของสารสนเทศทั้งแนวตั้งและแนวระนาบ (4) มีการศึกษาและการฝึกอบรมในสถานที่ทำงาน (5) มีระบบรางวัลสำหรับการเรียนรู้ของพนักงาน (6) มีการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง (7) มีความยืดหยุ่นในยุทธศาสตร์ขององค์กรและยุทธศาสตร์เกี่ยวกับบุคลากร (8) มีการกระจายอำนาจและการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (9) มีการทดลองด้วย

การเรียนรู้อยู่เสมอ และ (10) มีวัฒนธรรมสนับสนุนการเรียนรู้ โดยสังเกตได้จากการสนทนา การร่วมกันตีความจากความจริง การมีวิสัยทัศน์แห่งอนาคตร่วมกัน การอุทิศตนและความมีขันติ การกล้าเสี่ยง และความรับผิดชอบ

ต่อมา Marquardt (2002) ซึ่งเป็นนักการศึกษาที่สนใจเรื่ององค์กรแห่งการเรียนรู้ได้เสนอแนวคิดที่ว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ประกอบด้วย (1) พลวัตการเรียนรู้ขององค์กร หมายถึง องค์กรได้จัดให้มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทั้งระดับบุคคล ระดับทีม/กลุ่ม และระดับองค์กรเพื่อปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการปฏิบัติงาน (2) การเปลี่ยนสภาพองค์กร หมายถึง การเปลี่ยนวิสัยทัศน์ วัฒนธรรม ยุทธศาสตร์ และโครงสร้าง (3) การกระจายอำนาจ หมายถึง การปฏิบัติงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของกลุ่มผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติ ลูกค้า/ผู้รับบริการ พันธมิตร ผู้ส่งมอบ และชุมชน (4) การจัดการความรู้ หมายถึง การแสวงหา การสร้าง การจัดเก็บ การค้น การถ่ายโยง และการนำไปใช้ และ (5) การประยุกต์เทคโนโลยีหมายถึงการเรียนรู้โดยใช้เทคโนโลยีเป็นฐานและระบบสนับสนุนการปฏิบัติงานด้วยอิเล็กทรอนิกส์

ส่วน Skyrme (2006) ให้ความเห็นว่า ลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ควรประกอบด้วย (1) วัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ หมายถึงองค์กรจะต้องมีบรรยากาศที่ปลูกฝังการเรียนรู้ ซึ่งเป็นลักษณะที่คล้ายคลึงกันกับการกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรม (2) กระบวนการ องค์กรจะต้องมีกระบวนการที่ช่วยกระตุ้นให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ข้ามสายงานทั้งกระบวนการ อำนาจ ความสะดวก พัฒนา และบริหารจัดการ ซึ่งลักษณะเหล่านี้เห็นได้ชัดเจนจากองค์กรที่ริเริ่มพัฒนากระบวนการธุรกิจใหม่ (3) เครื่องมือและเทคนิค องค์กรจะต้องมีวิธีช่วยให้บุคคลและกลุ่มเกิดการเรียนรู้ ทั้งการสร้างสรรคและการแก้ปัญหา และ (4) ทักษะและแรงจูงใจ องค์กรต้องกระตุ้นให้บุคคลมีความรู้ความชำนาญรวมทั้งมีแรงกระตุ้นให้พร้อมที่จะเรียนรู้และปรับตัว

สำหรับในองค์กรการศึกษา Silins และคณะ (2006) ได้สำรวจโรงเรียนมัธยมศึกษาและพบว่า ในสถานศึกษาที่จัดว่าเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ นั้น ประกอบด้วยลักษณะ 5 ประการที่สำคัญ คือ (1) ทำงานเป็นทีมและเรียนรู้เป็นทีม (2) คิดเป็นระบบ (3) สื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพทั้งแนวดิ่งและแนวระนาบ (4) มีวิสัยทัศน์และพันธกิจร่วม และ (5) มีการศึกษาและการฝึกอบรมในสถานที่ทำงาน ส่วน Senge (2000) ซึ่งเขียนหนังสือเรื่อง School that learns ได้กล่าวถึงลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานศึกษาว่ามีลักษณะดังนี้ (1) มีการทำงานเป็นทีมและการเรียนรู้เป็นทีม (2) คิดเป็นระบบและมีรูปแบบความคิด (3) กระจายอำนาจและบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (4) มีการทดลองด้วยการเรียนรู้อยู่เสมอ และ (5) มีวัฒนธรรมสนับสนุนการเรียนรู้ โดยสังเกตได้จาก การสนทนา การร่วมกันตีความจากความจริง การมี

วิสัยทัศน์แห่งอนาคตร่วมกัน การอุทิศตนและความมีขันติ การกล้าเสี่ยงและความรับผิดชอบ Turkington (2004) ได้ศึกษาลักษณะขององค์กรการศึกษาที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ในประเทศออสเตรเลีย พบว่า ลักษณะสำคัญประกอบด้วย (1) คิดอย่างเป็นระบบ (2) ปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง (3) มีความคิดริเริ่มและกล้าเสี่ยง (4) พัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง (5) มีบรรยากาศของการยอมรับกันและกัน (6) มีวิสัยทัศน์และพันธกิจร่วม (7) ช่องทางการสื่อสารมีประสิทธิภาพ และ (8) มีการทำงานและการเรียนรู้เป็นทีม

เมื่อประมวลลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ทั้งที่เป็นองค์กรทั่วไปและการศึกษาเข้าด้วยกันจากแนวคิดข้างต้นทั้งหมด สามารถสรุปได้ว่า องค์กรที่เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ มีลักษณะเด่น ดังนี้

- (1) มีวัฒนธรรมสนับสนุนการเรียนรู้
- (2) มีรูปแบบความคิดอย่างเป็นระบบ
- (3) มีกระบวนการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง
- (4) มีความคิดริเริ่มและกล้าเสี่ยง
- (5) มีกระบวนการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง
- (6) มีบรรยากาศของการยอมรับกันและกัน
- (7) มีวิสัยทัศน์ พันธกิจร่วม และการกระจายอำนาจ
- (8) ช่องทางการสื่อสารมีประสิทธิภาพ
- (9) ทำงานและเรียนรู้เป็นทีม
- (10) มีการจัดการความรู้

1.5 อุปสรรคของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้

O'Brien (1994) กล่าวว่า มีปัจจัยอยู่หลายประการด้วยกันที่เป็นอุปสรรคของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ปัจจัยเหล่านั้น ได้แก่

1.5.1 ผู้นำและผู้บริหารระดับกลางขององค์กรใช้เวลามากไปในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าซึ่งมีความกดดันสูง ขณะที่การเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้นั้นต้องใช้เวลาในการคิดและวางแผนเชิงกลยุทธ์

1.5.2 การจัดโครงสร้างองค์กรแบบมีลำดับชั้นจากบนลงล่าง อาจทำให้เกิดการตัดลิ่มใจล่วงหน้า แทนที่จะใช้การจัดการความรู้

1.5.3 ความลังเลในการที่จะฝึกอบรมเรื่องใหม่หรือเรียนรู้เรื่องใหม่

1.5.4 การเป็นองค์กรราชการที่มีระบบและกระบวนการที่แข็งตัวไม่ค่อยยืดหยุ่น

1.5.5 ในการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่มีความเห็นที่ขัดแย้งกันเอง อยู่เป็นจำนวนมาก ความขัดแย้งเหล่านี้อาจสร้างความกำกวมและทำให้เข้าใจไม่ชัดเจนในเรื่องขององค์กรแห่งการเรียนรู้ (Whitby, 1995)

อุปสรรคดังกล่าวเป็นสิ่งที่ควรระวังในการนำเอาแนวคิดเรื่องการจัดการความรู้ไปใช้ในองค์กร โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร และตามความเห็นของ Silins และคณะ (2006) ซึ่งได้วิจัยองค์กรแห่งการเรียนรู้ที่เป็นสถานศึกษา พบว่า สิ่งที่ถูกกล่าวมาทั้งหมดเกิดขึ้นจริงในการนำเอาแนวคิดขององค์กรแห่งการเรียนรู้ไปใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาหรือในระบบโรงเรียน

บุคคลแห่งการเรียนรู้

หน่วยย่อยที่สุดของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ บุคคลแห่งการเรียนรู้ (learning people) แต่การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้นั้นมิได้เกิดขึ้นเองโดยอัตโนมัติ หากแต่มีปัจจัยหลายประการที่ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของบุคคลตามแบบอย่างที่เคยเป็นให้กลายเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งผลที่ตามมา ได้แก่ การเป็นบุคคลที่สามารถประกอบอาชีพและดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างมีความสุข การสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ถือว่าเป็นหน้าที่ส่วนหนึ่งของสถานศึกษา ด้วยเหตุนี้จึงเป็นหน้าที่ขององค์กรการศึกษาและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจะต้องพิจารณาว่าจะดำเนินการอย่างไรจึงจะทำให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาออกไปสู่โลกการทำงานแล้วสามารถทำงานได้อย่างดี หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือสร้างกำลังงานเข้าสู่ตลาดแรงงานให้มีลักษณะที่เหมาะสมกับความต้องการดังกล่าว องค์กรการศึกษาจะต้องรู้ว่าจะทำให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะในเรื่องใดบ้าง Holford & Nicholls (2001) ได้สำรวจข้อมูลจากหลายประเทศในประชาคมยุโรป แล้วนำมาวิเคราะห์ พบว่ามีประเด็นที่คล้ายคลึงกัน คือ (1) ผู้เรียนทุกคนควรจะต้องมีความรู้พื้นฐานในด้านคณิตศาสตร์และภาษา (2) ผู้เรียนทุกคนควรจะต้องพัฒนาทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ (3) ผู้เรียนทุกคนควรจะต้องพัฒนาทักษะการวิเคราะห์และการคิด โดยเน้นความสำคัญของกระบวนการมากกว่าเนื้อหาวิชาการ (4) สถานศึกษาควรเน้นความสำคัญของการฝึกให้ผู้เรียนได้มีทักษะการทำงานกลุ่มและทักษะระหว่างบุคคล และ (5) สถานศึกษาควรเน้นความสำคัญของการวางรูปแบบการเรียน การสอนและการประเมินผลที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้และทักษะที่ตรงกับความต้องการใช้ในโลกรชีวิตจริง

ในขณะเดียวกัน The Secretary's Commission on Achieving Necessary Skills in the USA (Holford & Nicholls, 2001) กำหนดว่าสมรรถนะสำคัญที่ต้องการสำหรับการทำงานที่ประสบความสำเร็จมี 5 ประการ คือ (1) ความสามารถที่จะหา รวบรวมให้

เป็นระบบ วางแผน และใช้ทรัพยากร (2) ความสามารถที่จะทำงานร่วมกับผู้อื่น ทำงานเป็นทีมได้ สอนผู้อื่น ให้บริการลูกค้า ใช้ภาวะผู้นำ มีความสามารถในการต่อรองและทำงานในสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย (3) ความสามารถที่จะค้นหา รวบรวมให้เป็นระบบ ตีความ ประเมินและสื่อสาร ข้อมูลและสารสนเทศ (4) ความเข้าใจความสัมพันธ์ที่ลึกซึ้งของสิ่งต่างๆ ความสามารถที่จะ จำแนกแนวโน้ม ทำนายผลกระทบ ติดตามผลการปฏิบัติ และแก้ไขการปฏิบัติงานของตนเอง และ (5) ความสามารถที่จะใช้เทคโนโลยี และเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับงานที่ต้องทำ

การเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้นั้นนอกจากจะมีคุณลักษณะที่ดีของตนเอง เพื่อพัฒนาตนเองแล้ว ยังต้องมีคุณลักษณะที่สนับสนุนการเรียนรู้ขององค์กรที่ตนเป็นสมาชิกอยู่อีกด้วย ตามความคิดของ Sallis & Jones (2002) บุคคลแห่งการเรียนรู้นอกจากจะมีคุณลักษณะ ส่วนตนแล้ว ยังจะต้องมีลักษณะที่ไปเสริมสร้างชุมชนหรือองค์กรที่ตนเองเป็นสมาชิกอยู่ ลักษณะดังกล่าว คือ (1) มีแรงจูงใจในตนเองให้ทำงานและมีความคิดสร้างสรรค์ (2) ส่งเสริม การเรียนรู้ขององค์กร (3) มีการเรียนรู้ตลอดชีวิต (4) เต็มใจมีส่วนร่วมกับองค์กร (5) มีการใช้ ความรู้ฝังลึกมาใช้ในการทำงาน และ (6) สร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่กิจกรรมต่างๆ ขององค์กร Jarvis & Tosey (2001) ได้ศึกษาวิจัยคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ในด้านธุรกิจ เขากล่าวว่าองค์กรธุรกิจส่วนใหญ่ที่รับพนักงานเข้าทำงานยังไม่พอใจกับลักษณะผลผลิตที่ จบการศึกษาระดับปริญญาตรี องค์กรเหล่านี้ได้ระบุว่าต้องการให้ผลผลิตของสถาบันอุดมศึกษา เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยมีสมรรถนะในด้านต่างๆ ดังนี้ (1) ความสามารถในการเรียนรู้ ที่จะเรียน (2) ความสามารถในการสื่อสารและการร่วมมือ (3) ความคิดสร้างสรรค์และความ สามารถในการแก้ปัญหา (4) ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี (5) ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ ธุรกิจนานาชาติ (6) ภาวะผู้นำ และ (7) ความสามารถในการจัดการตนเองในด้านอาชีพ

สำหรับ Preece (2006) ซึ่งให้ความสำคัญกับคุณลักษณะเฉพาะของบุคคล เขามี ความเห็นว่าบุคคลแห่งการเรียนรู้ควรจะมีความรู้ในด้านเทคโนโลยี ภาษาต่างประเทศและทักษะ สังคม สำหรับทักษะสังคม ได้แก่ ความสามารถในการควบคุมดูแลตนเอง ความสามารถในการจัดการความเสี่ยง การทำงานได้ด้วยตนเอง และความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการ ส่วน Matinez (2006) ได้ศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะของบุคคลซึ่งสังเคราะห์มาจากทักษะ การทำงานในอาชีพต่างๆ และสร้างเป็นภาพของบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยแยกประเภทสมรรถนะ เป็นสมรรถนะเฉพาะ และสมรรถนะทั่วไป สำหรับสมรรถนะเฉพาะแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ การแสดงออก และการนำไปสู่การปฏิบัติ ส่วนสมรรถนะทั่วไป เขาให้ความสำคัญแก่เครื่องมือ ในการปฏิสัมพันธ์ ดังตาราง 2.4

ตาราง 2.4 สมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้จากผลการศึกษาของ Matinez

ประเภทของสมรรถนะ	สมรรถนะ
สมรรถนะเฉพาะ	
<p>1. การแสดงออก</p> <p>สมรรถนะที่นำไปสู่การสร้างและพัฒนาความสัมพันธ์ส่วนบุคคลและ ความสัมพันธ์อื่นๆ ที่คล้ายคลึงกันในชุมชน/สังคมที่บุคคลใช้ชีวิตอยู่</p>	<p>1. ความสัมพันธ์ (การสื่อสารแบบกล้าแสดงออก การต้อนรับ ความสามารถในการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น การทำงานร่วมกับผู้อื่น การยอมรับผิดชอบและการแก้ไขความขัดแย้งอย่างสันติ)</p>
	<p>2. ความรับผิดชอบ (ปฏิบัติตามกติกาสังคม การอุทิศตน ภาวะผู้นำ การเข้าร่วมในกิจกรรมสังคม และการรักษาสีทิวของตนร่วมกับการปฏิบัติตามหน้าที่)</p>
	<p>3. ขันติธรรมและเคารพธรรม (การยอมรับนับถือ การไม่มีอคติกับการปฏิบัติสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรม และระหว่างเพศ)</p>
<p>2. การนำไปสู่การปฏิบัติ</p> <p>สมรรถนะที่นำไปสู่การพัฒนาตน และพัฒนาชุมชน/สังคมที่ตนใช้ชีวิตอยู่</p>	<p>1. การจงใจตนเอง (การจงใจ ความมุ่งมั่น ความเป็นตัวของ ตัวเอง ความเป็นอิสระ การปฏิบัติตนที่เหมาะสมกับบริบทและ อำนาจความสะดวกในความพยายามที่จะเรียนรู้ของผู้อื่น)</p>
	<p>2. เจตคติ (ทาท่ีตอนวัตกรรม การค้นหาความรู้ การรับรู้ ประสิทธิภาพของตน การปฏิบัติเชิงรุก การไตร่ตรองตนเอง การมีแรงจูงใจภายใน ความยืดหยุ่นและการอดทนต่อความ คับข้องใจ)</p>
	<p>3. การรับรู้และซาบซึ้งต่อศิลปะและงานสร้างสรรค์</p>
	<p>4. ภาษา (การใช้ภาษาและสัญลักษณ์ในการสื่อสารได้อย่าง คล่องแคล่ว)</p>
<p>3. เครื่องมือในการปฏิบัติสัมพันธ์</p> <p>สมรรถนะที่เกี่ยวข้องกับการใช้ การจัดการ และการพัฒนาเพื่อ สนับสนุนสมรรถนะที่ต้องการในการ อำนาจความสะดวกในการปฏิบัติสัมพันธ์ ระหว่างบุคคลในบริษัท</p>	<p>1. ความสามารถด้านเทคนิควิทยา (ความเข้าใจและการใช้ การบริหารจัดการ การพัฒนาฮาร์ดแวร์ ซอฟต์แวร์และ เครือข่าย)</p>
	<p>2. ภาษา (การใช้ภาษาและสัญลักษณ์ในการสื่อสารได้อย่าง คล่องแคล่ว)</p>
	<p>3. แหล่งข้อมูล (ใช้และจัดการสารสนเทศและเอกสารต่างๆ ค้นหาสารสนเทศ การใช้ทรัพยากรด้านต่างๆ)</p>

ที่มา: Matinez (cited by Carrillo, 2006, 233-241)

จากตาราง 2.4 ที่นำมาจากผลงานความคิดของ Matinez เมื่อนำมาสังเคราะห์กับแนวความคิดของนักคิดอีกจำนวนหนึ่งจะได้ประเด็นที่ชัดเจนและครอบคลุมได้ดีขึ้น คณะผู้วิจัยจึงได้สังเคราะห์และจำแนกสมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยแยกเป็น 2 ประเภท ดังตาราง 2.5

ตาราง 2.5 ผลการสังเคราะห์สมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้

องค์ประกอบ	รายละเอียด
1. สมรรถนะพื้นฐาน	1. มีความรู้พื้นฐานในด้านคณิตศาสตร์ และภาษา
	2. มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ
	3. มีทักษะการคิดเชิงระบบและสร้างสรรค์
	4. มีทักษะกระบวนการกลุ่ม
	5. มีทักษะการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
	6. มีความรับผิดชอบต่อบทบาทหน้าที่ในชุมชน สังคม
	7. มีทักษะการจัดการและใช้ความรู้เพื่อการดำเนินชีวิต
	8. มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนาตน และงานอาชีพ
2. สมรรถนะทางวิชาชีพ	1. รู้วิธีการเรียนรู้เกี่ยวกับงานอาชีพ
	2. มีความคิดสร้างสรรค์และรู้จักแก้ปัญหา
	3. มีภาวะผู้นำทางอาชีพ
	4. มีความสามารถบริหารจัดการตนเอง และความรับผิดชอบในวิชาชีพ
	5. มีความสามารถในการประกอบวิชาชีพ

จากตาราง 2.5 สมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้จำแนกเป็นสองประเภท ประเภทแรกคือสมรรถนะพื้นฐาน ประกอบด้วยคุณลักษณะสำคัญที่บุคคลแห่งการเรียนรู้พึงมี ได้แก่ ความรู้ ความสามารถทางคณิตศาสตร์ ภาษา ทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ ทักษะการคิดเชิงระบบและสร้างสรรค์ ทักษะการทำงานกลุ่ม และทักษะระหว่างบุคคล ประเภทที่สองคือ

สมรรถนะทางวิชาชีพ ประกอบด้วยคุณลักษณะของบุคคลที่เป็นพื้นฐานสำคัญในการประกอบอาชีพ ได้แก่ การเรียนรู้วิธีเรียน มีความคิดสร้างสรรค์และแก้ปัญหา มีภาวะผู้นำ สามารถบริหารจัดการตนเอง มีความสามารถและความรับผิดชอบในวิชาชีพ

กรอบความคิดของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งหมด คณะผู้วิจัยได้สังเคราะห์และแสดงให้เห็น ดังภาพ 2.1 ซึ่งสรุปได้ว่าการเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น มีลำดับขั้นตอนเปลี่ยนแปลงมาเป็นลำดับ โดยเริ่มจากข้างล่างขึ้นสู่ข้างบน

ขั้นแรก มีปัจจัยหลักต้นที่ทำให้ต้องเปลี่ยนแปลงสังคมไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งปัจจัยดังกล่าวเกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ การเมือง ข้อจำกัดขององค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในระบบสังคมขณะนั้น การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีสารสนเทศ ค่านิยม รูปแบบการดำเนินชีวิตและสภาพโลกาภิวัตน์

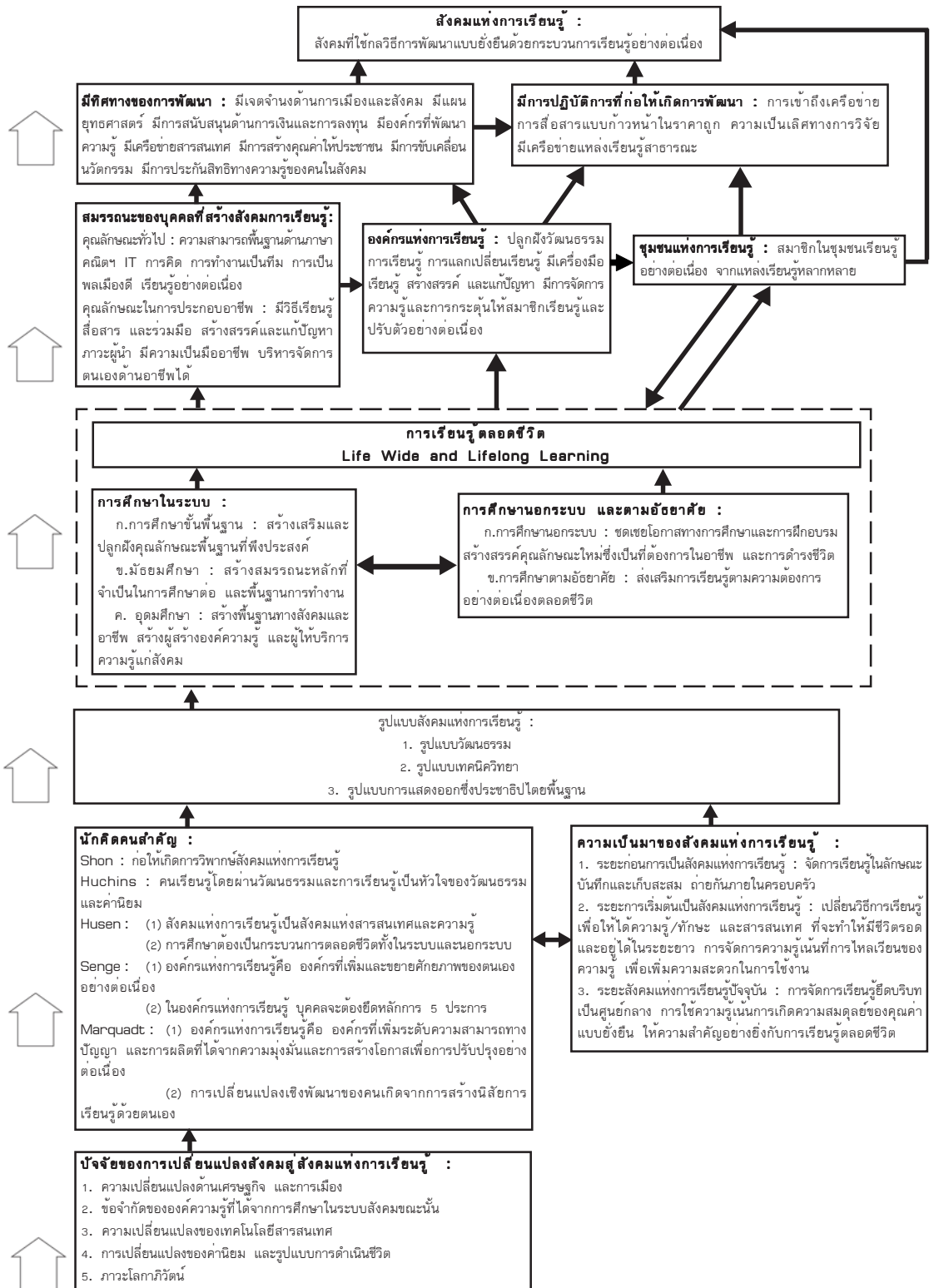
ขั้นที่สอง ปัจจัยข้างต้นทำให้เกิดนักคิดที่พิจารณาเรื่องการเปลี่ยนแปลงสังคมแห่งการเรียนรู้ และพร้อมกันนั้นก็เกิดวิวัฒนาการของสังคมแห่งการเรียนรู้ระยะต่างๆ คือ ระยะก่อนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ระยะเริ่มต้นการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และระยะสังคมแห่งการเรียนรู้ปัจจุบัน

ขั้นที่สาม จากความคิดของนักคิดและการเปลี่ยนแปลงของสังคมแห่งการเรียนรู้ ก่อให้เกิดรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้หลายรูปแบบตามบริบทของสังคม ซึ่งแต่ละสังคมได้รับไปประยุกต์เป็นต้นแบบในการพัฒนาสังคมของตน

ขั้นที่สี่ การจัดการศึกษาได้เปลี่ยนแนวคิดให้สอดคล้องกับรูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ คือเปลี่ยนจากการเรียนรู้เฉพาะช่วงวัยและเฉพาะสถานที่ มาเป็นการเรียนรู้ตลอดชีวิต

ขั้นที่ห้า การเรียนรู้ในระบบการศึกษาต่างๆ ก่อให้เกิดผลลัพธ์ 3 ข้อที่เป็นองค์ประกอบของการเรียนรู้ตลอดชีวิต กล่าวคือ ปลูกฝังสมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ ทั้งคุณลักษณะทั่วไปและคุณลักษณะในการประกอบอาชีพ สร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ และบริบทสังคมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งทั้ง 3 องค์ประกอบนี้ส่งผลต่อกันและกันและส่งผลต่อการศึกษาทุกระบบที่สังคมมีอยู่

ขั้นสุดท้าย จากองค์ประกอบทั้ง 3 ประเภดังกล่าวทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ซึ่งโดยภาพรวม คือ สังคมที่ใช้กลวิธีการพัฒนาแบบยั่งยืนด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและวัดได้จาก 2 มิติ คือ มิติทิศทางของการพัฒนาและมิติของการปฏิบัติการณ์ที่ก่อให้เกิดการพัฒนา

ภาพ 2.1 การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

การสร้างแนวคิดเกี่ยวกับสังคมแห่งการเรียนรู้ดังกล่าวมาจากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสังคมของประเทศที่พัฒนาแล้วและจัดตนเองว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แต่ยังมีข้อสงสัยว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยจะเป็นอย่างไร ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารพร้อมกับสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เข้าใจเรื่องของสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยสำหรับในบทที่ 2 นี้ คณะผู้วิจัยได้ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยและในบทที่ 4 เป็นการสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้องกับการศึกษาและผู้ทรงคุณวุฒิในเรื่องเดียวกันนี้

สังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

ในช่วงท้ายของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 มีการทบทวนแผนเพื่อเริ่มการจัดทำแผน ฯ ฉบับที่ 9 หลายฝ่ายได้ตระหนักถึงอิทธิพลและแนวโน้มของโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทำให้ประเทศต่างๆ ต้องมีการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงอย่างมาก ซึ่งสำหรับประเทศไทยได้ก่อให้เกิดการปฏิรูปการศึกษาและมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติออกมาในปี พ.ศ. 2542 ดังนั้นทิศทางของการพัฒนาประเทศไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และการเรียนรู้ตลอดชีวิตจึงได้ปรากฏเด่นชัดขึ้นเรื่อยๆ ในหลายระดับและหลายชุมชนซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ทิศทางของสังคม

อาจจะกล่าวได้ว่าแนวโน้มและทิศทางของสังคมไทยนั้นจะปรากฏเห็นได้เด่นชัดจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับต่างๆ ที่ถือได้ว่าเป็นการประมวลสถานะในทุกด้านของประเทศไทย จากการทบทวนผลการปฏิบัติในช่วงแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) พบว่า ศักยภาพของคนไทยและระดับคุณภาพชีวิตโดยรวมดีขึ้น ซึ่งเป็นผลมาจากการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ทำให้คนไทยมีการศึกษาสูงขึ้น จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาโดยเฉลี่ยในกลุ่มอายุ 15 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นจาก 6.6 ปี ใน พ.ศ. 2539 เป็น 7.2 ปี ใน พ.ศ. 2543 และอัตราการเข้าเรียนหนังสือของเด็กมีแนวโน้มสูงขึ้นทุกระดับชั้น อย่างไรก็ตาม ยังมีปัญหาคุณภาพการศึกษาของคนไทยยังไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร เนื่องจากการศึกษาของแรงงานไทยที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไปร้อยละ 68.4 อยู่ไม่เกินระดับชั้นประถมศึกษา (www.nesdb.go.th)

ในภาพรวม ก่อนที่จะส่งผ่านการปฏิบัติไปสู่แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 สรุปได้ว่าแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 8 ได้เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกภาคส่วนของสังคมไทย ถือได้ว่าเป็นจุดเริ่มต้นสำคัญที่ทำให้ประชาชน ชุมชน องค์กร ภาคประชาชน ต้นตัวและเข้ามา มีบทบาทร่วมในกระบวนการพัฒนาประเทศโดยมีการรวมกลุ่มของประชาสังคมในหลายรูปแบบอย่างเข้มแข็ง มีการขยายเครือข่ายเชื่อมโยงกันอย่างกว้างขวางและมีการทำงานร่วมกับภาครัฐ

ในลักษณะหุ้นส่วนการพัฒนามากขึ้น สำหรับงานวิจัยนี้มีข้อตกลงเบื้องต้นว่า ผลการปฏิบัติจากแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 มีส่วนเป็นอย่างมากในการปูพื้นฐานการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ซึ่งนำไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงนำเสนอในประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1.1 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พศ. 2545-2549)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 ได้กล่าวไว้ในตอนต้นอย่างชัดเจนว่ามีจุดมุ่งหมายหลักคือ “เพื่อมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาความยากจนและยกระดับคุณภาพชีวิต ให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและความอยู่ดีมีสุขของคนไทย” ในแผนพัฒนา ฯ ฉบับนี้ได้กำหนดคุณลักษณะของสังคมไทยที่พึงประสงค์ซึ่งสอดคล้องกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตามที่ได้กล่าวถึงมาแล้ว คุณลักษณะนี้ได้แก่ การเป็นสังคมคุณภาพ การเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา และการเป็นสังคมที่มีวิสัยทัศน์ร่วม นอกจากนี้ยังมีคำอธิบายเพิ่มเป็นการเฉพาะสำหรับการเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญา กล่าวคือ การทำให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ ที่สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีการเสริมสร้างฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีนวัตกรรม ความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์ สามารถสั่งสมทุนทางปัญญา

วิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศในแผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 ได้กำหนดว่าต้องการสร้างสังคมไทยที่พึงประสงค์ และได้กำหนดอย่างชัดเจนว่าสังคมไทยที่พึงประสงค์จะต้องพัฒนาใน 3 ด้าน คือ (1) สังคมคุณภาพ โดยระบุว่า คนไทยทุกคนมีโอกาสและความเสมอภาคที่จะพัฒนาตนเองเต็มศักยภาพ เพื่อเป็นคนดี คนเก่ง ถึงพร้อมด้วยคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย เคารพกฎหมาย มีความรับผิดชอบและมีจิตสำนึกสาธารณะ มีความสามารถคิดเอง ทำเอง และพึ่งพาตนเองมากขึ้น (2) สังคมแห่งภูมิปัญญา สร้างสังคมไทยเป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ที่สร้างโอกาสให้คนไทยทุกคนคิดเป็น ทำเป็น มีเหตุผล สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต พร้อมรับการเปลี่ยนแปลง มีการเสริมสร้างฐานทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี มีนวัตกรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ สามารถสั่งสมทุนทางปัญญา เพื่อเสริมสมรรถนะและขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และ (3) วิสัยทัศน์ร่วม โดยการให้คนไทยทุกคนสร้างวิสัยทัศน์ของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อไปสู่สังคมที่มีคุณภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง คนไทยส่วนใหญ่มีการศึกษาและรู้จักเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ในการจะทำให้สามารถบรรลุวิสัยทัศน์ข้างต้น แผนพัฒนา ฯ ฉบับที่ 9 จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนโดยให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้มีคุณภาพและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง โดยการปฏิรูปการศึกษา และกระบวนการเรียนรู้ ยกระดับทักษะฝีมือของคนไทยให้ได้มาตรฐานและสอดคล้องกับโครงสร้าง

การผลิตและเทคโนโลยีที่เปลี่ยนแปลงไป สามารถคิดเป็น ทำเป็น รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีคุณธรรม มีระเบียบวินัยและความรับผิดชอบ นอกจากนี้ การสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยยังปรากฏชัดเจนอยู่ในยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพความเข้มแข็งทางวิทยาศาสตร์ที่ให้ความสำคัญกับการประยุกต์ใช้และการพัฒนาเทคโนโลยี สนับสนุนการวิจัยและพัฒนาศักยภาพของคนไทย เพิ่มประสิทธิภาพการผลิต พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีโดยการปฏิรูปการศึกษา สนับสนุนโครงสร้างพื้นฐานสำคัญในการเผยแพร่องค์ความรู้และข่าวสาร เพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ

1.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550-2554)

แผนพัฒนาฯ ฉบับนี้ได้ปรับแนวคิดการพัฒนาแตกต่างไปจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 เนื่องจากการให้ความสำคัญต่อสิ่งแวดล้อม และสภาพโดยทั่วไปของโลกที่มีปัญหาหนักขึ้นตลอดมา โดยเน้นความสำคัญของ “การพัฒนาสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการสร้างสมดุลของการพัฒนาให้เกิดขึ้นในทุกมิติ ทั้งเศรษฐกิจ สังคม ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม” ยึดหลักการสำคัญในการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ทุกระดับ สำหรับการเพิ่มคุณภาพและศักยภาพของคนนั้น กำหนดให้พัฒนาทั้งด้านจิตใจ สติปัญญา และสุขภาพอนามัย

สำหรับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่นำมาเป็นแนวทางของการจัดทำแผนนั้น ได้กำหนดไว้ 5 ประการ ประการแรกเป็นประเด็นที่ให้ความสำคัญอย่างยิ่งต่อสังคมแห่งการเรียนรู้ ในยุทธศาสตร์ข้อนี้กำหนดว่าเป็น “ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมภูมิปัญญาและการเรียนรู้” กล่าวถึงการพัฒนาไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้โดยการพัฒนาสติปัญญาของคนในชาติ ในการพัฒนาสติปัญญานั้น จะมุ่งพัฒนาคนให้มีความรู้คู่คุณธรรม เพิ่มทักษะความรู้เพื่อสร้างความมั่นคงในการประกอบอาชีพ และสร้างโอกาสและกระบวนการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกช่วงวัย ซึ่งถือว่าเป็นหลักการของการเรียนรู้ตลอดชีวิต นอกจากนี้แล้ว ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ยังได้กำหนดถึงสิ่งที่จะช่วยให้เกิดการจัดการความรู้ของสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นคือให้มีการพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้และภูมิปัญญาให้เกิดความรู้ใหม่ และนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างเหมาะสม สร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการเพิ่มทุนทางสังคมด้วยการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เช่น จากภาคประชาชน ภาครัฐ ภาคเอกชน สื่อ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น นักวิชาการ และสถาบันการศึกษา สำหรับสถาบันการศึกษานั้น ได้มีการกำหนดให้ทำการวิจัยร่วมกับชุมชน ใช้ชุมชนเป็นแหล่งข้อมูล ส่วนสถาบันการศึกษาเป็นที่ปรึกษาวิชาการ สร้างศักยภาพชุมชนให้สามารถจัดการ

ความรู้ในชุมชนของตนเองและสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้ชุมชน รวมทั้งต่อยอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้วยเทคโนโลยีสมัยใหม่ที่ชุมชนสามารถนำไปสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจเกิดรายได้แก่ชุมชน

เมื่อวิเคราะห์จุดเน้นของแผนพัฒนาทั้ง 2 ฉบับในบริบทของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้จะเห็นได้ว่า ได้มีการตระหนักถึงความเปลี่ยนแปลงอย่างมากและรวดเร็วของสิ่งต่างๆ ในโลกและได้พิจารณาวางแผนตั้งรับการเปลี่ยนแปลง เพื่อให้ประเทศไทยสามารถอยู่ได้อย่างดี ในประชาคมโลก การเตรียมรับทำไว้ในหลายรูปแบบ แต่สิ่งที่จะช่วยให้สามารถจัดการความเปลี่ยนแปลงได้อย่างดีคือการพัฒนาคน และทั้งนี้ ถือว่าการศึกษาคือองค์ประกอบสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคน จึงได้มีการปฏิรูปการศึกษาเพื่อจุดประสงค์หลัก คือ การเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น จะเห็นได้ชัดเจนว่า มีความต่อเนื่องในการพัฒนาคนระหว่างแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 9 และ 10 โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 10 ได้ลงในรายละเอียดเพิ่มเติมในประเด็นของความร่วมมือจากทุกฝ่าย และการปฏิบัติหน้าที่ของสถาบันการศึกษาในการทำวิจัยเพื่อองค์ความรู้และการต่อยอดความรู้

1.3 มาตรฐานการศึกษาของชาติ

นอกจากแผนพัฒนาที่กล่าวมาแล้ว พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ได้กำหนดให้สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา สร้างมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งได้นำสาระจากพระราชบัญญัติการศึกษาและนโยบายการศึกษามาเป็นหลักการพื้นฐาน มาตรฐานดังกล่าวได้รับความเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม พ.ศ. 2547 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) หลักการสำคัญในมาตรฐานการศึกษานี้ คือ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งความรู้ และเพื่อให้คนไทยทั้งปวงได้รับโอกาสเท่าเทียมกันทางการศึกษา พัฒนาคนได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน สามารถพึ่งตนเองและพึ่งกันเองได้ และสามารถแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ มาตรฐานการศึกษาของชาติได้กำหนดไว้ 3 มาตรฐานและ 11 ตัวบ่งชี้ คือ

มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์

มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา

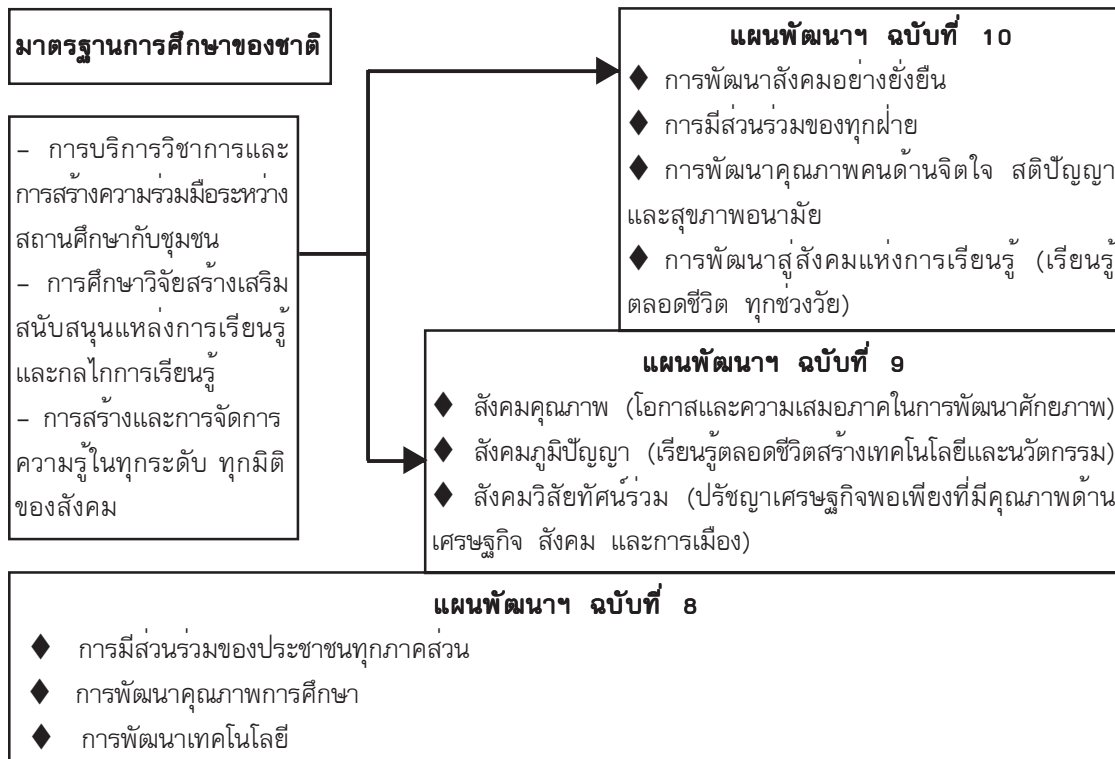
มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้

สำหรับมาตรฐานที่ 3 นี้ เป็นมาตรฐานที่แสดงเจตนารมณ์ของประเทศอย่างชัดเจนในการส่งเสริมให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้โดยการสร้างวิถีการเรียนรู้ และแหล่งการเรียนรู้ให้เข้มแข็ง ได้กำหนดตัวบ่งชี้ไว้ดังนี้

ตาราง 2.6 ตัวบ่งชี้และการปฏิบัติตามมาตรฐานแนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ตัวบ่งชี้	การปฏิบัติ
การบริการวิชาการและการสร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน	<ul style="list-style-type: none"> - สถานศึกษาร่วมมือกับบุคลากรและองค์กรในชุมชนทุกฝ่าย จัดปัจจัยและกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน และให้บริการทางวิชาการที่พัฒนาคนในชุมชนให้เป็นสังคมแห่งภูมิปัญญาและมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต - ชุมชนที่เป็นที่ตั้งขององค์กรที่ให้บริการทางการศึกษาเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
การศึกษาวิจัยสร้างเสริม สนับสนุนแหล่งการเรียนรู้และกลไกการเรียนรู้	<ul style="list-style-type: none"> - มีการศึกษาวิจัย สำรวจ จัดทำ และจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ - ระดมทรัพยากรและความร่วมมือจากภายในและภายนอกสถานศึกษา ในการสร้างกลไกการเรียนรู้ทุกประเภท - ศึกษาวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และการพัฒนาประเทศ
การสร้างและการจัดการความรู้ในทุกระดับ ทุกมิติของสังคม	<ul style="list-style-type: none"> - มีการสร้างและใช้ความรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในครอบครัว ชุมชน องค์กรทุกระดับและทุกประเภท

ดังนั้น จากการทบทวนแผนพัฒนาฯ ทั้ง 3 ฉบับและมาตรฐานการศึกษาของชาติ จะเห็นได้ชัดเจนว่า ประเทศไทยได้เห็นความสำคัญของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และได้นำมาเป็นนโยบายหลักเพื่อให้นำไปสู่นโยบายในระดับรองและสนับสนุนให้เกิดการปฏิบัติอย่างทั่วถึงในทุกระดับและทุกองค์กร หลักการสำคัญของนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปรากฏมีดังนี้

ภาพ 2.2 สภาพสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปรากฏในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติและมาตรฐานการศึกษาของชาติ

2. องค์กรสนับสนุนสังคมแห่งการเรียนรู้

องค์กรและชุมชนแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยที่มีส่วนผลักดันให้เคลื่อนไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยนั้นมีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งในส่วนที่เป็นภาครัฐ เอกชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือเป็นชุมชนที่รวมตัวกันขึ้นมาเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ และเมื่อพิจารณาคุณลักษณะการดำเนินงานจะเห็นว่าองค์กรและชุมชนดังกล่าว นอกจากจะเรียนรู้จากตนเองแล้ว ยังมีการเรียนรู้ข้ามองค์กร ข้ามเขตภูมิศาสตร์และข้ามวิทยาการอย่างหลากหลาย อาจจะกล่าวได้ว่าการเป็นองค์กรหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานที่เป็นราชการ และหน่วยงานเอกชนอยู่จำนวนมาก ซึ่งจะได้นำเสนอเฉพาะองค์กรหลัก ดังนี้

2.1 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.)

ซึ่งเป็นสำนักงานในสังกัดของสำนักนายกรัฐมนตรี จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มาตรา 71/9 โดยมีภารกิจสำคัญประการหนึ่งคือ การส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานราชการได้ปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์

และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 หมวด 3 มาตรา 11 ที่กำหนดไว้ว่า

“ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการ เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ โดยต้องรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และสามารถประมวลผลความรู้ในด้านต่างๆ เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติราชการได้อย่างถูกต้อง รวดเร็ว เหมาะสมกับสถานการณ์ รวมทั้งต้องส่งเสริมและพัฒนาความรู้ความสามารถ สร้างวิสัยทัศน์ และปรับเปลี่ยนทัศนคติของข้าราชการในสังกัดให้เป็นบุคลากรที่มีประสิทธิภาพและมีการเรียนรู้ร่วมกัน”(www.opdc.go.th)

สำนักงาน ก.พ.ร. ได้ร่วมมือกับสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ กระทรวงอุตสาหกรรม จัดทำเอกสารคู่มือการจัดทำแผนการจัดการความรู้ จัดฝึกอบรมให้แก่หน่วยราชการให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการสร้างองค์กรของตนเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในพระราชกฤษฎีกา ทุกองค์กรราชการจะต้องส่งมอบเอกสารการจัดการความรู้ขององค์กรแก่ ก.พ.ร. เพื่อเป็นหลักฐานการดำเนินการ

2.2 สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.)

เป็นหน่วยงานหนึ่งที่อยู่ภายใต้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีภารกิจด้านการส่งเสริมการจัดการความรู้ให้แพร่ขยายสู่ทุกภาคส่วนของสังคมไทย สถาบันนี้ส่งเสริมการเป็นองค์กรหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้งในส่วนที่เป็นภาครัฐและเอกชน ทำให้เกิดการสร้างศาสตร์ด้านการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย รวมทั้งการส่งเสริมเผยแพร่ขยายการจัดการความรู้ผ่านภาคีเครือข่ายที่มีอยู่เป็นจำนวนมากทั้งที่เป็นภาคีโดยตรงและโดยอ้อม เช่นในภาคราชการ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคเอกชนไม่ค้ากำไร (NGO) และภาคประชาชน โดยที่องค์กรนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์หลักไว้อย่างชัดเจนว่า

“พัฒนาเครือข่ายการจัดการความรู้อย่างกว้างขวาง เพื่อให้เกิดการจัดการความรู้ในรูปแบบที่เหมาะสมต่อสังคมไทย ขับเคลื่อนสังคมไทยไปสู่สังคมความรู้ (knowledge-based society) และสังคมเรียนรู้ (learning society)”
(www.kmi.org.th)

สำหรับภาคีในภาคการศึกษามีหลากหลายในทุกๆระดับ เช่น ระดับอุดมศึกษา ได้แก่ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยราชภัฏ สถาบันพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา (สคบศ.) โครงการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กรการศึกษาด้วยการจัดการความรู้ (โครงการในความร่วมมือระหว่าง สพฐ. สกศ. และสกว.) ศูนย์การเรียนรู้วิถีพุทธ ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน (กศน.) ดังนั้น จึงอาจจะกล่าวได้ว่า การพัฒนาตนเองให้เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น หน่วยงานรัฐบาลจำนวนมากได้ปัจจัยเกื้อหนุนจากการปฏิบัติหน้าที่ตามข้อกำหนดของ ก.พ.ร. และจากการส่งเสริมจาก สคส.

2.3 สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ

สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติเป็นหน่วยงานอิสระสังกัดกระทรวงอุตสาหกรรม ได้รับการอนุมัติให้จัดตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2537 เพื่อรองรับการพัฒนาขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ ผลักดันให้เกิดกระบวนการเพิ่มผลผลิตในทุกภาคส่วนของสังคมดังที่กำหนดในแผนยุทธศาสตร์การเพิ่มผลผลิตของประเทศ ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 สถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติได้พัฒนาโครงการยกระดับทักษะในการบริหารจัดการหลายโครงการที่สำคัญ ได้แก่ โครงการรางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Awards: TQA) โครงการยกระดับอุตสาหกรรมไทยอย่างก้าวกระโดดด้วยวิธีปฏิบัติที่เป็นเลิศ และโครงการเพิ่มผลผลิตแห่งชาติด้วยภูมิปัญญานักประดิษฐ์ไทย เป็นต้น (www.ftpi.or.th) ปัจจุบันสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติได้ทำงานร่วมกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ตามที่ได้นำเสนอไปแล้ว

3. ตัวอย่างองค์กรและชุมชนแห่งการเรียนรู้

องค์กรและชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่นำเสนอต่อไปนี้จะเลือกมาจากการนำเสนอการจัดการความรู้ของสังคมไทย จากเอกสาร นานาการจัดการความรู้ พ.ศ. 2549 (ศศิธร อบกลิ่น, 2549) โดยจำแนกเป็น 3 ประเภทใหญ่ ได้แก่ เครือข่ายการจัดการความรู้ การจัดการความรู้ที่เนียนกับเนื้องาน และชุมชนการจัดการความรู้

3.1 เครือข่ายการจัดการความรู้

ในประเภทแรก มีการนำเสนอรวมทั้งสิ้น 18 หน่วยงาน คณะผู้วิจัยได้แยกประเภทหน่วยงาน เป็น 4 ประเภท คือ องค์กรภาครัฐ เมือง มุลินี และโรงเรียน โดยเกณฑ์การเลือกหน่วยงาน คือ ในเอกสารที่รายงานนั้นต้องระบุประเด็นที่ต้องการจัดการความรู้ มองเห็นวิธีการทำงาน และปรากฏผลสำเร็จในการทำงาน

ตาราง 2.7 เครื่องมือการจัดการความรู้ขององค์กรตามประเภท ประเด็นการจัดการความรู้ วิธีการ
และความสำเร็จ

ประเภทองค์กร	ชื่อองค์กร	ประเด็นการจัดการความรู้	วิธีการ	ความสำเร็จ
1.ภาครัฐ	1.กรมส่งเสริมการเกษตร	ผลิตพืชปลอดภัยได้มาตรฐาน	<ol style="list-style-type: none"> นำหลักการจัดการความรู้ไปใช้ภายใต้พันธกิจหลักของหน่วยงาน สื่อสาร กระตุ้นโดยใช้เทคโนโลยีการสื่อสารร่วมกับขีดความสามารถของคนอย่างต่อเนื่อง แบ่งปันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ปฏิบัติกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรและคณะทำงาน พัฒนาช่องทางการแลกเปลี่ยนแบบพบหน้าและเว็บไซต์ สร้างคลังความรู้และพัฒนาวิธีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เหมาะกับบริบท 	<ol style="list-style-type: none"> การจัดการศัตรูพืชโดยวิธีผสมผสาน การปรับปรุงคุณภาพส้มโอ การผลิตข้าวหอมมะลิ การผลิตมะม่วงปลอดภัยสารพิษส่งออก การป้องกันและกำจัดหนอนชอนเปลือกองคอง ซีแตดนาเกลือ การผลิตองคอง โรงเรียนเกษตรกร การปลูกแตงโม เทคโนโลยีปลูกหอมแดงปลอดภัยสารพิษ สูตรน้ำหมักชีวภาพและน้ำส้มควันไม้ การปลูกหน่อไม้ฝรั่ง กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ข้าวสังข์หยด
	2.กรมสุขภาพจิต	<ol style="list-style-type: none"> สุขภาพจิตชุมชน สุขภาพจิตภัยพิบัติ 	<ol style="list-style-type: none"> สร้างผู้พร้อมให้รู้ ประยุกต์เครื่องมือการจัดการความรู้ ขยายผลสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ จัดการแลกเปลี่ยนนำไปใช้ มีชุมชนนักปฏิบัติแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 	<ol style="list-style-type: none"> มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของ 40 หน่วยงาน พัฒนาโปรแกรมการพัฒนาสุขภาพจิตชุมชนในเขต 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีตลาดนัดความรู้และ KM ลัญจระ

ตาราง 2.7 (ต่อ)

ประเภทองค์กร	ชื่อองค์กร	ประเด็นการจัดการความรู้	วิธีการ	ความสำเร็จ
				<p>4. มีการบันทึกความรู้ออกมาเป็นหลักฐานเพื่อพร้อมใช้เมื่อเกิดเหตุฉุกเฉิน</p> <p>5. มีการเชื่อมต่อกันระหว่างหน่วยงานและพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง</p>
	3. กรมอนามัย	พัฒนางานและพัฒนาองค์กรเพื่อส่งเสริมสุขภาพและอนามัยสิ่งแวดล้อมของประเทศโดยสร้างคนและขยายเครือข่ายทั่วองค์กร	<p>1. ใช้เรื่องเล่าและโมเดลปลาทูมาประยุกต์</p> <p>2. ฟังราก KM ทุกหย่อมหญ้า</p> <p>3. พัฒนา K-Center เว็บไซต์และเว็บบล็อกเพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้</p> <p>4. สร้างชุมชนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ลานอนามัย</p> <p>5. จัดตลาดนัดแบ่งปันความรู้</p>	<p>1. มีโครงการจากหลายหน่วยงานในกรมอนามัยที่นำการจัดการความรู้เข้าไปพัฒนางาน</p> <p>2. ทุกหน่วยงานจัดทำแผนจัดการความรู้</p> <p>3. มีการนำความรู้จาก K-Center ไปหมุนเวียนเพื่อยกระดับความรู้</p> <p>4. จัดทำบันทึกที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อนำไปใช้งาน</p> <p>5. สร้างโมเดลการจัดการความรู้แบบพี่ช่วยน้อง</p>
2. เมือง	นครศรี-ธรรมราช	การจัดการความรู้แก่ชน	<p>1. กำหนดกรอบการดำเนินงาน</p> <p>2. สร้างโมเดลขับเคลื่อน KM แก่ชน</p> <p>3. สร้างคุณอำนวยภาคราชการ โดยมีกิจกรรมถอดหมวกเพื่อให้แต่ละคนอยู่ในระดับเดียวกัน</p>	<p>1. สร้างคน/นักพัฒนาจัดการความรู้ในบทบาทต่างๆ รวม 25,600 คน</p> <p>2. มีเครือข่ายความรู้และวงเรียนรู้ไขว้กันไปมา</p> <p>3. ตัวแทนจากหลายหน่วยงานได้พัฒนาด้านอื่นรวมด้วยนอกจากการแก่ชนที่เป็นประเด็นหลัก เช่น การเขียนโครงการสุขภาพ โดยเฉพาะโรคเบาหวานกับผู้สูงอายุและการเรียนรู้ของชุมชนของกศน.</p>

ตาราง 2.7 (ต่อ)

ประเภทองค์กร	ชื่อองค์กร	ประเด็นการจัดการจัดการความรู้	วิธีการ	ความสำเร็จ
	พิจิตร	เกษตร ธรรมชาติเพื่อ การพัฒนา คุณภาพ ชีวิตเกษตรกร ความปลอดภัย ของผู้บริโภค สิ่งแวดล้อม จังหวัดพิจิตร	1.สร้างผู้นำเบอร์ 5 “นักเรียนรู้ และครู ผู้ถ่ายทอด” 2.ทำให้ดู อยู่ให้เห็น ถ่ายทอดความรู้สู่ เกษตรกร 3.ถ่ายทอดพัฒนาความรู้จากคนสู่คน	1.พัฒนาศักยภาพเกษตรกร ให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ จากวิถีชีวิตจริงที่ประสบ ความสำเร็จของครู และ ปราชญ์หมู่บ้าน 2.เกิดการเชื่อมโยงการ ทำงานระหว่างกลุ่มองค์กร และเครือข่ายระดับต่างๆ 3.มีหลักสูตรก.ป.อ.และ ฐานการเรียนรู้ 5 แห่ง
3.มูลนิธิ	มูลนิธิ ชาวขวัญ	1.กำจัด ศัตรูพืช ด้วยชีววิธี 2.การปรับปรุง ดินด้วยชีววิธี 3.การพัฒนา และปรับปรุง พันธุ์ข้าว	1.ขยายเครือข่ายโรงเรียนชาวนาให้เป็นแหล่ง ศึกษา ดูงาน และฝึกอบรมการเกษตร และ การจัดการความรู้ 2.สร้างภาคีเครือข่ายที่มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใน 2 เรื่องหลัก คือ แลกเปลี่ยนเรื่องเกษตร และการทำนาข้าว และเรียนรู้กระบวนการ จัดการความรู้ 3.ให้ครูและนักเรียนร่วมเรียนรู้กระบวนการ โรงเรียนชาวนา	1.เป็นคุณอำนวยที่ทำให้ ชาวนามีบทบาทโดดเด่น ในการเรียนรู้และลงมือ ปฏิบัติจริงในการจัดการ ความรู้ 2.มีภาคีเครือข่ายหลาก หลายและจำนวนมาก 3.เป็นแหล่งเรียนรู้เรื่อง ต่างๆ ของครูและนักเรียน ในจังหวัดสุพรรณบุรี
4.สถาบัน การศึกษา	1.โรงเรียน จิระศาสตร์ ศึกษา	พัฒนาคุณภาพ ผู้ให้บริการ ทางการศึกษา และการเรียน การสอนโดย เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ	1.ขยายการจัดการความรู้ไปสู่ผู้ปกครอง 2.ขยายการจัดการความรู้ไปสู่กลุ่มการศึกษา ในพื้นที่ 3.ขยายเครือข่ายการศึกษาไปนอกภาค 4.ขยายผลไปยังนักศึกษาปริญญาโท 5.แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายต่างประเทศ	1.ผู้ปกครองเข้าไปมีส่วนร่วม ในการจัดการเรียนรู้แบบ ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ 2.จัดตั้งกลุ่มนเรศวรซึ่ง มีโรงเรียน 32 โรงเรียน จังหวัดอยุธยาาร่วมเป็น กลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 3.มีภาคีอื่นนอกเหนือไป จากกลุ่มนเรศวรมาจาก ทั้งภาครัฐและเอกชน 4.เป็นแหล่งศึกษาดูงาน และทำวิจัยของนักศึกษา

ตาราง 2.7 (ต่อ)

ประเภทองค์กร	ชื่อองค์กร	ประเด็นการจัดการความรู้	วิธีการ	ความสำเร็จ
				5. แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสิ่งที่เป็น Best Practices ในสถาบันต่างประเทศ
	2. โรงเรียนสัตยาไส	จัดการกับจิตใจมนุษย์โดยยึดหลักความรัก ความเมตตา ความจริง ความประพฤติชอบ ความสงบสุข และการไม่เบียดเบียนกัน	1.การจัดการความดี 24 ชั่วโมงเพื่อให้เก่งดี มีสุข 2. สู่คุณค่าการเป็นมนุษย์ เรียนรู้การฝึกดึงเอาสิ่งที่ดีๆ ออกมาจากตัวเด็ก 3. กระบวนการสร้างครูให้ครูอยู่ในฐานะคุณอำนวยในกระบวนการเรียนรู้ 4. ให้อิสระในการคิดการทำ	1. มีแบบการจัดการเรียนรู้ด้วยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของผู้บริหาร ครู และนักเรียน 2. ดึงเอาความรู้ออกมาจากตัวเด็กให้มากที่สุด 3. ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมครูโดยใช้การฝึกสมาธิเป็นสำคัญและสร้างวัฒนธรรมแบบครอบครัว 4. ให้ครูมีอิสระในการออกแบบการเรียนการสอน

จากตาราง 2.7 คณะผู้วิจัยได้จำแนกองค์กรออกเป็น 4 ประเภท คือ องค์กรภาครัฐ เมือง มูลนิธิและโรงเรียน ซึ่งแต่ละหน่วยมีประเด็นการจัดการความรู้และวิธีการต่างกันออกไป แต่จากการศึกษาความสำเร็จ พบว่า ทุกหน่วยสามารถทำให้สมาชิกเข้าใจเรื่องการจัดการความรู้ วางแผนการจัดการความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ บันทึกคลังความรู้และนำไปปฏิบัติ ลักษณะเด่นอย่างหนึ่ง คือ มีการสร้างภาคีเครือข่ายและการขยายผลออกไปสู่หน่วยงานอื่นๆ ซึ่งทั้งในสายงานเดียวกันและข้ามสายงาน ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ สำหรับหน่วยงานสุดท้าย คือ โรงเรียนสัตยาไส ยังได้นำเอามิติทางจิตใจเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยจัดการกับจิตใจของมนุษย์โดยอาศัยคุณธรรม 5 ประการ ยิ่งไปกว่านั้นทุกหน่วยงานรายงานว่ามีส่วนร่วมเกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนางานอย่างต่อเนื่องด้วยความพอใจและมีความสุข

3.2 การจัดการความรู้ที่เนี่ยนกับเนื้องาน

สำหรับการจัดการความรู้ที่เนี่ยนไปกับเนื้องานนั้นมีการนำเสนอรวมทั้งสิ้น 11 หน่วยงาน ผู้วิจัยได้แยกประเภทหน่วยงานออกเป็น 4 ประเภท และแต่ละประเภทมีต้นสังกัดต่างกัน คือ หน่วยงานภาครัฐระดับกรม องค์กรเอกชน โรงพยาบาล และหน่วยงานการศึกษา

ในพื้นที่ ทั้งนี้ได้เลือกนำเสนอหน่วยงานที่เป็นตัวแทนซึ่งเกณฑ์การเลือก คือ ในเอกสารที่รายงานนั้นต้อง (1) ระบุประเด็นที่ต้องการจัดการความรู้ (2) มองเห็นวิธีการในการทำงาน และ (3) ปรากฏผลสำเร็จในการทำงาน

ตาราง 2.8 การจัดการความรู้ที่เนี่ยนกับเนื่องาน จำแนกตามประเภทองค์กร เป้าหมาย วิธีการและความสำเร็จ

ประเภทองค์กร	ชื่อองค์กร	เป้าหมาย	วิธีการ	ความสำเร็จ
1.ภาครัฐ	กรมราชทัณฑ์	<ol style="list-style-type: none"> มีวิสัยทัศน์และยุทธศาสตร์ที่จะนำไปสู่องค์กรนวัตกรรม สร้างวัฒนธรรมที่สนับสนุนนวัตกรรมองค์กร มีกระบวนการและการปฏิบัติที่เอื้ออำนวยความสะดวกการสร้างนวัตกรรม มีทีมผู้นำที่มุ่งมั่นไปสู่องค์กรแห่งนวัตกรรม มีทีมงานในการสร้างนวัตกรรม ส่งเสริมข้าราชการในการคิดริเริ่มสร้างสรรค์และสร้างนวัตกรรม 	<ol style="list-style-type: none"> จัดเก็บความรู้ที่เกี่ยวข้องกับขีดความสามารถ เพื่อกำหนดหลักสูตรการฝึกอบรมสำหรับการพัฒนาบุคลากร จัดเก็บความรู้ที่เป็นองค์ความรู้ในการปฏิบัติหน้าที่ วิจัยการดำเนินการจัดการความรู้ จำแนกหัวข้อความรู้ 10 กลุ่ม จัดกลุ่มจัดการความรู้ด้วยบุคคล 3 ประเภท คือ กลุ่มอาวุโสที่เกษียณอายุราชการ กลุ่มข้าราชการปัจจุบัน และกลุ่มข้าราชการรุ่นใหม่ บริหารงานบุคคลอย่างมีส่วนร่วม จัดพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ของข้าราชการ 	<ol style="list-style-type: none"> มีชุมชนนักปฏิบัติในเรือนจำตามขีดความสามารถหลัก มีเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ความสำเร็จในกลุ่มผู้คุม เก็บความรู้ของข้าราชการรุ่นเก่าที่มีประสิทธิภาพสูงในการปฏิบัติหน้าที่ มีรูปแบบการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของตนเองมากที่สุด มีการบันทึกคลังความรู้ในการพัฒนาคู่มือฉบับนักปฏิบัติ
2.องค์กรเอกชน	บริษัทปูนซีเมนต์ไทย(แกงคอย)จำกัด	<ol style="list-style-type: none"> รักษาลิ่งแวดล้อมให้โรงงานมีสภาพน่าอยู่ มีทักษะ รู้จริง รู้จักเสาะแสวงหากระตือรือร้นในการทำงาน ให้ทุกคนทำงานโดยมีเป้าหมายทำทนาย 	<ol style="list-style-type: none"> ใช้การกระจายอำนาจเป็นแนวทางหลักในการบริหาร ปรับปรุงเปลี่ยนแปลงองค์กร จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในสถานที่ทำงาน โดยแบ่งเป็นหน่วยย่อยต่างๆ ในองค์กร โดยเน้นการสื่อสารสองทางและการทำงานเป็นทีม 	<ol style="list-style-type: none"> มีนวัตกรรมการจัดการความรู้ 4 ประเภท ได้แก่ C-Cement, OK do it, Show & Share ความพึงพอใจของชุมชนเพิ่มจาก 48% เป็น 75%

ตาราง 2.8 (ต่อ)

ประเภทองค์กร	ชื่อองค์กร	เป้าหมาย	วิธีการ	ความสำเร็จ
		4.สร้างบรรยากาศของการกล้าคิด กล้าแสดงออก 5.พัฒนาตนเองให้เป็้องค์กรแห่งการสร้างสรรค์นวัตกรรม เพื่อเป็นผู้นำบนเวทีนานาชาติ	3.สร้างให้พนักงานเป็นนักเรียนรู้ ตามแนวทาง Constructionism 4.สร้างความเชื่อมั่นให้บุคลากรโดยใช้ทีมเพื่อแก้ปัญหาหน้างาน 5.สร้างเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ 6.จัดเวทีส่งเสริมนวัตกรรมระบบการบริหารภายในหน่วยย่อย 3 เรื่อง คือ ชุมชนปรับปรุงงานภายใน และบริการลูกค้า	
3.โรงพยาบาล	โรงพยาบาลศิริราช	พัฒนาโมเดลเส้นทางสู่ชุมชนนักปฏิบัติ	1.กำหนดนโยบายสนับสนุน CoPs 2.จัดตั้งทีมดำเนินการ 3.วิเคราะห์ความรู้ที่้องค์กรต้องการ 4.กำหนด Core Team 5.อบรมตามบทบาท 6.รับสมัครสมาชิกชุมชน 7.เริ่มปฏิบัติงาน 8.แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในเวทีจริงและเวทีเสมือน	1.บุคลากรมีทักษะการจัดการความรู้ในบทบาทต่างๆ รวม 454 คน 2.ชุมชนนักปฏิบัติ งานบริการพยาบาลที่ขึ้นทะเบียนจำนวน 13 กลุ่ม 3.อัตราการเข้าร่วมประชุมชุมชนนักปฏิบัติ เฉลี่ย 63% 4.การเข้าเฝ้าชมชม ชุมชนนักปฏิบัติ ในเว็บไซต์จำนวน 4,356 ครั้ง (1 พ.ค.-31 ธ.ค. 48) 5. สาระความรู้ จำนวน 122 เรื่อง 6.มีองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคการศึกษาขอแต่งงานชุมชนนักปฏิบัติ
4.หน่วยงานการศึกษาในพื้นที่	กศน. อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรม-ราช	สร้างการเรียนรู้ที่ผู้เรียนได้คิด ทำ จำ แก่ และพัฒนา	1.ปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนของครูนักคิด ให้เป็นแบบโครงการอาชีพ	1.เกิดกลุ่มอาชีพมากกว่า 46 กลุ่ม 2.มีเครือข่ายคนเรียนรู้พึ่งตนเอง 4 เครือข่าย ประกอบด้วย

ตาราง 2.8 (ต่อ)

ประเภทองค์กร	ชื่อองค์กร	เป้าหมาย	วิธีการ	ความสำเร็จ
			<p>2. เชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในลักษณะเครือข่ายและอย่างไม่เป็นทางการในเวทีจับน้ำชา</p> <p>3. สร้างกระบวนการเรียนรู้ในท้องถิ่น</p> <p>4. กระตุ้นความคิดนอกกรอบ</p>	<p>2.1 เครือข่ายเกษตรอินทรีย์</p> <p>2.2 เครือข่ายส่งเสริมการเลี้ยงโค</p> <p>2.3 เครือข่ายอาหารและการแปรรูป</p> <p>2.4 เครือข่ายผ้าและศิลปะประดิษฐ์</p>

จากตาราง 2.8 คณะผู้วิจัยได้จำแนกหน่วยงานออกเป็น 4 ประเภท พบว่า ในภาครัฐ กรมราชทัณฑ์ มีการจัดการความรู้ที่เนี่ยนกับเนื่องานครบวงจร สามารถเป็นแบบปฏิบัติที่ดีเยี่ยม สำหรับองค์กรเอกชน คือ บริษัทปูนซีเมนต์ไทย มีวิธีการที่ใช้เครื่องมือการจัดการความรู้เพื่อเก็บความรู้ฝังลึก กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และส่งเสริมนวัตกรรมระบบบริหารภายใน ประเภทองค์กรโรงพยาบาล คือ โรงพยาบาลศิริราช มีจุดเด่นตรงการมีชุมชนผู้ปฏิบัติกว้างขวาง และมีการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ยิ่งไปกว่านั้นยังสร้างดัชนีวัดความสำเร็จเชิงปริมาณให้เห็นชัดเจน ส่วนหน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ คือ หน่วยการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนและเชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ทำให้มีเครือข่ายการเรียนรู้ฝังตนเอง และเกิดกลุ่มอาชีพมากกว่า 46 กลุ่ม

3.3 การจัดการความรู้ในชุมชน

สำหรับการจัดการความรู้ในชุมชนนั้น มีการนำเสนอรวมทั้งสิ้น 13 ชุมชน คณะผู้วิจัยได้แยกนำเสนอตามภาคภูมิศาสตร์ โดยเลือกมาภาคละ 1 ชุมชน และในเอกสารที่รายงานนั้นต้อง (1) มีเป้าหมายการจัดการความรู้ (2) มองเห็นวิธีการในการทำงาน และ (3) ปรากฏความสำเร็จในการทำงาน

ตาราง 2.9 การจัดการความรู้ในชุมชน จำแนกตามภาค เป้าหมาย วิธีการ และความสำเร็จ

ภาค	ชุมชน	เป้าหมาย	วิธีการ	ความสำเร็จ
ตะวันออก เฉียงเหนือ	เมืองบัว จังหวัดร้อยเอ็ด	การจัดการความรู้ ชุมชนปลอดขยะ	<p>1. ใช้วิจัยไขปัญหาขยะ โดย ร่วมกันคิด ร่วมวางแผนกำหนด เป้าหมาย 6 หมู่บ้านนำร่อง สร้างกระบวนการเก็บข้อมูล โดยดึงเยาวชนเข้ามาอบรมและ ให้ข้อมูลความจริง ซึ่งเป็นปัญหา อันเกิดจากขยะ</p> <p>2. กระบวนการแก้ปัญหาขยะ</p> <p>2.1 ตั้งคณะทำงานร่วมจากหลาย ภาคส่วนที่มีแนวคิดเดียวกัน และเต็มใจเข้าร่วมโครงการ</p> <p>2.2 ประชุมวางแผนทำงาน</p> <p>2.3 ร่วมกันสำรวจปริมาณและ ประเภทของขยะตามแหล่งต่างๆ</p> <p>2.4 จัดเวทีชุมชนระดมความคิด เรื่องสภาพปัญหา สาเหตุการ เกิดขยะ ทบทวนวิธีการจัดการ ขยะ และแนวทางจัดการขยะ</p> <p>2.5 นำเสนอข้อมูลต่อผู้นำชุมชน</p> <p>3. จัดโครงการแผนจัดการขยะ</p> <p>5 โครงการ คือ</p> <p>3.1 ประชาสัมพันธ์ โดยการ ทอดผ้าป่า ขยะรีไซเคิล</p> <p>3.2 บ้านนำมอง โดยการ แข่งขันกันทำความสะอาดบ้าน ของตน</p> <p>3.3 ธนาคารรีไซเคิลขยะของ โรงเรียนเมืองบัววิทยาคาร ซึ่งเป็นการเปลี่ยนขยะให้เป็นเงิน</p> <p>3.4 หลักรัฐธรรมนูญ โดย บูรณาการธนาคารขยะเข้ากับ การสอนทุกสาระวิชา</p>	<p>1.ขยะในชุมชนลดลง</p> <p>2.เกิดสำนึกเรื่องการจัดการ ขยะในระดับปัจเจกแต่ละ ครัวเรือน</p> <p>3.ประยุกต์วิธีจัดการขยะ ไปสู่การกำหนดยุทธศาสตร์ พัฒนาคุณภาพชีวิตและ สิ่งแวดล้อมของชุมชน</p> <p>4.เกิดคลังความรู้จากขยะ</p> <p>5.เกิดกิจกรรมต่อเนื่อง เช่น กองทุนสิ่งแวดล้อม ตลาดนัดขยะ และหลักรัฐ ธรรมนูญเรื่องชุมชนสะอาด นำอยู่</p>

ตาราง 2.9 (ต่อ)

ภาค	ชุมชน	เป้าหมาย	วิธีการ	ความสำเร็จ
			3.5 ชุมชนอาสาพัฒนาสิ่งแวดล้อมโดยรวมรับผิดชอบปัญหาสิ่งแวดล้อมของชุมชนด้วยการปฏิบัติจริง	
ภาคใต้	บ้านบางติก อ. คุระบุรี จ. พังงา	แนวทางการเพิ่มปริมาณปุ๋ยคอกฟางระบบนิเวศน์ป่าโกงกางแบบยั่งยืนบ้านบางติก อ. คุระบุรี จ. พังงา	1. หาหรือปัญหาปากท้องเพื่อหาทางแก้ไขร่วมกัน 2. วิจัยปุ๋ยคอกปุ๋ยหมักชุมชนโดย 2.1 ตั้งแกนนำชุมชน เพื่อทำวิจัย 2.2 จัดทำแผนที่จุดตั้งบ้านเรือนในยุคแรก โดยใช้วิธีเดินเท้าให้ผู้อาวุโสชี้จุด 2.3 จัดเสวนากลุ่มย่อย เพื่อตรวจสอบและเติมเต็มให้สมบูรณ์ 2.4 จัดฝึกอบรมวิธีการ ล้างรถตามหลักวิชาการ 3. จัดเวทีให้ชาวบ้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อกระตุ้นให้ชาวบ้านตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และร่วมกันกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาลงไปปฏิบัติ 4. นำแนวทางการแก้ไขปัญหาลงไปปฏิบัติ 5. สร้างวงจรความรู้การเรียนรู้และการปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง	1. ในป่าชายเลนของชุมชนมีปุ๋ยคอกปุ๋ยหมักอยู่มากที่สุด 2. ชาวบ้านตักปุ๋ยทุกวันและตากได้ทุกวัน 3. มีกลุ่มวิจัย ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน 4. มีคลังความรู้วงจรชีวิตปุ๋ยคอกอย่างละเอียด 5. มีการอนุรักษ์ป่าชายเลน 6. คนจากพื้นที่อื่นมาศึกษาดูงาน
ภาคเหนือ	อำเภอปาย จังหวัด แม่ฮ่องสอน	สร้างสื่อสาธารณะทางอากาศที่ชุมชนเป็นเจ้าของ และจัดการเพื่อการรับรู้ข่าวสารและประโยชน์ของชุมชน	1. รวมตัวกันเป็นแหล่งชุมชนนักปฏิบัติ โดยผู้จัดรายการเป็นอาสาสมัครมาจากอาชีพต่างๆ โดยวันเสาร์ อาทิตย์ ยกให้เป็นเวทีเด็ก 2. ปรับเปลี่ยนเรียนรู้สร้างสื่อดีเพื่อชุมชน โดยกำหนดข้อตกลงร่วมกันขึ้น คือ 2.1 คนในชุมชนเป็นผู้ผลิตและผู้ฟัง	1. วิฑูชุมชนคนเมืองปายเป็นสมบัติสาธารณะทางอากาศที่คนเมืองปายรู้สึกเป็นเจ้าของ 2. มีการชี้แนะและให้การสนับสนุน 3. เป็นศูนย์ข้อมูลเชื่อมต่อความสัมพันธ์ของชุมชน 4. ปลูกฝังการทำงานอาสาเพื่อชุมชน

ตาราง 2.9 (ต่อ)

ภาค	ชุมชน	เป้าหมาย	วิธีการ	ความสำเร็จ
			<p>2.2 เข้าถึงง่าย กล่าวคือ เปิดง่าย ใช้ภาษาถิ่น ต้นทุนต่ำ สถานการณ์ใกล้บ้าน การผลิตเครื่องมือไม่ซับซ้อน</p> <p>2.3 เป็นสมบัติสาธารณะทางอากาศ</p> <p>2.4 ใช้ระบบอาสาสมัครในการดำเนินการ</p> <p>2.5 ไม่แสวงหากำไร แต่สร้างต้นทุนทางสังคม</p> <p>2.6 คนในชุมชนร่วมกันจัดตั้งและร่วมกันเป็นเจ้าของ</p>	
ภาคกลาง	บ้านเป็ดในจังหวัดตราด	ชุมชนจัดการสิ่งแวดล้อม	<p>1. จัดการข้อมูล จัดการความรู้ และจัดการชุมชน โดย</p> <p>1.1 ให้ความสำคัญกับความรู้ และมีข้อมูลที่ถูกต้อง</p> <p>1.2 รวมมือกับหน่วยงานภายนอก เพื่อสร้างองค์ความรู้ที่ชัดเจนและเป็นทางการ</p> <p>1.3 นำข้อมูลไปใช้ต่อสู้หรือเป็นช่องทางในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชน</p> <p>2. ปฏิบัติการต่อเนื่อง โดยขยายผลจากความสำเร็จ</p> <p>2.1 สร้างเครือข่ายประมงพื้นบ้าน เพื่อการใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน</p> <p>2.2 จัดเวรยามผลัดเปลี่ยนกันดูแลป่า</p> <p>2.3 แลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาาร่วมกัน</p> <p>3. ริเริ่มกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ของชุมชน เช่นกิจกรรมอนุรักษ์ปูแสม โดยรณรงค์ให้ชาวบ้านหยุดจับร้อยละยี่สิบ</p> <p>4. จัดเวทีประชาคม ตำบล</p>	<p>1. เกิดความเข้มแข็งของชุมชน</p> <p>2. ใช้ความรู้และข้อมูลในการแก้ปัญหา</p> <p>3. รักษาทรัพยากรเพื่อการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืน</p> <p>4. เกิดเครือข่ายอาชีพกับชุมชนใกล้เคียง</p>

จากตาราง 2.9 แต่ละชุมชนมีเป้าหมายของการจัดการความรู้แตกต่างกันไป ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ชุมชนเมืองบัว จังหวัดร้อยเอ็ด ทหาวิธีแก้ไขปัญหายยะ โดยทดลองในหมู่บ้านนำร่อง ด้วยวิธีวิจัยปฏิบัติการ และวางแผนจัดการขยะต่อเนื่องด้วยการเชื่อมโยงกับโรงเรียนและหน่วยงานอื่นๆ จากหลายภาคส่วน ซึ่งพบว่าขยะในชุมชนลดลงและสามารถประยุกต์วิธีจัดการขยะไปสู่การแก้ไขปัญหาล้างแวล้อมอื่นๆ ในภาคใต้ ชุมชนบ้านบางตึก อำเภอกระบือ จังหวัดพังงา หาแนวทางเพิ่มปริมาณปุ๋ยดำ เพื่อแก้ปัญหาคาไรซ์สูงโดยใช้การวิจัยชุมชนแบบมีส่วนร่วม และจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งสามารถแก้ไขปัญหาคาไรซ์ขาดแคลนเป็นผลสำเร็จ นอกจากนี้ยังมีคลังความรู้วงจรชีวิตปุ๋ยดำอย่างละเอียด สำหรับในภาคเหนือชุมชนอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ต้องการสร้างสื่อสาธารณะทางอากาศที่ชุมชนเป็นเจ้าของโดยรวมตัวกันเป็นชุมชนปฏิบัติจัดการรายการโดยอาสาสมัคร มีการปรับเปลี่ยนเรียนรู้สร้างสื่อดีเพื่อชุมชน ผลพบว่ามีวิทยุชุมชนคนเมืองปายที่คนในชุมชนรู้สึกเป็นเจ้าของ ส่วนภาคกลาง ชุมชนบ้านเป็ด จังหวัดตราด มุ่งจัดการล้างแวล้อมเพื่อใช้ทรัพยากรอย่างยั่งยืน เช่น ประมงพื้นบ้าน ป่าชายเลน และการอนุรักษ์ปูแสม โดยใช้แนวคิดชุมชนเข้มแข็ง สามารถรักษาทรัพยากรเพื่อการประกอบอาชีพอย่างยั่งยืนและเกิดเครือข่ายอาชีพกับชุมชนใกล้เคียง

4. บุคคลแห่งการเรียนรู้ในสภาพบริบทของประเทศไทย

ในส่วนของบุคคลแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยนั้น คณะผู้วิจัยได้แยกนำเสนอใน 2 เรื่อง เรื่องแรก เป็นการนำเสนอบุคคลแห่งการเรียนรู้แห่งประเทศไทยซึ่งได้รับการยอมรับอย่างสูงในฐานะที่เป็นนักคิดและนักปฏิบัติต้นแบบของวงการต่างๆ และความคิดของท่านเหล่านั้นล้วนมีอิทธิพลต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย และเรื่องที่สองเป็นการสังเคราะห์คุณลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้จากเอกสารครุภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1-5 มีรายละเอียด ดังนี้

4.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

หลายหน่วยงานได้รวบรวมรายชื่อและประวัติของบุคคลแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติได้ศึกษาประวัตินำมาเชิดชูเกียรติและจัดพิมพ์เผยแพร่แก่สังคม ในการวิจัยนี้ได้เลือกบุคคลแห่งการเรียนรู้มาเสนอ 3 ท่าน โดยพิจารณาจากพื้นฐานที่ความหลากหลาย และได้รับการยอมรับในระดับต่างประเทศ กล่าวคือ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) พระสงฆ์ที่ชาวไทยนับถืออย่างสูงในภูมิธรรมและภูมิความรู้ นายแพทย์ประเวศ วะสี ผู้มีพื้นฐานจากการเป็นแพทย์และเป็นผู้นำสังคมไทย และครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ์ ผู้ไม่ได้เข้าศึกษาในระบบการศึกษาขั้นสูง แต่ได้ใช้วิชาการในการชี้นำชุมชนอย่างได้ผล

4.1.1 พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต)

พระพรหมคุณาภรณ์ เดิมชื่อ ประยูร อารยางกูร สอบผ่านเปรียญธรรม 9 ประโยคขณะเป็นสามเณรและสำเร็จการศึกษาด้านพุทธศาสตร์ สมณศักดิ์เดิม คือ พระธรรมปิฎก ปัจจุบันเป็นพระราชาคณะ เจ้าคณะรองชั้นหิรัญบัฏ เจ้าอาวาสวัดญาณเวศกวัน อำเภอสามพราน จังหวัดนครปฐม เมื่อ พ.ศ. 2537 องค์การยูเนสโกได้ถวายรางวัล “การศึกษาเพื่อสันติภาพ” มีผลงานเป็นหนังสือในลักษณะตำราทางวิชาการ และหนังสืออธิบายธรรมะทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศจำนวนมากกว่า 300 เรื่อง

ในหนังสือ “วินัยชาวพุทธ” ที่พระพรหมคุณาภรณ์ ได้นำมาสรุปย่อให้เข้าใจง่าย ไม่ซับซ้อน และแปลเป็นภาษาอังกฤษควบคู่กันไป ส่วนที่เป็นคำนำท่านได้อธิบายว่า

“ในปัจจุบัน คนที่เรียกตัวเองว่าเป็นชาวพุทธโดยมากเหมือนเป็นคนไม่มีหลัก
ราวกะถือลัทธิว่า ชาวพุทธเป็นคนอิสระเสรี จะเชื่อถือหรือประพฤติดังอย่าง
ไรก็ได้ แท้จริงนั้น การที่จะเป็นอะไร หรือเรียกชื่อว่าอย่างไร ก็ต้องมีหลักเกณฑ์
สำหรับเป็นเครื่องกำหนด หรือเป็นมาตรฐาน”

(พระพรหมคุณาภรณ์. 2548)

ดังนั้น ท่านจึงเห็นว่าความเจริญของบุคคลและสังคมจะเป็นไปได้จะต้อง
มาจากการที่บุคคลมีข้อธรรมที่เป็นหลักในการดำเนินชีวิต เรียกว่า มาตรฐานชีวิตของชาวพุทธ
เพื่อดำเนินชีวิตให้ดีงาม ประสบความสำเร็จ ทำความสมบูรณ์ให้แก่ชีวิตและสังคมบรรลุจุดหมาย
หรืออาจจะกล่าวได้ว่า สภาพสังคมที่เป็นที่ต้องการต้องมาจากบุคคลที่มีแนวปฏิบัติที่สอดคล้อง
กับศาสนา เมื่อพิจารณาหัวข้อหลักของการปฏิบัติตามมาตรฐานชีวิตของชาวพุทธจะพบว่า มี
ข้อแนะนำในการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ กล่าวคือ หลักปฏิบัติ
มีเพียง 2 หมวดเท่านั้น คือ หมวดหนึ่ง การวางฐานชีวิตให้มั่น และหมวดสองการนำชีวิตให้ถึง
จุดหมาย ในหมวดที่สอง มีประเด็นหลักเพียง 2 ประการ แต่สอดคล้องกับการดำเนินชีวิต
แบบผู้เรียนรู้ตลอดเวลา เนื่องจากได้กำหนดไว้ว่า การดำเนินชีวิตนั้นต้องมีจุดหมาย 3 ชั้น คือ
จุดหมายชั้นตาเห็น หรือผลในระยะสั้น จุดหมายชั้นที่สอง คือจุดหมายชั้นเลียดตาเห็น อันหมายถึง
จุดหมายในระยะยาว และจุดหมายชั้นปรমัตถะ ที่เป็นจุดหมายสูงสุดอันเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง
จุดหมายที่กำหนดไว้ 3 ชั้นนั้นยังไม่เพียงพอ ในระดับแนวระนาบจะต้องมองผลได้ครบได้ 3 ด้าน
คือ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ตน คือทำสิ่งต่างๆ ที่ทำให้เกิดขึ้นแก่ตนเอง หรือพัฒนาชีวิตของตนเอง
ซึ่งถือเป็นการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้ แต่บุคคลพึงมองจุดหมายให้ถึงด้านที่สอง คือ
เพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น หมายถึงการช่วยเหลือผู้อื่นให้ได้ถึงด้วยการชักนำ สนับสนุนให้ผู้อื่นพัฒนา

ชีวิตให้สูงขึ้นไปตามลำดับ ซึ่งอาจจะมองเห็นได้ในการสร้างองค์กรแห่งการเรียนรู้ ท้ายสุดในด้านที่สาม การสร้างประโยชน์ของทุกฝ่าย อันเป็นการยังประโยชน์และความดีงามร่วมกันของชุมชนและสังคม รวมทั้งสภาพแวดล้อมและปัจจัยต่างๆ ที่บุคคลพึงช่วยกันสร้างสรรค์บำรุงรักษา เพื่อเกื้อหนุนทั้งตนเองและสังคม

ความคิดในด้านการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้นั้นสะท้อนให้เห็นชัดเจนเมื่อท่านได้เน้นประเด็นความคิดว่า “ช่วยกันนำพาประเทศไทยให้ก้าวไปอย่างสง่างามในท่ามกลางประชาคมโลก” (www.dhammadhammhai.org.th) บรรยายเมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2549 ที่เน้นให้มีการสร้างสรรค์ ช่วยเหลือสังคมในทุกระดับ นอกจากการมองเฉพาะประเทศไทยแล้ว พระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่าความเจริญก้าวหน้าไม่สามารถจะมีเพียงประเทศไทยใดประเทศหนึ่งเท่านั้น หากแต่เป็นความเจริญ ก้าวหน้าของมวลมนุษยชาติทั้งโลก โดยเฉพาะต้องมีสันติภาพ อีสราภาพ และความสุข เนื่องจากเป็นสิ่งที่มนุษย์ใฝ่ปรารถนาและแสวงหามาตลอดทุกยุคทุกสมัย การเป็นมนุษย์ที่มีสันติภาพ อีสราภาพและความสุขจะต้องประกอบด้วยคุณสมบัติหลายประการ เช่น ความมีวินัย ความมีน้ำใจ ความใฝ่ดี ความรับผิดชอบ ความมีเมตตากรุณา ความมีปัญญารู้เหตุรู้ผล ความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น และคุณสมบัติเหล่านี้มิใช่ว่าจะเกิดขึ้นได้เองลอยๆ แต่จะต้องฝึกฝนอบรมทำให้มีขึ้นมาโดยส่งเสริมให้คนพัฒนาตนด้วยการศึกษา ฉะนั้นการศึกษาจึงเป็นหลักประกันแห่งสันติภาพ เป็นเครื่องเสริมสร้างสันติภาพและเป็นมรรคาสู่อีสราภาพที่แท้จริงและยั่งยืน (พระธรรมปิฎก, 2534)

4.1.2 นายแพทย์ประเวศ วะสี

นายแพทย์ประเวศ วะสี ได้รับการยกย่องว่าเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่มีแนวคิดทันสมัย วิสัยทัศน์กว้างไกล และได้นำบริบทของประเทศไทย ทั้งด้านการเมือง สังคม และวัฒนธรรม มาศึกษาและเผยแพร่ นอกจากการยอมรับในระดับประเทศแล้ว นายแพทย์ประเวศยังได้รับรางวัลแมกไซไซ ด้านสาขาบริการรัฐ จากประเทศฟิลิปปินส์ เหรียญเชิดชูเกียรติจากองค์การอนามัยโลก และบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านการวิจัยและนวัตกรรมทางการศึกษา จากองค์การยูเนสโก (www.rakbankerd.com)

เมื่อใดก็ตามที่ประเทศชาติหรือสังคมเกิดวิกฤต บุคคลหลายฝ่ายจะศึกษาความเห็นของนายแพทย์ประเวศจากข้อเขียนที่ลงพิมพ์ในหน้าหนังสือพิมพ์ หรือการบรรยายในที่ประชุมทางวิชาการต่างๆ จากการศึกษาแนวความคิดของนายแพทย์ประเวศ พบว่า สิ่งที่เขาเน้นความสำคัญมากที่สุดคือ “การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าของคนทุกคน” (ประเวศ วะสี, 2549) นอกจากนี้แล้ว ในการส่งเสริมให้ประเทศชาติก้าวหน้า จะต้องมีการพัฒนาที่ยั่งยืน และกระจายไป

ทั่วประเทศสู่ชุมชนต่างๆ รัฐบาลจะต้องเคารพความหลากหลายทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน ตามภูมิภาคต่างๆ ส่งเสริมการรวมตัว ร่วมคิด ร่วมทำ ด้วยความเสมอภาคของผู้คนในทุกพื้นที่ ในทุกองค์กรและในทุกเรื่อง การพัฒนาประเทศไทยที่ผ่านมาในระยะเวลา 50 ปี ตั้งแต่แผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 1 ทำให้ประเทศอ่อนแอ เนื่องจากฐานล่างสุดของสังคมควรจะแข็งแรง การพัฒนาข้างบนทุกชนิดควรจะเชื่อมโยงกับฐานล่างให้ข้างบนและข้างล่างประคับประคองซึ่งกัน และกัน ในการพัฒนาสังคมไทยให้เจริญก้าวหน้าขึ้น จะต้องมุ่งความสุขอย่างยั่งยืนของทุกคน ซึ่งนายแพทย์ประเวศได้เสนอความคิดว่าควรประกอบด้วยปัจจัย 8 ประการคือ (1) การไม่ทอดทิ้งกัน (2) การมีเศรษฐกิจพอเพียง (3) การใช้ทรัพยากรอย่างเป็นธรรม (4) การเคารพศักดิ์ศรีและคุณค่าความเป็นคน (5) ความเป็นธรรมทางสังคม (6) สันติภาพ (7) การพัฒนาจิตใจให้สูงขึ้น และ (8) ความเข้มแข็งของชุมชนท้องถิ่นและประชาสังคม

ในด้านการศึกษา นายแพทย์ประเวศ มีความเห็นว่า ระบบการศึกษาที่ดีจะเป็นเครื่องมือแก้ไขปัญหาทุกชนิด แต่ที่ผ่านมาการศึกษาไทยเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่รวมศูนย์ อันทำลายคุณค่าของการศึกษา ระบบการศึกษาไทยอยู่นอกสังคม “ไม่รู้ร้อนรู้หนาวกับสังคม” (ประเวศ, 2548) การศึกษาของไทยขณะนี้เอา “วิชา” เป็นตัวตั้ง ไม่เอาชีวิตความเป็นจริง และการปฏิบัติเป็นตัวตั้ง เมื่อเรียนไปแล้วก็ไม่เข้าใจชีวิต ไม่เข้าใจความเป็นจริง และปฏิบัติไม่เป็น

นายแพทย์ประเวศได้เสนอแนะว่า เพื่อช่วยให้การศึกษามีส่วนในการพัฒนาประเทศ มหาวิทยาลัยควรจะทำงานใน 4 ลักษณะ คือ ในลักษณะแรกควรส่งเสริมให้โรงเรียนในแต่ละตำบลทำแผนที่ศักยภาพของคนในตำบล ว่าใครทำอะไรเก่งบ้าง มีการสร้างพิพิธภัณฑ์โดยชุมชน ลักษณะที่สอง คือ การเข้าร่วมกระบวนการวิจัยและกระบวนการทำแผนแม่บทชุมชน เพื่อทำให้นักศึกษาได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง ลักษณะที่สาม คือมหาวิทยาลัยเป็นตัวอย่างของการวิจัยโดยใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อให้ชุมชนได้เห็นการปฏิบัติที่ดี และลักษณะสุดท้าย คือการส่งเสริมการพัฒนานโยบายในด้านต่างๆ ที่รัฐบาลมี เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

4.1.3 ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ

ครูบาสุทธินันท์ ปรัชญพฤทธิ มีภูมิลำเนาอยู่ที่อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ ได้รับการยกย่องเป็น “ครูภูมิปัญญาไทย รุ่น 1 ด้านเกษตรกรรม” (การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม) จากสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ครูบาสุทธินันท์เป็นบุคคลที่เรียนรู้ตลอดชีวิต เรียนรู้จากปัญหาที่เกิดขึ้นรอบๆ ตัว นำมาทดลองทำ ลองผิด ลองถูก จนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปเผยแพร่ให้แก่ผู้อื่นได้ และได้รับรางวัลนักสารสนเทศจากธนาคารโลก จากแนวคิด

การพัฒนาสารสนเทศเพื่ออีสาณ คุณลักษณะที่ทำให้เห็นว่าเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต คือ เป็นผู้ที่ไม่หยุดที่จะเรียนรู้ สนใจและใฝ่หาความรู้ตลอดเวลา ศึกษาทดลองปฏิบัติด้วยตนเอง จากภูมิความรู้ที่มีอยู่ นำความรู้ปัจจุบันด้านวิชาการและเทคโนโลยีมาผสมผสาน ทำให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตร เช่น การปรับปรุงดิน การเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ และการแปรรูป มีคุณสมบัติของการเป็นนักวิเคราะห์ วิจัย เนื่องจากใช้วิธีการทำงานที่เป็นระบบ มีขั้นตอนและการบันทึก และสนับสนุนการเข้ามามีส่วนร่วมการทำงานทั้งในระดับองค์กรและระดับบุคคล ในระดับองค์กรได้แก่ กระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงสาธารณสุข และกระทรวงเกษตรและสหกรณ์

จุดเด่นของแนวความคิดคือ มองจากปัญหาที่เป็นที่รับรู้กันทั่วไปทั้งประเทศว่า คนในภาคอีสานที่ถิ่นเกิดเข้ามาขายแรงงานในเมืองหลวง จากสภาพปัญหานี้ครูบาสุทธินันท์ได้ใช้วิธีคิดย้อนกลับสู่การแก้ที่ต้นตอของปัญหา ทำให้เกิดการแก้ปัญหาอย่างมีบูรณาการและครบวงจร โดยการค้นคว้าให้รู้แน่ ทำให้ดู สร้างเครือข่าย และกระจายองค์ความรู้อย่างกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น การจะอยู่ในภาคอีสานต้องทำการเกษตรแผนใหม่ที่รับมือกับความแห้งแล้ง วางแผนทำให้เกิดรายได้เร็วและต่อเนื่อง ดังนั้น จึงได้เริ่มด้วยการปลูกต้นยูคาลิปตัสที่โตเร็ว ขายได้เร็ว ทนความแล้ง สร้างรายได้หลักให้ครอบครัว ต่อไปจึงทยอยปลูกไม้ยืนต้นประเภทที่สร้างความชุ่มชื้นให้แก่ไร่นา แบ่งเนื้อที่ส่วนหนึ่งเพื่อปลูกพืชเพื่อบริโภคประจำวันและขายหรือแลกเปลี่ยนในท้องถิ่น เลือกเลี้ยงสัตว์ที่ทนความร้อนและแห้งแล้ง ที่นอกเหนือไปจากนี้คือใช้การวิจัยว่าพืชที่โคกินได้นั้น ไม่จำเป็นจะต้องเป็นหญ้าเหมือนโคในประเทศตะวันตก หากแต่หาทางทดลองในการนำใบพืชยืนต้นพื้นเมืองมาเลี้ยงสัตว์แทน เช่น ใบกล้วย มะละกอ ขนุน กระถินเทพา เป็นต้น กิจกรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การมีส่วนร่วมในการก่อตั้งวิทยาลัยอีสานเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ที่มีเครือข่ายจากนักวิชาการและนักศึกษามหาวิทยาลัย ทั้งในท้องถิ่นและจากส่วนกลาง สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ จัดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของกลุ่มต่างๆ โดยยึดหลักการการได้ถาม การสังเกต เรียนรู้ร่วมกัน และแลกเปลี่ยนความรู้

จากการศึกษาแนวคิดของบุคคลสำคัญด้านการเรียนรู้ของประเทศพบว่า มีแนวความคิดที่ต้องการการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน เน้นการเรียนรู้ระดับบุคคล ไปสู่ชุมชน และสู่สังคม เน้นความมีสมดุล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการให้ความสำคัญแก่การเรียนรู้เทคโนโลยีและสิ่งใหม่ เท่าง กับความสุขและความพอเพียง นอกจากนี้ การที่ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ จึงมีการนำคำสั่งสอนในศาสนามาประยุกต์ให้เข้ากับสังคมแห่งการเรียนรู้ในยุคปัจจุบัน

4.2 การสังเคราะห์คุณลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้จากเอกสารครู ภูมิปัญญาไทย

จากการวิเคราะห์ลักษณะบุคคลแห่งการเรียนรู้และการปฏิบัติที่มีส่วนสนับสนุนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของชุมชนแวดล้อม จากกรณีของครูภูมิปัญญาไทยรุ่นที่ 1-5 ตามโครงการส่งเสริมกิจกรรมการเรียนรู้ครูภูมิปัญญาไทย ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา ซึ่งมีสาระสำคัญเกี่ยวกับครูภูมิปัญญาไทยโดยสังเขป (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) สำหรับเหตุผลและวัตถุประสงค์ของการสังเคราะห์องค์ความรู้เกี่ยวกับครูภูมิปัญญาไทยเพื่อประกอบการวิจัยครั้งนี้ คือ คณะผู้วิจัยได้พบว่าคุณลักษณะโดยรวมของครูภูมิปัญญาไทยมีความสอดคล้องกับบุคคลแห่งการเรียนรู้ตามที่ได้ศึกษาจากเอกสารมาในตอนต้น กล่าวคือ เป็นผู้ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ใฝ่ปฏิบัติ มีความรู้ความสามารถในการจัดการ มีความสามารถในการแก้ไขปัญหาด้วยกระบวนการทางปัญญา ปฏิบัติตนเป็นผู้นำและแบบอย่างที่ดีของสังคม ตลอดจนมีความสามารถในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ของตนสู่การศึกษาทั้ง 3 ระบบ และมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ว่าสามารถก่อประโยชน์ต่อชุมชน และสังคมโดยรวม ซึ่งคาดว่าผลที่ได้จากการสังเคราะห์จะทำให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะ กระบวนการเรียนรู้ และการปฏิบัติระดับบุคคลที่เกื้อหนุนต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในสภาพบริบทของประเทศไทย

กรณีศึกษาครูภูมิปัญญาไทยที่นำมาสังเคราะห์ครั้งนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 164 คน จำแนกตาม 4 ภูมิภาค ดังนี้ ภาคเหนือ 29 คน ภาคกลางและภาคตะวันออก 72 คน ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 40 คน และภาคใต้ 23 คน ข้อมสรุปโดยรวมที่ได้จากการสังเคราะห์มีรายละเอียด ดังนี้

4.2.1 ความหมาย

ครูภูมิปัญญาไทยคือ บุคคลผู้ทรงปัญญาด้านใดด้านหนึ่ง และได้มีการสืบสานภูมิปัญญาด้านนั้นมาอย่างต่อเนื่องจนเป็นที่ยอมรับของสังคมและชุมชน และสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญานั้นผ่านทางการศึกษาในระบบ นอกกระบวน และตามอัธยาศัย ตามนัยแห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 ภูมิปัญญาไทยที่เกิดขึ้นในวิถีชีวิตแบบไทย เป็นที่มาของความรู้ที่องงามที่ก่อประโยชน์โดยรวมต่อวัฒนธรรม การแก้ปัญหา การจัดการ และการปรับตัวในการดำเนินวิถีชีวิตของคนไทย จำแนกตามลักษณะโดยรวมที่เด่นชัด 9 ด้าน ได้แก่ ด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม ด้านการแพทย์แผนไทย ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน ด้านศิลปกรรม ด้านภาษา และวรรณกรรม ด้านปรัชญา ศาสนา และประเพณี และด้านโภชนาการ

4.2.2 เกณฑ์ประเมินคุณลักษณะครูภูมิปัญญาไทย

ไม่ว่าครูภูมิปัญญาไทยจะมีความเชี่ยวชาญด้านใดก็ตามต้องมีคุณสมบัติพื้นฐานตามเกณฑ์ประเมินคุณลักษณะครูภูมิปัญญาไทย 3 ด้าน ประกอบด้วยรายละเอียด 11 ข้อย่อย ในจำนวนนี้มีคุณลักษณะสำคัญ 7 ข้อที่ทุกคนพึงมี ดังนี้ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ (1) มีความรู้ ความเข้าใจ และสามารถใช้ภูมิปัญญานั้นได้อย่างชัดเจนถูกต้อง (2) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (3) มีความเสียสละในการถ่ายทอดภูมิปัญญาสู่สาธารณะ ด้านการถ่ายทอด ได้แก่ (1) มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้วยรูปแบบและวิธีการที่หลากหลาย เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาทั้ง 3 ระบบ (2) มีการปรับปรุงและพัฒนาวิธีการในการถ่ายทอดอย่างต่อเนื่อง (3) มีความสามารถในการสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และด้านการยอมรับในสังคม คือ การมีผลงานเป็นที่ประจักษ์ เป็นประโยชน์ในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชน สังคม และประเทศชาติ

4.2.3 คุณลักษณะของครูภูมิปัญญาไทย

คุณลักษณะของครูภูมิปัญญาไทย ประกอบด้วย 3 คุณลักษณะหลัก กล่าวคือ ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล ด้านกระบวนการเรียนรู้ และด้านการปฏิบัติที่เกื้อหนุนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในชุมชนนั้น

4.2.3.1 ด้านคุณลักษณะส่วนบุคคล

(1) อุดม และดีนรนเพื่อความอยู่รอดเนื่องจากสภาพปัญหาทางครอบครัว และสุขภาพร่างกาย เช่น เป็นลูกกำพร้า หรือมีฐานะค่อนข้างยากจน หรือมีโรคประจำตัวตั้งแต่กำเนิด (ร้อยละ 12.20)

(2) มีวิสัยทัศน์ และความสามารถทางการจัดการเกี่ยวกับงานอาชีพ เช่น การจัดการด้านการผลิต และการตลาด (ร้อยละ 6.7)

4.2.3.2 ด้านกระบวนการเรียนรู้

(1) ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองในลักษณะลองผิดลองถูก จนเกิดเป็นองค์ความรู้เฉพาะบุคคล (ร้อยละ 43.90)

(2) ถ่ายทอดความรู้ และทักษะทางอาชีพภายในเครือข่าย หรือบรรพบุรุษ (ร้อยละ 42.07)

(3) มุ่งมั่นต่อการเรียนรู้ในสิ่งที่ตนเองสนใจ หรือมีพรสวรรค์ ด้านนั้นตั้งแต่วัยเยาว์ จากการศึกษาในสถานศึกษาทั้ง 3 ระบบ จนได้วุฒิปัตรี หรือคำรับรองความเชี่ยวชาญ (ร้อยละ 28.66)

(4) สนทนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้หรือฝึกปฏิบัติแบบตัวต่อตัวกับ
นักวิชาการ หรือปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญด้านนั้นๆ (ร้อยละ 24.39)

(5) เรียนรู้โดยผ่านทางสถาบันศาสนาในลักษณะบวชเรียน
ทำให้ได้องค์ความรู้จากเนื้อหาคำสอน ภาษาและอักษรต่างๆ ตลอดจนทักษะทางอาชีพจากพระ
ในวัด (ร้อยละ 19.51)

(6) การอบรมเลี้ยงดูอย่างเอาใจใส่จากครอบครัว ปลูกฝัง
ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม อดทน เสียสละ และรับผิดชอบต่อสังคม สิ่งแวดล้อม (ร้อยละ 8.54)

(7) ประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้รับจากการศึกษาในระบบใน
ชีวิตจริง ทำให้เกิดการพัฒนาความรู้ และทักษะจากการปฏิบัติ (ร้อยละ 3.04)

4.2.3.3 ด้านการปฏิบัติที่เกื้อหนุนต่อสังคมแห่งการเรียนรู้

(1) เผยแพร่ความรู้ ตามเกณฑ์พื้นฐานการคัดเลือกครู
ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ การเป็นวิทยากรรับเชิญของสถาบันการศึกษาทั้ง 3 ระบบ เพื่อให้ความรู้
เสริมตามเนื้อหาสาระที่ตนเองเชี่ยวชาญในลักษณะการบรรยาย การสาธิต การให้คำปรึกษา แนะนำ
และฝึกปฏิบัติ การจัดทำเอกสาร สิ่งพิมพ์ ตลอดจนการสื่อสารผ่านทางสื่อโทรคมนาคมต่างๆ
เช่น วิทยุ โทรทัศน์ วีดีโอ และเว็บไซต์ ตามความสามารถของแต่ละคน

(2) เผยแพร่องค์ความรู้ตามบริบท และศักยภาพของบุคคล
ได้แก่ การใช้ประโยชน์ของบ้าน หรือสถานประกอบการของตนเอง เป็นศูนย์การเรียนรู้ทางวิชาชีพ
(ร้อยละ 15.85)

(3) จัดทำโครงการและหลักสูตรการฝึกอบรมร่วมกับองค์กร
ภาครัฐและเอกชน เพื่อส่งเสริมความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน หรือปลูกจิตสำนึกต่อการปฏิบัติ
เพื่อบริบทแวดล้อมที่ดีของชุมชน (ร้อยละ 11.59)

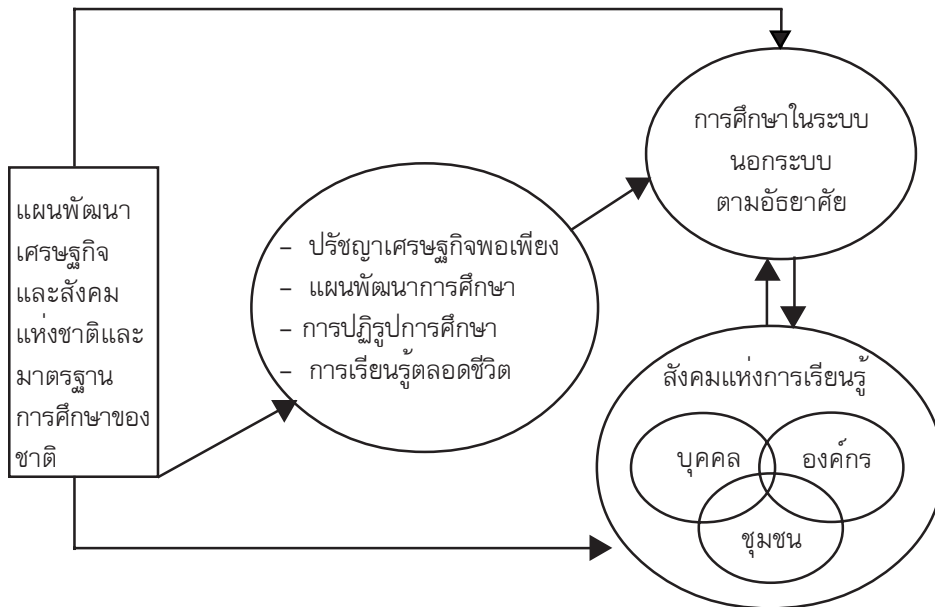
(4) ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ด้านการพัฒนาตนและการ
พัฒนางาน (ร้อยละ 9.15)

(5) การเป็นแกนนำในการสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น
พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่น ศูนย์การเรียนรู้ทางอาชีพของชุมชน หรือสำนักปฏิบัติตน (ร้อยละ 7.93)

(6) การเป็นแกนนำของเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง
บุคคลโดยมีวัตถุประสงค์เฉพาะทาง ได้แก่ กลุ่มวิชาชีพเพื่อพัฒนาวิชาชีพนั้นๆ อย่างยั่งยืน
กลุ่มอนุรักษ์ทรัพยากรท้องถิ่นหรือภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อสภาพการคงอยู่ที่ดีของทรัพยากร
ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และภูมิปัญญาของชุมชน กลุ่มสหกรณ์ออมทรัพย์เพื่อลดปัญหาทาง
เศรษฐกิจ และเพิ่มทุน/อำนาจต่อรองทางการประกอบอาชีพของชุมชน (ร้อยละ 6.71)

(7) การเผยแพร่ความรู้ หรือแสดงผลผลิตตามนิทรรศการ
ต่างๆ ตามโอกาสอันควรโดยทำในลักษณะส่วนบุคคลหรือเป็นกลุ่มความร่วมมือของชุมชน
(ร้อยละ 4.27)

จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย พบว่า
ได้มีนโยบายและการปฏิบัติเกิดขึ้นแล้วในหลายรูปแบบและหลายระดับ ความสัมพันธ์ของ
องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปรากฏสามารถสรุปได้ดังภาพ 2.3 ดังนี้

ภาพ 2.3 การเกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

ตามที่ปรากฏในภาพ 2.3 จะเห็นได้ว่าการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย
มีจุดเริ่มต้นต่างจากข้อมูลของต่างประเทศที่ได้เสนอมา กล่าวคือการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
ของประเทศไทยเริ่มต้นจากนโยบายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และ
มาตรฐานการศึกษาของชาติ โดยมีปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นหลักยึด ต่อจากนั้นได้กระจายไปสู่
การกำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติในแผนพัฒนาการศึกษาของประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีผล
การปฏิรูปการศึกษาที่ต้องการให้คนไทยมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญของการ
สร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ การนำเอาหลักการทั้งหมดสู่การปฏิบัติให้เกิดผล กระทำโดยการจัดการ
ศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบและตามอัธยาศัย เพื่อสร้างบุคคล องค์กร และชุมชนแห่งการเรียนรู้
อันเป็นองค์ประกอบสำคัญของสังคมแห่งการเรียนรู้ ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทั้งหมดมีลักษณะ
เป็นเกลียวพัฒนาต่อเนื่องอย่างไม่รู้สิ้นสุด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการ คือ (1) ศึกษาการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในต่างประเทศและประเทศไทย (2) ศึกษาวิถีวิทยาการที่ใช้ในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และ (3) เสนอกรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย

แบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพแบบผสม ประกอบด้วย การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร การสัมภาษณ์รายบุคคล การสนทนากลุ่ม และการสร้างรูปแบบกรอบความคิดในการสร้างรูปแบบกรอบความคิดจำกัดอยู่ที่ ขั้นที่ 1 ของวิธีการวิจัย คือ ขั้นการพัฒนาแนวคิด (conceptual model) ซึ่งประกอบด้วย การพัฒนากรอบความคิดในการประเมินและทดสอบความเหมาะสมและความเป็นไปได้โดยการวิพากษ์จากผู้ทรงคุณวุฒิ โดยยังไม่มีการสร้างรายละเอียดตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินจริง

ประชากร

1. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ประกอบด้วย

1.1 เอกสารและงานวิจัย

1.1.1 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษา และสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย ระหว่าง พ.ศ. 2543 - 2548

1.1.2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของนานาชาติที่เผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ระหว่าง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2549 ถึงเดือนกันยายน พ.ศ. 2549 และเป็นเอกสารและงานวิจัยที่จัดทำขึ้นตั้งแต่ พ.ศ. 2543 เป็นต้นไป

1.2 ประเทศอื่นที่เป็นหน่วยการศึกษา

ประเทศอื่นที่เป็นหน่วยของการศึกษาเลือกแบบเจาะจง โดย

1.2.1 เป็นประเทศที่อยู่ในเขตเอเชียแปซิฟิก

1.2.2 มหาวิทยาลัยในประเทศดังกล่าวได้รับการจัดอันดับใน 20 % แรก ของการจัดอันดับมหาวิทยาลัยในเขตเอเชียแปซิฟิก ประจำปี ค.ศ. 2005

จากเกณฑ์ดังกล่าวข้างต้น ประเทศอื่นที่เป็นหน่วยในการศึกษา จำนวน 3 ประเทศ คือ ประเทศญี่ปุ่น สิงคโปร์ และเกาหลี รวมทั้งประเทศไทย จึงมีจำนวนประเทศที่ใช้ในการศึกษา 4 ประเทศ

1.3 บุคคล

บุคคลที่เป็นหน่วยในการศึกษา ได้แก่ ผู้บริหารท้องถิ่น ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้บริหารหน่วยงานในประเทศไทยทั้งภาครัฐและภาคเอกชนที่มีประสบการณ์เรื่องการศึกษาที่เสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและยินดีเป็นแหล่งข้อมูล รายละเอียดดังตาราง 3.1

ตาราง 3.1 แหล่งข้อมูลในการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่ม

วิธีเก็บ	หน่วยงาน	การเลือก	จำนวนหน่วย
การสัมภาษณ์รายบุคคล	1.องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น	นายกองค์การบริหารส่วนตำบล	5
	2.สถาบันการศึกษาขั้นพื้นฐาน	ผู้อำนวยการหรือผู้ช่วยผู้อำนวยการสถานศึกษา	4
	3.สถาบันอุดมศึกษา	อธิการบดีหรือรองอธิการบดี	3
	4.การศึกษานอกระบบ	หัวหน้าหน่วยงานหรือผู้ช่วย	3
	5.การศึกษาตามอัธยาศัย	หัวหน้าหน่วยงานหรือผู้ช่วย	2
	6.ธุรกิจเอกชน	ผู้บริหารองค์กรหรือผู้ช่วย	2
รวม			20
การสนทนากลุ่ม	1.คณะกรรมการข้าราชการพลเรือน	นักวิชาการด้านการจัดการทรัพยากรมนุษย์	1
	2.บริษัทหนังสือและตำราการบริหารจัดการ	ที่ปรึกษาวิชาการ	1
	3.สถาบันอุดมศึกษา	รองอธิการบดี	1
	4.กองวิทยาลัยชุมชน	ที่ปรึกษา	1
	5.องค์กรธุรกิจเอกชน	กรรมการผู้จัดการ	1
รวม			5

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย

1. แบบสัมภาษณ์รายบุคคล

แบบสัมภาษณ์รายบุคคลเป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่พัฒนามาจากการทบทวนเอกสารในเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยข้อคำถาม 8 ข้อ เค้าโครงแบบสัมภาษณ์เป็นดังตาราง 3.2 (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ก-1)

ตาราง 3.2 เค้าโครงแบบสัมภาษณ์รายบุคคล

ประเด็น	ข้อคำถาม
1. ภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้	1. เมื่อได้ยินคำว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ท่านคิดถึงอะไร 2. กรุณาให้ตัวอย่างของสังคมที่ท่านคิดว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ 3. ท่านคิดว่าสิ่งสำคัญที่บ่งชี้การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้แก่อะไรบ้าง
2. ความสัมพันธ์ของการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	4. ตามความคิดของท่าน การจัดการศึกษาสัมพันธ์กับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ อย่างไร
3. ความเห็นเรื่องสังคมไทยในฐานะสังคมแห่งการเรียนรู้	5. ตามความคิดของท่านสังคมไทยโดยภาพรวมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้แล้ว หรือไม่ เพราะเหตุใด
4. การรับรู้บทบาทของการศึกษาในการเสริมสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	6. ท่านคิดว่าการจัดการศึกษาในระบบของประเทศไทยมีส่วนส่งเสริมให้คนไทย เป็นบุคคลที่ช่วยให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ดีเพียงใด 6.1 ประถมศึกษา 6.2 มัธยมศึกษา 6.3 อุดมศึกษา (ลักษณะของนักเรียนที่จบการศึกษาทั้งสามระดับที่ท่านคิดว่าเป็นจริงเปรียบเทียบกับ ที่ท่านคิดว่าควรจะเป็น เพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หากไม่ สอดคล้องให้ระบุสิ่งที่บกพร่องและควรปรับปรุง)
	7. ท่านคิดว่าการจัดการศึกษานอกระบบของประเทศไทยมีส่วนส่งเสริมให้คนไทย เป็นบุคคลที่ช่วยให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ดีเพียงใด 7.1 การศึกษาผู้ใหญ่ 7.2 การศึกษาในสถานที่ทำงาน (ลักษณะของผู้เรียนที่ต้องการ เปรียบเทียบระหว่างความเป็นจริงและที่ควรจะเป็น ในการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หากไม่สอดคล้องให้ระบุสิ่งที่ บกพร่องและควรปรับปรุง)
	8. ท่านคิดว่าประเทศไทยได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้ ตามความสนใจ และความจำเป็นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อย่างไรบ้าง และจัด ได้ดีเพียงใด 8.1 ยกตัวอย่างแหล่งเรียนรู้ในชีวิตประจำวันซึ่งประชาชนสามารถเรียนรู้ ได้ตามความสนใจ และความจำเป็น 8.2 ระบุความสำเร็จ และสิ่งที่ต้องพัฒนาต่อ

2. แบบสนทนากลุ่ม

แบบสนทนากลุ่มเป็นคู่มือการสนทนาที่พัฒนามาจากการทบทวนเอกสารในเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาที่ส่งเสริมการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีเค้าโครงดังตาราง 3.3 (รายละเอียดอยู่ในภาคผนวก ก-2)

ตาราง 3.3 เค้าโครงการสนทนากลุ่ม

ประเด็น	รายละเอียด
1. ความเป็นมา	ระบุเหตุผลและวัตถุประสงค์การศึกษาและแหล่งสนับสนุนการวิจัย
2. วิธีการวิจัย	ระบุแบบการวิจัย แหล่งข้อมูล และวิธีการเก็บข้อมูล
3. ข้อค้นพบหลัก	เสนอสาระสำคัญใน 3 เรื่อง คือ 1. ลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ 2. การศึกษาที่ส่งเสริมการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ งานวิจัยที่ศึกษาการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
4. ประเด็นสนทนา 4.1 ภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้และการมองสังคมไทย	1. ลักษณะของสังคมแห่งเรียนรู้มีอะไรบ้าง และปัจจุบันนี้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้แล้วหรือไม่ ระบุได้จากสิ่งใด
4.2 ความสัมพันธ์ของการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	2. การศึกษาสัมพันธ์อย่างไรกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
4.3 ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยเชิงบวกและลบของการศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย	3. มีปัจจัยใดบ้างทางการศึกษาที่เป็นอุปสรรคและมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
4.4 ข้อเสนอเกี่ยวกับระบบการศึกษาและนโยบายการศึกษาของประเทศไทย	4. มีข้อเสนอใดบ้างเกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษาปัจจุบันที่ควรเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย 5. ประเทศไทยควรจะมีนโยบายทางการศึกษาใดเพื่อเร่งสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

การเก็บข้อมูลในการสนทนากลุ่มกระทำโดยการบันทึกเอกสาร บันทึกภาพและเสียงและนำผลมาวิเคราะห์และสังเคราะห์ตามประเด็นที่กำหนด

กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อตอบรับวัตถุประสงค์การศึกษาข้อที่ 1 คือ เพื่อศึกษาระบบการศึกษาที่เสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและต่างประเทศ ดังตาราง 3.4

ตาราง 3.4 กระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล

วัตถุประสงค์	คำถามการวิจัย	วิธีการเก็บข้อมูล	เครื่องมือ	แหล่งข้อมูล	เวลา(สัปดาห์)
1. เพื่อศึกษาระบบการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและต่างประเทศ	1.1 สังคมแห่งการเรียนรู้คืออะไรและมีลักษณะสำคัญอย่างไร	1. ศึกษาเอกสาร	1. แบบวิเคราะห์เอกสาร	เอกสารสังคมแห่งการเรียนรู้	มิ.ย.-ก.ค. 2549 8 สัปดาห์
	1.2 ระบบการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศอื่นๆ เป็นอย่างไร	1. ศึกษาเอกสาร	1. แบบวิเคราะห์เอกสาร	เอกสารระบบการศึกษา	
	1.3 ระบบการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยปัจจุบันมีลักษณะอย่างไร	1. ศึกษาเอกสาร 2. สัมภาษณ์ 3. สันทนาการกลุ่ม	1. แบบวิเคราะห์เอกสาร	1. เอกสารทางการศึกษา 2. บุคคลแหล่งข้อมูล 20 คน 3. ผู้ร่วมสนทนากลุ่ม 5 คน	1 ส.ค.-30 ต.ค. 2549 12 สัปดาห์
รวม 20 สัปดาห์ (มิ.ย.- ต.ค. 49) ส่งรายงานครั้งที่ 1 30 ตุลาคม 2549					
2. เพื่อศึกษาวิธีวิทยาการประเมินความได้บ้างที่เหมาะสมสำหรับการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้	วิธีวิทยาการประเมินความได้บ้างที่เหมาะสมสำหรับการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้	1. ศึกษาเอกสาร 2. สังเคราะห์รูปแบบการประเมิน	1. แบบวิเคราะห์เอกสาร 2. แผนภาพ	1. เอกสารรายงานการประเมิน	พ.ย. 49 - ม.ค. 2550 12 สัปดาห์
3. เพื่อเสนอกรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย	กรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทยที่ได้จากการศึกษาเหมาะสมหรือไม่	1. สร้างโมเดลการประเมินจากข้อมูลตามผลการวิจัยข้อ 2 2. จัดประชุมให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา 3. ปรับแก้ตามข้อเสนอ	1. แผนภาพ 2. ตาราง	1. ผลการวิจัยจากข้อ 1-2 2. ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการศึกษาและการประเมิน	ก.พ.-15 มี.ค. 2550 6 สัปดาห์
รายงาน ผลการวิจัย 30 มีนาคม 2550					

การวิเคราะห์ข้อมูล

1. การวิเคราะห์เอกสาร

กระทำโดยวิเคราะห์เนื้อหา เจาะลึกความถี่ และหาคำร้อยละ

2. การสัมภาษณ์รายบุคคล

กระทำโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

3. การสนทนากลุ่ม

กระทำโดยวิเคราะห์เนื้อหาการสนทนาและสังเคราะห์ตามประเด็นสนทนากลุ่ม

บทที่ 4

การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคม แห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและต่างประเทศ

ในบทที่ 4 คณะนักวิจัยจะได้นำเสนอผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 1 คือ การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและต่างประเทศ และนำเสนอผลการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ ดังนี้

การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย

สำหรับการศึกษา เรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทย คณะนักวิจัยได้ดำเนินการศึกษา โดย ขั้นตอนแรก ศึกษาข้อมูลทฤษฎีภูมิด้านการจัดการศึกษาของประเทศ ขั้นตอนที่สอง สัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยและต่างประเทศ และขั้นตอนที่สาม สอนหากกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ทิศทางของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาของประเทศไทยมีทิศทางหลักสองประการตามที่กำหนดในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) คือ ประการแรก การพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และประการที่สอง การพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง มีดุลยภาพ 3 ด้าน คือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, 2) โดยมีวัตถุประสงค์และแนวนโยบายเพื่อดำเนินการ ดังนี้

1.1 แนวนโยบายการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์

เพื่อให้การจัดการศึกษาดำเนินไปตามทิศทางที่พึงประสงค์ จึงได้กำหนดวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ (1) พัฒนาคนอย่างรอบด้าน และสมดุล (2) การสร้างสังคมคุณธรรม ภูมิปัญญา และการเรียนรู้ และ (3) การพัฒนาสภาพแวดล้อมของสังคม มีแนวนโยบายการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์ดังกล่าว 11 ประการ ดังนี้

1. พัฒนาทุกคนให้มีโอกาสเข้าถึงการเรียนรู้
2. ปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อผู้เรียน
3. ปลุกฝังและเสริมสร้างศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และ
ลักษณะที่พึงประสงค์
4. พัฒนากำลังคนด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพึ่งพาตนเอง และ
เพิ่มสมรรถนะเพื่อการแข่งขัน
5. พัฒนาสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ ความคิด ความประพฤติ และ
คุณธรรมของคน
6. ส่งเสริมการวิจัย และพัฒนา
7. สร้างสรรค์ ประยุกต์ และเผยแพร่ความรู้และการเรียนรู้
8. ส่งเสริมและสร้างสรรค์ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม
9. จำกัด ลด ขจัดปัญหาทางโครงสร้างเพื่อความเป็นธรรมทางสังคม
10. พัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา
11. จัดระบบทรัพยากรและการลงทุนทางการศึกษา ศาสนา ศิลปะ และ
วัฒนธรรม

1.2 นโยบายแม่บทของแผนการศึกษาแห่งชาติ

วัตถุประสงค์และแนวปฏิบัติตามแผนการศึกษาแห่งชาติดังกล่าว เป็นไปเพื่อขานรับแนวนโยบายแห่งชาติที่มีประเด็นหลักทางการศึกษา ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และแนวคิดการจัดการศึกษาแบบบูรณาการ ดังนี้

1.2.1 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตราที่ 81 ที่ว่ารัฐต้องจัดการศึกษาอบรม และสนับสนุนให้เอกชนจัดการศึกษาอบรมให้เกิดความรู้คุณธรรม จัดให้มีกฎหมายเกี่ยวกับการศึกษาแห่งชาติ ปรับปรุงการศึกษาให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม สร้างเสริมความรู้ปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข สนับสนุนการค้นคว้าวิจัยในศิลปวิทยาการ เร่งรัดพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาประเทศ พัฒนานวัตกรรม และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

1.2.2 พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 เป็นกฎหมายทางการศึกษาที่ขานรับกับนโยบายพื้นฐานทางการศึกษาที่กำหนดในรัฐธรรมนูญ สาระการปฏิบัติจำแนกเป็นหมวดและมาตราที่สนับสนุนโดยตรงต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยสรุปมีดังนี้

มาตรา 4 การให้คำจำกัดความของศัพท์สำคัญที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การศึกษาและการศึกษาตลอดชีวิต ซึ่งเป็นการศึกษาที่เกิดจากการผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย เพื่อความสามารถในการพัฒนาคุณภาพชีวิตได้อย่างต่อเนื่อง

หมวด 1 มาตรา 7 กระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข และการเป็นพลเมืองของประเทศ

หมวด 1 มาตรา 8 กำหนดให้การศึกษาต้องยึดหลัก 3 ประการ ได้แก่ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา และการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

หมวด 1 มาตรา 9 ข้อ (5) ข้อ (6) และหมวด 2 มาตรา 12 และมาตรา 14 กำหนดแนวปฏิบัติที่สอดคล้องกันว่าการจัดการศึกษาที่เปิดโอกาสให้แหล่งทรัพยากรในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ๆ

หมวด 4 มาตรา 24 ข้อ (3) และข้อ (6) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และเกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่ โดยการประสานความร่วมมือระหว่างบุคคลทุกฝ่าย มาตรา 25 รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์ หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะ สวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การศึกษาและนันทนาการ แหล่งข้อมูล และแหล่งการเรียนรู้อื่นอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพ มาตรา 27 ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ ตลอดจนเพื่อการศึกษาต่อ และมาตรา 29 ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชน โดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสาร และรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและวิทยาการต่างๆ เพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ รวมทั้งหาวิธีการสนับสนุนให้มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การพัฒนาระหว่างชุมชน

หมวด 9 มาตรา 63 และมาตรา 67 แสดงแนวโน้มการประยุกต์เทคโนโลยีสมัยใหม่เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ ตลอดจนมีการวิจัย การผลิต และพัฒนาเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

1.2.3 ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่มีแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมที่ยึดคนเป็นศูนย์กลาง มีการพัฒนาอย่างมีคุณภาพทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และสิ่งแวดล้อม มีการปรับเปลี่ยนกระบวนการคิด เจตคติ และการทำงานที่เอื้อต่อความเปลี่ยนแปลงระบบบริหาร เน้นคุณภาพ ประสิทธิภาพ ก้าวทันโลก เลือกลงใช้ความรู้และเทคโนโลยีอย่างคุ้มค่าเหมาะสม และมีความยืดหยุ่นพร้อมรับความเปลี่ยนแปลงที่ควบคู่กับคุณธรรม และความซื่อสัตย์

1.2.4 กรอบแนวคิดด้านการบูรณาการระหว่างการเรียนรู้ การศึกษา ศาสนา ศิลปะ และวัฒนธรรม ที่คำนึงถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ตั้งแต่การวางรากฐานการพัฒนา โดยมีครอบครัวเป็นสถาบันหลัก มีการพัฒนาความรู้และทักษะพื้นฐานที่เยาวชนทุกคนต้องเข้าถึงการบริการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพ เอื้อให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ใหม่ได้จากแหล่งความรู้ต่างๆ การศึกษาเพื่อพัฒนาบุคคลให้มีทักษะอาชีพ พัฒนาสมรรถนะเพื่อการแข่งขัน และรู้เท่าทันโลก และการศึกษาตลอดชีวิตที่ช่วยให้คนสามารถปรับตัวรับการเปลี่ยนแปลง สามารถสร้างสรรค์คุณภาพชีวิตที่ดี และการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม

2. ระบบการจัดการศึกษา

ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (ฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545) หมวด 3 มาตรา 15 ระบุว่าจัดการศึกษาในประเทศไทยมี 3 ระบบ ได้แก่ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย มีสาระสำคัญโดยสรุป ดังนี้

2.1 การศึกษาในระบบ

การศึกษาในระบบเป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมาย วิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขที่แน่นอน และในมาตรา 16 กำหนดให้การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีสาระสำคัญดังนี้

2.1.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาขั้นพื้นฐาน คือ การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่า 12 ปี ก่อนระดับอุดมศึกษา แบ่งระดับและประเภทของการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กำหนดในกฎกระทรวงเป็น 3 ระดับดังนี้

2.1.1.1 การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา เป็นการจัดการศึกษาให้ กับเด็กที่มีอายุสามปีถึงหกปี เพื่อวางรากฐานชีวิตและการเตรียมความพร้อมของเด็กทั้ง ร่างกายและจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ บุคลิกภาพ และการอยู่ร่วมในสังคม

2.1.1.2 การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษาที่มุ่งวางรากฐาน เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะที่พึงประสงค์ ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และ ความสามารถขั้นพื้นฐาน โดยปกติใช้เวลาเรียนหกปี

2.1.1.3 การศึกษาระดับมัธยมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ คือ การศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ใน ด้านต่างๆ ต่อจากระดับประถมศึกษา เพื่อให้ความต้องการ ความสนใจ และความถนัดของ ตนเองทั้งในด้านวิชาการ วิชาชีพ ตลอดจนความสามารถในการประกอบอาชีพ และอาชีพ ตามควรแก่วัย โดยปกติใช้เวลาเรียนสามปี และการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจเพื่อเป็นพื้นฐานใน การศึกษาต่อ การประกอบอาชีพ รวมทั้งพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และทักษะทางสังคมที่จำเป็น โดยปกติใช้เวลาเรียนสามปี การศึกษาระดับนี้ยังแบ่งเป็นสองประเภท ดังนี้ ประเภทสามัญ ศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียนตามความถนัด ความสนใจ คักยภาพและ ความสามารถพิเศษเฉพาะด้านเพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา และ ประเภทอาชีวศึกษา เป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ ให้เป็นกำลังแรงงานฝีมือ หรือศึกษาต่อในระดับอาชีพที่สูงต่อไป

สถานศึกษาที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาหรือปฐมวัย และ การศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามที่ระบุในมาตรา 18 มีดังนี้ คือ สถานพัฒนาเด็กเล็ก ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก เด็กก่อนเกณฑ์ของสถาบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการ และที่มีความ ต้องการพิเศษ หรือสถาบันพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น โรงเรียนทั้งของรัฐ ของเอกชน และ ที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่นๆ และศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงาน จัดการศึกษาออกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรและสถานประกอบการทางวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานสงเคราะห์ และสถาบันทางสังคมเป็นผู้จัด

2.1.2 การศึกษาระดับอุดมศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็น 2 ระดับ คือ การศึกษาระดับต่ำกว่า ปริญญา และระดับปริญญา ตามมาตรา 19 ระบุว่าสถานที่จัดการศึกษาในระดับนี้สามารถจัด ได้ในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่นตามที่กฎหมายกำหนด

โดยการศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา นั้นจะเน้นด้านวิชาชีพ ซึ่งตามมาตรา 20 กำหนดให้มีผู้จัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษา การฝึกอบรมวิชาชีพ ที่จัดโดยสถานศึกษาของรัฐ เอกชน สถานประกอบการ หรือโดยความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับสถานประกอบการ ภายใต้กฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษา และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

2.2 การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย

การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่เกิดขึ้นตามมาตรา 16 และ 74 มีรูปแบบการจัดการศึกษาตามที่ประกาศในกฎกระทรวงเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบโรงเรียนทุกประการ กล่าวคือ แบ่งการศึกษาเป็นสองระดับ คือ

2.2.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน

การศึกษาขั้นพื้นฐานจำแนกเป็นสามระดับคือ การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา การศึกษาระดับประถมศึกษา และการศึกษาระดับมัธยมศึกษา ซึ่งแบ่งเป็นระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญและสายอาชีวศึกษา

2.2.2 การศึกษาระดับอุดมศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษา แบ่งเป็นสองระดับ คือ การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี และการศึกษาระดับปริญญา นอกจากการจัดการศึกษาที่มีลักษณะคู่ขนานกับการศึกษาในระบบโรงเรียนดังกล่าวแล้ว ตามประกาศกฎกระทรวง พ.ศ. 2545 ข้อ 2 ได้กำหนดให้มีระบบการศึกษาที่จัดขึ้นเพื่อหลักสูตรเฉพาะ หรือหลักสูตรฝึกและอบรมตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย และการศึกษาตามอัธยาศัยที่ผู้เรียนอาจนำผลการเรียน ความรู้ และประสบการณ์มาเทียบระดับกับการศึกษาในระบบโรงเรียน และการศึกษานอกระบบได้

3. ผลการปฏิบัติที่ผ่านมา

จากการศึกษาสาระเกี่ยวกับสภาพการปฏิบัติ และผลที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษาที่ผ่านมาตามที่ปรากฏในแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545) ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2547) รายงานการสัมมนา 6 ปีกับการปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) รายงานการติดตามและประเมินผลการปฏิรูปการศึกษา ในวาระครบรอบ 4 ปีของการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2546) และสรุปผลการดำเนินงานและการปฏิรูปการศึกษา ด้านการบริหารและจัดการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2549) ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แสดงให้เห็นนโยบายการปฏิบัติสภาพและผลตามการปฏิบัติจริง ดังนี้

ตาราง 4.1 สภาพและผลการจัดการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2542-2548

ประเด็นการปฏิบัติ	สภาพ/ผลการปฏิบัติ
<p>การศึกษาในระบบ</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. ภาคบังคับ 9 ปี <ul style="list-style-type: none"> - ระดับประถมศึกษา - ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น 2. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย สายสามัญ 3. การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร้อยละ 86.6 ของประชากรวัย 3-17 ปี เข้ารับการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน 2. ร้อยละ 83.7 ของประชากรวัย 3-5 ปี เข้ารับการศึกษาก่อนประถมศึกษา 3. ร้อยละ 96.6 ของประชากรวัย 6-14 ปี เข้ารับการศึกษามัธยมศึกษา 4. ร้อยละ 59.3 ของประชากรวัย 15-17 ปี เข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย 5. อัตราการเรียนต่อ ป.6/ม.1 ร้อยละ 93.7 6. อัตราการเรียนต่อ ม.3/ม.4 ร้อยละ 87.2 7. ระดับการศึกษาเฉลี่ย 8.1 ปี (พ.ศ. 2547) (ประเทศญี่ปุ่น เกาหลีใต้ และสิงคโปร์อยู่ที่ 10-12 ปี)
<p>การศึกษาระดับอุดมศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - จำนวนทั้งสิ้น 984 แห่ง ส่วนใหญ่เป็นสถาบันในระดับอนุ ปริญญา/ปวช./ปวส. และเทียบเท่า รวมทั้งวิทยาลัยชุมชนที่เริ่มจัดตั้ง เมื่อวันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2545 มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดการศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา มีการบริหารจัดการโดยชุมชน จัดการศึกษาฝึกรวมด้านวิชาการและวิชาชีพที่สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชน - การจัดการศึกษาเพื่อคนพิการ - การจัดการศึกษาเพื่อผู้ด้อยโอกาส 	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร้อยละ 35.3 ของประชากรวัย 18-21 ปี เข้ารับการศึกษาระดับอุดมศึกษาในระดับปริญญาตรี 2. อัตราการศึกษาต่อ ม.6/อุดมศึกษา ร้อยละ 76.1 3. อัตราส่วนนักศึกษาระดับอุดมศึกษา (รวมทั้งสูงกว่าปริญญาตรี) ต่อประชากรวัย 18-24 ปี ร้อยละ 30.1 4. มีการร่างและประกาศใช้ พ.ร.บ.สถาบันอุดมศึกษาที่ปรับเปลี่ยนสถานภาพเป็นสถาบันในกำกับของรัฐ และมีการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยวิทยาลัยชุมชน ซึ่งเป็นการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีระดับต่ำกว่าปริญญา พ.ศ.2546 เมื่อวันที่ 15 ตุลาคม 2546 จำนวน 18 แห่ง 5. มีการจัดตั้งสถาบันบริการนวัตกรรมการอุดมศึกษาไทย ภายใต้การดูแลของ สกอ. เพื่อการบริการรูปแบบพิเศษเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการบริหารจัดการ และจัดตั้งเครือข่ายบริหารการวิจัยของสถาบันอุดมศึกษาทั่วประเทศ 8 แห่ง 6. ผลการศึกษาประสิทธิผลการดำเนินงาน พบว่า <ol style="list-style-type: none"> 6.1 การจัดการศึกษาโดยรวมไม่สามารถปรับตัวทันตามความเปลี่ยนแปลงสังคมโลกาภิวัตน์ที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศและสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ ขาดกลไกการสร้างศักยภาพการพึ่งพาตนเองการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและเศรษฐกิจฐานราก และการแข่งขันได้ในระดับโลก 6.2 มีระบบการคัดเลือกที่ขัดขวางโอกาสเข้ารับบริการอย่างทั่วถึงของเยาวชนที่ต้องการ และขาดกลไกการสร้างศักยภาพการพึ่งพาตนเอง และสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนและต่อเศรษฐกิจ 6.3 มีหน่วยงานสังกัดหลากหลายทำให้ขาดเอกภาพเชิงนโยบายเป้าหมาย และทิศทางภาพรวมที่ชัดเจน นอกจากนี้ยังไม่สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ และความต้องการตลาดแรงงาน 6.4 การจัดการเรียนรู้ที่เน้นถ่ายทอดเนื้อหาวิชา ไม่เชื่อมโยงกับปัญหาและธรรมชาติของงาน ไม่ส่งเสริมกระบวนการค้นคว้า ฝึกคิดวิเคราะห์/สังเคราะห์ เพื่อแก้ปัญหา สร้างงาน และพึ่งพาตนเอง

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเด็นการปฏิบัติ	สภาพ/ผลการปฏิบัติ
<p>การศึกษาอาชีวศึกษา และการฝึกอบรมวิชาชีพที่จัดขึ้นในระบบโรงเรียน มีดังนี้</p> <p>– สถาบันอาชีวศึกษาทั้งหมด 872 แห่ง เป็นสถาบันของรัฐ 449 แห่ง และเอกชน 401 แห่ง</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. อัตราส่วนผู้เรียนมัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ ต่อสายอาชีวะมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก คือ 63:37 (พ.ศ.2547) ในขณะที่สัดส่วนที่ต้องการคือ 50:50 แต่ในปีการศึกษา 2548 มีแนวโน้มใกล้เคียงกันโดยพบว่า สัดส่วนนักเรียน ปวช.1:นร.ม.4 ที่เข้าใหม่ประมาณ 45 : 55 2. สถาบันการศึกษารวมมือกับเอกชนในการสอนวิชาชีพหลักสูตรทวิภาคี มีประมาณร้อยละ 10 ของสถาบันอาชีวศึกษาทั้งหมด 3. มีการจัดตั้งสถาบันคุณวุฒิทางวิชาชีพ (VQI) ใน พ.ศ.2547 และได้ยกร่างพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสถาบันคุณวุฒิวิชาชีพ ในลักษณะองค์กรมหาชนเพื่อพัฒนาเกณฑ์มาตรฐานสมรรถนะทางวิชาชีพในอุตสาหกรรมเป้าหมาย หลักสูตรวิชาชีพระยะสั้น วิชาชีพทุกระดับ และเกณฑ์มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา ปัจจุบันมีสถาบันที่เข้าร่วมโครงการนำร่อง 81 แห่ง 4. ผลการศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินงานพบว่า มีการจัดอย่างกว้างขวางทั้งภาครัฐ และเอกชน แต่ขาดศักยภาพการดำเนินงาน มีความซับซ้อนของการให้บริการ ขึ้นอยู่กับความพร้อมของผู้ดำเนินงานมากกว่าความต้องการของตลาดแรงงาน ขาดความครอบคลุมทุกความรู้/ทักษะที่สำคัญต่อการทำงานตามยุคโลกาภิวัตน์
<p>การจัดการศึกษาเฉพาะทางโดยหน่วยงานที่นอกเหนือจากกระทรวงศึกษาธิการ</p> <p>ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม รัฐวิสาหกิจ และหน่วยงานอื่นของรัฐ จำนวน 7 กระทรวง สถานศึกษา 117 แห่งและมีผู้เรียน 40,170 คน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีกฎกระทรวงว่าด้วยการจัดการศึกษาลักษณะนี้โดยเฉพาะ นับตั้งแต่ 10 มิถุนายน พ.ศ. 2547 2. การเพิ่มบทบาทของกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน เพื่อพัฒนาทักษะ และฝีมือให้กับแรงงาน เพื่อป้อนเข้าสู่ระบบการทดสอบฝีมือแรงงานกว่า 1.5 แสนคนต่อปี (พ.ศ. 2547)
<p>การศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยของการศึกษาขั้นพื้นฐาน</p> <p>เป้าหมายเพื่อเพิ่มพูนโอกาสการเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ และเข้ารับการศึกษา รวมทั้งการเพิ่มพูนประสบการณ์อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ของบุคคล 3 กลุ่ม ได้แก่ (1) วัยเรียนที่อยู่ชายขอบของสังคม (2) วัยทำงานในสถานประกอบการ / แรงงานทั่วไป และ (3) ผู้สูงอายุ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. จำนวนผู้เรียนหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 1,887,139 คน เพิ่มขึ้นร้อยละ 6 ของปี พ.ศ. 2547 (เป้าหมายการพัฒนาขีดความสามารถเพื่อการให้บริการแก่ประชาชนเป้าหมายจำนวน 2.7 ล้านคน ภายในปี พ.ศ. 2550) หลักสูตรระยะสั้นมีผู้เรียน 2,022,031 คน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง 2. เริ่มมีโครงการมหาวิทยาลัยไซเบอร์ไทย (Thailand Cyber University: TCU) ในสังกัด สกอ. เพื่อส่งเสริมการศึกษาระดับอุดมศึกษาทางไกลผ่านระบบสารสนเทศ สนับสนุนการแลกเปลี่ยนทรัพยากรทางการศึกษา ระหว่างสถาบัน มีกลไกเทียบโอนทางการศึกษา

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเด็นการปฏิบัติ	สภาพ/ผลการปฏิบัติ
<p>ปริมาณการให้บริการระหว่าง พ.ศ. 2543-2545 ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ร้อยละ 77.7 ของเป้าหมายการให้บริการ การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพร้อยละ 11.59 ของเป้าหมายการให้บริการ การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะตลอดชีวิต ร้อยละ 16.96 ของเป้าหมายการให้บริการ รวมถึงโครงการภายใต้การบริหารของ การ คี ก ษ า นอกระบบโรงเรียนเพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p>	<p>3. ผลการศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินการ พบว่า</p> <p>3.1 การเทียบโอนผลการเรียนรู้ออกมาจากระดับชั้นพื้นฐานยังจำกัดระหว่างสถานศึกษาในสังกัดเดียวกันซึ่งยังมีปัญหากรณีที่โรงเรียนกำหนดวิชาเรียนต่างกันทำให้มีปัญหาการเทียบโอนกรณีนักเรียนย้ายโรงเรียน</p> <p>3.2 การจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบยังไม่เกื้อหนุนซึ่งกันและกัน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยเฉพาะการขาดเกณฑ์เทียบโอนผลการเรียนระหว่าง การศึกษา นอกระบบ และตามอัธยาศัย ของสถาบันอุดมศึกษาทุกแห่ง ยกเว้น มหาวิทยาลัยรามคำแหงและสุโขทัยธรรมาธิราช</p> <p>3.3 ประชาชนบางส่วนไม่สามารถเข้าถึงบริการการศึกษาและแหล่งเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิต เนื่องจากความขาดแคลนทั้งปริมาณ คุณภาพ และ ความหลากหลายของโครงสร้างพื้นฐานการศึกษาและหลักสูตร เพื่อตอบสนอง การศึกษาตามอัธยาศัยและการศึกษาตลอดชีวิตได้ตามความต้องการ ขาด การจัดการความรู้และแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นระบบ และการส่งเสริมให้ทั่วถึง และจริงจัง</p> <p>4. ความตระหนักและเจตคติที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับการศึกษาและการเรียนรู้ ที่ให้ความสำคัญกับประกาศนียบัตร/ปริญญา มากกว่าการเรียนรู้ เพื่อให้รู้และนำไปปฏิบัติได้จริง การศึกษาที่จัดจึงมีลักษณะเลียนแบบในระบบโรงเรียน เพื่อเตรียมตัวสอบเทียบ</p>
<p>การมีส่วนร่วมจากภาคเอกชนเพื่อจัดการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - การระดมทรัพยากรจากภาคเอกชนเพื่อจัดการศึกษาในระบบโรงเรียน - การระดมทรัพยากรและการลงทุนจากภาครัฐ องค์กรบริหารส่วนตำบล ครอบครัวยุวมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาบันสังคมอื่น และต่างประเทศ 	<p>1. การมีส่วนร่วมจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของภาคเอกชน ร้อยละ 16.1 อุดมศึกษาร้อยละ 17 หรือโดยภาพรวมทุกระดับมีเพียงร้อยละ 16.3 มีแนวโน้มลดลง</p> <p>2. สัดส่วนการจัดการศึกษาโดยเอกชนมีน้อยโดยพบว่าสัดส่วนนักเรียนเอกชนระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ มีร้อยละ 28 17 12 และ 10 ตามลำดับ สำหรับมัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพมีร้อยละ 37 (ปี 2548)</p> <p>3. ผลการศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินการ พบว่า</p> <p>3.1 คะแนนเฉลี่ยของนักเรียนในโรงเรียนเอกชนสูงกว่าโรงเรียนของรัฐทุกวิชา ทุกระดับการศึกษา</p> <p>3.2 คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน และประสิทธิภาพการจัดการศึกษาไม่แตกต่างจากภาครัฐ</p> <p>3.3 ปริมาณการจัดการศึกษาโดยเอกชนมีแนวโน้มลดลง เนื่องจากการไม่ได้รับการสนับสนุนอย่างจริงจังจากภาครัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งถือว่าอยู่ในภาวะรับผิดชอบโดยตรงของรัฐ ได้รับงบประมาณสนับสนุนรายหัวร้อยละ 2 ของงบรวม ภาครัฐจึงเป็นคู่แข่งทางการตลาดด้านค่าใช้จ่ายในการเรียนที่ต่ำกว่า</p>

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเด็นการปฏิบัติ	สภาพ/ผลการปฏิบัติ
<p>การจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุนการศึกษา</p> <ul style="list-style-type: none"> - การจัดสรรเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายหัว - การจัดสรรงบประมาณด้านทุนการศึกษา 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีการจัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาขั้นพื้นฐานตั้งแต่ชั้นอนุบาล 2 ถึงมัธยมศึกษาปีที่ 6 (รวมเวลา 14 ปี) นับแต่วันที่ 7 เมษายน 2547 2. สัดส่วนงบประมาณด้านการศึกษาประจำปีงบประมาณ 2549 คิดเป็นร้อยละ 21.69 ของงบประมาณของประเทศ (ปี 2544 2545 2546 2547 และ 2548 คิดเป็นร้อยละ 24.35 21.80 23.55 21.59 และ 21.02 ตามลำดับ) 3. การจัดตั้งกองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษาที่ผูกกับรายได้ในอนาคต หรือ กองทุนกรอ. (พ.ศ.2549) สำหรับการศึกษาดูถึงระดับอุดมศึกษา นับถึงวันที่ 18 กันยายน 2549 สามารถดำเนินการได้ 54 แห่งจาก 885 แห่งทั่วประเทศ 4. การตั้งคณะกรรมการพัฒนายุทธศาสตร์แก้ไขปัญหาเด็กยากจน และเด็กด้อยโอกาสขึ้นมาปฏิบัติงานโดยเฉพาะด้านทุนการศึกษานับตั้งแต่ปี 2549
<p>การพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ทุกรูปแบบ</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. การสร้างเนื้อหา/ความรู้ให้สอดคล้องกับเทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารสมัยใหม่เพื่อการเผยแพร่ได้อย่างทั่วถึงยังไม่เพียงพอต่อความต้องการ เนื่องจากขาดแคลนงบประมาณ และโครงสร้างพื้นฐานรวมทั้งความสามารถของครูและบุคลากรที่เกี่ยวข้อง 2. ความสามารถในการเข้าถึงสารสนเทศพื้นฐาน และการเชื่อมโยงเครือข่ายอินเทอร์เน็ตของโรงเรียนประถมศึกษาได้ร้อยละ 69 ของทุกโรงเรียน ยกเว้นระดับอุดมศึกษาและอาชีวศึกษาสามารถเชื่อมโยงได้ทั้งหมด 3. ปริมาณคอมพิวเตอร์ที่ใช้ในครัวเรือนประมาณ 11.7 เครื่องต่อ 100 ครัวเรือน และสัดส่วนการเชื่อมต่ออินเทอร์เน็ตคือ 5.7 เครื่องต่อ 100 ครัวเรือน (พ.ศ. 2547) ซึ่งส่วนมากเป็นครัวเรือนในเมือง 4. การแพร่กระจายข้อมูลข่าวสารทางสื่อมวลชนต่างๆ มุ่งเน้นเพื่อธุรกิจและความบันเทิงมากกว่าเพื่อการศึกษา ประกอบกับต้นทุนการผลิตสื่อทุกประเภทยังสูงกว่าที่ควร
<p>แหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยในชุมชนที่นอกเหนือจากโรงเรียน:</p> <ul style="list-style-type: none"> - สำนักบริหารงานการศึกษาอิสระระบบโรงเรียน - สำนักงานบริหารการศึกษานอกโรงเรียน (กศน.) (มีหน่วยงานและโรงเรียนในสังกัด 1,008 แห่ง และแหล่งเรียนรู้ในสังกัด เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน 	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานบริการพัฒนาองค์ความรู้ เป็นองค์กรมมหาชน ประกอบด้วยองค์กรย่อย 8 องค์กร ได้แก่ สถาบันวิทยาการการเรียนรู้ (สวร.) วิจัยและพัฒนาแนวทางการเรียนรู้ที่เข้ากับการทำงานของสมอง ศูนย์ส่งเสริมผู้มีความสามารถพิเศษแห่งชาติ (สมพช.) ดูแลระบบการศึกษาและการเรียนรู้ที่เหมาะสมตั้งแต่วัยเด็กจนถึงวัยทำงาน อุทยานการเรียนรู้ (สอร.) เป็นห้องสมุดแนวใหม่ที่ตั้งตามแหล่งต่างๆ สถาบันพิพิธภัณฑ์การเรียนรู้แห่งชาติ (สพร.) ศูนย์ส่งเสริมงานออกแบบ (สคน.) ส่งเสริมความรู้ด้านการออกแบบ

ตาราง 4.1 (ต่อ)

ประเด็นการปฏิบัติ	สภาพ/ผลการปฏิบัติ
<p>35,500 แห่ง ห้องสมุดประชาชนกว่า 895 แห่ง และศูนย์การเรียนรู้กว่า 7,000 แห่ง)</p> <ul style="list-style-type: none"> - แหล่งสนับสนุนวัฒนธรรม และ ภูมิปัญญาท้องถิ่น - สถาบันศาสนา - สถาบันครอบครัว - สถานประกอบการในท้องถิ่น 	<p>และพัฒนาผลิตภัณฑ์ ศูนย์ความเป็นเลิศด้านชีววิทยาศาสตร์ของประเทศไทย ศูนย์การเรียนรู้ ICT แห่งชาติ ซึ่งถูกยุบไปรวมกับอุทยานการเรียนรู้ในเดือน มกราคม พ.ศ. 2548 และศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาพลังงานแผ่นดินเชิงคุณธรรม (ศูนย์คุณธรรม)</p> <p>2. มีระบบจัดการกับภูมิปัญญาไทยอย่างเป็นรูปธรรมดังนี้ มีการยกย่องเชิดชู เกียรติครูภูมิปัญญาไทย จำนวน 217 คน 9 ด้าน และมีการจัดตั้งศูนย์การ เรียนรู้จากภูมิปัญญาไทย 82 ศูนย์ มีเครือข่ายร่วมเรียนรู้ทางอาชีพจากครู ภูมิปัญญาไทย ประเภทองค์กร 5,848 แห่ง ประเภทบุคคล 117,587 คน (พ.ศ.2548)</p> <p>3. มีครอบครัวที่ขอจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้จำนวน 33 แห่ง</p> <p>4. มีสถานประกอบการขอจัดตั้งเป็นศูนย์การเรียนรู้ 10 แห่ง</p> <p>5. สถาบันพุทธศาสนามีโรงเรียนปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 400 โรง นักเรียน 51,536 รูป/คน แผนกพระปริยัติธรรมแผนกธรรมบาลี มีสำนักเรียน 10,443 แห่ง จำนวนนักเรียน 1,083,488 รูป/คน</p> <p>6. การจัดการศึกษาอบรมให้แก่แรงงานโดยสถานประกอบการร่วมกับการ ศึกษานอกระบบโรงเรียนยังไม่ทราบจำนวนแน่นอน</p> <p>7. ผลการศึกษาประสิทธิภาพการดำเนินการพบว่า</p> <p>7.1 สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา (สพท.) ซึ่งเป็นผู้ส่งเสริมและรับจด ทะเบียนจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ ยังไม่เข้าใจและไม่ทราบแนวปฏิบัติที่ชัดเจน</p> <p>7.2 บุคลากรทางศาสนา เช่น พระภิกษุ นักรบวช และผู้นำทางศาสนา รวมทั้งผู้ทำหน้าที่ครู คณาจารย์ ผู้สอนด้านศาสนาขาดการส่งเสริมสนับสนุน จากภาครัฐอย่างชัดเจน</p> <p>7.3 การดำเนินงานด้านวัฒนธรรม ประเพณี และภูมิปัญญาท้องถิ่น เพื่อพัฒนาคนและสังคมไม่สามารถทำได้กว้างขวาง ขาดความเข้มแข็ง ขาดการ ประสานงานร่วมกันระหว่างหน่วยงานภาคเอกชน ชุมชน และประชาชนก่อให้เกิด ความสับสนในบทบาทหน้าที่ต่อสังคมจึงไม่สามารถก่อประโยชน์ต่อสังคม ได้อย่างเต็มศักยภาพและเป็นที่มาของความเสื่อมทางมรดกสังคมของท้องถิ่น ดังกล่าว</p>

หมายเหตุ ข้อมูลที่แสดงไม่รวมผลจากการจัดการศึกษาโดยองค์กรการปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ซึ่งอยู่
ระหว่างกระบวนการถ่ายโอนอำนาจ โดยพบว่า พ.ศ. 2548 อปท.มีส่วนรับผิดชอบจัดการศึกษาเพียง
ร้อยละ 2 ของ อปท. ทั้งหมดที่รับผิดชอบจัดการศึกษาในระบบ (หรือนักเรียนร้อยละ 6.2 ของนักเรียนใน
ระบบทั่วประเทศ) นอกนั้นส่วนมากเป็นการศึกษาก่อนประถมศึกษา ร้อยละ 19-30

4. สรุปผลการประเมินคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษา

จากการสังเคราะห์เอกสาร ทำให้สามารถสรุปผลการประเมินคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาจากสถานศึกษาในระบบโรงเรียน และนอกระบบโรงเรียน ได้ดังนี้

4.1 การศึกษาในระบบโรงเรียน

สำหรับการศึกษาในระบบโรงเรียนจะนำเสนอคุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาระดับอุดมศึกษา

4.1.1 การศึกษาขั้นพื้นฐาน

จากการสังเคราะห์เอกสารรายงาน และให้ข้อสรุปเกี่ยวกับผลการติดตามศึกษา คุณลักษณะของผู้สำเร็จการศึกษาทั้งด้านวิชาการ และด้านลักษณะที่พึงประสงค์ของนักเรียน แต่ละระดับชั้นโดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ.2545) ซึ่งใช้กลุ่มตัวอย่างการศึกษาคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 3 จากโรงเรียนที่มีทำเลที่ตั้งในเขตกรุงเทพฯ ที่สังกัดกระทรวงศึกษาธิการ และสังกัดกระทรวงมหาดไทย จำนวน 199 แห่ง ผลการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ โดยสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีการศึกษา 2546 - 2547 ได้ข้อสรุปว่า ในปีการศึกษา 2547 นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีคะแนนเฉลี่ยลดลงจากปีการศึกษา 2546 ทุกวิชา ยกเว้นวิชาคณิตศาสตร์ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 มีคะแนนเฉลี่ยลดลงจากเดิมทุกวิชา

สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งเริ่มประเมินคุณภาพการศึกษา ตั้งแต่ปีการศึกษา 2546 พบว่าคะแนนเฉลี่ยทุกวิชาต่ำกว่าเกณฑ์ร้อยละ 50 ของคะแนนเต็ม สำหรับผลการประเมินระดับชาติด้านความถนัดทางการเรียนของนักเรียนระดับชั้นนี้ ระหว่างปี พ.ศ. 2544-2546 พบว่า ความสามารถคิดคำนวณ ความสามารถเชิงวิเคราะห์ มีความเปลี่ยนแปลงอย่างไม่วิ่งที่ ยกเว้นคะแนนเฉลี่ยด้านความสามารถทางภาษาที่มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

การประเมินภายนอกสถานศึกษา โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) จากโรงเรียนการศึกษาขั้นพื้นฐาน 7,273 แห่งพบว่า คุณลักษณะของนักเรียนด้านความสามารถในการคิด การวิเคราะห์ ความรู้และทักษะที่จำเป็นตามหลักสูตร ยังอยู่ในระดับต่ำมาก คือได้คะแนนร้อยละ 18-25 ของคะแนนเต็ม แต่คุณสมบัตินิสัยดี สุขภาพทางกาย และทางจิต มีพัฒนาการดีขึ้น ด้านคุณธรรมจริยธรรม ค่านิยมที่พึงประสงค์ด้านสุนทรียภาพและลักษณะนิสัยด้านศิลปะ ดนตรี และกีฬา ทักษะการทำงาน การทำงานร่วมกับผู้อื่น และเจตคติที่ดีต่ออาชีพสุจริต มีแนวโน้มพัฒนาการที่ดีขึ้น สอดคล้องกับผลการประเมินผลการปฏิรูปการเรียนรู้อะดับการศึกษาขั้นพื้นฐานโดย สุวิมล ว่องวาณิช และ นางลักษณ์ วิรัชชัย (2548)

ที่พบว่า มีแนวโน้มเพิ่มขึ้นของนักเรียนที่มีความสุขในการเรียนโดยเฉพาะโรงเรียนขนาดกลาง มีการเปลี่ยนพฤติกรรมการเรียนรู้โดยผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติ และมีความกล้าแสดงความคิดเห็น และการแสดงออกที่ดี และการเพิ่มปริมาณของการสร้างและใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน รวมทั้ง ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ให้เป็นประโยชน์ต่อการจัดการเรียนรู้ของคุณครู

4.1.2 การศึกษาระดับอุดมศึกษา

ผลการติดตามและประเมินความก้าวหน้าการปฏิรูปการศึกษาด้านการ เรียนรู้เมื่อสิ้นปีงบประมาณ 2548 (มาณี ไชยธีรานวัฒน์, 2547 อ้างถึงในสำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2549, 15-17) และรายงานการติดตามและประเมินสถานภาพการปฏิรูป การเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) พบว่า การจัดการศึกษา ระดับอุดมศึกษามีการปรับเปลี่ยนอย่างชัดเจนด้านการปรับปรุงการจัดการศึกษาด้านกระบวนการ เรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างศักยภาพเพื่อให้สามารถเรียนรู้ด้วยตนเองและปฏิบัติจริง โดยเฉพาะอย่างยิ่งมหาวิทยาลัยในสังกัดและในกำกับทบวงมหาวิทยาลัย รวมทั้งมีการ สอดแทรกคุณธรรม จริยธรรม มีการประกันคุณภาพภายในและภายนอก มีการส่งเสริม การวิจัยมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ มีการพัฒนาหลักสูตรใหม่ที่มีรายวิชาอย่างหลากหลาย เพื่อตอบสนองให้นักศึกษาสามารถเลือกเรียนได้เองตามความพอใจ

4.2 การศึกษานอกระบบโรงเรียน และตามอัธยาศัย

จากรายงานการติดตามประเมินผลการปฏิรูปการศึกษา ในวาระครบรอบ 4 ปี ของการประกาศใช้พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2546) ในประเด็นของความสำเร็จในการจัดการศึกษาตลอดชีวิตด้านโอกาสที่จะ เข้าถึงแหล่งเรียนรู้ตลอดชีวิตและโอกาสในการศึกษาต่อเนื่องและเพิ่มพูนประสบการณ์ ได้ข้อสรุป สำคัญ 2 ประการ คือ ประการแรก การขยายความร่วมมือของภาครัฐและเอกชนในการจัดให้มี แหล่งเรียนรู้ในชุมชนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งห้องสมุดประชาชนตำบล ที่อ่านหนังสือประจำ หมู่บ้าน ที่มีการเพิ่มทั้งปริมาณและคุณภาพการให้บริการ และประการที่สอง สำหรับศูนย์การ ศึกษาออกโรงเรียน จังหวัดได้สำรวจและจัดทำทำเนียบแหล่งการเรียนรู้ของจังหวัด แต่พบว่า ยังมีปัญหาขาดการประสานความร่วมมืออย่างเป็นระบบระหว่างภาครัฐและชุมชน ห้องสมุด ของโรงเรียนยังไม่เปิดกว้างให้บริการแก่ชุมชน และขาดผู้รับผิดชอบในการส่งเสริมสนับสนุน เพื่อให้แหล่งเรียนรู้คงอยู่

ด้านโอกาสการศึกษาต่อเนื่องและเพิ่มพูนประสบการณ์ พบว่า การจัดการ การศึกษานอกระบบในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีปริมาณการให้บริการเพิ่มขึ้นแต่ยังไม่ครอบคลุม กลุ่มเป้าหมาย แต่คุณภาพยังจัดอยู่ในระดับปานกลาง

ในส่วนของการศึกษาตามอัธยาศัย พบว่า ไม่มีการวางแผนการให้บริการ ทั้งเชิงปริมาณที่ครอบคลุมทุกกลุ่มอายุและพื้นที่ และเชิงคุณภาพที่ไม่สามารถพัฒนาบุคคล ได้อย่างเหมาะสมกับช่วงอายุ สามารถมีอาชีพที่เหมาะสม และสามารถปรับตัวเข้ากับสังคมและ สิ่งแวดล้อมได้ นอกจากนี้ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ ความไม่เข้าใจอย่างถ่องแท้ของปรัชญา การจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน การไม่กระจายอำนาจในการจัดการศึกษาจากภาครัฐสู่ ภาคเอกชน ขาดระบบการจัดเก็บข้อมูลการให้บริการที่จะนำมาวางแผนพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ในส่วนของการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย พบว่า หลังการประกาศใช้กฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและประเภทการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2546 และกฎกระทรวงว่าด้วยการแบ่งระดับและการเทียบระดับการศึกษา นอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย พ.ศ. 2546 รวมทั้งประกาศทบวงมหาวิทยาลัยเรื่อง ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวปฏิบัติที่ดีในการเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญา และประกาศเรื่อง หลักเกณฑ์การเทียบโอนผลการเรียนระดับปริญญาเข้าสู่อการศึกษาในระบบ พ.ศ. 2545 พบว่า ได้มีการนำกฎ/นโยบายดังกล่าวสู่การปฏิบัติแล้วแต่ยังขาดการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและ แนวปฏิบัติที่ชัดเจน สถานศึกษาบางแห่งไม่ยินดีต้อนรับเนื่องจากการเพิ่มภาระและขัดแย้งกับ ระบบการสอบคัดเลือกที่ยึดติดกับคะแนน ด้วยเหตุนี้จึงมีการใช้บริการเทียบโอนน้อยมาก

5. ผลการสัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียเรื่องการศึกษาไทยเพื่อสร้างสังคมแห่ง การเรียนรู้

คณะวิจัยได้สัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียของการศึกษาไทยจำนวน 20 คน โดยวิธี สัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างที่มีประเด็นเกี่ยวกับการศึกษาไทยเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้ให้ข้อมูล จำแนกเป็นกลุ่มนายกองค้การบริหารส่วนตำบล 5 คน นักการศึกษาจากสถานศึกษาขั้นพื้นฐานและ สถาบันอุดมศึกษา 6 คน นักการศึกษาจากการจัดการศึกษานอกระบบ 5 คน และนักการศึกษา จากการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย 5 คน ผลการสังเคราะห์บทสัมภาษณ์ มีดังนี้ (นักการศึกษา นอกระบบประกอบด้วย (1) หัวหน้ากลุ่มงานนโยบายและแผนสำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน (2) ผู้อำนวยการศูนย์การศึกษาต่อเนื่อง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (3) ผู้อำนวยการสำนักงาน การศึกษาตามอัธยาศัย) ผลการสัมภาษณ์จำแนกเป็น 8 ประเด็น โดยเรียงลำดับความถี่ของ ความเห็นจากมากไปหาน้อย ดังนี้

5.1 ความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้

กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียได้อธิบายความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้และ สรุปได้ว่า ควรจะมีความหมาย ดังนี้

5.1.1 สังคมที่ทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ทุกเพศ ทุกวัยและ
ทุกเวลา

5.1.2 สังคมที่ให้คนเข้าถึงความรู้และข่าวสารได้ง่าย สะดวก และ
เสียค่าใช้จ่ายต่ำหรือไม่เสียค่าใช้จ่าย

5.1.3 สังคมที่เอื้อโอกาสให้คนทุกวัยเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนทุกด้านให้รู้จัก
ตนเองและดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

5.1.4 สังคมที่คนมีความกระตือรือร้นในการใฝ่หาความรู้ตลอดชีวิต

5.1.5 สังคมที่มีการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของคนและชุมชน

5.1.6 สังคมที่เปิดโอกาสให้คนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

5.1.7 สังคมที่มีการนำความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้พัฒนาคุณภาพชีวิต
อย่างต่อเนื่อง

5.2 ตัวบ่งชี้สังคมแห่งการเรียนรู้ ที่สำคัญ ได้แก่

5.2.1 มีคนใฝ่เรียนรู้ตลอดชีวิต

5.2.2 ใช้สถาบันดั้งเดิมของสังคมไทย เช่น วัด ชุมชน ครอบครัว โรงเรียน
และอื่นๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชนนอกเหนือไปจากสถานศึกษา

5.2.3 มีการแพร่ขยายของความรู้และข่าวสารรวดเร็วและทั่วถึง

5.2.4 มีเทคโนโลยีในการแพร่ขยายข่าวสารและความรู้ให้กับประชาชนในราคาถูก

5.2.5 มีชุมชนส่วนใหญ่ที่ใช้การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายใน และนำความรู้
จากภายนอกมาพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่อง

5.2.6 มีองค์กรทั้งของราชการ เอกชน และลักษณะอื่นๆ พัฒนาความสามารถ
ของคนให้ทำงานได้อย่างต่อเนื่องและทันกับความเปลี่ยนแปลง

5.2.7 ประเทศหรือสังคมใหญ่ต้องมีระบบอำนวยความสะดวกให้ประชาชน
พัฒนาตนเองไปสู่เป้าหมายที่ต้องการของตนด้วยตนเอง

5.2.8 ชุมชน ท้องถิ่น หมู่บ้าน บุคคล และคณะบุคคลมีการทำกิจกรรม
เพื่อพัฒนางานอาชีพ ชุมชน ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐ

5.2.9 มีการศึกษาในระบบเช่น โรงเรียน มหาวิทยาลัยที่มีคุณภาพ

5.2.10 มีการจัดตั้งแหล่งเรียนรู้ และศูนย์พัฒนาท้องถิ่น

5.2.11 มีการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อนำความรู้ไปใช้พัฒนาคน
ในท้องถิ่น

5.3 ลักษณะสำคัญของตัวอย่างสังคมแห่งการเรียนรู้

5.3.1 โรงเรียนและมหาวิทยาลัยที่มีลักษณะดังนี้

- 5.3.1.1 มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับสังคมและชุมชน
- 5.3.1.2 มีบรรยากาศที่กระตุ้นให้แสวงหาความรู้
- 5.3.1.3 มีบุคคลที่กระตือรือร้นในการศึกษาเรียนรู้
- 5.3.1.4 มีแหล่งความรู้นอกชั้นเรียนให้เรียนรู้
- 5.3.1.5 มีการค้นหาความรู้ใหม่มาใช้

5.3.2 องค์กรที่มีลักษณะดังนี้

- 5.3.2.1 มีนโยบายพัฒนาผู้ปฏิบัติงานทั้งในระดับบุคคลและกลุ่มอย่าง

ต่อเนื่อง

5.3.2.2 มีการสนับสนุนให้นำความรู้เก่ามาดัดแปลงหรือนำความรู้ใหม่มาทดลองทำงานต่อเนื่องไปเรื่อยๆ

- 5.3.2.3 มีเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมในการปฏิบัติงาน
- 5.3.2.4 มีเป้าหมายแน่ชัดในการเจริญเติบโตของงานและของบุคคล
- 5.3.2.5 มีการเปิดโอกาสให้ตัดสินใจและได้ลองผิดลองถูกพอสมควร
- 5.3.2.6 ให้โอกาสผู้ปฏิบัติงานระดับล่างเข้าถึงข่าวสารและข้อมูลในการตัดสินใจของระดับบริหาร

5.4 ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

5.4.1 การศึกษาเป็นเครื่องมือ ซึ่งการจัดการศึกษาทำไปเพื่อพัฒนาคนและคนไปพัฒนาสังคม การศึกษาจึงทำให้เกิดคนแห่งการเรียนรู้เพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

5.4.2 การได้รับการศึกษามากทำให้คนคิดแก้ปัญหาและสร้างลักษณะสังคมที่ต้องการขึ้นมาใหม่ ในลักษณะแรกนี้การศึกษาเป็นตัวที่ทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้

5.4.3 การจัดการศึกษาที่ตอบสนองต่อความจำเป็นจะทำให้บุคคลได้เห็นประโยชน์ของการศึกษา และกระตุ้นให้กระตือรือร้นที่จะแสวงหาความรู้อยู่ตลอดเวลา

5.4.4 สังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษาเป็นสิ่งเดียวกัน หมายถึง ตัวการจัดการศึกษาเองคือตัวอย่างของสังคมแห่งการเรียนรู้

5.4.5 การจัดการศึกษาในระบบมีส่วนทำให้คนในสังคมได้เรียนรู้อย่างเต็มที่ตามวัยและระดับชั้น

5.4.6 การที่บุคคลจะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองต่อเมื่อต้องเผชิญกับปัญหา

5.5 สภาพการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของสังคมไทย

5.5.1 สังคมไทยยังไม่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (มีความเห็นว่าหากสังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ จะอยู่ในระดับต่ำกว่า 50% ของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่คิดไว้) โดยให้เหตุผลดังนี้

5.5.1.1 ตัวบุคคล

(1) คนไทยส่วนใหญ่ยังมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้น้อย แม้ว่าจะได้เรียนหนังสือมาแต่ก็ไม่มีความคิดอยากจะเรียนรู้อีก

(2) คนไทยส่วนใหญ่ชอบอะไรที่ได้ง่าย ไม่ต้องลงทุนมาก ทั้งร่างกายและแรงสมอง ทำให้มีต้นทุนการเรียนรู้น้อย

(3) เมื่อนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมมาใช้ ไม่ได้สนใจศึกษาถึงแนวคิดเบื้องหลังหรือความเป็นเหตุผลด้านต่างๆ เช่น ความจำเป็น ความคุ้มค่า มักจะเข้าไปในลักษณะของกระแสนิยมมากกว่า

5.5.1.2 ระบบการศึกษา

(1) การจัดการศึกษานอกระบบ ยังมีคุณภาพไม่ดีพอที่จะเสริมโอกาสของผู้ที่เสียโอกาสทางการศึกษาในระยะต้นมาเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง

(2) การศึกษาตามอัธยาศัย ยังไม่กว้างขวางมากพอและขาดการเอาใจใส่อย่างจริงจังจากรัฐและประชาชน

(3) หลักสูตรการเรียนรู้ของการศึกษาในระบบไม่ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้เป็นผู้ใฝ่รู้ ผู้เรียนไม่รู้วิธีเรียนรู้ด้วยตนเอง

(4) การจัดการศึกษาในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานยังมีคุณภาพไม่เท่าเทียมกันทั้งในด้านผู้บริหาร ผู้สอน และสิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ

(5) หลักสูตรการจัดการศึกษามีลักษณะแยกส่วนระหว่างการศึกษาและการใช้ความรู้ในชีวิตจริง

(6) การจัดการศึกษาในปัจจุบันทำให้คนที่ได้เปรียบอยู่แล้วได้เปรียบมากขึ้น คนที่เสียเปรียบยิ่งเสียเปรียบมากขึ้น

(7) การศึกษาในระดับอุดมศึกษา ผู้ที่ได้เปรียบอยู่แล้วในระดับมัธยมศึกษาจะยิ่งได้เปรียบในระดับอุดมศึกษา แม้รัฐจะพยายามจัดตั้งมหาวิทยาลัยจำนวนมากทั้งของรัฐและเอกชน แต่มีผู้จบการศึกษาจำนวนหนึ่งเท่านั้นที่มีคุณภาพ ส่วนใหญ่มีคุณสมบัติเบื้องต้นที่ดี คือ การอ่านออก เขียนได้ แต่ความสามารถในการคิดและการเรียนรู้ต่ำกว่าที่คาดหวัง

(8) ความสามารถในการเข้าถึงสื่อการเรียนรู้ที่สามารถสนับสนุนการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็ว เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ พบความแตกต่างค่อนข้างมากในการศึกษาระดับประถมศึกษา

(9) การศึกษาผู้ใหญ่เน้นการเรียนการสอนเนื้อหาวิชาการเพื่อมุ่งปรับวุฒิ ไม่เน้นความรู้เพื่อพัฒนาตนและสังคม

(10) การจัดการศึกษามีลักษณะเป็นปีรามิต กล่าวคือ เป็นการจัดการศึกษาเพื่อคนในวัยเรียนบางส่วน ซึ่งไม่ครอบคลุมสังคมคนส่วนใหญ่ในชนบท

5.5.1.3 ระดับองค์กร

(1) การยอมรับความรู้ความสามารถของบุคลากรภายในองค์กรอยู่ในระดับต่ำ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เกิดขึ้นยาก

(2) การใช้นวัตกรรมเน้นการเสพยา่มากกว่าการผลิต

(3) ขาดการทำงานเป็นทีม

(4) ขาดการสนับสนุนอย่างจริงจังจากองค์กรทั้งด้านการลงทุนและเวลาเพื่อสนับสนุนการพัฒนาความรู้ของบุคลากร

5.5.1.4 ระดับชุมชน

(1) ขาดวัฒนธรรมของการใฝ่รู้ใฝ่เรียน

(2) ราคาของสื่อ วัสดุ/อุปกรณ์เพื่อใช้ในการเรียนรู้มีต้นทุนสูง

(3) ขาดการสนับสนุนให้มีสื่อ แหล่งเรียนรู้ ทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามความต้องการเรียนรู้ของบุคคลโดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบท และการเข้ามามีส่วนร่วมขององค์กรต่างๆ ในชุมชน

5.5.2 สังคมไทยจัดได้ว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้แล้ว เนื่องจาก

5.5.2.1 มีการถ่ายทอดความรู้ นับแต่ครั้งบรรพบุรุษ ความรู้จะได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมายังรุ่นลูกหลาน ในลักษณะของความรู้ทางวิชาชีพ ขนบธรรมเนียม ประเพณีไทย วิธีกรดำเนินชีวิตตามคุณธรรม จริยธรรม

5.5.2.2 มีสถาบันทางสังคมตั้งแต่ ครอบครัว โรงเรียน งาน/อาชีพ และ ศาสนา เป็นแหล่งเรียนรู้ให้กับบุคคลได้ทุกช่วงวัย

5.6 การจัดการศึกษาในระบบของประเทศไทยมีส่วนส่งเสริมให้คนไทยเป็นบุคคลที่ช่วยให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

5.6.1 ระดับประถมศึกษา

ในการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา จะพิจารณาจากด้านผู้สอนผู้เรียน และการจัดการเรียนการสอนเป็นสำคัญ กล่าวคือ

5.6.1.1 คุณลักษณะสำคัญของครูประถมศึกษา มีดังนี้

- (1) กระตือรือร้นในการเรียนรู้
- (2) มีผลผลิตทางความคิดที่เป็นรูปธรรมในการเรียน

การสอน

5.6.1.2 คุณลักษณะของเด็กประถมศึกษา

- (1) สื่อความหมายได้คล่อง
- (2) สามารถแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในกลุ่ม
- (3) มีวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกัน ทำงานร่วมกัน
- (4) มีจริยธรรมพื้นฐานเบื้องต้น ในการดูแลร่างกาย ความคิด

ความรู้สึก การกระทำ และระมัดระวังต่อผลที่เกิดต่อตนเองและผู้อื่น

- (5) คิดเป็น เช่น มีจินตนาการ สร้างสรรค์ กล้าคิด

5.6.1.3 ลักษณะของการจัดการเรียนการสอน

(1) การเรียนการสอนเน้นกิจกรรมกลุ่มมีการช่วยเหลือ และแลกเปลี่ยนกัน

- (2) สอนแบบเรียนปนเล่น
- (3) บูรณาการวิชาการต่างๆ เข้าด้วยกันเพื่อพัฒนาเด็กเป็น

องค์รวม

(4) เนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนไม่แปลกแยกจากบริบท และปัญหาของสังคม/ชุมชน ต้องสนับสนุนให้ผู้เรียนทำความเข้าใจ และร่วมแก้ปัญหาของชุมชน

5.6.1.4 กิจกรรมที่ควรที่จะเพิ่มเติมเพื่อส่งเสริมการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

(1) การจูงใจครูด้วยระบบต่างๆ เช่น การยกย่องครูแห่งชาติ ครูต้นแบบ หรือในชื่อเรียกอื่นๆ

(2) ค้นหาแบบปฏิบัติที่เป็นเลิศ (Best Practice) ของครูประถม และขยายผลสู่โรงเรียนต่างๆ

(3) การจัดการเรียนรู้โดยหน่วยงานเพื่อพัฒนามาตรฐานการทำงาน และพัฒนาชุมชนร่วมกัน เช่น การสนับสนุนจากสหกรณ์การเกษตร

(4) ส่งเสริมให้บุคลากรประจำแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ในชุมชนได้พัฒนาความพร้อม และลักษณะของจิตสำนึกในการให้บริการ

(5) ส่งเสริมให้เกิดบุคคลต้นแบบแห่งการเรียนรู้ขึ้นในชุมชน เพื่อรับบทบาทเป็นผู้แนะนำกิจกรรมการจัดการความรู้รวมทั้งเป็นตัวอย่างของบุคคลผู้มีภูมิความรู้ และนักปฏิบัติที่ประชาชนในชุมชนสามารถยึดเป็นแบบอย่างที่ดีได้

(6) โรงเรียนและชุมชนต้องมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน

(7) คณะกรรมการสถานศึกษาควรได้รับบทบาทหน้าที่ในการจัดการศึกษาของโรงเรียนมากกว่าการเข้าร่วมประชุมตามวาระที่โรงเรียนกำหนดและต้องสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการฯ ดังกล่าวอย่างชัดเจน

(8) การจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยจำเป็นต้องมีองค์กรที่เกี่ยวข้องเป็นตัวเชื่อมโยงการจัดการจัดกิจกรรมเสริมความรู้ต่างๆ ให้ชุมชน จนเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

(9) จัดให้มีกิจกรรมเสริมสร้างความรู้ขึ้นในชุมชน เช่น หอกระจายข่าว และการศึกษาดูงานนอกชุมชน

(10) มีการทำวิจัยเพื่อตอบคำถาม how ประกอบการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้น

5.6.2 ระดับมัธยมศึกษา

5.6.2.1 สิ่งที่ทำปฏิบัติอยู่แล้วและเห็นว่าเป็นสิ่งที่ดี

(1) นักเรียนมีความรู้พื้นฐานสามัญพอใช้ในสังคมได้
(2) ผู้จบการศึกษาสามารถออกมาเป็นแรงงานกึ่งฝีมือได้
(3) สถานศึกษาเริ่มมีการจัดประเภทผู้เรียนตามความชอบและความสนใจ

(4) เริ่มมีการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทในท้องถิ่น

(5) การบริหารจัดการมีการกระจายโอกาสการศึกษาไปได้มากในรูปแบบโรงเรียนขยายโอกาส

5.6.2.2 ประเด็นที่ควรพิจารณาปรับปรุง

(1) พัฒนาคุณภาพโรงเรียนให้ใกล้เคียงกันอย่างแท้จริง โดยดูได้จากคุณภาพผู้บริหารและคุณภาพผู้สอน ซึ่งเป็นตัวหลักของคุณภาพโรงเรียน สิ่งอื่นๆ จะดีตามคุณภาพของบุคคล 2 กลุ่มนี้

(2) กระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นเพื่อให้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในการพัฒนาคุณภาพโรงเรียนโดยดูจากความพร้อมของท้องถิ่น ท้องถิ่นใดพร้อมก่อนให้ทำได้ก่อน

(3) โรงเรียนปลูกฝังค่านิยมในการใช้ชีวิตอย่างดี เก่งและมีความสุขให้กับผู้เรียนยังไม่ได้ โดยผู้ให้สัมภาษณ์แสดงความคิดเห็นว่า

“ผู้บริหารและครูมักพาผู้เรียนไปอบรมที่วัด เป็นโครงการจริยธรรม แล้วบอกว่าทำให้นักเรียนดีและมีสุข แต่จริงๆ ไม่ใช่ เด็กเครียดและมีทุกข์ และไม่รู้คุณค่าอะไรเลย ไปนั่งสวดมนต์ เสียเวลา ไม่ได้ปฏิเสธการไปวัดแต่ควรจะหาวิธีปลูกฝังที่มันเข้าถึงเด็กวัยรุ่นได้จริงๆ ดีกว่า”

“ผู้บริหารและครูเองก็มีปัญหา ริ่งเต็นกันไปอยู่โรงเรียนใหญ่ หากมาอยู่โรงเรียนเล็กจะปล่อยปละ เพราะเด็กจน ไม่เก่ง ความประพฤติไม่เรียบร้อย ครูก็ไม่มีความตั้งใจทำงาน บางทีก็ทะเลาะกัน หรือลงโทษเด็ก จนเป็นการทำร้ายร่างกายอย่างรุนแรง หากไม่ถึงตำรวจหรือหนังสือพิมพ์ ก็ไม่มีใครรู้”

(4) คุณภาพของนักเรียนไม่เพียงพอ ส่วนใหญ่ความรู้พื้นฐานวิชาการไม่ลึกพอที่จะใช้ศึกษาต่ออุดมศึกษาหรือค้นคว้าหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

(5) ผู้เรียนขาดคุณลักษณะของการเรียนรู้ด้วยตนเอง เช่น ขาดนิสัยการเรียนที่ดี ขาดความอดทน ขาดการไตร่ตรอง ควบคุมอารมณ์และความอยากของตนเองไม่ได้

(6) ค่านิยมของผู้เรียนคล้อยตามค่านิยมที่สื่อปลูกฝัง ผ่านรายการละคร reality show การประกวดความงาม/ความสามารถที่ไม่ใช่ทางวิชาการ และผู้เรียนรับรูนำมาปฏิบัติโดยแยกแยะและกลั่นกรองไม่ได้

(7) จัดการเรียนรู้ให้เด็กพึ่งการค้นคว้าด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ให้มากที่สุด

(8) ในชั้นเรียนต้องมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างครูกับผู้เรียน ผู้เรียนด้วยกันและระหว่างครูกับครู

(9) การวัดการประเมินลดความจำลงแต่ประเมินการนำไป
ปรับใช้ในชีวิตประจำวันให้มากที่สุด

(10) ครูต้องเก่งทางด้านวิชาการที่ตนสอน ระบบการสรรหาครู
ต้องทำอย่างจริงจัง และต้องมีการประเมินความก้าวหน้าทางวิชาการของครูเป็นระยะ หากครู
ไม่ผ่านการประเมินต้องดสอนและไปรับการศึกษาใหม่ในรูปแบบต่างๆ

จากการสัมภาษณ์ มีความเห็นที่น่าสนใจหลายประการจากผู้เข้าร่วมสนทนาที่เกี่ยวข้องกับ
คุณภาพของครู ดังที่นำมาเสนอ ตามถ้อยคำ ดังนี้

“ ครูที่สอนภาษาอังกฤษต้องเข้าทดสอบแบบทดสอบมาตรฐาน
ภาษาอังกฤษ 2 ปี/ครั้ง และต้องได้คะแนนตามมาตรฐานที่
ยอมรับกันในการที่จะเป็นครูสอนภาษาอังกฤษ เช่น เทียบเท่า
คะแนนโทเฟล 500 หรือ 550 หากทำคะแนนไม่ถึง
ต้องออกจากผู้สอนไปพัฒนาตนเองแล้วสอบใหม่
หากความรู้ถึงจึงจะสอนได้”

“ครูสอนคณิตศาสตร์อาจต้องใช้แบบทดสอบมาตรฐานคณิตศาสตร์
หรือแบบสอบเข้ามหาวิทยาลัย และต้องทำให้ผ่าน 80% เป็นต้น”

“วิธีสอนของครูต้องหลากหลายและที่ว่ายืดผู้เรียนเป็นสำคัญนั้น
ครูต้องเข้าใจจริงๆ ว่าจะทำอย่างไร”

“ตอนนี้มีแต่นโยบายแต่การปฏิบัติไม่เกิดผล นักเรียนเรียนโดย
ยึดบทเรียนเป็นสำคัญทุกโรงเรียน เพราะไปสัมพันธ์กับการสอบเข้า
มหาวิทยาลัย”

“โรงเรียนหนึ่งสอนบทเรียนมัธยมปลายจบไปตั้งแต่เด็กเรียน
อยู่ชั้น ม. 5 พอถึง ม. 6 ก็เอาข้อสอบมาทวนทั้งปี หวังว่าเด็กต้องเข้า
มหาวิทยาลัยของรัฐได้ 100%”

5.6.3 อุดมศึกษา

5.6.3.1 จุดแข็งของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

- (1) ขยายการศึกษาระดับอุดมศึกษาได้เร็ว
- (2) การมีสถาบันอุดมศึกษาต่างจังหวัดเปิดโอกาสให้เด็กได้

เรียนมากขึ้น

2.6.3.2 ข้อควรปรับปรุง

(1) การสอบคัดเลือก ปีที่ผ่านมาล้มเหลวมาก ย้อนหลังไป 5 ปี ก็ยังไม่เป็นระบบ

(2) มหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงส่วนใหญ่จะมีผู้เรียนที่ฐานะดี อยู่แล้วเท่านั้นที่จะเข้าได้ ยิ่งทำให้ช่องว่างความเสียเปรียบของเด็กมีมากขึ้น

(3) คุณภาพส่วนใหญ่ของผู้ที่จบปริญญาตรียังใช้การไม่ได้ ยกเว้นบางสาขา ที่เลือกเด็กเก่งและฝึกในสาขานั้นโดยตรง

“เด็กจบออกมาเป็นบัณฑิตก็จริง แต่เท่าที่รับเข้ามาทำงาน เด็กจะหิบบ่อย ไม่เอาจริง ไม่มีวุฒิภาวะ คุณตัวเองไม่อยู่ แทบจะต้องมาสอนกันใหม่ทั้งหมด”

(4) คุณภาพอาจารย์ในมหาวิทยาลัย อาจารย์ยังไม่พัฒนาตัวเอง เป็นผู้นำทางวิชาการไม่ได้ ลองเทียบสัดส่วนอาจารย์มหาวิทยาลัยที่อยู่ในรายชื่ออาจารย์ชั้นนำของเอเชียดู จะมีน้อยหรือแทบไม่มี เมื่อเทียบกับสิงคโปร์หรือญี่ปุ่น

5.7 การจัดการศึกษานอกระบบของประเทศไทย

5.7.1 การศึกษานอกโรงเรียน (กศน.)

สำหรับในส่วนนี้ ผู้ให้สัมภาษณ์มีความเห็นเป็น 2 ประเด็น คือ การฝึกอาชีพของ กศน. และส่วนบริการวิชาการ โดยมีความเห็นดังนี้

5.7.1.1 กศน. มีประโยชน์สำหรับการฝึกอาชีพ เพราะเปิดโอกาสให้กับ ผู้พลาดโอกาสในระยะต้นที่มีความกระตือรือร้นได้มาเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเองเพื่อออกไปทำงาน

5.7.1.2 กศน. ไม่ควรที่จะเปิดฝึกอาชีพ เพราะมีสถานประกอบการที่ทำได้มี คุณภาพมากกว่า

5.7.1.3 กศน. มีประโยชน์อย่างยิ่งในการให้โอกาสแก่ผู้ที่ขาดโอกาส ศึกษาในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานได้กลับมาศึกษาอีกครั้ง

5.7.1.4 กศน. ต้องปรับปรุงคุณภาพการให้บริการการศึกษาอย่างมาก จึงจะทำหน้าที่ดังข้อแรกได้

5.7.2 การจัดการศึกษาในสถานที่ทำงาน

5.7.2.1 องค์กรเอกชนใหญ่มีการจัดการศึกษาให้พนักงานได้ดีมาก แต่ องค์กรเล็กๆ ไม่มี ให้คนเรียนรู้จากการดูเอาเอง ไม่มีแม้แต่การสอนเบื้องต้น

5.7.2.2 ในหน่วยงานรัฐบาลมักจะส่งบุคลากรไปฝึกอบรม แต่ไม่มีหลักฐานปรากฏชัดเจนว่าได้เรียนรู้หรือไม่และนำมาทำอะไร ตรงนี้เป็นจุดอ่อน

5.8 การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามความสนใจและความจำเป็นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

5.8.1 องค์กรต่างๆ รวมทั้งสถานศึกษา จัดประสบการณ์เรียนรู้ได้บางส่วนและในบางกรณีทำได้ดี

5.8.2 ประชาชนส่วนใหญ่ยังเข้าไม่ถึงบริการอินเทอร์เน็ต ซึ่งควรเป็นบริการที่ราคาถูกลงกว่านี้ คนส่วนใหญ่จะได้มีโอกาสใช้ในการหาความรู้แทนที่จะบริการให้เด็กเล่นเกมหรือสนทนา (chat)

5.8.3 ควรหรือฟื้นฟูบทบาทของวัดกลับมาเป็นแหล่งเรียนรู้อีกครั้ง

5.8.4 ศูนย์วิจัยต่างๆ เป็นแหล่งเรียนรู้ได้อย่างดี แต่มีปัญหาเรื่องการเข้าถึงและความสะดวกของประชาชน

5.8.5 พิพิธภัณฑสถานต้องมีบทบาทมากกว่าการเก็บรวบรวมวัตถุสิ่งของ ควรเป็นสถานที่ให้คนได้เรียนรู้ได้ด้วย

5.8.6 ห้องสมุดของมหาวิทยาลัยควรเปิดให้บุคคลทั่วไปใช้ด้วย และควรพัฒนาคุณภาพห้องสมุดประชาชน

5.8.7 การมีเวทีสาธารณะต่างๆ เป็นเรื่องดี เนื่องจากเปิดโอกาสให้คนได้เรียนรู้เรื่องต่างๆ ทั้งการเมือง เศรษฐกิจและสังคม

5.8.8 สื่อวิทยุราคาถูก เช่นคลื่น AM ทำได้ดีมานานแล้ว

5.8.9 ควบคุมรายการโทรทัศน์ให้มีคุณภาพ ควรลดรายการประเภทเพลงละคร เกมโชว์ หรือ reality show ให้น้อยลง

5.8.10 โครงการของรัฐบาลใหม่ๆ เช่น กองทุนหมู่บ้าน 30 บาทรักษาทุกโรค เหล่านี้ล้วนก่อให้เกิดการเรียนรู้ในสังคมทั้งสิ้น

นอกจากประสบการณ์การเรียนรู้ ที่ช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามความสนใจและเรียนรู้ตลอดชีวิต ตามที่ได้นำเสนอ จากข้อ 5.8.1 – 5.8.10 ข้างต้นแล้ว คณะนักวิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารของสถาบันการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) และพบว่า มีชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อดำเนินกิจกรรมต่างๆ อันจัดได้ว่าเป็นกิจกรรมของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก ในที่นี้จะยกกรณีชุมชนซึ่งเป็นที่ยอมรับทั่วไปว่าดำเนินงานได้ผลดี สมควรเป็นตัวอย่าง

กรณีที่ 1 ชุมชนแก้ปัญหายาเสพติด

มีชุมชนแห่งหนึ่งเกิดปัญหาด้านยาเสพติดแพร่ระบาด พ่อแม่และผู้ปกครองทุกขี้ใจมาก เพราะเด็กวัยรุ่นทั้งเพศและชายโดยที่ทางรัฐจัดการอะไรไม่ได้มาก ชาวบ้านในชุมชนจึงมารวมตัวกันและจัดการกันเอง โดยออกมาตรวจตราตรวจสอบ ดูแล และบำบัด โดยให้ทุกคนตรวจสอบคนในครอบครัวของตนว่าใครเสพและขาย ดึงตัวเองและคนในครอบครัวออกจากกลุ่มคนที่ขาย โดยไม่คบหา ไม่ร่วมทำกิจกรรมด้วย ส่วนคนในครอบครัวที่เสพให้นำไปบำบัดในสถานพยาบาล เมื่อหายขาดจากยาแล้วจะให้ทำกิจกรรมหรืองานต่างๆ ของชุมชนและงานอาชีพ สำหรับคนขายที่ยังไม่เลิกก็ให้ทางรัฐจัดการอย่างจริงจัง ใช้เวลาประมาณ 1 ปี ปัญหายาเสพติดลดลง และแทบจะเรียกได้ว่าหมดไปจากชุมชน

กรณีที่ 2 ชุมชนไม้ดอกไม้ประดับ

เป็นชุมชนแห่งหนึ่งในแถบบางกรวย เคยมีชื่อเสียงเรื่องการขายไม้ดอกไม้ประดับ แต่ต่อมาก็เสื่อมโทรมลง เพราะคนที่เคยทำอาชีพนี้อายุมากขึ้นและบางส่วนตายไป ในระยะหนึ่งชุมชนซบเซามีคนว่างงานมากและเกิดปัญหาลักขโมย คนในชุมชนกลุ่มหนึ่งจึงหันมาแก้ไขปัญหากการลักขโมย โดยสร้างงานให้กับวัยรุ่นในหมู่บ้านด้วยการรื้อฟื้นการปลูกไม้ดอกไม้ประดับขาย โดยชุมชนได้ขอร้องให้คนสูงวัยที่เคยประกอบอาชีพนี้มาสอนวิธีการแบบดั้งเดิม ถ่ายทอดกันเองในกลุ่มผู้อยากเรียน จากนั้นอีกระยะหนึ่งได้ติดต่อให้คนในชุมชนที่ออกไปเรียนมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ จนจบในสาขาดังกล่าวให้เข้ามาช่วยพัฒนาเทคนิควิธี และทดลองทำในพื้นที่บ้านของแต่ละคน ปรับปรุงไปเรื่อย ๆ จนสุดท้ายชุมชนนี้ก็กลับมาชื่อเสียงเรื่องไม้ดอกไม้ประดับอีกครั้งหนึ่ง สามารถทำรายได้ให้กับคนในชุมชนได้พอสมควร

กรณีที่ 3 ชุมชนปั้นกระถางเกาะเกร็ด

เป็นชุมชนในเขตจังหวัดปทุมธานีที่มีชื่อเสียงมอญ อาศัยอยู่เป็นชุมชนใหญ่บนเกาะเกร็ด ประกอบอาชีพปั้นกระถาง โดยมีการออกแบบศิลปะของมอญ จากความรู้ภูมิปัญญาโดยคนในชุมชนถ่ายทอดความรู้กันเองสืบต่อมาเป็นรุ่นๆ และยังคงรักษาไว้เป็นวิทยาการของชุมชน

กรณีที่ 4 การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านของชุมชน

ระบบบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านโดยทั่วไปเริ่มจาก การจัดตั้งคณะกรรมการกองทุนหมู่บ้านจากประชาชนแกนนำในชุมชน คณะกรรมการกองทุนร่วมประชุมพิจารณาความต้องการตามสภาพภูมิประเทศ อาชีพ และร่วมวางแผนจัดสรรเงิน ประชาชนผู้ต้องการใช้เงินต้องศึกษาระเบียบการใช้เงิน การเขียนโครงการ การเรียนรู้เสริมอาชีพ การวางระบบบัญชี การฝึกอบรมตามความต้องการพัฒนาอาชีพ

กรณีที่ 5 โครงการจัดการเรียนรู้รายบุคคล อำเภอบ้านนา จังหวัดนครนายก

โครงการนี้เป็นลักษณะหนึ่งของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยโดยมีชาวบ้านร่วมการเรียนรู้ประมาณ 100 คน วัตถุประสงค์ของโครงการ คือ การจัดการการศึกษาที่ตอบสนองต่อความต้องการความรู้รายบุคคล ซึ่งความรู้ที่ชาวบ้านต้องการมีความหลากหลายตามจำนวนคนที่เข้าร่วม เช่น ความรู้เรื่องการเลี้ยงปลา การเขียนการ์ตูน เป็นต้น บุคลากรผู้ดำเนินโครงการมีหน้าที่เสนอแนะร่วมจัดหาสื่อและวิธีการเรียนรู้ พร้อมทั้งเรียนรู้กับชาวบ้าน โดยใช้สื่อการเรียนรู้ต่างๆ รวมทั้งเป็นครูผู้ถ่ายทอดความรู้ ผลโดยตรงที่เกิดกับชาวบ้านคือ ชาวบ้านรู้วิธีแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เกิดการเรียนรู้ตามความต้องการ และนำไปใช้เพื่อการดำเนินชีวิตได้ในทันที ผลทางอ้อมที่เกิดกับโครงการคือ เกิดองค์ความรู้เกี่ยวกับหลักสูตร/เนื้อหาวิชา งานอาชีพที่ชาวบ้านต้องการรู้ในลักษณะองค์รวมของความรู้ เช่น ในการเขียนการ์ตูนต้องมีความรู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ หลักการเขียนภาพ การเขียนคำบรรยายภาพ การวางเค้าโครงเรื่องของการ์ตูน และวิธีการนำเสนอ สำหรับงานอาชีพก็เริ่มตั้งแต่การเตรียมการผลิต กระบวนการผลิตที่มีคุณภาพ ตลอดจนกลไกการตลาด และกระบวนการจัดจำหน่าย และยังรวมถึงวิธีการดำเนินชีวิตอย่างหลากหลาย ตามที่ชาวบ้านได้ค้นหาไว้ นอกจากนี้ ยังได้องค์ความรู้เกี่ยวกับวิธี/รูปแบบการแสวงหาความรู้ที่ชาวบ้านใช้และความท้าทายต่อการร่วมเรียนรู้และการดำเนินโครงการในโอกาสต่อไป

กรณีที่ 6 การจัดโครงการอบรมพนักงานบริษัท Big C

เป็นโครงการความร่วมมือระหว่างศูนย์การศึกษาตามอัธยาศัยกับบริษัท Big C เพื่ออบรมความรู้ตามความต้องการและจำเป็นของพนักงานบริษัท Big C สาขาจังหวัดสมุทรปราการ โดยศูนย์ศึกษาฯ เป็นผู้รับผิดชอบด้านการจัดหลักสูตรและผู้สอน บริษัทอำนวยความสะดวกด้านสถานที่อบรม และยืดหยุ่นเวลาปฏิบัติงาน ส่วนพนักงานผู้เข้ารับการอบรมรับผิดชอบด้านค่าใช้จ่ายการอบรมที่เหลือ

กรณีที่ 7 การจัดโครงการสนับสนุนการเรียนรู้ของสังคม

นอกจากการจัดการความรู้ในชุมชนดังกล่าวแล้ว ยังมีการจัดการฝึกอบรมในลักษณะหลักสูตรย่อยขององค์กรต่างๆ อย่างหลากหลาย เช่น

- (1) การจัดหลักสูตรฝึกอบรมตามความต้องการของหน่วยงาน/องค์กรภาครัฐและเอกชน เพื่อพัฒนาศักยภาพให้กับบุคลากรของหน่วยงาน ในลักษณะของ in-house training
- (2) ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยไปต่างประเทศในการพัฒนาหลักสูตรที่มีเนื้อหาความรู้เกี่ยวกับภูมิภาคเอเชียที่ผู้เรียนสามารถนำไปเทียบหน่วยการเรียนในต่างประเทศได้

(3) ความร่วมมือกับมหาวิทยาลัยไซมอนเฟรเซอร์ ประเทศแคนาดา พัฒนาหลักสูตรตามความต้องการของท้องถิ่นไทย โดยใช้ทุนสนับสนุนส่วนหนึ่งจากหน่วยงานต้นสังกัด

(4) การจัดหลักสูตรการฝึกอบรมความรู้/ประสบการณ์ตามความต้องการปัจจุบันของสังคมให้กับบุคคลทั่วไปที่ต้องการพัฒนาความสามารถของตนเอง

นอกจากนี้ยังมีกรณีอื่นๆ ที่กล่าวถึง เช่น ชุมชนที่ผู้ให้ข้อมูลเสนอว่าน่าจะสนใจเข้าไปศึกษาแบบเจาะรายละเอียดได้แก่ ชุมชนที่มี OTOP ชุมชนที่มีตลาดน้ำ ชุมชนที่ใช้วัดเป็นศูนย์กลาง และชุมชนห่างไกลที่สามารถเลี้ยงตัวเองได้ โครงการ SMEs และ SMLs รวมทั้งองค์กรอิสระ (NGO) และโครงการร่วมระหว่างรัฐกับชุมชน

ผลการวิเคราะห์การสนทนากลุ่ม

เพื่อตอบคำถามการวิจัย เรื่อง สังคมแห่งการเรียนรู้คืออะไร และการจัดการศึกษาที่เสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีลักษณะสำคัญอย่างไร คณะวิจัยจึงได้เชิญผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่างๆ ซึ่งมีความรู้และประสบการณ์อย่างยาวนานในเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษา 5 ท่าน มาร่วมสนทนากลุ่ม (Group Dialogue) ในวันที่ 20 ตุลาคม 2549 เวลา 9.00 - 12.00 น. ผลการสนทนากลุ่มสรุปได้ 5 ประเด็น ดังนี้

1. ลักษณะเด่นของสังคมแห่งการเรียนรู้และสภาพปัจจุบันของสังคมไทยในฐานะสังคมแห่งการเรียนรู้และสังคมนวัตกรรม

1.1 ลักษณะเด่นของสังคมแห่งการเรียนรู้

ประเด็นแรกนี้ผู้ทรงคุณวุฒิได้ให้ภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้ ดังตาราง 4.2 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผู้ทรงคุณวุฒิคิดว่าลักษณะเด่นของสังคมแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วย ประการแรก ยอมรับศักยภาพของบุคคลในการเรียนรู้ ประการที่สอง มีการเข้าถึงความรู้โดยอาศัยหลักการประชาธิปไตยและการยอมรับสิทธิ ประการที่สาม มีระบบของการจัดการความรู้ ประการที่สี่ ขยายขีดความสามารถและเพิ่มศักยภาพเพื่อสร้างผลงานและสร้างอนาคตอย่างต่อเนื่องโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสารในระดับสูง เพื่อเพิ่มพูนทักษะและความรู้ ทั้งนี้สังคมจะต้องมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องของกระบวนการศึกษา และจัดการเรียนรู้อย่างทั่วถึง และประการสุดท้าย กระบวนการเรียนรู้ทั้งในระดับบุคคลและสังคมต้องมาจากความต้องการภายในและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง

ตาราง 4.2 ลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้

ประเด็น	รายละเอียด
ลักษณะเด่นของสังคมแห่งการเรียนรู้	<p>สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่ยอมรับศักยภาพของบุคคลว่ามีความสามารถในการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้ได้อย่างเป็นอิสระ คิดนอกกรอบไปเพื่อให้สามารถค้นพบสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเองในสิ่งที่ถูกต้อง โดยในขั้นต้นบุคคลต้องตระหนักถึงความจำเป็นที่จะต้องเริ่มจากมีกรอบการพัฒนาตนในด้านกาย ความรู้สึก จิตใจ และปัญญา ตามหลักอริยมรรค</p> <p>สังคมแห่งการเรียนรู้ มีองค์ประกอบ ดังนี้</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. สังคมต้องขับเคลื่อนด้วยความรู้ ยอมรับในศักยภาพของคน และสร้างขีดความสามารถของบุคคลด้วยความรู้ และวิธีการขับเคลื่อนความรู้ต้องขึ้นอยู่กับความไว้วางใจ 2. ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลมีฐานอยู่บนความรู้มากกว่าผลประโยชน์ 3. การเข้าถึงความรู้ต้องเป็นไปตามหลักประชาธิปไตย และต้องมีการยอมรับสิทธิ 4. มีระบบระเบียบของการบริหารจัดการความรู้ โดยมีการจัดระบบ แบ่งปัน นำไปใช้ และผลักดันให้เกิดผล <p>สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่มีการขยายขีดความสามารถและเพิ่มศักยภาพเพื่อสร้างผลงานและสร้างอนาคตอย่างต่อเนื่อง โดยผู้คนในชาติต่างก็เรียนรู้วิธีการเรียนรู้ด้วยกันอย่างต่อเนื่อง</p> <p>สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเทคโนโลยีการสื่อสารในระดับสูง มีการเพิ่มพูนทักษะและความรู้ให้แก่ประชาชนเพื่อที่จะได้บรรลุถึงพัฒนาการของบุคคลและของสังคม ทั้งนี้สังคมจะต้องมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องของกระบวนการศึกษาการเรียนรู้ ถือว่าเป็นหน้าที่สำคัญของสังคม และต้องแพร่ขยายไปทั่วสังคม และต้องมาจากความต้องการภายใน เกิดจากพลังที่อยากรู้ ส่วนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั่นถือเป็นผลลัพธ์</p> <p>สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่มีพลังในการเรียนรู้ สร้างความรู้ และใช้ความรู้เพื่อการบรรลุคุณค่าของปัจเจกบุคคลและคุณค่าของสังคม เป้าหมายสุดท้ายของการเรียนรู้คือการเกิดปัญญา</p>

1.2 สังคมไทยกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ผู้เข้าร่วมการสนทนากลุ่มเห็นพ้องกันว่าสังคมไทยยังไม่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้หรือหากเป็นก็ยังอยู่ในระดับต้น แต่ก็กำลังเดินไปสู่ทิศทางนั้นด้วยเหตุผลดังตาราง 4.3

ตาราง 4.3 สังคมไทยกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ประเด็น	รายละเอียด
1. บุคคล	1.1 การเรียนรู้ของคนไทยยังเป็นไปตามกรอบ คนไทยถูกปลูกฝังด้วยวัฒนธรรมที่ไม่เอื้อต่อการเรียนรู้ ดังจะเห็นได้จากสุภาชาติและคำพังเพยประเภท พุดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง
	1.2 การมีค่านิยมผิดๆ ที่นับถือคนรวยมากกว่าคนดีและคนเก่ง
	1.3 การใฝ่รู้ใฝ่เรียนของคนไทยยังมีน้อย มีกรอบความคิดในการทำงานแบบครูปัก ลักจำ แม้จะเรียนหนังสือก็อยากได้ปริญญาเป็นเรื่องหลัก ส่วนการได้เรียนรู้เป็นเรื่องรอง
	1.4 การคิดของคนไทยยังเป็นการคิดในกรอบ ไม่คิดนอกกรอบ จะเห็นได้จากจำนวนสิทธิบัตรมีน้อย ซึ่งสิทธิบัตรถือเป็นตัวสะท้อนที่สำคัญมากอย่างหนึ่งของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
2. กระบวนการเรียนรู้	2.1 กระบวนการเรียนรู้ของไทยยังขาดการจัดการความรู้ ทำให้งานทุกอย่างทำกันแบบวนเวียน
	2.2 ไม่มีกรอบการทำงานแบบ PDCA ชัดเจน การเรียนรู้จึงเกิดน้อยและการพัฒนาจึงเกิดน้อยด้วย
	2.3 การวัดผลการทำงานของสังคมไทยไม่ชัดเจน ดังนั้นเมื่อวัดไม่ได้ก็พัฒนาไม่ได้ เพราะไม่ได้เรียนรู้จากการกระทำ
3. ลักษณะบ่งชี้ว่าสังคมไทยกำลังจะพัฒนาไปเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	3.1 การให้ความสำคัญต่อครุภูมิปัญญาไทย ประชาชนชาวบ้านและศิลปินแห่งชาติ
	3.2 การมีอุทยานวิทยาศาสตร์ อุทยานการเรียนรู้ และมหาวิทยาลัย
	3.3 มีสำนักงานบริหารและพัฒนาองค์ความรู้
	3.4 มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา และระบบประเมินคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ซึ่งตัวบ่งชี้หลายตัวของด้านต่างๆ สัมพันธ์กับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น คุณลักษณะผู้จบการศึกษา การวิจัย และการบริการวิชาการ เป็นต้น
	3.5 มีระบบการบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์
	3.6 มีระบบการบริหารจัดการทั่วทั้งองค์กร
	3.7 การแสดงออกของประชาชนในเวทีสาธารณะ

จากประเด็นเรื่องสังคมไทยกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่มเห็นพ้องกันว่าสังคมไทยยังไม่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้ดูจากลักษณะระดับบุคคลซึ่งยังไม่มีนิสัยแห่งการเรียนรู้ และจากกระบวนการเรียนรู้ที่ยังขาดระบบ โดยเฉพาะเมื่อนำระบบคุณภาพเข้ามาวัด แต่สังคมไทยก็กำลังเบนไปสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ซึ่งสังเกตได้จากการนำระบบคุณภาพต่างๆ เข้ามาปรับปรุงและพัฒนาสถานศึกษาและการทำงาน ตัวบ่งชี้คุณภาพของสถานศึกษา พร้อมกับการเกิดแหล่งเรียนรู้ใหม่สำหรับประชาชน

2. ความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ในประเด็นที่สองนี้ผู้ทรงคุณวุฒิได้สนทนาถึงความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยจำแนกได้ดังนี้

ตาราง 4.4 ความสัมพันธ์ของการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ประเด็น	รายละเอียด
1. บทบาทของการศึกษา	<p>1.1 ในทัศนะของผู้ทรงคุณวุฒิเห็นว่าสังคมต้องมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนก่อนว่าต้องการอย่างไร ถือว่าเป็นปลายทางหรือเป้าหมายที่อยากบรรลุ การศึกษาต้องมีวิสัยทัศน์และกลยุทธ์ชัดเจนเช่นกัน แต่อยู่ในลักษณะเครื่องมือหรือกระบวนการที่จะสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ผ่านมากการศึกษาเป็นตัวส่งผ่านความรู้ แต่ในการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ การศึกษาต้องให้ทักษะชีวิต เพื่อการดำเนินชีวิตและการแก้ปัญหาชีวิต ไม่ใช่แค่เป็นตัวผ่านมรดก</p> <p>1.2 การศึกษาต้องให้เครื่องมือคนในการค้นพบข้อสรุปเพื่อการแก้ปัญหา ก่อให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิต</p> <p>1.3 สถาบันการศึกษา ต้องเป็นสถาบันการเรียนรู้ทั้งในระบบและนอกระบบ ซึ่งทุกสถาบันต้องมีส่วนสนับสนุนการศึกษาที่จะเป็นแกนหลักของสังคมแห่งการเรียนรู้</p>
2. เป้าหมายของการศึกษา	<p>2.1 การศึกษาต้องเป็นการฝึกคน แม้เป้าหมายของการศึกษาจะนิยามได้ยากแต่การศึกษาจะต้องให้คนเดินไปในชีวิตอย่างถูกต้องในระยะแรก คำว่าถูกต้องจะต้องมีกรอบอยู่ แต่เมื่อมีวุฒิภาวะแล้วก็ให้สามารถคิดได้ เลือกได้ ออกนอกกรอบได้ ค้นพบได้ด้วยตนเอง ผู้ที่จบการศึกษาระดับที่เรียกว่าเป็นบัณฑิตต้องมีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ฝึกตนได้อย่างต่อเนื่อง และแก้ปัญหาจากการอยู่ร่วมกันได้</p> <p>2.2 การสร้างองค์ความรู้ สถาบันการศึกษาขั้นสูงควรเป็นที่พึ่งของสังคมได้ในการสร้างความรู้ใหม่ และการนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนาสังคม</p> <p>2.3 การให้บริการสังคม โรงเรียน สถานศึกษา และการศึกษาในระบบต่างๆ ต้องเปิดโอกาสให้คนได้เข้าไปเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง อย่างสะดวก และไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือเสียค่าใช้จ่ายต่ำ</p>
3. ผลลัพธ์ของการศึกษา	<p>3.1 บทบาทของการศึกษาเป็นเครื่องมือของการพัฒนาสังคมให้ไปสู่วิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ โดยเป้าหมายของการศึกษามุ่งไปที่การฝึกคน ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่เน้น การอ่าน การคิดและการสร้างบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนรู้ ซึ่งผลลัพธ์ที่ได้คือ คนมีสมรรถนะที่สามารถสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ โดยอาจดูรายละเอียดได้จากคุณลักษณะของคนทั้งลักษณะพื้นฐานและทางวิชาชีพ ดูจากองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นด้วยการวิจัยและพัฒนาและการให้บริการความรู้แก่สังคม</p>

จากประเด็นสนทนาความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้ร่วมสนทนาเห็นว่า ประการแรก บทบาทของการศึกษาคือการเป็นเครื่องมือสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ประการที่สอง เป้าหมายของการศึกษา ได้แก่ การฝึกคน การสร้างความรู้และการบริการสังคม และประการที่สาม ผลลัพธ์ของการศึกษา คือ การมีคนที่มีคุณลักษณะเหมาะสม มีองค์ความรู้ที่สร้างขึ้น และความสามารถในการให้บริการความรู้แก่สังคม

3. ปัจจัยทางการศึกษาที่เป็นอุปสรรคและปัจจัยที่เสริมสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ในประเด็นที่สามซึ่งสนทนากับปัจจัยทางการศึกษาที่เป็นอุปสรรคและมีปัจจัยที่ส่งเสริมการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งการสนทนาได้จำแนกปัจจัยออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับมหภาคและระดับจุลภาค

3.1 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรค

นอกจากประเด็นความสัมพันธ์ระหว่างการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ผู้ทรงคุณวุฒิได้พิจารณาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับอุปสรรค และปัจจัยสนับสนุน ดังต่อไปนี้

ตาราง 4.5 ปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ระดับปัจจัย	รายละเอียด	
มหภาค	ด้าน	สาระ
1. ความเสมอภาคของทรัพยากร		1.1 ขาดการสรรหาวิธีที่เหมาะสมในการจัดสรรงบประมาณ เพื่อใช้สนับสนุนการศึกษาในแต่ละส่วนของประเทศ
		1.2 ความไม่พอเพียงของปัจจัยต่างๆ ที่สนับสนุนระบบการจัดการศึกษา
2. ความพอเพียงของทรัพยากร		2.1 ขาดความสมดุลของวัตถุประสงค์ทางการศึกษา(ครู อาจารย์ อุปกรณ์ และหลักสูตร) กับผลผลิตทางการศึกษา (ผลการเรียนของผู้เรียน) และผลลัพธ์ (สมรรถนะผู้เรียน) ซึ่งจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ คือ การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
		2.2 ขาดความสมดุลของวัตถุประสงค์ทางการศึกษา(ครู อาจารย์ อุปกรณ์ และหลักสูตร) กับผลผลิตทางการศึกษา (ผลการเรียนของผู้เรียน) และผลลัพธ์ (สมรรถนะผู้เรียน) ซึ่งจะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ คือ การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
3. เสถียรภาพทางการเมือง		3.1 ระบบการเมืองที่ไม่ส่งผลให้นโยบายการศึกษาเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา
		3.2 มีการเปลี่ยนแปลงผู้บริหาร ผู้รับผิดชอบในระดับนโยบายบ่อยครั้ง ทำให้ขาดการสานต่อและการผลักดันนโยบายสู่การปฏิบัติ
4. วัฒนธรรมและค่านิยมของสังคม		4.1 ความสัมพันธ์ของคนในสังคมยังเป็นความเชื่อใจบนผลประโยชน์ จึงไม่เกิดสังคมที่เป็นความเชื่อใจบนความรู้
		4.2 ในสังคมมีการยกย่องคนดีและผู้มีความรู้ น้อยกว่าการยกย่องคนรวย
		4.3 ระบบการคิดของสังคมไทย ยังเคยชินกับการคิดในกรอบซึ่งไม่เอื้อต่อการเกิดความคิดสร้างสรรค์
5. ระบบการจัดการศึกษา		5.1 การศึกษาไทย ยังไม่มีระบบและกระบวนการที่เอื้อต่อการเป็นต้นแบบ ยังเป็นระบบการลองผิดลองถูก
		5.2 กระบวนการคิดของผู้ที่อยู่ในแวดวงการศึกษา และผู้บริหาร ยังเข้าใจความหมายของการศึกษาไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว ทำให้ไม่ทราบวิธีการและทิศทางการที่เหมาะสม

ตาราง 4.5 (ต่อ)

ระดับปัจจัย	รายละเอียด	
จุลภาค	ด้าน	สาระ
1. อุปนิสัยในการเรียนรู้ ของบุคคล		1.1 ผู้เรียนไม่รู้ว่าจะต้องเรียนรู้อะไร เรียนไปเพื่ออะไร และไม่รู้วิธีการเรียนรู้
		1.2 ผู้สอนไม่มีเวลา และไม่มีนิสัยในการหาความรู้เพิ่มเติม
		1.3 ไม่มีแรงจูงใจภายใน ในการเรียนรู้
		1.4 ไม่มีกระบวนการทัศนในการเรียนรู้ ควรเปลี่ยนการเรียนรู้แบบตั้งรับมาเป็นแบบเชิงรุก
2. กระบวนการคิดของ ผู้อยู่ในวงการศึกษา		2.1 มีทัศนคติต่อการศึกษาอยู่ในกรอบว่าการเรียนรู้เกิดขึ้นเฉพาะในระบบโรงเรียน/มหาวิทยาลัย เท่านั้น โดยคิดว่าการจบการศึกษา คือ จบการเรียนรู้
		2.2 บุคลิกภาพของคนในวงการศึกษา ยังไม่สามารถเป็นตัวแบบสำหรับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
		2.3 กระบวนการสร้างองค์ความรู้ยังไม่เป็นระบบ และยังไม่เกิดปัญญาในศาสตร์ที่เรียน
		2.4 ขาดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เนื่องจากเห็นว่า ความรู้คือวิชาที่สร้างความได้เปรียบเชิงการแข่งขัน หากทุกคนรู้เท่ากันจะทำให้เสียเปรียบ
3. การบริหารเวลา		3.1 การใช้เวลาล้วนใหญ่ยังไม่เป็นไปเพื่อการเรียนรู้ ทำงานหรือเรียนโดยไม่คิดพัฒนาวิธีการ
		3.2 การพัฒนาความรู้ ใช้เวลานานเนื่องจากมักจะเริ่มต้นใหม่ด้วยการลองผิดลองถูก ไม่ได้คิดต่อยอดจากองค์ความรู้เดิมที่คนอื่นสร้างไว้
		3.3 การใช้เวลาในชีวิตแบบแยกส่วน ระหว่างโลกแห่งการเรียนโลกของอาชีพ และโลกของการบันเทิง

ในประเด็นการสนทนาเกี่ยวกับปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จากมุมมองทางการศึกษา สรุปได้ว่า ด้านแรก ปัจจัยระดับมหภาคเกิดจากความไม่เสมอภาค และความไม่พอเพียงด้านทรัพยากร ความไม่มีเสถียรภาพทางการเมือง และความไม่สมบูรณ์ของระบบการศึกษา ด้านที่สอง ปัจจัยระดับจุลภาค ได้แก่ อุปนิสัยการเรียนรู้ของบุคคล ซึ่งยังไม่ใช่นิสัยการเรียนรู้ที่ดี ความไม่สมบูรณ์ในกระบวนการคิดของผู้อยู่ในวงการศึกษา และการด้อยความสามารถในการบริหารเวลาของผู้เรียน

3.2 ปัจจัยที่สนับสนุน

นอกจากปัจจัยที่เป็นอุปสรรคของการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่พิจารณาทั้งด้านความเสมอภาค และความพอเพียงของทรัพยากร เสถียรภาพทางการเมือง วัฒนธรรม ระบบการศึกษา อุปนิสัยในการเรียนรู้ กระบวนการคิด และการบริหารเวลา ต่อไปนี้ เป็นความคิดเห็นต่อปัจจัยที่เป็นตัวสนับสนุน

ตาราง 4.6 ปัจจัยที่สนับสนุนการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ระดับปัจจัย	รายละเอียด	
	ด้าน	สาระ
มหภาค	1. กระบวนการจัดสรรงบประมาณ เพื่อการเรียนรู้	1.1 มีเกณฑ์การจัดสรรงบประมาณที่สามารถสนับสนุนการศึกษาทุกระบบการศึกษาอย่างเหมาะสม
		2. โครงสร้างพื้นฐานทางการศึกษา
		2.2 เพิ่มช่องทางในการเข้าถึงการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยมีการกำกับ ควบคุมคุณภาพ
		2.3 เพิ่มแหล่งการเรียนรู้ของประชาชน เช่น ห้องสมุด ศูนย์การเรียนรู้
		2.4 เพิ่มสัดส่วนของการใช้คอมพิวเตอร์เพื่อการค้นหาความรู้ให้มากขึ้น
		2.5 เพิ่มช่องทางในการเข้าถึงความรู้ โดยใช้เครือข่ายเทคโนโลยีและอินเทอร์เน็ต
	3. หลักสูตร	3.1 การเน้นทักษะการคิดและการสร้างเครื่องมือช่วยคิด
		3.2 กระทรวงศึกษาธิการควรกำหนดวิสัยทัศน์ใหม่ ให้ปลูกฝังค่านิยมใหม่แก่คนในสังคม
		3.3 จัดให้เรียนรู้คุณธรรม จริยธรรม เพื่อฝึกตนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
		3.4 สร้างเครื่องมือการเรียนรู้ ซึ่งประกอบด้วย (1) พัฒนาความสามารถทางภาษาเพิ่มเติม ทั้งภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ (2) สร้างวินัยส่วนบุคคล (3) สร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ (4) เน้นการทำงานเป็นทีมเพื่อแข่งขันกันและร่วมมือกัน และ (5) พัฒนาความคิดในการทำงานอย่างเป็นระบบ
จุลภาค	1. สร้างวัฒนธรรมใหม่ให้กับบุคลากรทางการศึกษา	1.1 ผู้นำ ต้องทำหน้าที่ขับเคลื่อนระบบในการจัดการเรียนรู้
		1.2 ผู้สอน ต้องรับผิดชอบในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง
		1.3 การเข้าถึง และการใช้ความรู้ ต้องมีจริยธรรม
		1.4 ควรยึดหลักจริยลัจ 4 ในวิถีคิด และวิถีทำงาน

ในประเด็นการสนทนาเกี่ยวกับปัจจัยที่สนับสนุนการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จากมุมมองทางการศึกษา สรุปได้ว่า ด้านแรก ปัจจัยระดับมหภาคเกิดจากการมีเกณฑ์จัดสรรงบประมาณที่ชัดเจน มีโครงสร้างทางการศึกษาชัดเจน และมีการกำหนดคุณสมบัติของบุคคลที่เป็นผลผลิตจากการศึกษาชัดเจน ด้านที่สอง ปัจจัยระดับจุลภาค ได้แก่ การสร้างวัฒนธรรมใหม่ให้กับบุคลากรทางการศึกษา

4. ข้อเสนอเกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษาปัจจุบันที่ควรเปลี่ยนแปลง เพื่อตอบสนองการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

ในประเด็นที่สี่ กลุ่มสนทนาได้พิจารณาข้อเสนอเพื่อการเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษาปัจจุบันเพื่อตอบสนองการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

ตาราง 4.7 ข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษาปัจจุบันที่ควรเปลี่ยนแปลง

ประเด็น	รายละเอียด
1. ความเชื่อพื้นฐานเรื่องตัวบุคคล	1.1 การยอมรับในศักยภาพของบุคคลในการเรียนรู้
	1.2 การยอมรับศักยภาพของบุคคลที่มีความเท่าเทียมในการเข้าถึงแหล่งความรู้ (knowledge access) โดยเฉพาะควรกระจายความรู้สู่ชุมชนทั่วประเทศ ไม่กระจุกตัวอยู่ในเมืองใหญ่ รวมทั้งการกระจายเรื่องทุนการศึกษา
2. การกำหนดคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้	2.1 คุณลักษณะของบุคคลที่มุ่งหวังเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ เป็นคนที่ไม่ใฝ่เรียนรู้ และสามารถแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเอง มีแนวคิดว่าการเผยแพร่ความรู้คือหนทางพัฒนาความรู้ และใช้วิธีทางปัญญาเพื่อแก้ปัญหาการดำเนินชีวิต จนลดระดับความรุนแรงลงเป็นลำดับ เริ่มจากระดับพื้นฐาน สู่ระดับพัฒนา และหลุดพ้นหรือเป็นอิสระจากปัญหา
3. ความรู้และทักษะที่เหมาะสมกับการพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้	3.1 ความสามารถทางการจัดการความรู้ คือ สามารถสร้าง จัดระบบระเบียบ แลกเปลี่ยน/แบ่งปัน และนำความรู้ไปใช้ได้ด้วยตนเอง
	3.2 การเรียนรู้ถึงประโยชน์และโทษของสิ่งแวดล้อมรอบตัว และการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมอย่างเป็นสุข
	3.3 มีลำดับการเรียนรู้ถูกต้อง คือ รับรู้ เรียนรู้ จัดลำดับความสำคัญ ลงมือปฏิบัติ อย่างถูกต้อง และมีระบบควบคุม
	3.4 มีเครื่องมือในการเรียนรู้ คือ ความสามารถทางภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ
4. วิธีการจัดการเรียนรู้	4.1 จัดการศึกษาโดยวิธีจุดประเด็นความคิด แล้วเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้ค้นหาคำตอบด้วยตนเอง
	4.2 ทำให้บุคคลเกิดการเรียนรู้ด้วยการเปิดโอกาสให้มีการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเอง ตามต้องการ การเรียนต้องควบคู่กับการปฏิบัติ
	4.3 ควรมีการอบ หรือแบบอย่างที่ดีเพื่อเป็นต้นแบบในระยะเวลาที่ผู้เรียนยังไม่บรรลุภาวะรู้ถูกรู้ผิด หรือรู้ว่าตนต้องเรียนรู้อะไร ส่วนหนึ่งของกรอบที่ควรจัดให้เด็กคือ กรอบการฝึกจิตให้รักชาติ สำนึกในการเป็นคนไทย

ตาราง 4.7 (ต่อ)

ประเด็น	รายละเอียด
	4.4 ลดการมุ่งเน้นที่ปริมาณเนื้อหาวิชาการ เพิ่มการศึกษาวิธีการเรียนรู้เพื่อให้รู้จัก รู้จริง และรู้ทั้งระบบและตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน ซึ่งระบบการศึกษาควรเริ่มจากการศึกษาความต้องการของผู้เรียน
5. การสร้างแรงจูงใจให้กับผู้สอน	5.1 ลดปริมาณงาน
	5.2 เพิ่มเงินเดือน
	5.3 ใช้ผลสัมฤทธิ์เป็นเกณฑ์ประเมินการปฏิบัติงานของครู
	5.4 ทำให้มองเห็นเส้นทางพัฒนาวิชาชีพ

จากประเด็นข้อเสนอแนะเกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษาปัจจุบันที่ควรเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วย ความเชื่อพื้นฐานเรื่องตัวบุคคลที่ต้องยอมรับศักยภาพของบุคคลในการเรียนรู้และการเข้าถึงแหล่งความรู้ การกำหนดคุณลักษณะของบุคคลแห่งการเรียนรู้ เช่น ใฝ่เรียนรู้ใฝ่รู้ แสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เผยแพร่ความรู้และใช้ปัญญาในการดำเนินชีวิต ความรู้และทักษะที่เหมาะสมกับการพัฒนาบุคคลแห่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยความสามารถในการจัดการความรู้ การเรียนรู้ถึงประโยชน์และโทษของสิ่งรอบตัว มีลำดับการเรียนรู้ที่ถูกต้องและมีเครื่องมือในการเรียนรู้ ประเด็นการเรียนรู้ประกอบด้วย การเปิดโอกาสให้เรียนรู้ด้วยตนเอง มีกรอบและแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้ และลดการเน้นปริมาณเนื้อหา เพิ่มวิธีการเรียนรู้แทน และสร้างแรงจูงใจให้กับผู้สอน ด้วยการลดปริมาณงาน เพิ่มรายได้ ประเมินโดยใช้ผลสัมฤทธิ์และมีเส้นทางวิชาชีพ

5. นโยบายการศึกษาที่เร่งสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ในประเด็นที่ห้า กลุ่มสนทนาได้เสนอนโยบาย 4 ด้าน ดังนี้ ด้านแรก การสร้างค่านิยมในการดำเนินชีวิต ให้คุณค่าการดำเนินชีวิตแบบสร้างสรรค์และลดค่านิยมในอำนาจเงิน ด้านที่สอง สร้างวัฒนธรรมการทำงาน เน้นวินัยการทำงาน ด้านที่สาม สร้างคุณลักษณะของบุคคลใหม่ มุ่งไปที่วินัยแห่งตนและการมีคนที่สมรรถภาพเป็นแบบอย่าง และด้านที่สี่ การจัดการศึกษา เน้นการสร้างวิสัยทัศน์ การจัดการศึกษาที่เป็นอิสระจากอำนาจอื่นๆ มุ่งเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ให้การสนับสนุนเรื่องงบประมาณ และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของสถาบันหลักในสังคมเพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้ ดังตาราง 4.8

ตาราง 4.8 นโยบายทางการศึกษาเพื่อเร่งสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ประเด็น	รายละเอียด
1. ค่านิยมในการดำเนินชีวิต	<p>1.1 สร้างค่านิยมการดำเนินชีวิตให้กล้าเดินออกนอกกรอบและคิดสร้างสรรค์ ในการทำงานควรมีระบบการปรับปรุงงานแบบนอกกรอบโดยไม่ยึดติดกับกระบวนการเดิม ควรมองว่าชีวิตคือ การเรียนรู้</p> <p>1.2 ลดค่านิยมในอำนาจเงิน และการเรียนรู้เพื่อใบปริญญา แต่ควรปลูกฝังให้ยกย่องคนมีความรู้ และการเรียนเพื่อเรียนรู้ มีการใฝ่หาความรู้อย่างต่อเนื่องแม้ในการทำงาน การเรียนรู้คือ วิธีสร้างชีวิตให้แตกต่าง</p>
2. วัฒนธรรมการทำงาน	<p>2.1 กำหนดคุณภาพมาตรฐานการทำงาน หรือควมมีวินัยด้านคุณภาพ</p> <p>2.2 มีระบบการจัดการความรู้</p>
3. คุณลักษณะของบุคคล	<p>3.1 สร้างคนให้มีระเบียบวินัยในตนเองด้านการเรียนรู้อยู่เสมอ นอกจากนี้สังคมต้องมีวินัยของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ 5 ประการ ตามแนวคิดของ Senge คือการคิดเชิงระบบ การสร้างความเชี่ยวชาญของบุคคล การตระหนักความจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการเรียนรู้เป็นทีม</p> <p>3.2 สร้างคนจำนวนหนึ่งให้มีสมรรถภาพจนเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับคนอื่นกลุ่มที่ขาดความสามารถได้ปฏิบัติตาม และควรมีผู้นำที่เป็นแบบอย่างของบุคคลแห่งการเรียนรู้</p>
4. การจัดการศึกษา	<p>4.1 สร้างวิสัยทัศน์ทางการศึกษาทั้งระยะสั้นและระยะยาว และจัดการศึกษาอย่างเป็นอิสระจากอิทธิพลทางการเมือง การจัดการศึกษาแต่ละระดับควรกำหนดกรอบการเรียนรู้เพื่อมุ่งสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจน การกำหนดเป้าหมายการศึกษาต้องคำนึงถึง 2 ระดับมาตรฐาน คือ ระดับชุมชน และระดับโลก</p> <p>4.2 ให้ความสำคัญกับงบประมาณสนับสนุนการจัดการศึกษาและการเรียนรู้ ทั้งด้านสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ และครูผู้สอน</p> <p>4.3 การเสริมสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การเพิ่มเงินเดือน เพื่อให้ครูมุ่งมั่นที่จะพัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง</p> <p>4.4 สนับสนุนการมีส่วนร่วมของสถาบันหลักในสังคมเพื่อขับเคลื่อนการเรียนรู้ ได้แก่ ครอบครัว การเมือง ศาสนา และอื่นๆ เช่น ภาคเอกชน รวมทั้งการสนับสนุนให้นำหลักคำสอนทางศาสนาที่ส่งเสริมการดำเนินชีวิต บนฐานความรู้มาเป็นแนวปฏิบัติในชีวิตประจำวัน</p>

6. ข้อเสนอแนะตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่สัมพันธ์กับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

หลังจากการสนทนาตามประเด็นต่างๆ แล้ว กลุ่มสนทนาได้ให้ข้อเสนอแนะตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่สัมพันธ์กับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ตาราง 4.9 ข้อเสนอแนะตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่สัมพันธ์กับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ประเด็น	รายละเอียด
1. ข้อมูล/สถิติจากหน่วยงาน/สถาบันทางเศรษฐกิจ และสังคม	1.1 ค่า GDP และ GNH
	1.2 ปริมาณผู้ใช้บริการแหล่งเรียนรู้ต่างๆ ห้องสมุดประชาชน ศูนย์การเรียนรู้ ฯลฯ
	1.3 อัตราการอ่านออกเขียนได้
	1.4 อัตราการอ่านหนังสือต่อปี
	1.5 อัตราการว่างงาน และการจ้างงาน
	1.6 ข้อมูลตามตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่สนับสนุนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของ สมศ.
	1.7 จำนวนลัทธิบัตร และลิขสิทธิ์ทางปัญญาที่เกิดจากภูมิปัญญาของท้องถิ่นต่อปี
2. องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับชุมชน	2.1 มีระบบการสร้าง และใช้ภูมิปัญญาของท้องถิ่น
	2.2 ปริมาณแหล่งเรียนรู้ในชุมชน และประชาชนชาวบ้านที่เพิ่มขึ้น
	2.3 มีระบบบริหารจัดการปัญหาที่ชัดเจน ทำให้ปริมาณของปัญหาและเวลาในการแก้ปัญหาของชุมชนลดลง
	2.4 ในระบบการทำงานมีการกำหนดตัวบ่งชี้คุณภาพการปฏิบัติงานที่ชัดเจน
	2.5 มีบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และระบบการจัดการความรู้
	2.6 มีบุคคลที่มีศักยภาพในการเป็นผู้นำของชุมชนเพื่อการเรียนรู้ การแก้ปัญหา รวมทั้งเป็นต้นแบบที่ดีของผู้ไม่เรียนรู้ และแก้ไขปัญหาการดำเนินชีวิตโดยอยู่บนฐานของความรู้
	2.7 มีสถาบันหลักของสังคมเป็นกลไกขับเคลื่อนกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
3. องค์ประกอบด้านนโยบาย	3.1 การกำหนดนโยบาย/แผนงาน/โครงการเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ของชุมชนที่ชัดเจน
	3.2 การเพิ่มระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้สูงขึ้น
	3.3 การให้สิทธิแก่ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมกับโครงการพัฒนาชุมชนร่วมกับภาครัฐ
	3.4 การสนับสนุนด้านงบประมาณเพื่อสร้าง และพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน
	3.5 การให้ทุนสนับสนุนการศึกษาทุกระดับแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงทุกภูมิภาค

ประเด็นสุดท้ายซึ่งเป็นข้อเสนอแนะตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่สัมพันธ์กับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ กลุ่มสนทนาได้เสนอแนะตัวบ่งชี้ใน 3 องค์ประกอบ องค์ประกอบแรก คือ ตัวบ่งชี้ที่เป็นค่าสถิติด้านการพัฒนาประเทศและสถิติสำคัญด้านคุณภาพการศึกษา องค์ประกอบที่สองคือ องค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพในชุมชน และ องค์ประกอบที่สาม คือ องค์ประกอบด้านนโยบายการเรียนรู้ที่กว้างขวาง เพียงพอและทั่วถึง

การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในต่างประเทศ

คณะผู้วิจัยจะได้นำเสนอการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในต่างประเทศ โดยประเทศที่เลือกจะมีลักษณะดังนี้ ประการแรก อยู่ในเขตเอเชียแปซิฟิก ประการที่สอง มหาวิทยาลัยของประเทศได้รับการจัดอันดับให้อยู่ใน 20% แรก ของการจัดอันดับมหาวิทยาลัยในเขตเอเชียแปซิฟิก ประจำปี ค.ศ. 2005 ประการที่สาม มีค่านิยม วัฒนธรรม และศรัทธา คล้ายคลึงกับประเทศไทย และประการที่สี่ มีความเจริญทางเศรษฐกิจเปรียบเทียบได้ในเกณฑ์ระดับโลกอย่างใดอย่างหนึ่ง และประเทศไทยถือเป็นระดับเปรียบเทียบ (Benchmark) ของการพัฒนาประเทศ ประเทศที่อยู่ในเกณฑ์ดังกล่าว ประกอบด้วยสาธารณรัฐสิงคโปร์ ประเทศญี่ปุ่น และสาธารณรัฐเกาหลีใต้

1. สาธารณรัฐสิงคโปร์

สาธารณรัฐสิงคโปร์เป็นรัฐซึ่งมีลักษณะเป็นเมืองเกาะและเป็นประเทศขนาดเล็กที่สุดของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มหาวิทยาลัยแห่งชาติของประเทศสิงคโปร์ได้รับการจัดอันดับให้อยู่ในลำดับที่ 9-19 ของการจัดอันดับมหาวิทยาลัยในเขตเอเชียแปซิฟิกประจำปี ค.ศ. 2005 (www.ed.sjtu.edu.cn/rank/2005/ARWU2005_TopAsia.) ในด้านเศรษฐกิจ สาธารณรัฐสิงคโปร์จัดอยู่ในข่ายประเทศที่พัฒนาแล้ว เป็นตลาดแลกเปลี่ยนซื้อขายต่างประเทศที่ใหญ่เป็นลำดับ 4 ของโลกรองจากอังกฤษ สหรัฐอเมริกาและญี่ปุ่น มีมาตรฐานการครองชีพอยู่ในลำดับที่ 25 ของโลก มีดัชนีชี้วัดความสำเร็จทางเศรษฐกิจในลำดับที่ 2 ของโลก และเป็นประเทศหนึ่งที่มีผลิตภัณฑ์มวลรวมของชาติสูงที่สุดของโลก (en.wikipedia.org/wiki/Education-in-Singapore)

เมื่อปี ค.ศ. 2004 สิงคโปร์ได้กำหนดวิสัยทัศน์ของประเทศว่า เป็นศูนย์กลางระดับโลกในการขับเคลื่อนธุรกิจและการลงทุน และกำหนดพันธกิจของประเทศไว้ว่า สร้างการเติบโตของรายได้ ประชาชาติอย่างยั่งยืนด้วยงานที่ดีและโอกาสทางธุรกิจสำหรับประชาชน (www.sedb.com) การศึกษาของสิงคโปร์จะต้องทำให้ประเทศสิงคโปร์เป็นชาติแห่งการคิดและมีพลเมืองที่อุทิศตนให้การสร้างความมั่งคั่งและความเติบโตให้กับประเทศอย่างต่อเนื่อง (www.en.wikipedia.org/wiki/Education-in-Singapore)

การศึกษาของสิงคโปร์อยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งกำกับดูแลนโยบายการศึกษาโดยตรง กระทรวงจะควบคุมการพัฒนาและการบริหารจัดการสถานศึกษาของรัฐ ซึ่งได้รับงบประมาณสนับสนุนจากรัฐบาล แต่จะให้ข้อเสนอแนะและให้คำปรึกษาสำหรับสถานศึกษาเอกชน สำหรับสถานศึกษาของรัฐและเอกชนนั้นจะแตกต่างกันออกไปในระดับของการบริหาร

หลักสูตร ขอบข่ายของการช่วยเหลือและการสนับสนุนจากรัฐ และนโยบายการรับผู้เรียน ผู้เรียนที่เป็นเด็กพิเศษจะต้องได้รับการศึกษาพิเศษที่บริหารจัดการโดยองค์กรสงเคราะห์ห่อสาสมัคร ซึ่งส่วนหนึ่งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากรัฐบาลเช่นกัน สำหรับค่าใช้จ่ายในการศึกษานั้นรวมกันแล้วประมาณ 20% ของงบประมาณประจำปีของประเทศ ซึ่งจัดสรรสำหรับการอุดหนุนการศึกษาของภาครัฐและภาคเอกชนที่จัดการศึกษาสำหรับชาวสิงคโปร์ แต่หากผู้เรียนไม่ใช่ชาวสิงคโปร์ ต้นทุนส่วนนี้จะสูงมาก เมื่อเดือนมกราคม ค.ศ. 2003 รัฐสภาสิงคโปร์ได้ออกพระราชบัญญัติการศึกษาภาคบังคับ ซึ่งกำหนดให้การศึกษาภาคบังคับเป็นการศึกษาสำหรับเด็กวัยประถมศึกษา และพ่อแม่จะมีความผิดหากไม่ได้นำบุตรที่อยู่ในวัยเรียนมาเข้ารับการศึกษอย่างสม่ำเสมอ แต่ก็อนุญาตให้มีข้อยกเว้นสำหรับการจัดการศึกษาที่บ้านหรือในสถาบันทางศาสนาที่ต้องศึกษาเต็มเวลา แต่พ่อแม่ต้องมาขอรับการยกเว้นจากรัฐและการจัดการศึกษานั้นต้องเทียบเคียงกับมาตรฐานขั้นต่ำได้

ในประเทศสิงคโปร์ ภาษาอังกฤษจัดเป็นภาษาแรกที่เด็กจะต้องเรียนรู้เมื่อเข้าเรียนในชั้นปฐมวัยและกลายเป็นภาษาที่ใช้ในการสอนตลอดชั้นประถมศึกษา ในการสอนวิชาต่างๆ นั้นส่วนใหญ่แล้วจะสอนด้วยภาษาอังกฤษ โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ จะยกเว้นในกรณีที่ว่านั้นๆ ต้องใช้ภาษาอื่นเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ในบางโรงเรียน เช่น โรงเรียนมัธยมศึกษากายไตแผนความช่วยเหลือพิเศษจะกระตุ้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยภาษาแม่ และจะสอนภาษาอังกฤษและภาษาอื่นๆ เป็นบางโอกาส นอกจากนั้นยังมีบางโรงเรียนที่ทดลองบูรณาการการสอนวิชาต่างๆ ในหลักสูตรด้วยภาษาอังกฤษและภาษาอื่นๆ สำหรับสาเหตุที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษากลางสำหรับการเรียนและการสื่อสารในประเทศนั้นมาจากนายกรัฐมนตรีนี ลี กวน ยู ที่มีแนวคิดว่าจะใช้ภาษาอังกฤษเพื่อเชื่อมโยงพลเมืองที่มีเชื้อชาติและภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเข้าด้วยกัน เพื่อที่จะได้ไม่มีกลุ่มเชื้อชาติใดถูกบังคับให้เรียนรู้ภาษาของเชื้อชาติอื่นๆ ยิ่งไปกว่านั้นยังทำให้สิงคโปร์ก้าวสู่เศรษฐกิจโลกอีกด้วย

สำหรับการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศสิงคโปร์นั้นจะได้นำเสนอมีรายละเอียด ดังนี้

1.1 ทิศทางของการศึกษา

ทิศทางการศึกษาของประเทศพิจารณาได้จาก พันธกิจ วิสัยทัศน์และค่านิยมหลักที่กำหนดไว้เป็นหลักในการดำเนินงาน (www.moe.gov.sg/corporate/yearbook/2006/mission)

1.1.1 พันธกิจของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาของประเทศมุ่งให้เด็กมีการศึกษาแบบรอบรู้และสมดุล พัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพ และอบรมเลี้ยงดูให้เป็นพลเมืองดี มีความตระหนักและความรับผิดชอบต่อครอบครัว สังคม และประเทศ

1.1.2 วิสัยทัศน์ของการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษามุ่งให้เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้-ชาติแห่งการเรียนรู้ ประเทศสิงคโปร์ต้องการเป็นชาติแห่งการคิดและมีพลเมืองที่อุทิศตนให้การสร้างความมั่งคั่งและความเติบโตให้กับประเทศอย่างต่อเนื่อง ระบบการศึกษาของสิงคโปร์ต้องแสวงหาทางที่จะช่วยให้ผู้เรียนกลายเป็นนักคิดที่สร้างสรรค์ เป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต และเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง

1.1.3 ค่านิยมหลัก

ค่านิยมหลักในการจัดการศึกษาของประเทศ จำแนกเป็น

1.1.3.1 บุรณาการเป็นพื้นฐาน หมายถึง การจัดการศึกษาต้องแสดงความกล้าหาญทางจริยธรรม ยืนหยัดบนความถูกต้อง สอดคล้องกับโลกและเจตนารมณ์ของประเทศ

1.1.3.2 ประชาชนเป็นจุดเน้น หมายถึง ให้คุณค่าต่อประชาชน แสวงหาหนทางที่จะดึงเอาส่วนที่ดีที่สุดในตัวเขาออกมา

1.1.3.3 การเรียนรู้เป็นพลังปรารถนา หมายถึง ยินดีรับการเรียนรู้ว่าเป็นวิถีชีวิต และพร้อมสำหรับอนาคตเสมอ

1.1.3.4 ความเป็นเลิศเป็นความมุ่งมั่น หมายถึงจะทำทุกอย่างให้ดีที่สุดเท่าที่จะทำได้ แสวงหาการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องในทุกอย่างที่ทำ

1.2 การศึกษาในระบบ

การศึกษาในระบบของประเทศสิงคโปร์ จำแนกเป็น 6 ประเภท ดังนี้ (www.en.wikipedia.org/wiki/Education-in-Singapore)

1.2.1 การศึกษาปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยจัดขึ้นสำหรับผู้เรียนวัย 3-6 ปี ปกติจัด 3 ปี คือ ชั้นเด็กเล็ก อนุบาล 1 และอนุบาล 2 ลักษณะของการจัดการศึกษานั้นเน้นไปที่การสร้างสิ่งแวดล้อมให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการสื่อสาร การเล่น ความสัมพันธ์กับผู้อื่น และเตรียมตัวสำหรับการศึกษาระดับประถมศึกษา กิจกรรมประกอบด้วยการเรียนรู้ภาษา จำนวน การพัฒนาทักษะสังคมและทักษะส่วนตน เกม ดนตรี การเล่นกลางแจ้ง ผู้เรียนจะเรียนรู้ 2 ภาษา คือ ภาษาอังกฤษและภาษาแม่

(จีน มาเลย์ หรือทมิฬ) การศึกษาปฐมวัยดำเนินการโดยภาคเอกชน รวมไปถึงมูลนิธิชุมชนองค์กรศาสนา และกลุ่มธุรกิจต่างๆ ในประเทศสิงคโปร์มีโรงเรียนอนุบาลมากกว่า 200 แห่ง ที่ลงทะเบียนไว้กับกระทรวงศึกษาธิการ ในจำนวนนี้รวมไปถึงโรงเรียนอนุบาลนานาชาติด้วย

1.2.2 การศึกษาประถมศึกษา

ประถมศึกษาแบ่งเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับพื้นฐาน (ประถม 1-4) และระดับประถม (ประถม 5-6) และจัดให้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แต่จะมีการเก็บเงินเพิ่มเติมบ้างเพื่อค่าใช้จ่ายเพิ่มเติมต่างๆ

1.2.2.1 ระดับพื้นฐาน

ระดับนี้เป็นขั้นแรกของการศึกษาในระบบโรงเรียน ใช้เวลาเรียน 4 ปี จากประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงปีที่ 4 สอนโดยใช้ภาษาอังกฤษและภาษาแม่ วิชาที่เรียนประกอบด้วยภาษา คณิตศาสตร์ จริยธรรมและความเป็นพลเมืองดี ศิลปะและทัศนศิลป์ สุขภาพ สังคมศึกษา และพลศึกษา แต่วิชาวิทยาศาสตร์จะสอนตั้งแต่ประถมปีที่ 3 ขึ้นไป แต่จะไม่ลงผลการประเมินไว้ในสมุดรายงาน

1.2.2.2 ระดับประถม

เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ผู้เรียนจะถูกแยกประเภทออกเป็น EM1 หรือ EM3 โดยใช้ความสามารถในภาษาต่างๆ ของผู้เรียนเป็นหลัก และเข้าเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 ประเภท EM1 เป็นการจัดสำหรับผู้เรียนที่มีความสามารถสูง และจัดการเรียนการสอนยากกว่า EM 3 ส่วนที่เหลือจะอยู่ในประเภทกึ่งกลาง คือ EM 2 ต่อมาหลังจากถูกวิจารณ์เรื่องการใช้ภาษาเป็นการแบ่งประเภทของผู้เรียน ก็เลยรวมเด็กประเภท EM 2 เข้ากับ EM1 ในปลายปีของการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะมีการสอบจบชั้นประถมศึกษา การทดสอบนี้เพื่อดูว่าผู้เรียนพร้อมหรือไม่ที่จะผ่านการศึกษาระดับนี้ และจุดประสงค์พื้นฐานของการทดสอบ คือ เพื่อจัดสรรที่เรียนในโรงเรียนมัธยมตามระดับคะแนนที่ได้โดยใช้ร่วมกับคะแนนสอบอื่นๆ

1.2.3 ระดับมัธยมศึกษา

จากผลการทดสอบเพื่อจบชั้นประถมศึกษา ผู้เรียนจะถูกจัดแบ่งออกเป็นประเภทตามระดับคะแนนที่ได้และส่งเข้ามัธยมศึกษาแต่ละประเภท คือ ประเภทพิเศษ ประเภทดาวน์ ประเภทปกติ (วิชาการ) และ ประเภทปกติ (เทคนิค)

มัธยมศึกษาประเภทพิเศษและประเภทดาวน์ เป็นการศึกษา 4 ปี และเข้าทดสอบ Singapore-Cambridge General Certificate of Education Ordinary-level (O-level) ความแตกต่างระหว่างมัธยมศึกษา 2 ประเภทนี้ คือ ประเภทพิเศษจะสอนด้วยภาษาอังกฤษและภาษาแม่ระดับสูงและยากกว่า ทั้ง 2 ประเภทอาจเรียนภาษาอื่นๆ

ที่นอกเหนือออกไป เช่น ฝรั่งเศส เยอรมันหรือญี่ปุ่น เพิ่มเติม ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้เรียนที่อ่อนภาษาแม่และผู้เรียนที่กลับมาจากการพำนักในต่างประเทศ นอกจากนี้ผู้เรียนที่ไม่ได้มีเชื้อชาติมาเลยก็ได้เรียนภาษามาเลย ผู้เรียนที่ไม่ใช่เชื้อชาติจีนก็ได้ศึกษาภาษาจีนเป็นภาษาที่ 3 ของตนได้เช่นกัน ศูนย์ภาษาของกระทรวงศึกษาธิการจะจัดให้เรียนภาษาพิเศษเหล่านี้โดยไม่คิดค่าใช้จ่าย

ส่วนมัธยมศึกษาประเภทปกติ เป็นการศึกษา 4 ปีและเข้าสอบ Normal-level (N-level) ซึ่งเป็นไปได้ว่าในปีที่ 5 จะเข้าสอบ O-level ดังที่กล่าวแล้วว่ามีมัธยมศึกษาประเภทปกติ จำแนกเป็น สายวิชาการและสายเทคนิค ในสายเทคนิคนั้นผู้เรียนจะลงเรียนวิชาที่โดยธรรมชาติเป็นเทคนิค เช่น การออกแบบและเทคโนโลยี ขณะที่สายวิชาการจะเรียนเพื่อเตรียมตัวเข้าสอบ O-level แต่ในปีค.ศ. 2004 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศให้ผู้เรียนประเภทปกติสายวิชาการบางกลุ่มสามารถเข้าทดสอบ O-level ได้ โดยไม่ต้องผ่าน N-level ก่อน

ยกเว้นโรงเรียนที่มีแผนแบบบูรณาการซึ่งจะให้ประกาศนียบัตรหรือเข้าสอบ A-level แล้ว ผู้เรียนส่วนใหญ่ในโรงเรียนมัธยมศึกษาจะต้องเรียนวิชาต่างๆ เมื่อสิ้นปีที่ 2 ประมาณ 6-10 วิชาเพื่อเตรียมตัวสอบ O-level วิชาบังคับประกอบด้วยวิชาจากกลุ่มคณิตศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ กลุ่มมนุษยศาสตร์ 1 วิชา แต่ก็มีวิชาใหม่ๆ หลากหลายในกลุ่มวิชาต่างๆ วิชาที่ใช้สอบระดับ O-level และ A-level ประกอบด้วยวิชาจากกลุ่มวิชาภาษากลุ่มมนุษยศาสตร์ กลุ่มคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์ และกลุ่มวิชาอื่นๆ

สำหรับการประเมินจะใช้ระบบที่รับรองโดย Singapore-Cambridge GCE O level คือ ผู้เรียนจะต้องเรียนในโรงเรียนจนครบ 4 หรือ 5 ปี และลงเรียนอย่างน้อย 6 วิชา และการประเมินจะเริ่มจากสูงสุด คือ A1 - F9 ส่วนผลการเรียนทั้งหมดจะถูกประเมินด้วยระบบคะแนนต่างๆ ขึ้นอยู่กับประเภทของสถานศึกษาหลังมัธยมที่ผู้เรียนจะเลือกไปเรียน ส่วนโรงเรียนแบบบูรณาการจะใช้การประเมินเกรดเฉลี่ย นอกจากนี้มัธยมศึกษายังมีกิจกรรมร่วมหลักสูตรซึ่งผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมอย่างน้อย 1 กิจกรรมหลัก และจะได้รับการประเมินร่วมกับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน กิจกรรมร่วมหลักสูตรรู้จักกันในชื่อ LEAPS เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวกับภาวะผู้นำ การเสริมความเก่ง สัมฤทธิ์ผล การเข้าร่วม และการบริการ มีกิจกรรมร่วมหลากหลายในระดับมัธยมศึกษาและมีการจัดการแข่งขันอย่างสม่ำเสมอ

ในส่วนการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศ ได้จัดให้มีโครงการศึกษาสำหรับเด็กปัญญาเลิศ เริ่มเมื่อปี ค.ศ. 1984 และในปี ค.ศ. 2005 มีโรงเรียนประถมศึกษา 9 โรงเรียนร่วมในโครงการนี้ มีโรงเรียนมัธยม 7 โรงเรียนร่วมโครงการตั้งแต่แรกเริ่ม แต่ 5 โรงเรียนได้ประสานโครงการนี้เข้ากับแผนบูรณาการของโรงเรียน ยังคงเหลือโรงเรียนมัธยมอีก 2 โรงเรียนจัดไว้

เป็นโรงเรียนสำหรับเด็กปัญญาเลิศโดยเฉพาะ การเข้าสู่โครงการปัญญาเลิศของเด็กจะเริ่มจากการทดสอบเด็กเป็นชุดเมื่ออยู่ชั้นประถมปีที่ 3 และเลือกผู้เรียน 1 % แรกสุดของผู้เรียนทั้งหมดออกมา ส่วนการเลือกครั้งที่ 2 จะทำเมื่อผู้เรียนอยู่ประถมศึกษาปีที่ 6 และได้คะแนนดีในแบบทดสอบการจับชั้นประถมศึกษา สำหรับในโครงการเด็กปัญญาเลิศนี้ผู้เรียนจะได้รับการเสริมพิเศษตามความต้องการของเด็ก แต่หากเด็กไม่สามารถปรับตัวได้สำหรับการเรียนในอัตราเร่งเช่นนี้ก็สามารถถอนตัวออกจากโครงการได้

สำหรับโรงเรียนที่จัดการศึกษาในแผนบูรณาการนั้น เป็นโรงเรียนที่เลือกเอาเด็กมัธยมศึกษาชั้นยอดของประเทศเพื่อเตรียมเข้าสู่การทดสอบ O-level และ A-level การสอบนานาชาติหรือการทดสอบที่เทียบเท่าประจำปีจะจัดขึ้นเมื่อเด็กอายุ 18 ปี หรือหลังจากเรียนมัธยมศึกษามาแล้ว 6 ปี แผนนี้จะมีเวลามากพอที่จะจัดกิจกรรมเสริมให้เด็กเด็กจะเรียนรู้ได้อย่างยืดหยุ่นมากขึ้นและใช้เวลาเรียนได้มากขึ้น และสามารถเลือกผสมผสานวิชาที่ต้องการเรียนระหว่างปีที่ 1 - ปีที่ 4 ได้ด้วย โรงเรียนที่จัดการศึกษาภายใต้แผนนี้จะอนุญาตให้ผู้เรียนเข้ามสอบ O-level ในระดับ 4 และตรงเข้าสู่การเรียนในวิทยาลัยในปีที่ 5 แผนการเรียนเช่นนี้กำลังได้รับความนิยมมากสำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาประเภทปกติ

1.2.4 ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี

การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรีเป็นการศึกษา 2-3 ปี หลังจบการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย จัดโดยวิทยาลัยที่เรียกว่า Junior College ซึ่งมีอยู่ทั้งหมด 17 วิทยาลัยด้วยกัน รับนักศึกษาที่จบมัธยมศึกษาที่ต้องการศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยหลังจากเรียนที่นี้แล้ว 2-3 ปี และนักศึกษาต้องจ่ายเงินเป็นบางส่วน การรับนักศึกษาจะดูจากผลสอบประเภทต่างๆ ในชั้นมัธยมศึกษา

ในระดับอาชีวะและประกาศนียบัตรโพลีเทคนิค มีแยกเป็น 2 ประเภท ประเภทแรกนี้เป็นการศึกษาระดับประกาศนียบัตร 3 ปี และรับผู้เรียนโดยใช้ผลการทดสอบ GCE O-level และ GCE A-level สาขาที่เปิดสอนมีหลากหลาย เช่น วิศวกรรมศาสตร์ ธุรกิจ บัญชี สื่อสารมวลชน และเทคโนโลยีชีวภาพ เป็นต้น นอกจากนั้นยังเปิดวิชาเฉพาะอีกมากที่ตอบสนองความต้องการทางอุตสาหกรรม ในประเทศสิงคโปร์มีวิทยาลัยโพลีเทคนิค 5 วิทยาลัยด้วยกัน

สถาบันการศึกษาเทคนิค ประเภทนี้เป็นการศึกษา 2 ปี โดยได้รับประกาศนียบัตรเทคนิคแห่งชาติ ประกาศนียบัตรจำแนกเป็น 3 ระดับ คือ ประกาศนียบัตรเทคนิคแห่งชาติระดับมาสเตอร์ ประกาศนียบัตรเทคนิคแห่งชาติระดับสูง และประกาศนียบัตรแห่งชาติ สถาบันรับผู้เรียนโดยใช้ผลการทดสอบ GCE O-level หรือ GCE N-level มีทั้งหมด 10 แห่ง

ด้วยกัน ผู้จบการศึกษาจำนวนมากสามารถทำงานได้ดีในสถานประกอบการ และบางกลุ่มเข้าศึกษาต่อที่โพลีเทคนิคหรือมหาวิทยาลัย

1.2.5 การศึกษาระดับมหาวิทยาลัย

ปัจจุบันนี้สิงคโปร์มีมหาวิทยาลัยอยู่ 4 แห่ง เป็นมหาวิทยาลัยของรัฐ 2 แห่ง ได้แก่ มหาวิทยาลัยแห่งชาติ และมหาวิทยาลัยเทคโนโลยีชั้นสูง แต่ละแห่งมีนักศึกษาประมาณ 20,000 คน จัดการศึกษาระดับปริญญาตรี-ปริญญาเอก และจัดเป็นมหาวิทยาลัยวิจัย ซึ่งใน ค.ศ. 2006 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งสภาวิจัยวิชาการเพื่อพัฒนาชื่อเสียงของประเทศ ให้เป็นเลิศในระดับนานาชาติ และภายใน 10 ปี มหาวิทยาลัยจะต้องเป็นมหาวิทยาลัยชั้นนำเทียบเท่ากับ Oxford หรือ Harvard เป้าหมายของสภาวิจัยแห่งนี้ คือ เพื่อนำนโยบายของมูลนิธิการวิจัยแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ไปสู่การปฏิบัติ โดยการกระจายระบบการให้ทุนวิจัยออกไปให้สามารถสนับสนุนการวิจัยทางวิชาการให้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้มหาวิทยาลัยสามารถส่งข้อเสนองานวิจัยจนถึงสิงหาคม ค.ศ. 2007 สำหรับเกณฑ์การประเมินข้อเสนอ นั้น คือ สอดคล้องกับยุทธศาสตร์แห่งชาติของประเทศสิงคโปร์ ความสามารถของผู้วิจัยและผลการวิจัยจะต้องส่งผลกระทบต่อระดับสูงกับสาขาที่วิจัย ใน ค.ศ. 2010 รัฐบาลได้กำหนดว่าจะจัดสรรงบประมาณสำหรับการวิจัยไว้ 1.05 ล้านเหรียญสิงคโปร์ (www.thenanotechnologygroup.org) สำหรับมหาวิทยาลัยแห่งที่สาม คือ มหาวิทยาลัยการบริหารจัดการสิงคโปร์ เป็นมหาวิทยาลัยเอกชน สนับสนุนเงินทุนโดยรัฐบาล ซึ่งเปิดในปี ค.ศ. 2000 เน้นการจัดการศึกษาด้านการจัดการและธุรกิจ และมหาวิทยาลัยแห่งที่สี่ คือ สถาบันการบริหารจัดการแห่งสิงคโปร์ (SIM) เปิดเมื่อ ค.ศ. 2006 นอกจากนั้นยังมีสถาบันอุดมศึกษาเอกชนขนาดเล็กมากกว่า 10 แห่ง ที่จัดการศึกษาระดับปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา

1.3 การศึกษานอกระบบ

จากการค้นหาคำว่า การศึกษานอกระบบ ไม่ปรากฏว่าประเทศสิงคโปร์ใช้คำนี้ในการจัดการศึกษา แต่ใช้คำว่า การศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาผู้ใหญ่แทน โดยจัดในรูปของการฝึกอบรมและพัฒนาวิชาชีพเฉพาะ ตามความต้องการของอุตสาหกรรมระดับชาติ และระดับนานาชาติ จำแนกเป็น 13 กลุ่ม ได้แก่ การบิน คอมพิวเตอร์ การอาหาร การบริการลูกค้า การตัดขนสุนัข การบริการการเงิน การดูแลสุขภาพ การโรงแรม การจัดการทรัพยากรมนุษย์ อินเทอร์เน็ต และเว็บ กฎหมายและความปลอดภัย การท่องเที่ยวเดินทาง และการเชื่อม สำหรับลักษณะการจัด แบ่งเป็น 2 ประเภท คือ สโมสรรซึ่งเข้าเป็นสมาชิกแลกเปลี่ยนความสนใจ และสถาบันซึ่งจัดฝึกอบรมเป็นวิชาและให้ประกาศนียบัตร นอกไปจากนี้แล้วมีการศึกษาทางไกล 1 วิชา (www.sg.dir.yahoo.com/Regional/Countries/Singapore/Business_and_Economy)

1.4 การศึกษาตามอัธยาศัย

ในส่วนนี้ลิงคโปรให้ความสำคัญกับพิพิธภัณฑ์ สวนสาธารณะและอุทยานวิทยาศาสตร์ในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชนเป็นอย่างยิ่ง ในด้านของพิพิธภัณฑ์ ลิงคโปรมีพิพิธภัณฑ์ 15 แห่งด้วยกัน จำแนกเป็น พิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และมรดกชาติ 7 แห่ง จัดขึ้นเพื่อแสดงความเป็นมา และการสร้างชาติของลิงคโปรในด้านต่างๆ พิพิธภัณฑ์ชาติพันธุ์ของจีน 2 แห่ง เป็นการแสดงความเป็นมาของชุมชนจีนของลิงคโปร พิพิธภัณฑ์เอเชีย 1 แห่ง เป็นการแสดงความเจริญรุ่งเรืองของวัฒนธรรมเอเชีย พิพิธภัณฑ์ศิลปะ 1 แห่ง และพิพิธภัณฑ์เฉพาะด้าน 4 แห่ง คือ พิพิธภัณฑ์กองทัพเรือ พุทธศาสนา โรงพยาบาลและภาพลักษณ์ของลิงคโปร (www.streetdirectory.com/travel_guide/Singapore/museums) สำหรับในด้านของสวนสาธารณะ จำแนกเป็น 3 ประเภท ประเภทแรก คือ สวนสาธารณะในเมือง 7 แห่ง มีลักษณะเป็นพื้นที่สีเขียวซึ่งเป็นสวนสำหรับพักผ่อน สนาม สนามเด็กเล่น และส่วนของการอนุรักษ์ธรรมชาติ ประเภทที่สอง สวนสาธารณะนอกเมือง 7 แห่ง เป็นสวนสาธารณะที่ติดกับชายแดนของประเทศมาเลเซีย สวนสาธารณะแบบเปิด และสนามเด็กเล่น และประเภทที่สาม เป็นสวนสาธารณะที่ตั้งขึ้นเพื่อจุดประสงค์เฉพาะด้าน คือ การอนุรักษ์ธรรมชาติ สวนกล้วยไม้ประจำชาติ และอนุสรณ์สถาน (en.wikipedia.org/wiki/List_of_parks-in-Singapore)

1.5 แนวโน้มของการเรียนการสอน

เมื่อปี ค.ศ. 1997 กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศพันธกิจไว้ว่า มุ่งสร้างโรงเรียนแห่งการคิดและชาติแห่งการเรียนรู้ ผลจากพันธกิจนี้ทำให้มีนโยบายในการปรับเปลี่ยนการเรียนการสอนในการจัดการศึกษาทุกระดับ ในปี ค.ศ. 2003 กระทรวงศึกษาธิการได้เน้นความสำคัญไปที่การสร้างจิตวิญญาณที่เข้มแข็งด้านนวัตกรรมและการประกอบการ ซึ่งมีผลต่อรูปแบบการจัดการเรียนการสอน และการอบรมเลี้ยงดูเยาวชนให้มีทักษะและเจตคติที่ต้องการในการสร้างชาติ ในปี ค.ศ. 2004 เป็นต้นมา นายกรัฐมนตรีได้เรียกร้องให้ครูสอนให้น้อยลงเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้มากขึ้น จากนโยบายนี้มีผลให้ต้องปรับปรุงรูปแบบการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้เรียนใหม่ เพื่อให้ผู้เรียนจะได้เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ได้มากขึ้น และสามารถบรรลุถึงผลลัพธ์การเรียนรู้ที่ต้องการได้เพิ่มขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นนโยบายสอนน้อยลงเรียนรู้มากขึ้นยังทำให้ผู้เรียนลดการพึ่งพาการเรียนรู้อย่างท่องจำ การทำซ้ำๆ และการสอนแบบเดียวกัน สำหรับนักเรียนทั้งหมดลงไป การเรียนการสอนจะเพิ่มการเน้นไปยังการเรียนรู้แบบอิงประสบการณ์ การสอนแบบจำแนก มีทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต การสร้างคุณลักษณะที่ต้องการของพลเมืองโดยผ่านกลวิธีและนวัตกรรมการสอน การเรียนแบบนี้จะเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้สร้างสรรค์มากขึ้น เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวมเพื่อก้าวข้ามผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพียงอย่างเดียวไปสู่การพัฒนาความคิดแบบเปิดกว้าง มีคุณลักษณะและ

ค่านิยมที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตที่ประสบความสำเร็จ โดยสรุป ทำการสอนให้น้อยลงเรียนให้มากขึ้น มุ่งไปยังจิตใจและสมองของผู้เรียน และกุมหัวใจของการสอน คือ ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งว่าเหตุใดจึงต้องสอน สอนเนื้อหาอะไร และสอนอย่างไร (www.moe.gov.sg/corporate/yearbook/2006/teach)

จากนโยบายดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการได้พัฒนาทฤษฎี SAIL ขึ้นมา SAIL หมายถึง ยุทธศาสตร์การเรียนรู้แบบอิสระและเชิงรุก มีเป้าหมายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบไตร่ตรอง เรียนรู้ได้ด้วยตนเอง พร้อมกับปลูกฝังนิสัยการเรียนรู้แบบอิสระ ครูจะต้องมีวิธีช่วยให้ผู้เรียนตระหนักว่าเขาอยู่ที่ใดในการเรียนรู้ของตนเอง เขาควรจะทำอะไรและสามารถทำอะไร และเขาต้องการอะไรในการปรับปรุงตนเองและสร้างความก้าวหน้าให้กับตนเอง เพื่อช่วยให้โรงเรียนทำตามทฤษฎีนี้ กระทรวงศึกษาธิการได้กำหนดกรอบความคิดและองค์ประกอบในการปฏิบัติขึ้นมาเมื่อ ค.ศ. 2004 พร้อมกับให้ตัวอย่างในการปฏิบัติงานด้วยทฤษฎีดังกล่าวให้บรรลุผล ต่อมาในปี 2005 กระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มโครงการยุทธศาสตร์สำหรับการพัฒนาผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ โดยดำเนินการในระดับประถมศึกษา โครงการนี้ช่วยให้ผู้บริหารและครูเกิดความเข้าใจร่วมกันในปรัชญาการเรียนรู้ ความต้องการของผู้เรียน และแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้น โดยใช้โครงการ SEED ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้มากขึ้น เกิดการเรียนรู้และมีจิตลักษณะอันเป็นที่ต้องการ จากการทดลองครั้งแรกกับโรงเรียน 24 โรงเรียนเมื่อสิ้นปี 2005 โครงการนี้ได้ลงปฏิบัติเต็มพื้นที่ และในปี 2006 ได้มีกิจกรรมต่อเนื่องของโครงการ เช่น เว็บไซต์ การประชุม ลิงพิมพ์ ตัวอย่างการปฏิบัติที่เป็นเลิศ และผลการประเมิน เป็นต้น

โดยสรุปการจัดการศึกษาของประเทศสิงคโปร์ถือได้ว่าเป็นเลิศในการพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ทุกชั้นตอนสอดรับกันเป็นระบบ อย่างไรก็ตามก็ยังมีข้อวิพากษ์จากผู้รับบริการ โดยเฉพาะจากพ่อแม่ว่า การศึกษาของสิงคโปร์มีลักษณะเฉพาะทางเกินไป เข้มงวดและมุ่งไปยังการผลิตปัญญาชน นอกไปจากนั้นยังเห็นว่าเน้นเรื่องของการคิดสร้างสรรค์น้อยไปต่างจากการจัดการศึกษาในประเทศพัฒนาแล้วอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสหรัฐอเมริกา ผู้รับบริการส่วนหนึ่งถึงกับต่อต้านการจัดอันดับผู้เรียนเก่งสุดยอดด้วยการสอบแข่งขันระดับนานาชาติในวิชาวิทยาศาสตร์และคณิตศาสตร์ โดยเปรียบเทียบกับผู้เรียนเกาหลีใต้ เพราะการสอบเช่นนี้จะเน้นความจำมากกว่าการคิดสร้างสรรค์ ความไม่พอใจในการจัดการศึกษาของประเทศสะท้อนให้เห็นในภาพยนตร์เรื่องหนึ่ง คือ “ผมไม่โง่” ซึ่งเป็นภาพยนตร์เสียดสีและล้อเลียนการจัดการศึกษาของสิงคโปร์ เพื่อตอบสนองข้อวิพากษ์ดังกล่าวกระทรวงศึกษาธิการได้ปฏิรูประบบการศึกษาโดยการจัดให้มีการตัดทอนหลักสูตร จัดการเรียนการสอนใหม่ให้ยืดหยุ่นมากขึ้น และเน้นไปยังการคิด

วิพากษ์และคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะแนวโน้มใหม่ของการจัดการศึกษาด้วยนโยบายสอนน้อยลงเรียนมากขึ้นดังที่ได้กล่าวแล้ว

2. ประเทศญี่ปุ่น

ประเทศญี่ปุ่นตั้งอยู่ในเอเชียตะวันออก มหาวิทยาลัยโตเกียวของประเทศญี่ปุ่นได้รับการจัดอันดับให้อยู่ในลำดับที่ 1 ของการจัดอันดับมหาวิทยาลัยในเขตเอเชียแปซิฟิก ประจำปี ค.ศ. 2005 และมีมหาวิทยาลัย 9 แห่งติดอันดับ 20 % แรก ในด้านเศรษฐกิจ ญี่ปุ่นจัดเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจของโลก เศรษฐกิจตลาดเสรีได้รับการจัดอันดับให้เป็นที่ 2 โดยดูจากอัตราการแลกเปลี่ยนของตลาดในปี ค.ศ. 2005 สำหรับอำนาจในการซื้อนั้นถูกจัดอันดับเป็นที่ 3 รองจากสหรัฐอเมริกาและจีน

วิสัยทัศน์ของประเทศกำหนดไว้ว่าภายในปี ค.ศ. 2050 ญี่ปุ่นจะเป็นรัฐที่ได้รับความเชื่อถือ มีศักดิ์ศรีเป็นที่ไว้วางใจของเอเชีย (www.mext.go.jp/english/topics/21plan/010301.htm) และพื้นฐานของชาติในการบรรลุวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ คือ การสร้างคนโดยการอบรมเลี้ยงดูปัจเจกบุคคลให้พัฒนาทักษะที่มีต่อความสำคัญของประวัติศาสตร์อารยธรรม เพื่อที่จะได้สามารถคิดอย่างมียุทธศาสตร์ การเปลี่ยนจากการสร้างวิชาชีพแบบวัฒนธรรมดั้งเดิมเป็นการสร้างโดยผ่านการประสมประสานระหว่างวัฒนธรรมของวิชาชีพต่างๆ และการแทนที่ความคิดคับแคบด้วยการเปิดความคิดให้กว้าง (www.mext.go.jp/english/topics/21plan/010301.htm) โดยประเด็นทางยุทธศาสตร์ประการหนึ่งที่ต้องเร่งดำเนินการ ได้แก่ การปฏิรูปการศึกษา

การศึกษาของญี่ปุ่นอยู่ในความรับผิดชอบของกระทรวงศึกษา วัฒนธรรม กีฬา วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (MEXT) ในอดีตประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อการเคารพนับถือสังคมอาวุโส และให้ความสำคัญต่อเป้าหมายของกลุ่มเหนือเป้าหมายปัจเจกบุคคล ระบบโรงเรียนเน้นไปที่ความขยัน การวิพากษ์ตนเอง และการมีนิสัยการเรียนรู้ที่เป็นระบบระเบียบ ยิ่งไปกว่านั้น ยังได้ปลูกฝังค่านิยมว่าการทำงานหนักและความอดสาหัสจะทำให้ชีวิตประสบความสำเร็จ ดังนั้น การศึกษาในระบบโรงเรียนจึงสอนให้ผู้เรียนมีเจตคติดังกล่าวทั้งทางตรงและทางอ้อม ในขณะเดียวกันผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนก็อยู่ในลำดับสูงตามมาตรฐานสากล โดยเปรียบเทียบจากผลการทดสอบคณิตศาสตร์นานาชาติในปี ค.ศ. 2005 ของผู้เรียนอายุ 15 ปี ผู้เรียนจากประเทศญี่ปุ่นจัดอยู่ในลำดับต้น (www.apa.org/monitor/mar05/scores.html) การศึกษาของประเทศให้ความสำคัญต่อความเก่งของผู้เรียนทุกระดับและทุกระบบ ดังจะเห็นได้จากการคัดเลือกด้วยระบบสอบเข้าตั้งแต่ระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ยิ่งไปกว่านั้น การจัดการศึกษาที่จัดโดยภาคเอกชนก็มีอิทธิพลต่อคุณภาพการศึกษา

ของประเทศด้วยเช่นกัน ส่วนใหญ่แล้วเด็กญี่ปุ่นจะเริ่มเข้าเรียนตั้งแต่ระดับปฐมวัยแม้ว่าจะไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับ แต่ในการศึกษาภาคบังคับ ระดับประถมศึกษาจะเป็นการศึกษาให้เปล่าและจัดการศึกษาแบบสมดุลงตั้งตั้งแต่ชั้นปีที่ 1-9 ส่วนในระดับมัธยมปลายชั้น 10-12 แม้ว่าจะไม่ใช่การศึกษาภาคบังคับก็จะมีผู้เข้าเรียนถึง 94% ของผู้ที่จบการศึกษาภาคบังคับ และประมาณ 1 ใน 3 ของผู้ที่จบมัธยมศึกษาตอนปลายจะเข้าศึกษาต่อในระดับอุดมศึกษา ตั้งแต่ 4 ปีในมหาวิทยาลัย หรือ 2 ปีในวิทยาลัยต่างๆ

2.1 ทิศทางของการศึกษา

ทิศทางการศึกษาของประเทศประกอบด้วย เป้าหมาย และวัตถุประสงค์ตามแผนปฏิบัติการศึกษาซึ่งเริ่มเมื่อปี ค.ศ. 2001 เพื่อให้บรรลุวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศในปี ค.ศ. 2050

2.1.1 เป้าหมาย

สำหรับในส่วนแรกนี้จะได้พิจารณาจากเป้าหมายในการปฏิบัติการศึกษาซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี ค.ศ. 2001 (www.mext.go.jp/english/topics/21plan/010301.htm) คือ ปรับปรุงโรงเรียนและเปลี่ยนแปลงการศึกษาเพื่อให้ชุมชน ครอบครัว และโรงเรียนกลับมา มีความเข้มแข็งโดย ประการแรก เน้นไปที่ปัจเจกบุคคล ซึ่งต่างออกไปจากการศึกษาดั้งเดิมที่เน้นไปยังความกลมกลืนและความเป็นหนึ่งเดียว นอกไปจากนั้นยังเน้นไปที่การสร้างสรรคและการจัดกิจกรรมที่ให้เข้าร่วมตามความต้องการส่วนตน ประการที่สอง เน้นไปที่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ข้อนี้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจากการเรียนโดยการท่องจำมาเป็นการเรียนรู้วิธีเรียนและเรียนรู้การคิดขั้นสูง ประการที่สาม เน้นไปยังการเตรียมผู้เรียนที่สามารถวางแผนรับมือกับการเปลี่ยนแปลง และประสบความสำเร็จในยุคสารสนเทศและสังคมโลกาภิวัตน์ นอกไปจากนั้นยังเน้นไปที่การเตรียมผู้เรียนให้เรียนรู้ในระดับนานาชาติที่มีความกว้างและลึก ช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และค่านิยมอื่นๆ ที่นอกเหนือไปจากของประเทศญี่ปุ่น สำหรับการเปลี่ยนแปลงที่จะเกิดขึ้นระดับชาติ ประกอบด้วย การลดวันเรียนเป็นสัปดาห์ละ 5 วัน จัดโครงการให้กับเด็กพิเศษทั้งเด็กปัญญาเลิศและเด็กที่มีพรสวรรค์ เพิ่มจำนวนของผู้ให้คำปรึกษาเต็มเวลาในโรงเรียน และสนับสนุนการจัดการศึกษาที่บ้านให้มากขึ้น (www.amp.com/~psteffen/fmf /reform.html)

2.1.2 วัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาตามแผนปฏิบัติการศึกษา

ประเทศญี่ปุ่นได้วางวัตถุประสงค์ในการจัดการศึกษาที่ปรากฏในแผนปฏิบัติการศึกษา โดยจำแนกเป็น

2.1.2.1 ปรับปรุงสมรรถนะทางวิชาการขั้นพื้นฐานในชั้นเรียน คือ แต่ละชั้นเรียนมีผู้เรียน 20 คน ปรับปรุงชั้นเรียนเพื่อให้เป็นชั้นเรียนสารสนเทศ และนำผลการสำรวจสัมฤทธิ์ผลทางวิชาการระดับชาติมาใช้ประโยชน์

2.1.2.2 สนับสนุนเยาวชนให้เป็นชาวญี่ปุ่นที่มีจิตใจอบอุ่นและเปิดกว้าง โดยให้เข้าไปมีส่วนร่วมในบริการชุมชนต่างๆ ที่หลากหลาย คือ กระตุ้นให้เยาวชนเข้าไปมีส่วนร่วมในการบริการชุมชน ปรับปรุงการศึกษาจริยธรรม และดำเนินการฟื้นความเข้มแข็งทางการศึกษาในบ้านและชุมชน

2.1.2.3 ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างมีความสุขและปราศจากความกังวล คือ เพิ่มกิจกรรมกีฬาและวัฒนธรรม สร้างตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมสำหรับพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็ก และปกป้องเด็กจากสารสนเทศที่เป็นอันตราย

2.1.2.4 ทำให้พ่อแม่และชุมชนไว้วางใจโรงเรียน คือ นำระบบการประเมินโรงเรียนสู่การปฏิบัติ รวมไปถึงการสร้างระบบการประเมินตนเอง ฟื้นฟูคณะกรรมการโรงเรียนโดยให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมและเปิดเผยสารสนเทศให้รับรู้ และส่งเสริมการจัดตั้งโรงเรียนแบบใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการจำเป็นของชุมชนที่แตกต่างกัน

2.1.2.5 ฝึกครูให้เป็นนักการศึกษามืออาชีพ คือ นำระบบรางวัลมาใช้ มีระบบโบนัสและการให้ความดีความชอบพิเศษสำหรับผู้สอนที่มีความสามารถโดดเด่น วางระบบที่ผู้สอนสามารถทำงานร่วมกับชุมชน และมีตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมสำหรับผู้สอนที่ยังมีความสามารถไม่พอ

2.1.2.6 สนับสนุนการสร้างมหาวิทยาลัยที่มีมาตรฐานสากล คือ เสริมแรงการศึกษาและการวิจัยในมหาวิทยาลัยเพื่อสร้างผู้นำรุ่นใหม่ สร้างสิ่งแวดล้อมเชิงแข่งขัน และนำระบบการประเมินผลการเรียนที่เข้มงวดไปใช้ในมหาวิทยาลัย และเน้นความสำคัญของความสามารถในการสอนวิชาการของผู้สอน

2.1.2.7 กำหนดปรัชญาการศึกษาให้เหมาะสมกับศตวรรษใหม่ของการจัดการศึกษา คือ ทบทวนการจัดการศึกษาพื้นฐานและปรับกฎหมายการศึกษาให้เหมาะสมกับศตวรรษใหม่และพัฒนาแผนเชิงลึกและกว้างสำหรับส่งเสริมตัวบ่งชี้ทางการศึกษา(www.mext.go.jp/english/topics/21plan/010301.htm)

แผนปฏิรูปการศึกษาของญี่ปุ่นมีทัศนะใหม่ทางการศึกษาว่า ผู้เรียนไม่ใช่ภาชนะว่างเปล่าที่รอการเติมเต็ม เป้าหมายของการศึกษาเป็นการติดปัญญาให้กับผู้เรียนแต่ละคน เพื่อให้มีศักยภาพและพร้อมที่จะใช้ศักยภาพนั้นอย่างเต็มที่ ดังนั้น การศึกษาจึงมุ่งไปที่ความสามารถในการคิดเพื่อตัวเองด้วยตนเอง มีแผนในการทำงานและดำรงชีวิต และปฏิบัติตามแผนที่วางไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และในขณะเดียวกันก็อยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ด้วยความเห็นใจและความเข้าใจ ยิ่งไปกว่านั้นยังเห็นว่าเด็กคือกระจกเงาของประเทศ พลเมืองแต่ละคนของประเทศจะต้องมีศักดิ์ศรีและสง่างาม คือ ให้คุณค่าต่อการเรียนรู้ รักศิลปะ และสนใจสิ่งแวดล้อม ซึ่งพลเมืองเหล่านี้จะทำให้

ชาติและประเทศมีศักดิ์ศรีและสง่างาม ประเด็นสำคัญของการศึกษาได้แก่ การปลูกฝังให้ปัจเจกบุคคลเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีศักดิ์ศรีและมีความสามารถในการมองตนเองอย่างเป็นปรนัย หรืออีกนัยหนึ่งการศึกษาจะต้องทำให้คนเป็นพลเมืองของโลกผู้ซึ่งไม่ว่าจะอยู่ที่ใดต้องมีความสามารถที่จะเข้าใจ และเห็นใจบุคคลอื่นที่อยู่ห่างออกไปจากตน และริเริ่มที่จะช่วยเหลือผู้อื่นที่จนกว่า ด้อยโอกาสกว่า หรือตกอยู่ในสภาพยากลำบากอันเกิดจากภัยพิบัติต่างๆ ทั่วโลก สิ่งนี้เองที่จะทำให้ประเทศญี่ปุ่นเป็นรัฐที่ได้รับความเชื่อถือและมีความสง่างาม บรรลุถึงวิสัยทัศน์ที่กำหนดไว้ นอกไปจากนั้น ในการจัดการศึกษาไม่ว่าระดับใดจะไม่จำกัดผู้เรียนให้ตกอยู่ในกรอบความคิดแคบเฉพาะทางหรือเฉพาะวิชาชีพ ผู้เรียนควรจะต้องได้รับการสนับสนุนให้ออกสู่สังคมนานาชาติเพื่อมีประสบการณ์ที่หลากหลาย และมีการบูรณาการระหว่างวัฒนธรรมในวิชาชีพต่างๆ เพื่อให้ นักวิชาชีพต่างสาขากันสามารถทำงานร่วมกันได้

2.2 การศึกษาในระบบ

การศึกษาในระบบของประเทศญี่ปุ่น แบ่งเป็น ระดับปฐมวัย ระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษา และระดับอุดมศึกษา (www.mext.go.jp/english/org/eshisaku/eshougai)

2.2.1 ระดับปฐมวัย

การศึกษาปฐมวัยหรือระดับอนุบาลเป็นการศึกษาเริ่มแรกของเด็ก อายุ 3-5 ปี มีรายละเอียด ดังนี้

2.2.1.1 อุดมคติของการจัดการศึกษา

อุดมคติของการจัดการศึกษาปฐมวัยมุ่งไปที่การให้การศึกษแก่เด็กเล็กโดยผ่านสิ่งแวดล้อม สร้างคุณลักษณะพิเศษให้กับเด็กเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ในมาตรา 77 ของกฎหมายการศึกษาในสถานศึกษา ครูจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับเด็กในลักษณะของความไว้วางใจ และสร้างสิ่งแวดล้อมที่ดีสำหรับเด็ก โดยเน้นการกระตุ้นให้เด็กทำกิจกรรมต่างๆ โดยสมัครใจและเหมาะสมกับวัย มีพื้นฐานอยู่บนการให้เด็กใช้ประโยชน์จากประสบการณ์ที่สำคัญและจำเป็นต่อพัฒนาการของเด็ก ให้เด็กได้แสดงความสามารถออกมาอย่างเต็มที่ ด้วยความมั่นคงทางอารมณ์ การเรียนการสอนเน้นไปที่การเล่น โดยการเล่นนั้นต้องเป็นกิจกรรมที่เด็กทำโดยสมัครใจ เป็นส่วนสำคัญของการเรียนรู้ที่ทำให้เกิดความสมดุลระหว่างพัฒนาการทางกายและจิต โดยให้เด็กบรรลุถึงภารกิจตามลำดับขั้นของพัฒนาการ และต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของเด็กแต่ละคน โดยใช้กระบวนการที่หลากหลาย มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันระหว่างกายกับจิต และประสบการณ์ชีวิตที่จัดให้เด็กแต่ละคนต้องหลากหลาย

2.2.1.2 เป้าประสงค์ของการศึกษาปฐมวัย

การศึกษาระหว่างช่วงปฐมวัยและการอบรมเลี้ยงดูที่บ้านมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการวางพื้นฐานคุณลักษณะของบุคคลในระยะยาว ดังนั้นการศึกษาปฐมวัยจึงต้องพยายามที่จะพัฒนาพื้นฐานของชีวิตโดยทำให้บรรลุถึงเป้าประสงค์ของการศึกษา คือ ปลูกฝังพื้นฐานของความสมบูรณ์ทางกายและจิตด้วยการสร้างนิสัยการดำรงชีวิตและเจตคติที่มุ่งไปยังความมีสุขภาพดี ปลอดภัยและมีความสุข ปลูกฝังเจตคติของความร่วมมือและความเป็นอิสระไปพร้อมกัน และเน้นการเติบโตทางจริยธรรมโดยผ่านความรักและความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ปลูกฝังความฉลาดทางอารมณ์และพัฒนาความสามารถในการคิดผ่านพัฒนาการของความสนใจ ความกระตือรือร้นในสิ่งแวดล้อมโดยเฉพาะธรรมชาติ ปลูกฝังความตระหนักทางภาษา ความสนุกสนานในการพูดและฟัง ด้วยการพัฒนาความสนใจและความกระตือรือร้นในภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน สนับสนุนการสร้างสรรคด้วยการพัฒนาความรู้สึกต่างๆ ต่อประสบการณ์ที่หลากหลาย

2.2.1.3 การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

สถานศึกษาปฐมวัยแต่ละแห่งสามารถริเริ่มพัฒนาหลักสูตรของตนเองได้ แต่ทั้งนี้ต้องสอดคล้องกับกฎหมายและมาตรฐานหลักสูตรปฐมวัยแห่งชาติ หลักสูตรจะต้องดำรงไว้ซึ่งจุดมุ่งหมายและเนื้อหาเฉพาะ ที่คำนึงถึงระยะเวลาของการศึกษา ประสบการณ์ของเด็ก และกระบวนการพัฒนาของเด็ก จะต้องมองการพัฒนาในระยะยาว ตั้งแต่แรกเข้าจนจบชั้นปฐมวัย และต้องคำนึงถึงพัฒนาการของเด็กปฐมวัยในแง่ที่ว่าเด็กจะต้องเติบโตเป็นปัจเจกบุคคล การมีผู้อื่นอยู่ด้วยและการควบคุมตน เวลาขั้นต่ำของการศึกษาปฐมวัยจะต้องเป็น 39 สัปดาห์ต่อปี ยกเว้นในกรณีพิเศษ การจัดการศึกษาปฐมวัยต้องมีมาตรฐานชั่วโมงเรียน คือ 4 ชั่วโมงต่อวัน ทั้งนี้การจัดต้องคำนึงถึงสภาพการณ์ที่แตกต่างกันด้วย เช่น ระดับของเด็ก พัฒนาการของกายและจิต และฤดูกาลของปีด้วยสำหรับเนื้อหาที่จัดให้เรียนรู้ในระดับปฐมวัยประกอบด้วย สุขอนามัย มนุษยสัมพันธ์ สิ่งแวดล้อม ภาษา และการแสดงออก (www.mext.go.jp/english/news/2001/04/010401.html)

2.2.2 ระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

2.2.2.1 ปรัชญาและการจัดการเรียนรู้

ความเชื่อเบื้องต้นของการจัดการศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของประเทศมี 2 ประการ ประการแรก เด็กทุกคนมีความสามารถในการเรียนรู้ให้ได้ และสามารถเรียนได้ในหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ปกติ ประการที่สอง นิสัยและคุณลักษณะบางประการ เช่น ความขยันและความเอาใจใส่จะต้องถูกสอนและปลูกฝังลงไปในตัวเด็ก ความ

แตกต่างของผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กเป็นผลมาจากความพยายาม ความอดุสาหะ และ ความมีวินัยในตนเอง ด้วยเหตุนี้โรงเรียนในญี่ปุ่นจึงไม่ได้แบ่งเด็กออกเป็นกลุ่มตามระดับ ความสามารถ และการเลื่อนชั้นก็ไม่ได้อิงอยู่กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนแต่เป็นการเลื่อนชั้นโดย อัตโนมัต การเรียนการสอนก็ไม่ได้เน้นไปยังความแตกต่างระหว่างบุคคล แต่กระทรวงศึกษาธิการ ของประเทศญี่ปุ่นกระตุ้นครูให้สนใจเป็นพิเศษสำหรับเด็กเรียนอ่อน นอกจากการเรียนในชั้นเรียน แล้วเด็กยังต้องเรียนเพิ่มเติมที่บ้านและที่เรียนพิเศษ การเรียนการสอนในระดับมัธยมศึกษาจะ เน้นไปที่ความเท่าเทียมกันและการไม่เลือกปฏิบัติ ไม่มีการปฏิบัติเป็นพิเศษ แม้ว่าเด็กจะมีความ ต้องการพิเศษทั้งนี้เป็นเพราะความต้องการของพ่อแม่ด้วย

การเรียนในระดับมัธยมยังเน้นการท่องจำจากตำรา เป็นการ ตอกย้ำคุณลักษณะที่ปลูกฝังมาตั้งแต่ในระดับประถมศึกษาเพื่อให้ออกไปอยู่ได้ในโลกของผู้ใหญ่ เช่น ความตรงต่อเวลา ความประณีต การยอมรับอำนาจ ซึ่งพ่อแม่ก็ให้การสนับสนุนโดยฝึกที่บ้าน ด้วยเช่นกัน ผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาของประเทศญี่ปุ่นจัดได้ว่ามีคุณภาพสูงมาก สิ่งสนับสนุน ที่เห็นได้ชัด คือ ผู้เรียนญี่ปุ่นชนะการแข่งขันคณิตศาสตร์ระดับโลกในลำดับต้นๆ มากกว่า 95% ของประชาชนเป็นผู้รู้หนังสือ และมีผู้จบชั้นมัธยมศึกษาถึง 95% ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาเกี่ยวกับ ประเทศญี่ปุ่นประมาณการว่าผู้เรียนที่จบชั้นมัธยมปลายของญี่ปุ่นมีความรู้ความสามารถเท่ากับ นักศึกษามหาวิทยาลัยชั้นปีที่สองของสหรัฐอเมริกา (www.indiana.edu/~japan/digest5)

การเข้าเรียนประถมศึกษาเป็นขั้นตอนสำคัญสำหรับเด็ก มีการ เตรียมตัวหลายเดือนก่อนหน้าที่จะเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 แม่จะต้องไปร่วมประชุมในโรงเรียน ที่ลูกจะเข้าเรียน และโรงเรียนจะระบุว่าเด็กจะต้องรู้อะไรและจะต้องทำอะไรบ้าง ครอบครัวญี่ปุ่น ถือว่าการเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 เป็นสัญลักษณ์ของการก้าวสู่โลกของเด็กโต จะมีการให้ ของขวัญและเครื่องใช้ต่างๆ เช่น โต๊ะ เก้าอี้ใหม่ เป้สะพายหลัง หมวก เข็ม และอุปกรณ์การเรียน ต่างๆ สำหรับในโรงเรียนนั้นก็มีพิธีสำหรับเด็กประถมศึกษาปีที่ 1 โดยมีคณะกรรมการการศึกษา ผู้บริหารโรงเรียน ตัวแทนชุมชน พ่อแม่ และนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 จะเข้าร่วม พิธีรับน้องอย่างเป็นทางการ มีการกล่าวสุนทรพจน์จากตัวแทนกลุ่มต่างๆ เป็นการให้ความสำคัญ ต่อก้าวแรกของเด็กในการเข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา

2.2.2.2 หลักสูตรและการสอน

ผู้เรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของญี่ปุ่นจะเรียน 10 วิชา คือ ภาษาญี่ปุ่น สังคมศึกษา คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ดนตรี ศิลปะและทัศนศิลป์ งานบ้าน พลศึกษา จริยศึกษา และกิจกรรมพิเศษ โดยปกติ 1 ใน 4 ของชั่วโมงเรียนต่อวันเด็กจะต้องเรียน ภาษาญี่ปุ่น เนื่องจากภาษาญี่ปุ่นค่อนข้างซับซ้อน ตัวอักษรของภาษาญี่ปุ่นประกอบด้วยตัวอักษร

3 ประเภท คือ ฮีรากานะ คาตากานะ และอักษรจีน ในปีแรกเด็กจะต้องเรียนเขียนอ่านอักษรญี่ปุ่นให้ได้ 48 ตัว และเรียนอักษรจีนบ้างเล็กน้อย แต่แต่ละปีจะต้องเรียนอักษรจีนเพิ่มขึ้นปีละ 200 ตัว พร้อมกับการอ่านและเขียนตามระบบ จนกระทั่งปลายปีที่ 9 ของการศึกษา เด็กจึงอ่านเขียนพื้นฐานได้คล่อง และเมื่อเรียนอยู่ในขั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เด็กจะเรียนการเขียนพู่กันด้วยหมึกแบบดั้งเดิม และการเขียนนั้นก็ยากขึ้นไปเรื่อยๆ นอกไปจากการอ่านและการเขียนแล้ว การเรียนภาษายังมุ่งไปที่การพูดในที่สาธารณะซึ่งจะเริ่มต้นตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 สำหรับการเรียนไวยากรณ์นั้นจะเริ่มจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 เป็นต้นไป และการเขียนเรียงความจะเริ่มจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 เป็นต้นไป จนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กจะใช้ภาษาได้คล่องทั้ง เขียนอ่าน และพูด และเป็นพื้นฐานของการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา

การเรียนสังคมศึกษาจะเน้นในเรื่องของความเป็นอิสระของสังคมทุกระดับชั้นและความรับผิดชอบของแต่ละคนที่มีต่อสังคม โดยเริ่มจากโรงเรียนและครอบครัวของตน ชุมชน และเมื่อเรียนขั้นสูงขึ้นความรับผิดชอบก็จะกว้างออกไปเรื่อยๆ จนถึงระดับประเทศและระหว่างประเทศ นอกไปจากนั้นยังเรียนประวัติศาสตร์ญี่ปุ่นและระบบการเมืองในปัจจุบันด้วย ในวิชาคณิตศาสตร์ เด็กประถมของญี่ปุ่นจะเรียนแนวคิดต่างๆ ทางคณิตศาสตร์จำนวนมาก ในการสอนนั้นเน้นไปที่ความสามารถในการคำนวณได้แม่นยำถูกต้องมากกว่าการประมาณการ เด็กจะได้เรียนเรขาคณิต ลัดส่วน อัตราส่วนและการอ่านแผนภูมิต่างๆ ในทุกแนวคิดจะนำเสนอเพียงสั้นๆ แต่ครูจะสอนลงไปในรายละเอียด โดยเชื่อว่าเด็กจะต้องฝึกซ้ำๆ ให้มากพอจึงจะเก่งในเรื่องนั้นๆ ครูสอนคณิตศาสตร์จะใช้เวลาเตรียมการสอนมากและผู้เรียนจะใช้เวลาเรียนพิเศษด้านคณิตศาสตร์มากเช่นกัน สำหรับวิทยาศาสตร์ หลักสูตรวิทยาศาสตร์ช่วยให้เด็กมีความสามารถในการสังเกต ทดลองง่ายๆ และเรียนรู้ที่จะชื่นชมธรรมชาติ จนกระทั่งในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กจึงเรียนการทดลองทางวิทยาศาสตร์เบื้องต้น

ดนตรีเป็นส่วนสำคัญของการศึกษา การเรียนดนตรีประกอบด้วย การร้องเพลง การเล่นเครื่องดนตรี และการฟังดนตรีญี่ปุ่นและดนตรีตะวันตก เด็กประถมทุกคนเมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะได้รับประสบการณ์ในการฟังดนตรีคลาสสิกทั้งของตนเองและของโลก ในวิชาศิลปะและทัศนศิลป์ เด็กประถมจะต้องเรียนรู้ศิลปะที่บ้านของญี่ปุ่นและกระบวนการสร้างสรรค์งานศิลปะ โดยเริ่มจากชิ้นงานง่ายๆ ไปจนกระทั่งถึงการสร้างโมเดลของสิ่งต่างๆ ส่วนวิชางานบ้าน เด็กจะเริ่มเรียนในชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 และ 6 นักเรียนจะเรียนงานบ้านสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง เป้าหมายคือต้องการให้เด็กชายซึ่งและเข้าไปมีส่วนร่วมในชีวิตครอบครัว และสำหรับวิชาพลศึกษานั้น เนื่องจากคนญี่ปุ่นให้คุณค่ากับกีฬาและการออกกำลังกายมากและรัฐบาลเองก็สนับสนุนให้มีกิจกรรมกีฬาตลอดชีวิต วิชาพลศึกษาจึงสนับสนุนให้เด็กเรียนรู้ที่จะสนุกกับการ

เล่นเกม การออกกำลังกาย ฝึกความแข็งแรงและความอดทนของร่างกาย พัฒนาทักษะทางกีฬา มีความรู้ในการรักษาสุขภาพให้แข็งแรง

ในการเรียนวิชาจริยศึกษา เด็กญี่ปุ่นจะต้องเรียนรู้จริยธรรมต่อไปนี้ คือ ประการแรก ความสำคัญของคำสั่ง ความสม่ำเสมอ ความมีน้ำใจ การร่วมมือ มารยาท และการรักษาสาธารณสุขสมบัติ ประการที่สอง ความอดุสาหะ การทำงานหนัก และการคาดหวังในระดับสูง ประการที่สาม อิสระ เสรีภาพ ความยุติธรรม ความถูกต้อง ความน่าเชื่อถือ และความรู้สึกผิดชอบชั่วดี ประการที่สี่ บทบาทของแต่ละบุคคลในกลุ่มสังคม เช่น ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และโลก ประการที่ห้า ความกลมกลืนและความสอดคล้องกับธรรมชาติ และประการสุดท้าย เจตคติเชิงวิทยาศาสตร์และความมีเหตุผลต่อชีวิตมนุษย์ นอกจากนี้เนื้อหาเหล่านี้แล้ว แต่ละโรงเรียนจะต้องระบุเป้าหมายหลัก 2 หรือ 3 ข้อในจริยศึกษาเพื่อเป็นจุดเน้นในแต่ละปี ตัวอย่างเช่น ในปี ค.ศ. 1985 โรงเรียนประถมศึกษาแห่งหนึ่งเลือกความมีน้ำใจและความอดุสาหะเป็นจุดเน้น และขอให้ครูทุกคนร่วมมือในการเสริมแรงจริยธรรม 2 ข้อนี้ ดังนั้นครูแต่ละคนจะต้องพัฒนาเป้าหมายของชั้นเรียนตนเองขึ้นมาโดยต้องสอดคล้องกับเป้าหมายหลักของโรงเรียน นอกไปจากนั้นการเรียนจริยศึกษาจะไม่มีตำราเช่นวิชาอื่นๆ ครูส่วนใหญ่จะใช้รายการโทรทัศน์เพื่อพัฒนาจริยศึกษาโดยนำรายการมาให้เด็กอภิปรายในประเด็นของจริยธรรม และครูก็มีอิสระที่จะสอนด้วยวิธีใดก็ได้ อย่างไรก็ตามในการเรียนจริยศึกษา ชุมชน และครอบครัวจะเข้ามามีส่วนร่วมอย่างมาก โดย MEXT กำหนดนโยบายไว้ว่า ประการแรก บทเรียนที่นำมาสอนผู้เรียนจะต้องเข้าใจได้ง่ายและเพลิดเพลินในขณะที่เรียน ประการที่สอง ครูผู้สอนจะต้องได้รับการปรับปรุงคุณภาพและความสามารถในการสอน ประการที่สาม มีการปรับปรุงระบบการให้คำปรึกษา และประการที่สี่ ต้องมีการร่วมมือกันระหว่างบ้าน โรงเรียน และชุมชน การเรียนกิจกรรมพิเศษถือเป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน โดยจะใช้เวลาประมาณ 10% ของการเรียนทั้งหมด โดยเรียนสัปดาห์ละ 1 ชั่วโมงในระดับประถมศึกษาปีที่ 1-3 และเพิ่มเป็นสัปดาห์ละ 2 ชั่วโมง ในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ลักษณะของกิจกรรมอาจเป็นกีฬา วัฒนธรรม ท่องเที่ยวและพิธีการต่างๆ ในการจัดการเรียนการสอนทุกวิชา ได้มีการสนับสนุนให้ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในระดับสูง และ MEXT ได้สนับสนุนให้ติดตั้งคอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต และระบบ LANS ภายในโรงเรียน และฝึกให้ครูใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการจัดการเรียนการสอนให้คล่องทุกคนภายในปี 2005

นอกไปจากโรงเรียนมัธยมปกติแล้วยังมีโรงเรียนมัธยมสายวิทยาศาสตร์ชั้นสูงซึ่งตั้งขึ้นเพื่อจัดการเรียนการสอนในสายวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยีและคณิตศาสตร์ โดยเฉพาะ โครงการจัดตั้งโรงเรียนประเภทนี้ เกิดขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2002 ถือเป็นส่วนหนึ่งของกลยุทธ์

การเรียนรู้ทางวิทยาศาสตร์ โรงเรียนที่อยู่ในโครงการนี้จะได้รับการสนับสนุนเงินงบประมาณเพิ่มขึ้น และได้รับการสนับสนุนด้านวิชาการจากสถาบันอุดมศึกษาชั้นนำของประเทศ

2.2.2.3 ความกดดันจากระบบการศึกษา

การศึกษาทั้งในระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาแม่จะมีคุณภาพสูง แต่ก็มีความกดดันและมีข้อเรียกร้องสูง ในแต่ละชั้นเด็กจะต้องเรียนให้ได้มากและให้ได้เร็ว หากเด็กคนใดเรียนล่าช้าก็จะเป็นเด็กมีปัญหา แม่ไม่ค่อยมีการศึกษาอย่างละเอียดของเด็กที่ได้รับผลจากความกดดันเช่นนี้ แต่ก็ได้กลายเป็นปัญหาที่อภิปรายกันด้วยความเห็นใจทางสื่อมวลชน โรงเรียนจะไม่ให้ความสนใจเรื่องการสอนซ่อมเสริม แต่จะพยายามให้เด็กก้าวไปข้างหน้าด้วยอัตราที่กำหนดไว้ ดังนั้นจึงตกเป็นภาระของครอบครัวที่ต้องจัดการหากเด็กตกอยู่ในประเภทล่าช้าหลังผู้อื่น เช่นกวดขันเป็นพิเศษหรือส่งไปเรียนเพิ่มเติม เป็นต้น

2.2.3 ระดับอุดมศึกษา

การศึกษาระดับอุดมศึกษาในประเทศญี่ปุ่นประกอบด้วยการศึกษาในมหาวิทยาลัย วิทยาลัยระดับอนุปริญญา วิทยาลัยเทคโนโลยีและสถาบันฝึกอบรมเฉพาะทางต่างๆ รวมจำนวนมากกว่า 700 แห่ง การศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยมีเป้าหมายให้ผู้เรียนมีความรู้กว้าง สอนและปฏิบัติการวิจัยเชิงลึกในสาขาวิชาต่างๆ ที่เรียน โดยมหาวิทยาลัยถือว่าเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ขั้นก้าวหน้า สำหรับวิทยาลัยระดับอนุปริญญาเน้นเน้นไปที่การฝึกอบรมและวิจัยในสาขาวิชาเฉพาะทาง และเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนที่จำเป็นต่อการจ้างงานและการพัฒนาทักษะชีวิต ระยะการศึกษาประมาณ 2-3 ปี ส่วนวิทยาลัยเทคโนโลยีตั้งขึ้นเพื่อการฝึกอบรมอย่างเข้มข้นเฉพาะสาขาและเน้นไปที่การพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะเพียงพอสำหรับการทำงาน

ในประเทศญี่ปุ่นมหาวิทยาลัยของรัฐจะได้รับการยอมรับสูงกว่า มหาวิทยาลัยเอกชนและรับนักศึกษาได้น้อยกว่า คือ ประมาณ 27% ของผู้เรียนในมหาวิทยาลัยทั้งหมด เมื่อประมาณปี ค.ศ. 1980 มหาวิทยาลัยของประเทศญี่ปุ่นได้รับการวิพากษ์ว่า คุณภาพสู่มหาวิทยาลัยของยุโรปและสหรัฐอเมริกาไม่ได้ ต่อมาประมาณ ค.ศ. 1990 ได้มีการพัฒนาคุณภาพมหาวิทยาลัยโดยถือเป็นเรื่องสำคัญของการศึกษาของประเทศ และได้มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องเรื่อยมา ต้นศตวรรษที่ 21 มหาวิทยาลัยของรัฐได้เปิดโอกาสให้มีผู้เรียนเข้าเรียนได้มากขึ้นและเน้นการขยายสาขาไปยังธุรกิจและกฎหมาย ในปี ค.ศ. 2004 รัฐบาลได้ประกาศให้มหาวิทยาลัยของชาติเป็นหน่วยที่มีการบริหารงานอิสระ หมายถึงให้มหาวิทยาลัยมีความคล่องตัวมากขึ้น เปิดสาขาที่ซ้ำซ้อนกันน้อยลงและมีความเป็นอิสระในการเงิน โดยคาดหวังว่ามหาวิทยาลัยแต่ละแห่งจะต้องพัฒนากิจกรรมการสอนและการวิจัยที่เป็นเอกลักษณ์ ตามอุดมการณ์ วัตถุประสงค์ และบทบาทของมหาวิทยาลัยในการตอบสนองความต้องการของสังคม

และประชาชน มุ่งไปที่กิจกรรมซึ่งก่อให้เกิดความก้าวหน้าทางการศึกษา และมีความเป็นเลิศทางการวิจัย ขณะเดียวกันมีแนวโน้มที่จะคงจำนวนมหาวิทยาลัยของรัฐและเพิ่มจำนวนมหาวิทยาลัยเอกชนให้มากขึ้น (www.indiana.edu/~japan/digest5)

อย่างไรก็ตาม การเข้ามหาวิทยาลัยของผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นของรัฐหรือเอกชนจะทำได้โดยการสอบเข้า และเมื่อสอบเข้าได้แล้วมหาวิทยาลัยจะปรับปรุงความสามารถของผู้เรียน โดยการนำเอาผลการสอบ รายงานของโรงเรียน ผลการสัมภาษณ์ เรื่องความและการทดสอบทักษะมาทำเป็นฐานในการประเมินว่าผู้เรียนเหมาะสมที่จะเข้าเรียนหรือไม่ แทนที่จะใช้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอย่างเดียว ส่วนผู้ที่ไม่ได้เรียนจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายซึ่งไม่มีคุณสมบัติพอที่จะสอบเข้า แต่ประสงค์จะเข้าเรียนก็ต้องผ่านการสอบเทียบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายจากศูนย์ทดสอบของมหาวิทยาลัย เพื่อประเมินความสามารถก่อนที่จะมีสิทธิ์สอบเข้ามหาวิทยาลัย สำหรับทุนการศึกษาในการศึกษาระดับอุดมศึกษาดำเนินการโดยมูลนิธิการศึกษาประเทศญี่ปุ่นซึ่งได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาลกลาง และได้รับการสนับสนุนสมทบจากส่วนปกครองท้องถิ่น องค์กรทุนต่างๆ และโรงเรียน มูลนิธิจะให้ทุนกู้ยืมสำหรับผู้เรียนที่เรียนดีแต่ฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดี ทุนกู้ยืมจะมี 2 ประเภท คือ กู้โดยไม่มีดอกเบี้ยและเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ (www.mext.go.jp/english/org/eshisaku/ekoutou) ปัจจุบันผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาของประเทศญี่ปุ่นทุกประเภทมีประมาณ 3 ล้านคน

2.4 การศึกษาตลอดชีวิต

เพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและต่อเนื่องของสังคม ประเทศญี่ปุ่นได้ตระหนักถึงการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งหมายถึงเป็นสังคมซึ่งประชาชนสามารถเลือกโอกาสการเรียนรู้ได้อย่างเสรี เรียนช่วงวัยใดก็ได้และเรียนได้ตามเวลาที่สะดวก และได้รับการรับรองผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้ มีหลายปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ประการแรก คือ ความต้องการของประเทศที่จะเชี่ยวชาญตนเองในเรื่องข้อบกพร่องทางคุณภาพวิชาการ ประการที่สอง ความต้องการกิจกรรมการเรียนรู้ที่เพิ่มขึ้นสำหรับการพัฒนาประเทศ ประการที่สาม ความต้องการการเรียนรู้เพื่อตอบรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วของสังคมและเศรษฐกิจ และประการที่สี่ ความต้องการที่จะปรับปรุงและสร้างความแกร่งของชุมชน การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้นไม่เพียงแต่จะปรับปรุงสมรรถภาพในการทำงาน แต่ยังเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ซึ่งเป็นแกนสำคัญของระบบสังคม MEXT ได้ทำงานประสานและร่วมกับกระทรวงและองค์กรอื่นๆ เพื่อนำนโยบายการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปสู่การปฏิบัติ

ในการสร้างประเทศให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต MEXT ได้สนับสนุนให้คนในทุกระดับชั้นสังคม ทุกเพศและทุกวัย ได้เรียนรู้เรื่องท้องถิ่นของตนเองและเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม และได้สนับสนุนอุปกรณ์และเครื่องมือทางการศึกษาและปรับปรุงสิทธิมนุษยชนไปพร้อมกัน ยิ่งไปกว่านั้น MEXT ยังสนับสนุนการศึกษาในครอบครัว โดยให้ออกโอกาสการเรียนรู้แก่พ่อแม่ และสร้างเครือข่ายสนับสนุนการเลี้ยงดูบุตร ซึ่งสนับสนุนความเท่าเทียมทางเพศในการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา รัฐบาลได้ให้ความสนใจการใช้ประโยชน์จากศาลาประชาคม ห้องสมุดและแหล่งเรียนรู้ต่างๆ โดยคำนึงถึงบริบทของแต่ละเขต นอกจากนี้ องค์การเอกชน สมาคมและศูนย์วัฒนธรรมต่างๆ ก็ยังเข้ามามีส่วนในการร่วมกันทำงาน MEXT ได้จัดให้มีการดำเนินงานในด้านปรับปรุงระบบต่างๆ ที่สนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต ปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานในการเรียนรู้ระดับชาติ ซึ่งส่วนปกครองท้องถิ่นหรือภาคเอกชนไม่อาจดำเนินการได้ และสนับสนุนการดำเนินการจัดการเรียนรู้ของส่วนปกครองท้องถิ่นและภาคเอกชน นอกจากนี้ MEXT ยังขยายโอกาสการเรียนรู้ที่หลากหลายและกว้างขวาง เช่น การปรับปรุงแหล่งเรียนรู้ทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ การปรับปรุงการเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย การขยายโอกาสทางการศึกษาของผู้ใหญ่ และการเพิ่มวิชาและชั้นเรียนในมหาวิทยาลัยเพื่อให้สาธารณชนเข้ามาเรียนได้ตามความต้องการและความสะดวก (www.mext.go.jp/english/org/eshisaku/ekoutou)

ในยุคปัจจุบันระบบการศึกษาของประเทศได้รับการปฏิรูปโดยเน้นในเรื่องต่อไปนี้ ประการแรก ให้ความสำคัญต่อปัจเจกบุคคลเพิ่มขึ้น ซึ่งต่างจากระบบเดิมที่มุ่งไปยังความเป็นหนึ่งเดียว ขณะนี้ได้ให้ความสนใจในเรื่องของความคิดสร้างสรรค์และประสบการณ์ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติเพิ่มขึ้น ประการที่สอง เน้นไปที่การเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งทำให้เปลี่ยนจากการเรียนรู้ด้วยความจำมาเป็นเรียนรู้วิธีเรียนและการคิดในระดับสูง และประการสุดท้าย การเตรียมผู้เรียนให้สามารถวางแผนและรับมือกับการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นผลสำเร็จในยุคของสารสนเทศและภาวะโลกาภิวัตน์ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีความสามารถที่จะแข่งขันได้ในระดับนานาชาติ เข้าใจวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์และคุณค่าของสังคมอื่นๆ อย่างกว้างขวาง

3. ประเทศเกาหลีใต้

3.1 ข้อมูลทั่วไป

ประเทศเกาหลีใต้มีเนื้อที่ 99.3 ตารางกิโลเมตร ซึ่งมีขนาดประมาณหนึ่งในห้าของประเทศไทย มีประชากร 47.8 ล้านคน มหาวิทยาลัยโซลของเกาหลีได้รับการจัดอันดับให้อยู่ในลำดับที่ 9-19 ของการจัดอันดับมหาวิทยาลัยในเขตเอเชียแปซิฟิก ประจำปี ค.ศ. 2005

ในด้านเศรษฐกิจ ประเทศเกาหลีได้จัดเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ที่มีการพัฒนาเศรษฐกิจแบบก้าวกระโดด เป็นประเทศกำลังพัฒนาขั้นสูง จัดเป็นสังคมฐานเศรษฐกิจความรู้และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูง อัตราความหนาแน่นของประชากรโดยเฉลี่ย 483 คนต่อ 1 ตารางกิโลเมตร ซึ่งหนาแน่นที่สุดในประเทศกลุ่ม OECD และมีอัตราการว่างงาน 3% เป็นประเทศที่ประชากรส่วนใหญ่มีเชื้อชาติและภาษาเดียวกัน เมื่อกล่าวถึงการศึกษาของประเทศเกาหลีได้มีบางสิ่งที่คล้ายคลึงกับประเทศไทย กล่าวคือ การให้ความสำคัญต่อผู้ที่เป็นครู และให้ความสำคัญต่อการศึกษา วัฒนธรรมจีนมีอิทธิพลต่อแนวคิดหลายด้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แนวคิดและปรัชญาของลัทธิขงจื้อที่อยู่ในการเมืองการปกครอง จริยธรรม และสังคม จะเห็นได้ว่าความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาในอดีตคือการเตรียมคนสำหรับการเป็นข้าราชการ และการสอบแข่งขันเพื่อการเข้ารับราชการ นอกจากนี้แล้วยังยึดถือประเพณีที่คาดหมายว่าสตรีมีหน้าที่แม่และผู้ดูแลกิจการในบ้าน (www.asianinfo.org/korea/education.htm) ซึ่งมีผลให้สตรีมีการศึกษาน้อยและประกอบอาชีพนอกบ้านน้อย สิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการศึกษาของประเทศ จนกระทั่งปลายศตวรรษที่ 19 เมื่อมีการเปิดประเทศให้ประเทศตะวันตกเข้ามา มีคณะมิชชันนารีเข้ามาตั้งสถานศึกษาทั้งในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา และนอกจากนี้ยังมีอิทธิพลจากญี่ปุ่นเข้ามาแทรกช่วงหนึ่งในระยะปี ค.ศ. 1910-1945 และต่อมาได้รับอิทธิพลจากสงครามโลกครั้งที่ 2 และสงครามเกาหลี ทำให้ประเทศต้องหยุดชะงักการเจริญเติบโตอยู่เป็นเวลาหลายปี

3.2 ลักษณะสภาพเศรษฐกิจและสังคม

นับจากปี ค.ศ. 1950 ประเทศเกาหลีได้มีความเจริญก้าวหน้าทางเศรษฐกิจอย่างรวดเร็ว พัฒนาตนเองจากการเป็นประเทศเกษตรกรรมแบบพึ่งพาตนเองเป็นประเทศที่มีอำนาจทางเศรษฐกิจ แต่อย่างไรก็ตามในปี ค.ศ. 1997 ได้เกิดปัญหาเศรษฐกิจอย่างหนักจนต้องอยู่ในโครงการพิเศษของกองทุนการเงินระหว่างประเทศ (IMF) ความเป็นมาของการศึกษา เมื่อพิจารณาจากความสัมพันธ์กับลักษณะสภาพเศรษฐกิจของประเทศในอดีตแยกตามระยะเวลาจะเป็นดังนี้

ในช่วงระหว่าง ค.ศ. 1960-1975 เศรษฐกิจมีฐานอยู่ที่การส่งออกสินค้า สินค้าที่ผลิตออกมาส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักรขนาดเล็กและเครื่องอิเล็กทรอนิกส์ รัฐบาลและระบบการศึกษามุ่งให้ความสนใจที่การศึกษาระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษาตอนต้น ต่อมาในระยะ ค.ศ. 1976-1989 ลักษณะสำคัญของเศรษฐกิจมีการเปลี่ยนแปลงมาก กล่าวคือ จากเดิมที่สินค้าส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่ผลิตโดยการลอกเลียนแบบสินค้าของประเทศตะวันตก เปลี่ยนมาเป็นสินค้าที่เกิดจากการประดิษฐ์คิดค้นของคนเกาหลีเอง สำหรับการศึกษาก็เห็นเด่นชัดว่ารัฐบาลให้ความสนใจเรื่องการขยายการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายและอุดมศึกษา และนับจาก ค.ศ. 1990 เป็นต้นมา รัฐบาลมุ่งความสนใจที่จะพัฒนาความสามารถในการแข่งขันของประเทศ และเศรษฐกิจ

ฐานความรู้ ส่วนการศึกษาที่เห็นได้ชัดเจนจากการทุ่มเทงบประมาณเพื่อพัฒนาการศึกษาทุกระดับ ตั้งแต่ชั้นอนุบาลจนถึงระดับ 12 และเพิ่มการลงทุนในการศึกษาระดับอุดมศึกษา มีการปฏิรูป การศึกษาจัดการศึกษาตลอดชีวิต และการจัดตั้งมหาวิทยาลัยไซเบอร์

ประเทศเกาหลีใต้ปกครองด้วยระบอบประชาธิปไตยโดยมีประธานาธิบดีเป็น ประมุข โดยประธานาธิบดีแต่งตั้งนายกรัฐมนตรีและคณะรัฐมนตรี เนื่องจากต้องการสนับสนุน การศึกษาอย่างเต็มที่โดยได้รับความร่วมมือจากกระทรวงต่างๆ รัฐธรรมนูญจึงกำหนดให้รัฐมนตรี ที่รับผิดชอบด้านการศึกษาเป็นรองนายกรัฐมนตรีโดยตำแหน่งด้วย

3.3 องค์กรทางการศึกษา

กระทรวงที่รับผิดชอบการศึกษาเดิมเรียกว่ากระทรวงศึกษาธิการ (Ministry of Education) แต่รัฐบาลมีความเห็นว่าเนื่องจากสภาพของโลกปัจจุบันมีความเปลี่ยนแปลงไปมาก คุณภาพของคนไม่ได้เกิดจากการจัดการศึกษาในระบบโรงเรียนเท่านั้น จำเป็นต้องคำนึงถึงบุคคล ในฐานะเป็นทรัพยากรของประเทศด้วย ดังนั้น ในค.ศ. 2001 จึงได้เปลี่ยนชื่อกระทรวงเป็น กระทรวงการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (Ministry of Education and Human Resources Development) พระราชบัญญัติการศึกษาของเกาหลี ได้ระบุว่าจุดมุ่งหมาย การศึกษา คือ เพื่อสอนการเป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการผลิต ดังที่ใช้ภาษาเกาหลีว่า “Hongik Ingan” ซึ่งหมายความว่า พลเมืองเกาหลีทุกคนจะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นพลเมือง ในอุดมคติ คือ มีความสามารถที่จะทำประโยชน์ให้แก่การพัฒนาประเทศอย่างเป็นประชาธิปไตย อย่างยั่งยืน และสร้างความเจริญให้แก่มนุษยชาติ และได้กำหนดวิสัยทัศน์ของกระทรวงไว้ว่า **ส่งเสริมความหวัง พัฒนาศักยภาพ และสร้างอนาคต** (Foster Hope, Develop Potential, and Create Future) (www.keris.or.kr) กระทรวงจึงให้การสนับสนุน และส่งเสริมความสามารถในการเรียนรู้ของเด็กก่อนวัยเรียน จัดหาปัจจัยที่จำเป็นด้านการศึกษา ให้แก่นักเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา สำหรับระดับอุดมศึกษาคือการสร้างศักยภาพ การแข่งขันกับนานาชาติ ส่งเสริมนักศึกษาที่มีสติปัญญาหรือความสามารถพิเศษเพื่อให้เข้าสู่การ เป็นแรงงานคุณภาพสำหรับอุตสาหกรรมและท้องถิ่น (www.moe.go.kr)

นอกจากกระทรวงการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์แล้ว รัฐบาลยังได้จัด ตั้งองค์กรที่ดูแลการศึกษาในภาพรวม ระดับวิจัยและเสถียรนโยบาย เมื่อ ค.ศ. 1972 ซึ่งเรียกว่า สถาบันพัฒนาการศึกษาเกาหลี (Korean Educational Development Institute: KEDI) ซึ่งเป็นองค์กรกึ่งราชการ โดยมีเป้าหมายการขับเคลื่อนให้เป็นประเทศที่มีมาตรฐานวิชาการสูงเป็น ที่ยอมรับในระดับสากล แต่ต่อมารัฐบาลมีความเห็นว่าการมีองค์กรที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับงาน

ที่มีปริมาณมากดังเช่นการศึกษานั้นไม่เพียงพอ จึงได้จัดตั้งองค์กรที่จะช่วยสนับสนุนงานที่เกี่ยวข้องกับการกับการศึกษาเพิ่มเติมอีก 3 สถาบัน ในระหว่างปี ค.ศ. 1997-1999 คือ สถาบันวิจัยการอาชีวศึกษา (Korea Research Institute for Vocational Education and Training: KRIVET) สถาบันหลักสูตรและการประเมินผล (Korean Institute of Curriculum and Evaluation: KICE) และศูนย์บริการสารสนเทศด้านการศึกษาและวิจัย (Korea Education and Research Information Service: KERIS) (Kim, 2006) ประเทศเกาหลีใต้เองก็ยอมรับว่า สังคมในศตวรรษที่ 21 คือสังคมฐานความรู้ ที่ให้คุณค่าแก่การรวบรวม การใช้งาน การสร้างความรู้และสารสนเทศ ในภาคการศึกษาก็ได้ตระหนักถึงความสำคัญของเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีต่อความเป็นสังคมฐานความรู้ จึงได้พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ ลดช่องว่างระหว่างบุคคลในด้านสารสนเทศ (digital divide) มีการประกาศนโยบายที่จะเป็นสังคมสารสนเทศ ที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีความคิดสร้างสรรค์และมีลักษณะเป็นปัจเจกบุคคล (individuality) จึงจำเป็นต้องมีการปฏิรูปการศึกษา และจุดเน้นของการปฏิรูปคือ การสร้างประสิทธิภาพการศึกษาโดยจัดให้มีระบบการบริหารจัดการที่ดี มีระบบการเรียนการสอนที่มีประสิทธิผล และต้องมีระบบการบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนอย่างครบถ้วน

3.4 การศึกษาในระบบ

ในช่วงระหว่างปี ค.ศ. 1960-1980 มีการขยายการศึกษาอย่างมากมาย อันเป็นผลมาจากความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการให้ความสนใจต่อคุณภาพการศึกษามากกว่าการเพิ่มปริมาณ การศึกษาในระบบของประเทศเกาหลีใต้แยกออกเป็น

3.4.1 ระดับประถมศึกษา (อายุ 6-12 ปี) สำหรับระดับประถมศึกษาหลักสูตรครอบคลุม 9 สาระวิชา ได้แก่ ศิลปกรรม ภาษาเกาหลี สังคมศึกษา เลขคณิต วิทยาศาสตร์ ธรรมชาติ พลศึกษา ดนตรี ศิลปกรรม และศิลปะประยุกต์ ในอดีตเมื่อนักเรียนจบชั้นประถมศึกษาจะต้องสอบเข้าเรียนต่อมัธยมศึกษา แต่ต่อมาได้เปลี่ยนแปลงให้เข้าเรียนได้ตามภูมิลำเนา แต่เนื่องจากผู้ปกครองมีความเห็นว่าโรงเรียนมีคุณภาพไม่เท่ากันจึงมักจะมีการเลือกโรงเรียนที่ไกลจากที่พัก และโรงเรียนที่เป็นที่ยอมรับในด้านชื่อเสียงจึงมีนักเรียนล้น ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ อัตราส่วนของครูกับนักเรียนสูง เนื่องจากมีความขาดแคลนครูระดับประถมศึกษา ขาดครูในบางสาขาวิชาและครูไม่พอในท้องที่ห่างไกล

3.4.2. ระดับมัธยมศึกษา (12-18 ปี) ระดับมัธยมศึกษาแยกออกเป็น 2 ช่วง คือ มัธยมศึกษาตอนต้น (middle school) ซึ่งเป็นชั้น 7-8-9 และมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ชั้น 10-11-12 สาเหตุที่มีการแยกเป็น 2 ช่วงเพราะมีการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนที่

แตกต่างกัน คือ ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเป็นการเรียนวิชาคล้ายคลึงกับระดับประถมศึกษา ซึ่งนักเรียนจะต้องเรียน 11 สาข่ววิชา ที่สำคัญคือจะต้องมีวิชาเลือกที่มีทั้งวิชาด้านเทคนิคและวิชาชีพ เพื่อเป็นการปูพื้นฐานให้ได้รับความรู้ทั้งในด้านวิชาการและวิชาชีพที่นักเรียนจะออกไปทำงาน ประเทศเกาหลีใต้สามารถจะทำให้นักเรียนที่จบประถมศึกษาเข้าเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นได้ถึง 99.9% แต่ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายจะแยกโรงเรียนออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ สายวิชาการ สายวิชาชีพ และสายเฉพาะวิชา เช่น ภาษาต่างประเทศ การกีฬา หรือศิลปะ เป็นต้น นอกจากนี้แล้ว ประเทศเกาหลีใต้ยังคงมีโรงเรียนมัธยมแบบผสม (comprehensive school) อยู่อีกจำนวนหนึ่ง เพื่อเปิดสอนทั้งสายสามัญและสายวิชาชีพ (www.utk.edu/education.html)

ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผู้เรียนจะต้องรับภาระค่าใช้จ่ายเอง เดิมที การเข้าศึกษาต่อในระดับนี้จะเน้นที่การสอบเข้าเรียน แต่ใน ค.ศ. 1995 มีการออกพระราชบัญญัติ การศึกษา ซึ่งกำหนดให้เปลี่ยนแปลงวิธีการรับนักเรียนเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายใหม่ โดยพิจารณาจากประวัติการรวมกิจกรรมในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (school activities record) ซึ่งบางโรงเรียนพิจารณาเฉพาะประวัติกิจกรรมเพียงอย่างเดียว บางโรงเรียนพิจารณา คะแนนสอบเข้าแต่บางโรงเรียนให้ความสำคัญกับทั้งสองเรื่อง สถานศึกษาที่เรียกว่า hakwon นั้นสามารถจะจัดการศึกษาได้จนถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย มีการเปิดสอนหลายหลักสูตร บางแห่ง เปิดสอนเพียงปีละ 30 วัน แต่ส่วนใหญ่เปิดตลอดปี วิชาที่เปิดสอน เช่น ศิลปะ ดนตรี ยิมนาสติก ภาษา คณิตศาสตร์ บางครั้งเด็กที่เรียนในโรงเรียนครึ่งวันก็จะมาเรียนใน hakwon ต่อ สถาบัน ประเภทนี้มีลักษณะคล้ายคลึงกับโรงเรียนกวดวิชาในประเทศไทย กล่าวคือมีการสอนวิชาการ แบบเข้มเพื่อการสอบเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยชั้นนำของประเทศ ถือได้ว่า hakwon เป็นโรงเรียน เอกชนที่มีการแข่งขันกันเชิงธุรกิจ นอกจากนี้รัฐบาลยังได้จัดให้มีโรงเรียนการศึกษาพิเศษ สำหรับเด็กที่อายุตั้งแต่ 3 ปีขึ้นไป ประเทศเกาหลีใต้มีโรงเรียนการศึกษาพิเศษแห่งชาติ 9 แห่ง ตั้งอยู่ทั่วประเทศ และโรงเรียนการศึกษาพิเศษเฉพาะด้านอีก 136 แห่ง (OECD Country Note, 2004) มีการกำหนดให้ผู้สอนในโรงเรียนการศึกษาพิเศษต้องมีใบอนุญาตจึงจะสอนได้

3.4.3 ระดับอุดมศึกษา จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา คือ การเรียนรู้เกี่ยวกับเนื้อหาและทฤษฎีทางวิชาการและการนำไปใช้ประโยชน์เพื่อความก้าวหน้าของ สังคมและการเป็นสมาชิกของประชาคมโลก มีการกำหนดจุดประสงค์ไว้เด่นชัดว่า เป็นการ จัดการศึกษาเพื่อให้ความรู้แก่พลเมือง เพื่อให้เป็นคนที่มีความรู้ของประเทศและสังคม รวมทั้งเป็นการ สร้างคนระดับผู้นำ (www.asianinfo.org/korea/education.htm) อุดมศึกษาของ ประเทศเกาหลีใต้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยที่มีหลักสูตร 4 ปี สถาบันอุดมศึกษาที่ให้อนุปริญญา (junior college) มหาวิทยาลัยการศึกษาและวิทยาลัยการ

ศึกษา และสถาบันอุดมศึกษาประเภทอื่น ที่น่าสนใจคือประมาณ 80% ของสถาบันอุดมศึกษา เป็นของเอกชน แต่อย่างไรก็ตามทุกสถาบันอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของกระทรวงการศึกษาฯ ซึ่งรับผิดชอบเรื่องจำนวนนักศึกษา คุณสมบัติผู้สอน หลักสูตร ข้อกำหนดปริญญา การเข้าเรียน ในสถาบันอุดมศึกษาใช้คะแนนมัธยมปลายกับคะแนนสอบข้อสอบมาตรฐานระดับชาติ สถาบัน อุดมศึกษามีเสรีภาพในการกำหนดอัตราส่วนระหว่างคะแนนทั้งสองประเภทเอง

เพื่อพัฒนาคุณภาพของมหาวิทยาลัย กระทรวงการศึกษาฯ ตั้งเป้าหมาย ว่าในปี ค.ศ. 2007 จะยุบรวมมหาวิทยาลัยของรัฐจาก 50 แห่งให้เหลือ 35 แห่ง โดยตั้งงบประมาณให้ 80 ล้านดอลลาร์ ระหว่างปี 1999-2005 ได้ดำเนินโครงการที่เรียกว่า Brain Korea Project (BKP) เพื่อค้นหาผู้มีปัญญาเลิศมาพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพของศตวรรษ ที่ 21 และในช่วงที่สอง 2006-2012 กิจกรรมในโครงการจะเป็นการสนับสนุนคุณภาพงาน วิจัยเพื่อให้อมหาวิทยาลัย 15 แห่งเป็นมหาวิทยาลัยระดับ World Class ที่น่าสนใจคือ การตั้ง โครงการ Star Faculty Project จัดสรรเงินให้อาจารย์ในมหาวิทยาลัย 50 คน เป็นเวลา 10 ปี เพื่อสร้างผู้ได้รับรางวัลโนเบล

นอกจากมหาวิทยาลัยที่ผลิตนักศึกษาปริญญาตรีแล้ว เนื่องจาก ความก้าวหน้าและการผลิตที่เน้นเทคโนโลยี ประเทศเกาหลีใต้มีความต้องการช่างเทคนิคเป็น จำนวนมาก อันมีสาเหตุมาจากการขยายตัวของอุตสาหกรรม ทำให้จำเป็นต้องมีวิทยาลัยอาชีพ (junior vocational college) สาขาวิชาที่เปิดสอนได้แก่ คอมพิวเตอร์ การเกษตร ประมง พยาบาล การสาธารณสุข คหกรรมศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ ศิลปะและการกีฬา ระยะเวลา เรียนในหลักสูตรที่จัดในระดับนี้มีหลากหลาย คือ ตั้งแต่ 2 ปี 2 ปีครึ่ง และ 3 ปี ในวิทยาลัย อาชีพจะจัดการศึกษาโดยความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับโรงงานอุตสาหกรรม มีการสอบเพื่อ รับประกาศนียบัตรระดับชาติ (national certificate) เพื่อรักษามาตรฐานวิชาชีพ และถ้า ผู้สำเร็จการศึกษาต้องการศึกษาต่อให้สูงขึ้นก็สามารถเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัยได้ หรือถ้า ออกไปทำงานกระทรวงการศึกษาฯ ก็จะจัดบริการการศึกษาต่อเนื่องให้ในภายหลัง แต่แนวโน้ม ที่น่าสนใจในปัจจุบัน คือ ผู้ที่สำเร็จการศึกษาระดับอนุปริญญาจากวิทยาลัยอาชีพจะมีอัตราการได้ งานทำสูงกว่าผู้จบจากมหาวิทยาลัย เนื่องจากการขยายตัวทางอุตสาหกรรมที่ต้องการแรงงาน ระดับกลาง (Coolahan et al., 2004)

3.5 การศึกษานอกระบบ

ในระดับก่อนวัยเรียน (อายุ 3-6 ปี) รัฐบาลจัดตั้งโรงเรียนเพื่อสนองความต้องการ ได้เพียง 27.7% (มีโรงเรียน 9,010 โรง สำหรับนักเรียน 567,814 คน) ซึ่งนับได้ว่าไม่เพียงพอ รัฐบาลเห็นความสำคัญของการจัดโรงเรียนให้แก่เด็กในวัยนี้ให้เพียงพอจึงได้พยายามที่จะสร้าง

โรงเรียนเพิ่มขึ้น โรงเรียนที่จัดในระดับนี้แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือโรงเรียนอนุบาล และศูนย์ดูแลเด็ก (childcare center) นอกจากนี้แล้วยังมีสถานศึกษาเอกชนที่จัดให้แก่เด็กอายุ 3 ปีขึ้นไป เรียกว่า hakwon ซึ่งมีอยู่เป็นจำนวนมาก (OECD Country Note, 2004) โรงเรียนอนุบาลจัดสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี โดยให้หลักสูตรเฉพาะสำหรับระดับอนุบาล (Korean National Kindergarten Curriculum) โรงเรียนอนุบาลบางโรงเรียนจะจัดการเรียนการสอนเพียงครึ่งวัน แต่เนื่องจากแนวโน้มของผู้หญิงที่ออกทำงานนอกบ้านมากขึ้น ทำให้โรงเรียนอนุบาลจำนวนหนึ่งต้องขยายเวลาให้เปิดการเรียนการสอนทั้งวัน ต่อมารัฐบาลเห็นว่าการศึกษาระดับนี้เป็นผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นแก่บุคคลจึงสนับสนุนให้เอกชนเข้ามาดำเนินการ ดังนั้น สถานศึกษาระดับนี้จึงเป็นของรัฐและเอกชนในจำนวนที่ใกล้เคียงกัน (50.8:49.2) แต่การที่โรงเรียนอนุบาลและศูนย์ดูแลเด็กอยู่ในความรับผิดชอบของต่างกระทรวงกันทำให้เกิดปัญหาการบริหารและบริการ ซึ่งรัฐบาลได้หาทางแก้ปัญหาล่วงหน้าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการร่วม (OECD Country Note, 2004)

บริการสำหรับศูนย์ดูแลเด็กจะรับเด็กทารกถึงเด็กอายุไม่เกิน 6 ปี ศูนย์นี้อาจจะอยู่ในความรับผิดชอบของรัฐ หรือองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น เป็นโรงเรียนเอกชนที่มีเจ้าของคนเดียว หรือองค์กรธุรกิจดูแลเพื่อเป็นสวัสดิการให้แก่พนักงาน สถานศึกษาแบบนี้มักจะเปิดทำการประมาณ 12 ชั่วโมง สัปดาห์ละ 6 วัน นอกจากนี้แล้วยังมีบริการดูแลเด็กในบ้านที่รับเด็กได้ตั้งแต่ 5-20 คน ที่อาจจะเป็นทารกและเด็กเล็ก ตามปกติสถานศึกษาขึ้นอยู่กับกระทรวงการศึกษา แต่สำหรับสถานบริการประเภทนี้ รัฐบาลเกาหลีมีนโยบายที่จะให้อยู่ในความดูแลของกระทรวงความเสมอภาคทางเพศ (Ministry of Gender Equality) เนื่องจากรัฐบาลมีความประสงค์ในการจัดตั้งสถานศึกษาขึ้นเพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่มีรายได้น้อย ให้โอกาสแก่ผู้เป็นมารดาได้ออกไปประกอบอาชีพเพื่อหารายได้มาเพิ่มให้แก่ครอบครัว (OECD Country Note, 2004)

3.6 การศึกษาผู้ใหญ่

การขยายตัวทางเศรษฐกิจของประเทศมีผลต่อนโยบายการศึกษาอย่างมาก กล่าวคือ ในอดีตรัฐบาลวางแผนจะพัฒนากำลังคนโดยเริ่มจากในวัยเด็ก และพัฒนาคนวัยหนุ่มสาวให้เข้าสู่แรงงานอุตสาหกรรมของประเทศ แต่ปรากฏว่าสร้างกำลังคนได้จำนวนไม่เพียงพอกับความต้องการ นอกจากนี้แล้วการที่เทคโนโลยีมีความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วทำให้ผู้ใหญ่ที่เคยมีงานทำต้องตกงาน เนื่องจากความสามารถไม่เพียงพอที่จะทำงาน จึงต้องการการศึกษาและการฝึกอบรมเพิ่มเติมเพื่อให้ทำงานได้ นอกจากความรู้และประสบการณ์ของผู้ที่ทำงานไม่ทันกับความเปลี่ยนแปลงแล้ว ประเทศนี้ยังมีปัญหาเกี่ยวกับอัตราการเกิดที่ลดอย่างรวดเร็ว จาก 4.5% ในปี

ค.ศ. 1970 เป็น 1.1% ในปี ค.ศ. 2002 (Korea Country Note, 2004) อาจจะกล่าวได้ว่าการศึกษามหาวิทยาลัยของประเทศเกาหลีใต้เริ่มต้นอย่างเด่นชัดในช่วงปี 1960 เมื่อมีการฝึกอบรมให้แก่พนักงานในโรงงานอุตสาหกรรมเหล็กกล้าและเคมี หลังจากนั้นจึงมีการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่ผู้ว่างงานเพื่อให้มีความรู้และทักษะเพียงพอที่จะหางานทำ และการฝึกอบรมอีกประการหนึ่ง คือ การจัดหลักสูตรสำหรับผู้ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในระบบหรือนอกระบบ แต่การศึกษามหาวิทยาลัยที่จัดนั้นผู้ที่เข้ามาใช้บริการจะเป็นผู้ชายมากกว่าผู้หญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาเพื่อเพิ่มความรู้ความสามารถในการทำงาน ผู้หญิงส่วนใหญ่จะเลือกมาเรียนตามความสนใจส่วนตัวมากกว่าเหตุผลทางอาชีพ ทั้งนี้สาเหตุส่วนหนึ่งมาจากประเพณีที่มีความแตกต่างระหว่างเพศ กล่าวโดยสรุป คือ การศึกษามหาวิทยาลัยของประเทศเกาหลีใต้จัดขึ้นเพื่อเปิดโอกาสแก่ผู้พลัดโอกาสการศึกษาในระบบเพื่อลดจำนวนผู้ใหญ่อ่านหนังสือไม่ออก ให้ความรู้และทักษะแก่ผู้ว่างงานและผู้ทำงานไม่เต็มศักยภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสตรีที่มีแนวโน้มจะออกจากบ้านมาประกอบอาชีพเป็นจำนวนเพิ่มขึ้น

3.7 การศึกษาตามอัธยาศัย

ในสังคมฐานความรู้บุคคลจำเป็นต้องมีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและมีการพัฒนาคุณภาพของตนเองตลอดชีวิต มีการเปลี่ยนงาน ผู้ทำงานจะต้องมีความรู้ความชำนาญเพิ่มขึ้นตลอดเวลาแม้ว่าจะทำงานอยู่ในองค์กรเดิม รัฐบาลจะต้องจัดแหล่งเรียนรู้ที่สะดวกและราคาไม่แพง ต้องจัดสิ่งแวดล้อมให้บุคคลสามารถเรียนรู้ได้ในทุกที่และทุกเวลา นอกจากนี้แล้วความคาดหวังต่อครูก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลง ครูไม่ใช่ผู้ถ่ายทอดเนื้อหาความรู้ หากแต่เป็นผู้ที่ช่วยให้นักเรียนค้นหาหนทางสู่ความรู้และสารสนเทศ สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและเรียนรู้วิธีการเรียน ดังนั้นลักษณะของพลเมืองที่ต้องการคือ เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ อันประกอบด้วยมีความคิดสร้างสรรค์ มีการจัดการเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง เปิดรับความรู้ และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้

3.8 การเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้ตลอดชีวิตของประเทศเกาหลีใต้เกิดขึ้นมาจากการที่มีนวัตกรรมเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง รัฐบาลเห็นความจำเป็นที่จะต้องยกระดับทักษะของแรงงาน ส่งเสริมให้ประชาชนเป็นผู้สนใจต่อการพัฒนาความรู้และทักษะของตนเองอย่างไม่หยุดยั้ง นอกจากนี้แล้วรัฐบาลเห็นว่าประเทศชาติต้องแข่งขันกับนานาประเทศในด้านอุตสาหกรรมและการค้า ซึ่งต้องการกำลังคนที่มีความรู้และทักษะสูง รวมทั้งต้องมีความรู้ด้านภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาอังกฤษและภาษาจีน การเรียนรู้ในสถานประกอบการทั้งในรูปแบบที่เป็นนอกระบบและตามอัธยาศัยนั้นเป็นประโยชน์ในการเพิ่มความรู้และทักษะของแรงงาน แต่การตัดสินใจเข้าศึกษาอบรมนั้นไม่ได้ขึ้นอยู่กับตัวบุคคลเพียงอย่างเดียว หากแต่ยังขึ้นอยู่กับสถานประกอบการที่เขาทำงานด้วย รัฐบาล

และสถานประกอบการจำนวนมากต้องการให้บุคลากรได้มีการพัฒนาจึงได้จัดให้มีสิ่งจูงใจ และในองค์กรบางแห่งได้กำหนดการพัฒนาตนไว้ในเงื่อนไขการจ้างงานหรือการประเมินผลงาน รัฐบาลมีความเห็นว่าบุคคลจำเป็นต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต และเป็นหน้าที่ของรัฐบาล ทั้งรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นที่จะต้องจัดสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น จัดให้มีโครงสร้างพื้นฐานทางเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความเร็วสูง จัดหาคอมพิวเตอร์ให้เพียงพอสำหรับใช้ในห้องเรียน ที่ทำงานและที่บ้าน มีสารสนเทศที่มีคุณภาพสูงและมีปริมาณมากที่จัดการอย่างเป็นระบบ จัดการศึกษาและการฝึกอบรมให้มีความรู้และทักษะด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

3.9 การส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้

เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่า สำหรับประเทศเกาหลีใต้ การที่ประเทศสามารถพัฒนาเศรษฐกิจได้อย่างรวดเร็วเป็นเพราะการศึกษาและการฝึกอบรม (OECD, 1998) กระทรวงการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ศึกษาวิจัยและระบุว่าประเทศต้องการผลิตกำลังคนที่มีทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน และคอมพิวเตอร์ ส่วนทักษะหลักในการทำงานคือ ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา ความคิดสร้างสรรค์และการรับผิดชอบดูแลตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ (Kim, 2005) มีการกำหนดให้การศึกษาและการฝึกอบรมเป็นส่วนหนึ่งของวงจรที่เป็นประโยชน์ทั้งนายจ้างและลูกจ้าง ดังนั้นเพื่อส่งเสริมการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ รัฐบาลจึงได้มีการดำเนินงานในด้านต่างๆ คือ

3.9.1 การตราพระราชบัญญัติการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การตราพระราชบัญญัติการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการจัดตั้งหน่วยงานรับผิดชอบ รัฐธรรมนูญเกาหลีได้กำหนดให้รัฐจัดการศึกษาตลอดชีวิต โดยดูแลให้ประชาชนได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องเพื่อการพัฒนาศักยภาพ จึงได้ตรากฎหมายการศึกษาตลอดชีวิต (Lifelong Education Act) ขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 2000 ในกฎหมายนี้ให้คำนิยามว่า การศึกษาตลอดชีวิตคือ "การศึกษาในทุกรูปแบบ"

รัฐบาลตระหนักว่าปัจจุบันเป็นยุคของสังคมฐานความรู้ ซึ่งมนุษย์และความรู้เป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้ประเทศพัฒนาและมีความก้าวหน้าได้อย่างยั่งยืน และสืบเนื่องจากพระราชบัญญัติการศึกษาตลอดชีวิต ใน ค.ศ. 2002 กระทรวงการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ประกาศแผนการส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิต (Comprehensive Plan for the Lifelong Education Promotion) เพื่อสนับสนุนโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับการเรียนรู้ตลอดชีวิต รวมทั้งการนำการเรียนรู้ตลอดชีวิตเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของกิจวัตรประจำวัน และได้กำหนดวิสัยทัศน์การศึกษาตลอดชีวิตที่มีผลต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งได้กำหนดว่าให้มีความสุขในการเรียน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน รวมทั้งการสร้างสังคมที่ให้

ความสำคัญต่อการเรียนรู้ มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Education Centre) ขึ้นในกรุงโซล ศูนย์ข้อมูลการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระดับจังหวัด และสถานเรียนรู้ในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีหน้าที่ในการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตและเป็นศูนย์ประสานงานระหว่างองค์กรต่างๆ

มีการกำหนดยุทธศาสตร์ของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ไว้เป็นแผน 5 ปี (5-year National Plan for Human Resource Development) ซึ่งระบุว่า การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์จะต้องทำเป็นระบบแบบเปิดและมีเครือข่าย ดำเนินการอย่างสอดคล้องกับการเป็นสังคมในยุคสารสนเทศ ปรับปรุงระเบียบและกฎต่างๆ ที่ไม่คล่องตัว กระจายอำนาจ สันับสนุนให้องค์กรรัฐและเอกชนทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนในการทำงาน

3.9.2 การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษา

การจัดตั้งสถาบันอุดมศึกษาเพื่อเสนอระบบการศึกษาในรูปแบบใหม่เป็น Cyber College และ Cyber University เพื่อสนับสนุนการศึกษาและฝึกอบรมในสถานประกอบการ มีมหาวิทยาลัยขององค์กรธุรกิจ เช่น สถาบันการศึกษาของบริษัทซัมซุง (Samsung Electronic University) และมีสถาบันผลิตกำลังคนเฉพาะทาง เช่น Engineering College ในปี 2001 มีวิทยาลัยในรูปแบบดังกล่าว 16 แห่ง มีนักศึกษามากกว่า 20,000 คน ในจำนวนนี้ ประมาณครึ่งหนึ่ง มีอายุต่ำกว่า 30 ปี และประมาณ 80% เป็นผู้มีงานทำอยู่แล้ว นอกจากนี้แล้ว รัฐบาลเองก็จัดตั้งมหาวิทยาลัยเปิด Korea National Open University โดยที่รัฐบาลมีเป้าหมายที่จะเน้นการพัฒนากำลังคนเข้าสู่อุตสาหกรรมหลักของประเทศอันได้แก่ การผลิต เซมิคอนดักเตอร์ อุปกรณ์เทคโนโลยีสารสนเทศ เครื่องคอมพิวเตอร์ หน่วยความจำ และโทรศัพท์มือถือ

3.9.3 การสนับสนุนการศึกษา

การจัดปัจจัยสนับสนุนที่เป็นรูปธรรม รัฐบาลยังเห็นความสำคัญของการให้โอกาสที่เท่าเทียมกันทางการศึกษาจึงพยายามส่งเสริมผู้ที่อยู่ในกลุ่มขาดแคลน ผู้ด้อยโอกาสและผู้อยู่ในกลุ่มเสี่ยง รัฐบาลได้ตั้งโครงการที่เรียกว่า ระบบธนาคารเครดิต (Credit Bank System) สำหรับระดับอุดมศึกษาที่บุคคลสามารถจะลงทะเบียนเรียนทั้งการศึกษาในระบบและนอกระบบ แล้วนำผลการเรียนที่ได้รับมาฝากไว้ เพื่อนำไปขอประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรในภายหลัง เมื่อมีจำนวนหน่วยกิตครบถ้วนตามข้อกำหนด (OECD, 1998; www.unesco.org/iiep) ซึ่งจะช่วยให้ผู้ทำงานได้มีโอกาสเรียนไปด้วย

กระทรวงการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้จัดตั้งองค์การอิสระเพื่อรับผิดชอบในการส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิตและจัดสรรงบประมาณ 600 ล้านดอลลาร์เพื่อดำเนินงานโครงการการตั้งนครและเมืองแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ กระทรวงการศึกษาและการ

พัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้วางแผนที่จะสนับสนุนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ด้วยการปรับปรุงระบบการศึกษาในด้านต่างๆ ได้แก่ การระบุนุสมรรถภาพหลัก (core competencies) และทักษะของผู้จบการศึกษา การสร้างเครือข่ายและการเป็นหุ้นส่วนระหว่างสถานศึกษาและสถานฝึกอบรม ระหว่างองค์กรรัฐและองค์กรเอกชน การสร้างความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษา การฝึกอบรม และการประกอบอาชีพ เช่น มีการแนะแนวอาชีพ การฝึกงาน และการทดลองปฏิบัติงานในสถานประกอบการของนักศึกษา การให้งบประมาณผู้เรียนแทนการจัดสรรให้แก่สถานศึกษา การพัฒนาบริการพื้นฐานทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศที่ทำให้เกิดศักยภาพการเรียนรู้แบบ e-learning และการสนับสนุนให้วิทยาลัยและมหาวิทยาลัยเป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน ([http:// www.moe.go.kr](http://www.moe.go.kr))

3.10 การกำหนดลักษณะของบุคคลที่ต้องการสำหรับสังคมแห่งการเรียนรู้

กระทรวงการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้กำหนดไว้ว่าประเทศเกาหลีใต้มีความต้องการที่จะพัฒนาประเทศให้เป็นสังคมฐานความรู้ ซึ่งต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีลักษณะดังต่อไปนี้

3.10.1 เป็นผู้สร้างความรู้ที่สร้างสรรค์ เนื่องจากปัจจุบันความรู้มีอยู่มากและเพิ่มจำนวนอย่างมหาศาล ผู้ที่เหนือกว่าคนอื่น คือผู้ที่สามารถรวบรวมและวิเคราะห์สารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3.10.2 สามารถควบคุมตนเองได้และเป็นผู้เรียนรู้ตลอดชีวิต เนื่องจากคนต้องการทักษะและสารสนเทศที่เกิดขึ้นใหม่ตลอดเวลา แต่การศึกษาในระบบทำได้เพียงการให้ทักษะพื้นฐานบุคคลจึงจำเป็นต้องเรียนรู้ที่จะเรียนอย่างต่อเนื่อง และพัฒนาศักยภาพของตนเองตลอดชีวิต

3.10.3 เป็นผู้จัดการสารสนเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพ ในสังคมฐานความรู้บุคคลจะต้องมีความสามารถในการรวบรวม พัฒนา แลกเปลี่ยน จัดเก็บและจัดการสารสนเทศจากแหล่งต่างๆ แล้วจึงนำสิ่งที่ได้นั้นมาทำให้เกิดคุณค่าเพิ่ม หรือกล่าวอีกอย่างหนึ่งคือ บุคคลจำเป็นต้องมีความรู้ว่าการสารสนเทศใด รู้ว่าจะไปหาสารสนเทศนั้นได้จากที่ใด และรู้วิธีการประเมินความน่าเชื่อถือของสารสนเทศที่ได้รับ

3.10.4 เป็นผู้แก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ การได้รับสารสนเทศและความรู้จะต้องมาจากการแก้ปัญหาในชีวิตจริง ดังนั้นการเป็นผู้แก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพคือการสร้างองค์ความรู้ของตนเองเพื่อนำไปใช้ในบริบทที่เหมาะสม

3.10.5 เป็นผู้มีควมรับผิดชอบในการใช้สารสนเทศด้วยมาตรฐานจริยธรรม

3.11 นโยบายและแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

วิสัยทัศน์การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้กำหนดไว้ว่า ระดับความสามารถของประเทศขึ้นอยู่กับความคิดสร้างสรรค์ในด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และความสามารถนี้

จะได้มาจากการศึกษา (Coolahan et al., 2004) กระทรวงการศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ประกาศนโยบายและแนวทางการปฏิบัติเพื่อทำให้เกิดสังคมแห่งการเรียนรู้ไว้ โดยได้กำหนดนโยบายให้มีการสร้างเครื่องมือวัดสมรรถนะหลักในแต่ละระดับการศึกษา การกำหนดให้สร้างเสริมลักษณะนิสัยที่พึงประสงค์สำหรับนักเรียนระดับประถมศึกษา การสร้างให้มีความสามารถพื้นฐานในการสังคมและอาชีพสำหรับนักเรียนระดับมัธยม การลดเนื้อหาวิชาการในหลักสูตร ขจัดกาแบ่งแยกระหว่างวิชา ปรับโครงสร้างหลักสูตร การเพิ่มความสำคัญและเพิ่มคุณภาพของกิจกรรมนอกหลักสูตร การพัฒนาวิธีการเรียนรู้ การปรับปรุงวิธีการรับเข้าศึกษาระดับอุดมศึกษา

สำหรับแนวทางปฏิบัติคือส่งเสริมให้สร้างสิ่งแวดล้อมการเรียนรู้ที่ฝังลึกอยู่ในวิถีชีวิตประจำวันของทุกคนในระดับท้องถิ่น โดยตั้งเป้าหมายการสร้างนครแห่งการเรียนรู้ 30 แห่ง สนับสนุนให้เกิดสถานที่เรียนรู้และหลักสูตรการเรียน ขยายการใช้งานเครื่องอำนวยความสะดวกของโรงเรียนให้เป็นประโยชน์แก่ทั้งนักเรียนและผู้ใหญ่ที่ต้องการเรียน และส่งเสริมให้มหาวิทยาลัยมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาตลอดชีวิต จัดการศึกษาที่สนับสนุนการผสมผสานทางสังคมโดยนักเรียนระดับมัธยมต้นได้รับการสนับสนุนการศึกษาจากรัฐบาล ผู้ใหญ่ที่เข้าศึกษาในสถาบันที่จัดการศึกษาตลอดชีวิตจะได้ลดราคาค่าเรียน สถาบันที่จัดการศึกษาตลอดชีวิตให้กับสตรีจะได้รับการจัดสรรงบประมาณเพิ่มเป็นพิเศษ โรงเรียนมัธยมปลายจัดการศึกษาโดยผ่านวิทยุ หรือการสื่อสารเพื่อเป็นทางเลือกเพื่อให้การจัดการศึกษาสำหรับการเป็นพลเมืองดีได้ผลสูง การปฏิบัติงานทุกขั้นตอนจะต้องรวดเร็ว ขยายโอกาสการศึกษาผู้ใหญ่โดยจัดหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการ ในระดับปริญญาตรีให้ใช้ระบบธนาคารเครดิตและการศึกษาด้วยตนเอง (self-study) มาร่วมในการจัดการศึกษา ในระดับบัณฑิตศึกษาให้มีการจัดตั้ง cyber university และสถานศึกษาของบริษัทเอกชน สนับสนุนให้มีกระบวนการเรียนรู้ในสถานที่ทำงานและส่งเสริมการศึกษาตลอดชีวิตที่เน้นการอาชีพศึกษาที่จัดโดยเอกชน สร้างระบบที่เป็นรากฐานการศึกษาตลอดชีวิต โดยจัดให้มีแหล่งอำนวยความสะดวกสำหรับการศึกษาตลอดชีวิตอย่างน้อย 1 แห่งในทุกเมือง อำเภอ และตำบล ใช้ประโยชน์นักการศึกษาตลอดชีวิตให้เต็มศักยภาพ และให้มีการย้ายสถานที่ทำงานหมุนเวียนกันไป จัดศูนย์ข้อมูลสารสนเทศให้สามารถบริการได้อย่างครบถ้วนและทั่วถึง จัดศูนย์ให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการศึกษาตลอดชีวิต

ถึงแม้ว่าในภาพรวมประเทศเกาหลีใต้จะเป็นประเทศที่มีการพัฒนาตนเองอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจและการศึกษา แต่ในรายงานขององค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา หรือผลจากการศึกษาวิจัยขององค์กรในประเทศเองพบว่ายังมีปัญหา อุปสรรคบางประการที่จะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไข ดังนั้น ในส่วนท้ายของรายงานนี้จึงได้นำประเด็นปัญหาามาเสนอ

3.1.2 สภาพปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาในปัจจุบัน

ถึงแม้ว่าผลการประเมินความสามารถของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาที่อายุ 15 ปี ตามโครงการ PISA ของ OECD ในจำนวน 41 ประเทศในช่วงปี 2003 จะแสดงว่านักเรียนเกาหลีใต้คะแนนเป็นอันดับ 1 ในด้านทักษะการแก้ปัญหา อันดับ 2 ในด้านการอ่าน และอันดับ 3 ในด้านคณิตศาสตร์ ซึ่งอาจจะกล่าวได้ว่าการศึกษาของประเทศมีมาตรฐานสูง แต่ในความคิดของประชาชนและองค์กรการศึกษาในประเทศเกาหลีใต้ยังมีความเห็นว่าในภาพรวม ผลการศึกษายังไม่เป็นที่น่าพึงพอใจ โดยได้ระบุปัญหาไว้ดังต่อไปนี้

3.1.2.1 การเรียนการสอน

การเรียนการสอนส่วนใหญ่ยังเน้นการท่องจำทำให้นักเรียนขาดความคิดสร้างสรรค์ และความรู้ภาษาต่างประเทศยังไม่เพียงพอกับสภาพโลกาภิวัตน์ นอกจากนี้แล้วจากพื้นฐานด้านสังคมและวัฒนธรรม ครอบครัวชาวเกาหลียังให้ความสำคัญแก่นโยบายวิชาการเป็นอย่างมาก โดยนิยมให้เด็กเรียนวิชาต่างๆ ตั้งแต่อายุน้อยและให้เรียนเนื้อหาหลายๆ จึงทำให้เด็กต้องใช้เวลาในการเรียนมาก ทั้งในโรงเรียนและโรงเรียนกวดวิชา ปัญหาอีกประการหนึ่งคือ สำหรับประชาชนบางส่วน ฐานะทางสังคมยังวัดกันด้วยปริญญาจากมหาวิทยาลัยชั้นนำ

เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่นในองค์การ OECD ด้วยกัน ประเทศเกาหลีใต้ยังลงทุนต่อการศึกษาน้อยกว่ามาตรฐาน กล่าวคือ ประมาณ 4.3% ของ GDP ซึ่งมาตรฐานกำหนดไว้เป็น 5.2% ทำให้อัตราส่วนครูต่อนักเรียนสูง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับประถมศึกษา และยังมีความขาดแคลนครูในบางวิชาและในชนบท

3.1.2.2 ประสิทธิภาพการศึกษา

อาจจะกล่าวได้ว่าประสิทธิภาพการศึกษายังไม่สูง เนื่องจากองค์กรธุรกิจหรืออุตสาหกรรมยังต้องจ่ายงบประมาณเพื่อการฝึกอบรมพนักงานให้มีความรู้และทักษะเพียงพอต่อการทำงานในหน้าที่เป็นจำนวนมาก เช่น บริษัทฮุนได มอเตอร์ 6 ล้านดอลลาร์ต่อปี บริษัทซัมซุง อิเล็กทรอนิกส์ 604 ล้านดอลลาร์ต่อปี

3.1.2.3 ความกดดันของนักเรียนระดับมัธยมศึกษา

นักเรียนระดับมัธยมศึกษาต้องเรียนพิเศษอย่างหนักเพื่อเตรียมตัวสำหรับการเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย ซึ่งทำให้เกิดความกดดันต่อทั้งครอบครัวและตัวนักเรียนเอง ทั้งการเรียนในโรงเรียนกวดวิชา และการเตรียมตัวสอบเข้ามหาวิทยาลัย ใน ค.ศ. 2001 มีสถิติการใช้จ่ายในการเรียนพิเศษถึง 14,000 ล้านดอลลาร์

3.12.4 ทักษะคิดต่ออาชีวศึกษา

คนเกาหลียังมีทัศนคติที่ว่าการศึกษาเป็นเรื่องของครอบครัว ผู้มีรายได้น้อย หรือผู้ที่มีสติปัญญาน้อย เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วออกไปทำงานจะได้ตำแหน่งของคณงานไร้อะไร ทำให้ผู้จบอาชีวศึกษาต้องการที่จะได้ปริญญา และสถาบันอาชีวศึกษาไม่มีนักศึกษา และเป็นผลสืบเนื่องให้เกิดความขาดแคลนแรงงานระดับต่ำและระดับกลาง

3.12.5 ตลาดแรงงาน

ลักษณะตลาดแรงงานของประเทศเกาหลีใต้มีลักษณะใกล้เคียงกับประเทศไทยมากกว่าประเทศญี่ปุ่น กล่าวคือ การจ้างงานเป็นการจ้างงานเกษียณอายุเหมือนที่ปฏิบัติในประเทศไทย การเปลี่ยนงานไม่ปรากฏบ่อยนักซึ่งมีผลทำให้พนักงานไม่มีความกระตือรือร้นที่จะเพิ่มความรู้และทักษะของตนเอง อีกประการหนึ่ง คือการพิจารณาเงินเดือนเป็นไปตามอาวุโสมากกว่าผลการปฏิบัติงาน (Korea Country Report, 2004)

3.12.6 การเข้าถึงการศึกษาอย่างเท่าเทียม

ถึงแม้จะมีการดำเนินการเรียนรู้อุตสาหกรรมมาแล้วหลายปี แต่ผลสำเร็จในการดำเนินงานจะสูงในบริเวณที่เป็นเมืองใหญ่ ประชาชนในชนบทยังไม่ได้รับประโยชน์มากเพียงพอ ดังนั้นจึงยังมีประชาชนที่ไม่รู้หนังสือ (www.unesco.org/iiep)

ผลการเปรียบเทียบการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ระหว่างประเทศไทยและต่างประเทศ

หลังจากที่ได้ศึกษาข้อมูลการจัดการศึกษาของแต่ละประเทศแล้ว คณะผู้วิจัยได้เปรียบเทียบระหว่างประเทศไทยกับอีกสามประเทศตัวอย่าง ในสามประเด็นหลัก ดังนี้

1. ภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้

ทุกประเทศได้กำหนดเป้าหมายของการพัฒนาประเทศสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ทั้งสิ้น แต่ในรายละเอียด ประเทศไทยกับประเทศตัวอย่างมีภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้ต่างกัน ดังแสดงให้เห็นในตาราง 4.10

ตาราง 4.10 ภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้ระหว่างประเทศไทยและประเทศคู่เทียบ

ประเทศไทย	ประเทศคู่เทียบ
<p>สังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยได้กำหนดภาพไว้ใน แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 และต่อเนื่องมายัง ฉบับที่ 10 สังคมแห่งการเรียนรู้ของไทย เป็นสังคมที่พัฒนาโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทางและให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุล ทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน เน้นการเสริมสร้างคุณภาพคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีการพัฒนาปัญญา และความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์ มุ่งเป็นศูนย์กลางระดับโลกในการขับเคลื่อนธุรกิจและการลงทุน เป็นชาติแห่งการคิดและมีพลเมืองที่อุทิศตนให้กับการสร้างความมั่งคั่ง และความเติบโตให้กับประเทศอย่างต่อเนื่อง</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น กำหนดภาพของประเทศไว้ว่าในปี 2050 จะเป็นรัฐที่ได้รับความเชื่อถือมีศักดิ์ศรี และเป็นหัวใจของเอเชีย และได้กำหนดวิธีการบรรลุภาพที่ต้องการ โดยการสร้างคนให้เป็นคนเก่ง เป็นนักคิดทุกระดับและทุกระบบ</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้ มุ่งสร้างสังคมให้เป็นประเทศที่มีความสามารถในการแข่งขันและเป็นสังคมเศรษฐกิจฐานความรู้ โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูงเป็นเครื่องมือ</p>

จากตาราง 4.10 สังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย เน้นความสมดุลระหว่างความสุขกับการพัฒนาภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการพัฒนาคนให้มีปัญญาและคุณธรรม เพื่อเป็นฐานของการแข่งขันระหว่างประเทศ ขณะที่ประเทศคู่เทียบ เน้นความสามารถในการแข่งขัน โดยสร้างคนเก่ง นักคิด ที่อุทิศตนให้กับความมั่งคั่งของประเทศ และเน้นการเป็นสังคมที่ใช้ความรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูงในการพัฒนา

เมื่อศึกษาสมรรถนะของการแข่งขันระหว่างประเทศทั้งสิ้น โดยใช้ข้อมูลของ International Institute for Management Development (IMD) ในประเด็นสมรรถนะด้านเศรษฐกิจ ประสิทธิภาพภาครัฐ ประสิทธิภาพด้านธุรกิจ สมรรถนะด้านโครงสร้างพื้นฐาน จาก 61 ประเทศ ผลปรากฏ ดังตาราง 4.11

ตาราง 4.11 สมรรถนะการแข่งขันของประเทศไทยและประเทศคู่แข่งตามผลการศึกษา IMD

สมรรถนะการแข่งขัน	ไทย	สิงคโปร์	ญี่ปุ่น	เกาหลีใต้
1. ด้านเศรษฐกิจ	21	4	15	41
2. ประสิทธิภาพภาครัฐ	21	2	31	47
3. ประสิทธิภาพภาคธุรกิจ	28	7	23	45
4. โครงสร้างพื้นฐาน	48	5	2	24

ที่มา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549)

จากตาราง 4.11 พบว่าสมรรถนะการแข่งขันทุกด้านของประเทศสิงคโปร์อยู่ในลำดับสูงกว่าประเทศไทยและประเทศคู่แข่งอื่น ยิ่งไปกว่านั้นยังอยู่ใน 10 ลำดับแรกของประเทศทั้งหมด ยกเว้นด้านโครงสร้างพื้นฐาน ซึ่งอยู่ในลำดับต่ำกว่าประเทศญี่ปุ่น ในส่วนของประสิทธิภาพภาครัฐ ประเทศไทยเป็นรองประเทศสิงคโปร์ แต่ประสิทธิภาพภาคธุรกิจประเทศไทยเป็นรองประเทศสิงคโปร์และญี่ปุ่น แต่ดีกว่าประเทศเกาหลีใต้ สำหรับโครงสร้างพื้นฐานประเทศไทยอยู่ลำดับต่ำสุด ซึ่งโครงสร้างพื้นฐานรวบรวมจากตัวบ่งชี้ใน 5 ด้าน ได้แก่ สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน 22 ตัวบ่งชี้ โครงสร้างพื้นฐานด้านเทคโนโลยี 20 ตัวบ่งชี้ โครงสร้างพื้นฐานด้านวิทยาศาสตร์ 22 ตัวบ่งชี้ สุขภาพและสิ่งแวดล้อม 17 ตัวบ่งชี้ และการศึกษา 14 ตัวบ่งชี้

2. การจัดการศึกษาในระบบ

ในประเด็นของการจัดการศึกษาในระบบจะเปรียบเทียบระหว่างประเทศในสามเรื่อง คือ ทิศทางของการศึกษา การจัดการศึกษาคบบังคับ และการจัดการศึกษาหลังภาคบังคับ ดังตาราง 4.12

ตาราง 4.12 ทิศทางของการศึกษา การจัดการศึกษาภาคบังคับ และการจัดการศึกษาหลังภาคบังคับ
ของประเทศไทยและประเทศคูเวียบ

ประเทศไทย	ประเทศคูเวียบ
<p>1. ทิศทางของการศึกษา</p> <p>การจัดการศึกษามุ่งไปยังการพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง มีคุณภาพ โดยมีพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เป็นแม่บทในการจัดการศึกษา</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์</p> <p>การจัดการศึกษาของประเทศมุ่งให้เด็กมีการศึกษาแบบรอบรู้และสมดุล ให้โรงเรียนเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ เพื่อร่วมสร้างประเทศให้เป็นชาติแห่งการคิด มีพลเมืองที่อุทิศตนให้กับการสร้างความมั่งคั่งและเติบโตอย่างต่อเนื่อง</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น</p> <p>การจัดการศึกษาของประเทศ เน้นให้ชุมชน ครอบครัวและโรงเรียนกลับมามีความเข้มแข็ง เพื่อสร้างปัจเจกบุคคลให้เก่งด้านวิชาการ มีความสามารถทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต รับมือกับการเปลี่ยนแปลงในระดับนานาชาติได้</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้</p> <p>การจัดการศึกษาของประเทศเพื่อสอนการเป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน และสร้างความเจริญให้แก่มนุษยชาติ และมุ่งเป็นสังคมฐานความรู้โดยให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และความสามารถด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ</p>
<p>2. การจัดการศึกษาภาคบังคับ</p> <p>2.1 การจัดการศึกษาระดับปฐมวัย</p> <p>มุ่งวางรากฐานชีวิต และการเตรียมความพร้อมของเด็กและการอยู่ร่วมกันในสังคม</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์</p> <p>เน้นที่การสร้างสิ่งแวดล้อมให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการสื่อสาร เล่น สัมพันธ์กับผู้อื่น และเตรียมตัวสำหรับศึกษาต่อโดยให้เรียนรู้สองภาษา คือ ภาษาอังกฤษ และภาษาแม่</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น</p> <p>เน้นการวางพื้นฐานคุณลักษณะของบุคคลในระยะยาวด้านสุขอนามัย มนุษยสัมพันธ์ สิ่งแวดล้อม ภาษา และการแสดงออก โดยทำร่วมกับการอบรมเรียนรู้ที่บ้าน</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้</p> <p>ในประเทศเกาหลีใต้ไม่นิยมส่งเด็กเข้าเรียนโรงเรียนอนุบาล โดยปัจจุบันพบว่ามามีเด็กอายุ 3-5 ปีเรียนอยู่ในโรงเรียนอนุบาลเพียงร้อยละ 27.2</p>
<p>2.2 การจัดการศึกษาระดับประถมศึกษา</p> <p>เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งวางรากฐานให้ผู้เรียนพัฒนาลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้ และความสามารถพื้นฐาน</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์</p> <p>เน้นการจำแนกผู้เรียนตามความสามารถในด้านภาษาโดยแบ่งออกเป็นสองประเภท มีการทดสอบความพร้อมก่อนผ่านการศึกษา ระดับประถมศึกษา เพื่อเข้าสู่การศึกษาระดับมัธยมศึกษา</p>

ตาราง 4.12 (ต่อ)

ประเทศไทย	ประเทศคูเวต
	<p>2. ประเทศญี่ปุ่น</p> <p>การศึกษาที่มีความเชื่อเบื้องต้นว่าเด็กทุกคนเรียนรู้ได้ดีในหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ปกติ และต้องปลูกฝังความขยัน ความพยายาม และความมีวินัยในตนเอง ประเทศญี่ปุ่นถือว่าการเรียนประถมศึกษาเป็นขั้นตอนสำคัญสำหรับเด็ก และสำหรับทุกคนในครอบครัวและในโรงเรียน เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เด็กจะต้องใช้ภาษาได้คล่องทุกทักษะเพื่อเป็นพื้นฐานของการศึกษา</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้</p> <p>การจัดการศึกษาเน้นการเรียนเนื้อหาวิชา เพื่อการแข่งขันในระดับมัธยมศึกษา</p>
<p>2.3 การจัดการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา</p> <p>ก. มัธยมศึกษาตอนต้น</p> <p>มุ่งให้ผู้เรียนได้พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ต่อจากประถมศึกษา ให้เข้าใจความสามารถและความถนัดของตนเอง ทั้งวิชาการและวิชาชีพ ตลอดจนอาจประกอบอาชีพตามควรแก่วัย</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์</p> <p>แยกผู้เรียนตามระดับคะแนนที่ได้จากการทดสอบ และส่งผู้เรียนเข้าเรียนในระดับมัธยมศึกษาแต่ละประเภท โดยเน้นสัมฤทธิ์ผลทางการเรียน และมีการแข่งขันอย่างสม่ำเสมอ</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น</p> <p>การเรียนเน้นการท่องจำจากตำรา และตอกย้ำคุณลักษณะที่ปลูกฝังมาจากชั้นประถมศึกษา</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้</p> <p>จัดการศึกษาเพื่อปูความรู้พื้นฐานทั้งด้านวิชาการและวิชาชีพ โดยผู้เรียนที่จบชั้นประถมศึกษาสามารถศึกษาต่อมัธยมศึกษาตอนต้นได้ถึงร้อยละ 99.9</p>
<p>ข. มัธยมศึกษาตอนปลาย</p> <p>เป็นการศึกษาที่มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัด และตามความสนใจหลังการศึกษาภาคบังคับ โดยจำแนกเป็นประเภทสามัญศึกษาเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และประเภทอาชีวศึกษา เพื่อพัฒนาความรู้และทักษะในการประกอบอาชีพ และศึกษาต่อในระดับอาชีพที่สูงขึ้น</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์</p> <p>มีการจำแนกประเภทของผู้เรียนเป็นสายวิชาการ และสายเทคนิค โดยสายวิชาการจะเตรียมตัวเข้าสู่ระดับอุดมศึกษา และสายเทคนิคจะเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญาตรี</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น</p> <p>เน้นความสามารถด้านวิชาการโดยเฉพาะวิทยาศาสตร์ และคณิตศาสตร์ ผู้ที่จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาที่มีคุณภาพสูงมากเทียบได้เท่ากับนักศึกษามหาวิทยาลัยชั้นปีที่สองของสหรัฐอเมริกา</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้</p> <p>ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายต้องการให้นักเรียนได้เลือกเรียนตามความถนัด จึงจัดหลักสูตรอย่างหลากหลาย และเนื่องจากความขาดแคลนแรงงานระดับกลางจึงมีการผสมหลักสูตรสายวิชาสามัญและวิชาชีพเข้าด้วยกัน โดยให้นักเรียนสามารถเลือกวิชาเรียนได้จากทั้งสองสาย</p>

ตาราง 4.12 (ต่อ)

ประเทศไทย	ประเทศคู่เทียบ
<p>3. การจัดการศึกษาหลังภาคบังคับ 3.1 การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา เป็นการจัดการศึกษาด้านอาชีวศึกษาและการฝึกอบรมวิชาชีพ</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์ จัดการศึกษาระดับประกาศนียบัตร จำแนกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับ Master ระดับแห่งชาติขั้นสูง และประกาศนียบัตรแห่งชาติเพื่อผลิตแรงงานฝีมือดีออกสู่สถานประกอบการ และบางส่วนเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัย</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น จัดการศึกษาระดับอนุปริญญาเพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนที่จำเป็นต่อการจ้างงานและการพัฒนาทักษะชีวิต</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้ จัดการศึกษาเพื่อผลิตช่างเทคนิคระดับกลาง เพื่อตอบสนองการขยายตัวทางด้านอุตสาหกรรมซึ่งเป็นไปอย่างรวดเร็ว</p>
<p>3.2 การศึกษาระดับปริญญา เป็นการศึกษาที่มุ่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับกลางและระดับสูงที่มีคุณภาพทัดเทียมนานาชาติ เป็นแหล่งรวมของผู้ทรงคุณวุฒิที่ชั้นนำและผลักดันการพัฒนาประเทศโดยใช้ความรู้เป็นฐานสำหรับสร้างสมรรถนะทางเศรษฐกิจ และขีดความสามารถในการแข่งขันของประเทศ พร้อมทั้งนำสังคมไปสู่สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์ มุ่งไปยังคุณภาพการสอนและการวิจัยชั้นเลิศระดับนานาชาติ เทียบเท่ากับมหาวิทยาลัย Oxford และ Harvard</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น เน้นการสอนและการวิจัยเชิงลึกเพื่อความก้าวหน้าทางการศึกษาและความเป็นเลิศทางการวิจัย</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้ เน้นการสอนเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณค่าของประเทศและสังคมโลก โดยเฉพาะการสร้างคนระดับผู้นำ สนับสนุนคุณภาพการวิจัยเพื่อให้มหาวิทยาลัย 15 แห่งเป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก</p>

จากตาราง 4.12 ทิศทางของการศึกษาทุกประเทศมุ่งไปยังการพัฒนาคนให้สมดุระหว่างความรู้และคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ แต่มีรายละเอียดต่างกัน โดยประเทศไทยเน้นไปยังการเตรียมความพร้อมของเด็กในระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษา ขณะที่สิงคโปร์และญี่ปุ่นเน้นไปที่ความเก่งและการจำแนกเด็กตามความเก่ง ส่วนเกาหลีใต้ไม่เน้นการศึกษาระดับปฐมวัย การจัดการศึกษาภาคบังคับ ทุกประเทศจัด 9 ปี แต่สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้มุ่งเตรียมผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงและเน้นการแข่งขันกับนานาชาติ สำหรับการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรีทุกประเทศมุ่งเตรียมแรงงานฝีมือระดับกลางเข้าสู่สถานประกอบการเพื่อตอบสนองการขยายตัวของอุตสาหกรรมและบริการ โดยสิงคโปร์และเกาหลีใต้ให้ความสำคัญกับคุณภาพของแรงงานอย่างมาก และในระดับอุดมศึกษาทุกประเทศให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ แต่สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้เน้น

ความสำคัญของความเป็นเลิศทางการวิจัย โดยมีประเทศพัฒนาแล้วแถบตะวันตกเป็นคู่แข่ง
ขณะที่ประเทศไทยยังไม่ได้กำหนดชัดเจน

3. การศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย

ในการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย คณะผู้วิจัยได้เปรียบเทียบใน 3 ประเด็น คือ
นโยบายและแนวปฏิบัติ ทรัพยากร และหน่วยงานสนับสนุน

ตาราง 4.13 นโยบายและแนวปฏิบัติ ทรัพยากร และหน่วยงานสนับสนุนของการจัดการศึกษา

ประเทศไทย	ประเทศคูเวต
<p>1. นโยบายและแนวปฏิบัติ</p> <p>การจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยมีเป้าหมายเพื่อให้บริการทางการศึกษาแก่บุคคล 3 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มชายขอบของสังคม (2) กลุ่มวัยทำงานที่อยู่ในสถานประกอบการ (3) กลุ่มผู้สูงอายุ หลักสูตรการศึกษาจำแนกเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษาสายอาชีพ รวมทั้งโครงการอื่นๆ ภายใต้การดูแลของการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อส่งเสริมให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ตลอดชีวิต อย่างไรก็ตามในสวนของประสิทธิภาพการปฏิบัติยังขาดการเทียบโอนหน่วยการเรียนรู้ที่ได้มาตรฐาน</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์</p> <p>ประเทศสิงคโปร์ใช้คำว่าการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาผู้ใหญ่ โดยจัดในรูปการฝึกอบรม และพัฒนาวิชาชีพเฉพาะตามความต้องการของอุตสาหกรรมระดับชาติและนานาชาติ</p> <p>สำหรับการศึกษาด้านอัธยาศัย ประเทศสิงคโปร์ให้ความสำคัญต่อการจัดแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและมีจำนวนมาก</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น</p> <p>ให้ความสำคัญต่อการศึกษาดูแลชีวิต เพื่อให้ประชาชนสามารถเลือกโอกาสเรียนได้อย่างเสรี เรียนได้ทุกช่วงวัย และเวลาตามสะดวก โดยได้รับการรับรองผลสัมฤทธิ์ของการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงสมรรถภาพในการทำงานและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อให้ประชากรของประเทศมีคุณภาพด้านวิชาการ มีความพร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมและเศรษฐกิจ และความแข็งแกร่งของชุมชน</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้</p> <p>รัฐบาลเห็นความสำคัญของการพัฒนาเด็กเล็ก จึงเปิดศูนย์บริการดูแลเด็ก เพื่อเป็นสวัสดิการแก่พนักงาน สำหรับผู้ใหญ่มีหลักสูตรฝึกอบรมให้แก่ผู้ว่างงานเพื่อให้มีความรู้ทักษะเพียงพอสำหรับงานทำ และการจัดหลักสูตรสำหรับผู้ไม่มีโอกาสเข้าศึกษาในระบบ มีการจัดแหล่งเรียนรู้และวางโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศให้ประชาชนได้ใช้อย่างทั่วถึง ระบบธนาคารหน่วยกิตทำให้สามารถมีการโอนรายวิชาระหว่างสถาบันและระดับการศึกษาได้</p>
<p>2. ทรัพยากรสนับสนุน</p> <p>ทรัพยากรสนับสนุนการจัดการศึกษา ยังขาดแคลนทั้งปริมาณและคุณภาพ และความหลากหลายของโครงสร้างพื้นฐานการศึกษา และหลักสูตรเพื่อตอบสนองการศึกษาตามความต้องการ นอกจากนี้ยังขาดการจัดการความรู้ และแหล่งเรียนรู้ที่เป็นระบบ</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์</p> <p>มีการระดมทรัพยากรสนับสนุน ส่วนมากจากภาคเอกชน</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น</p> <p>ให้ความสำคัญต่อการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต จึงมีการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกทางการศึกษา และการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน นอกจากนี้ ยังมีการรวมความร่วมมือกับการศึกษาเอกชน สมาคมต่างๆ และศูนย์วัฒนธรรม</p>

ตาราง 4.13 (ต่อ)

ประเทศไทย	ประเทศคู่เทียบ
	<p>3. ประเทศเกาหลีใต้ เปิดโอกาสให้เอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษานอก ระบบ ทุกระดับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งระดับปฐมวัย</p>
<p>3. องค์กรหลักและสนับสนุนการจัด การศึกษา มีหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรง คือ สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานอื่น ได้แก่ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ หน่วยงาน ภาครัฐบางแห่ง</p>	<p>1. ประเทศสิงคโปร์ การศึกษานอกระบบของประเทศสิงคโปร์ไม่มีหน่วยงานที่ รับผิดชอบจัดการศึกษาโดยตรงแต่จัดโดยเอกชน ส่วนมากเป็น วิชาชีพระยะสั้น เช่น ธุรกิจ พาณิชยกรรม ภาษา คอมพิวเตอร์ ฯลฯ</p> <p>2. ประเทศญี่ปุ่น มีหน่วยงานรับผิดชอบ คือ กระทรวงศึกษาฯ ซึ่งมีงานในรับผิดชอบ ที่ครอบคลุมกิจกรรมหลากหลายทั้งด้านการศึกษา วัฒนธรรม การ กีฬาและอาชีพ จึงสามารถจัดการศึกษาได้อย่างกว้างขวางตามความ ต้องการของสังคม</p> <p>3. ประเทศเกาหลีใต้ มีลักษณะใกล้เคียงกันกับประเทศญี่ปุ่น</p>

จากตาราง 4.13 ประเทศไทยได้กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติเรื่องการจัดการศึกษานอก
ระบบและตามอรรถาธิบายไว้อย่างชัดเจน โดยระบุกลุ่มเป้าหมาย หลักสูตรการศึกษา และ
หน่วยงานรับผิดชอบ ส่วนประเทศสิงคโปร์เน้นการฝึกอบรม และพัฒนาวิชาชีพเฉพาะตามความ
ต้องการของภาคอุตสาหกรรม และให้ความสำคัญต่อการจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนให้
เข้าถึงได้โดยสะดวก ขณะที่ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อการศึกษาดูชีวิตของประชาชน
โดยมีการรับรองผลสัมฤทธิ์เพื่อนำไปใช้งาน และประเทศเกาหลีใต้มีบริการศูนย์ดูแลเด็ก มี
หลักสูตรสำหรับผู้ว่างงาน และจัดแหล่งเรียนรู้พร้อมวางโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศ
อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการโอนวิชาการระหว่างสถาบัน และระหว่างระดับ
การศึกษา ในด้านทรัพยากรสนับสนุน ประเทศคู่เทียบได้ระดมทรัพยากรมาจากภาคเอกชน
ขณะที่ประเทศไทยยังขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุน ส่วนขององค์กรหลักและสนับสนุนการจัด
การศึกษา ประเทศไทยได้กำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นและ
เกาหลีใต้ แต่ไม่ปรากฏข้อมูลนี้ในประเทศสิงคโปร์

จากข้อมูลเบื้องต้น คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสมรรถนะด้านการศึกษาระหว่างประเทศไทยกับ
ประเทศคู่เทียบ ตามข้อมูลของ IMD ปี ค.ศ. 2006 ผลปรากฏดังตาราง 4.14

ตาราง 4.14 สมรรถนะการแข่งขันของประเทศไทยกับประเทศคู่แข่งด้านการศึกษา

สมรรถนะการแข่งขัน	ไทย	สิงคโปร์	ญี่ปุ่น	เกาหลีใต้
1. การศึกษาโดยรวม	56	48	30	32
2. ร้อยละของผู้เข้าเรียนระดับมัธยมศึกษา	72	93	100	87
3. ร้อยละการไม่รู้หนังสือของประชาชนวัยผู้ใหญ่	7.4	7.5	0	2.1
4. อัตราส่วนครูต่อนักเรียนระดับมัธยมศึกษา	21	19	14.5	17.8
5. ร้อยละผลสัมฤทธิ์ของอุดมศึกษาที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการ	18	49	52	47
6. อันดับความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษา	35	1	32	36
7. อันดับความสามารถในการแข่งขันระดับอุดมศึกษา	34	1	49	50
8. อันดับความสามารถด้านทักษะทางภาษาที่ตอบสนองความต้องการของผู้ประกอบการ	47	12	55	35
9. การถ่ายโอนความรู้ระหว่างอุดมศึกษากับภาคธุรกิจ	36	6	21	32

ที่มา สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2549)

จากตาราง 4.14 แสดงให้เห็นว่า เมื่อดูสมรรถนะโดยรวมของการศึกษา พบว่า ประเทศไทยอยู่ลำดับหลังสุดในบรรดา 4 ประเทศ ประเทศญี่ปุ่นมีสมรรถนะสูงสุด เมื่อแยกตามตัวชี้วัดในระดับมัธยมศึกษา พบว่า ร้อยละของผู้เข้าเรียนและอัตราส่วนครูต่อนักเรียน ประเทศไทยอยู่ในลำดับต่ำสุด ในระดับอุดมศึกษาประเทศไทยอยู่ในลำดับต่ำสุดด้านผลสัมฤทธิ์ของอุดมศึกษาที่สามารถสนองตอบความต้องการของผู้ประกอบการ แต่เมื่อกล่าวถึงอันดับความสามารถในการแข่งขันระดับอุดมศึกษา ประเทศสิงคโปร์อยู่ในลำดับ 1 ในขณะที่ประเทศไทยอยู่ในลำดับรองลงมา และในการถ่ายโอนความรู้ระหว่างอุดมศึกษากับภาคธุรกิจ พบว่า ประเทศสิงคโปร์อยู่ในลำดับ 1 แต่ประเทศไทยอยู่ลำดับสุดท้าย สำหรับการไม่รู้หนังสือของประชาชนวัยผู้ใหญ่ พบว่า ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 3 ซึ่งประเทศสิงคโปร์อยู่ในลำดับที่ 4 และเมื่อดูอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านการศึกษา ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 3 และเกาหลีใต้อยู่ในอันดับที่ 4

จากผลการศึกษาในเรื่อง การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยและต่างประเทศ พบว่า ในทุกประเทศเห็นความสำคัญของการศึกษาว่ามีส่วนอย่างมากในการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และเห็นพ้องต้องกันว่าในปัจจุบันต้องมีการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพราะฉะนั้นการศึกษาจึงต้องจัดให้บุคคลได้เรียนรู้ทุกช่วงวัย ให้ครอบคลุมสมาชิกในสังคมอย่างทั่วถึง และด้วยวิธีการที่หลากหลาย

แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากบริบทและวิสัยทัศน์ของประเทศมีความแตกต่างกัน การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จึงมีจุดเน้นที่ไม่เหมือนกัน กล่าวคือ สำหรับสาธารณรัฐสิงคโปร์สังคม

แห่งการเรียนรู้จะประกอบไปด้วยพลเมืองของประเทศที่มีความคิดสร้างสรรค์ พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลง มีความรู้สูงด้านเทคโนโลยี และมีความพร้อมสำหรับธุรกิจระหว่างประเทศ ในขณะเดียวกัน ประเทศญี่ปุ่นต้องการสร้างพลเมืองให้มีค่านิยมในการคิดอย่างสร้างสรรค์ ทำงานหนัก มีความเป็นระเบียบและความอดสาหัส มีความรู้และทักษะอย่างดีด้านเทคโนโลยี และอุตสาหกรรม ประเทศเกาหลีใต้จะมีลักษณะคล้ายคลึงกับประเทศญี่ปุ่นในด้านการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ เนื่องจากฐานเศรษฐกิจของประเทศจะมาจาก อุตสาหกรรมและเทคโนโลยีระดับสูงเหมือนกัน

สำหรับประเทศไทย นอกจากให้ความสำคัญต่อแนวคิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตแล้ว การจัดการศึกษาจะนำแนวคิดจากปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เข้ามาเป็นฐานของนโยบายและการปฏิบัติในทุกกระดับ ดังนั้นจะเห็นว่าพลเมืองไทยในสังคมแห่งการเรียนรู้ จึงเป็นผู้ที่คิดเป็น ทำเป็น เน้นความสำคัญของการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนามากกว่า การนำเข้าความรู้ทั้งหมดเหมือนที่เคยเป็นในอดีต โดยมีจุดมุ่งหมายว่าการเรียนรู้จะนำไปสู่ ความพอเพียงและความสุขของทุกฝ่ายอย่างยั่งยืน

บทที่ 5

การประเมินความสำเร็จของการศึกษา เพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ผลการวิจัยในบทที่ 5 เป็นการตอบวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 คือ เพื่อศึกษาวิถีวิทยาการที่ใช้ในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 3 เสนอกรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย

ผลการศึกษาวิถีวิทยาการที่ใช้ในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

สำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อที่ 2 คณะผู้วิจัยได้จำแนกการรายงานผลออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก เป็นการทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และส่วนที่สอง คือ รูปแบบการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

1. งานวิจัยเชิงประจักษ์ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ส่วนแรกนี้คณะผู้วิจัยได้ทบทวนงานวิจัยเชิงประจักษ์ซึ่งเกี่ยวข้องกับการศึกษาที่สัมพันธ์กับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในแง่มุมต่างๆ เพื่อค้นหาวิถีวิทยาการประเมินที่นักวิจัยใช้และผลของการประเมินที่ได้ คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกงานวิจัยที่เห็นว่าเหมาะสม สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ 8 เรื่อง มาเสนอ ดังนี้

1.1 บทบาทของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ในปี ค.ศ. 1998 ประเทศอังกฤษได้ศึกษาบทบาทของการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศ โดย Godard และคณะ (1998) ได้ศึกษาองค์ประกอบของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ได้จากการจัดการศึกษา ในขั้นแรก ผู้วิจัยสำรวจข้อมูลเชิงประจักษ์จากตัวอย่างจำนวน 1,104 หน่วยที่จบการศึกษาภาคบังคับแล้ว มีช่วงอายุระหว่าง 15-65 ปี ซึ่ง

ทำงานในภาคอุตสาหกรรมของเมืองเซาท์เวลส์ ประเทศอังกฤษ ผลปรากฏว่าสามารถจำแนกบุคคลออกได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก หลังจบการศึกษาภาคบังคับแล้วไม่เข้าศึกษาหรือฝึกอบรมใดๆ เลย กลุ่มที่สอง ศึกษาต่อทันทีหลังจบการศึกษาภาคบังคับ และกลุ่มที่สาม ชะลอการศึกษาไว้ก่อน แต่ภายหลังเข้าศึกษาและเข้ารับฝึกอบรมในการทำงาน และหลังออกจากงานซึ่งเป็นการเรียนรู้อุตสาหกรรมตลอดชีวิต ผลการศึกษา พบว่า ในรอบ 50 ปีที่ผ่านมา การศึกษาและการฝึกอบรมหลังการศึกษาภาคบังคับมีผลมากที่สุดต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาเป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากในการศึกษาระดับนี้การเรียนการสอนจะทำให้เกิดศักยภาพสูงสุดในการพัฒนาประเทศโดยผ่านการเรียนรู้และการวิจัย

ผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับผลการศึกษาของ Wong และคณะ (2003) ที่ศึกษาในประเทศสิงคโปร์ และพบว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษามีส่วนสำคัญอย่างยิ่งในการขับเคลื่อนให้สิงคโปร์เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งนี้เพราะสิงคโปร์มีนโยบายที่ชัดเจนเรื่องการศึกษาและพัฒนา และได้ทำความร่วมมือเป็นไตรภาคีเรื่องการศึกษา โดยให้มหาวิทยาลัยของสิงคโปร์ซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยวิจัยร่วมกับสถาบันวิจัย และภาคอุตสาหกรรมวิจัยร่วมกัน ทำให้เกิดการเชื่อมโยงที่เข้มแข็งในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างมหาวิทยาลัยกับองค์กรต่างๆ มีผลทำให้สิงคโปร์เป็นประเทศที่ดึงดูดใจให้บริษัทข้ามชาตินำเงินมาลงทุน และมหาวิทยาลัยของสิงคโปร์ก็เป็นเครือข่ายการวิจัยนานาชาติ Nonaka (1991) ได้ให้ความเห็นว่า ความสำเร็จของสิงคโปร์นั้นเกิดจากการที่องค์กรสร้างสรรค์ความรู้ใหม่อย่างต่อเนื่อง แพร่ความรู้นั้นไปทั่วองค์กร นำมาใช้กับบริการและผลผลิตอย่างรวดเร็ว ซึ่งการที่เป็นเช่นนี้เพราะการศึกษาของสิงคโปร์ผลิตคนให้คิดสร้างสรรค์ ใช้ปัญญาขั้นสูง มีการทำงานเป็นทีม รู้จักแก้ปัญหา และมีทักษะกระบวนการ และฝึกเช่นนี้อย่างต่อเนื่องตั้งแต่อนุบาลจนจบมหาวิทยาลัย (Koh, 2000)

การศึกษาของมหาวิทยาลัยลีดส์ ประเทศอังกฤษพบว่า การศึกษาระดับอุดมศึกษาสร้างความเข้มแข็งและการเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ประเทศจึงต้องการให้คนเข้ามาเรียนในระดับอุดมศึกษาทั้งด้านปริมาณ คุณภาพ ทั้งในแบบเรียนเต็มเวลาและบางเวลา อุดมศึกษาเป็นความท้าทายเท่ากับเป็นโอกาสสำหรับบทบาทของอุดมศึกษาในการเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ เพิ่มความรับผิดชอบในการตอบสนองนักศึกษา และผู้รับบริการอื่นๆ สร้างคุณภาพให้เป็นที่ยอมรับ เสนอโอกาสในการถ่ายโอนหน่วยกิตระหว่างวิชาและระหว่างสถาบัน สร้างกรอบรางวัลคุณภาพแห่งชาติเพื่อรักษามาตรฐานอย่างเข้มงวด ซึ่งสถาบันอุดมศึกษาจะมีเสรีภาพทางวิชาการได้แต่ต้องอยู่ภายใต้กรอบคุณภาพนี้ และต้องมีองค์กรวิชาชีพตรวจสอบประเมินและรับรอง ตอบสนองความต้องการของบุคลากรในสถาบันโดยการเมืองเชิงรุก

ในการพัฒนา สรรหาและให้รางวัล ปฏิบัติงานอย่างมีส่วนร่วมกับชุมชนและภาคเอกชน รักษาความเป็นเลิศของการทำวิจัย และนำการวิจัยมาเชื่อมโยงเข้ากับการสอน ใช้ความได้เปรียบของ ความก้าวหน้าด้านเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้โลก ระบุให้ชัดเจนว่า จะจัดหาอะไรมา เพื่อตอบสนองความต้องการในการเรียนรู้ และอะไรคือผลลัพธ์ที่คาดหวัง เพื่อผู้เรียนและนายจ้าง จะได้เข้าใจจุดประสงค์และประโยชน์ของตนได้ดียิ่งขึ้น (www.leeds.ac.uk.)

1.2 การประเมินการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศอังกฤษ

ระหว่างปี ค.ศ. 1999 -2002 ประเทศอังกฤษได้สนับสนุนโครงการวิจัยขนาดใหญ่ เพื่อวิจัยการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศ โดยในโครงการวิจัยนั้นจำแนกเป็น โครงการย่อยหลายโครงการ ใช้ระยะเวลาในการวิจัยรวม 30 เดือน วัตถุประสงค์หลักของการวิจัย คือ ประการแรก เพื่อค้นหาแนวคิดหลักของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประการที่สอง เพื่อ พัฒนาความเข้าใจเชิงทฤษฎีระหว่างกระบวนการเรียนรู้ แนวคิดเรื่องการสร้างทุนมนุษย์และ ความสัมพันธ์ระหว่างการทำงาน การฝึกอบรมและการจัดการศึกษา และประการที่สาม เพื่อ ศึกษาเปรียบเทียบบทเรียนระหว่างท้องถิ่นและระหว่างประเทศอื่นในสหภาพยุโรป รูปแบบการ ประเมินเป็นการประเมินผลกระทบของการศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ (Murphy et al., 2002)

1.2.1 งานวิจัยเกี่ยวกับแนวคิดหลักของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

สำหรับวัตถุประสงค์การวิจัยข้อแรก ผลการศึกษา พบว่า แนวคิดหลักของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น คือ สังคมที่ผู้คนที่มีความแตกต่างกันตระหนักถึงความจำเป็นในการศึกษาต่อและฝึกอบรมในการประกอบอาชีพอย่างต่อเนื่องตลอดช่วงชีวิต และเป็นสังคมที่ทุกคน มองเห็นว่าการเรียนรู้เป็นการส่งเสริมคุณภาพของชีวิตทุกช่วงวัย ส่วนการที่สังคมจะเป็นสังคม แห่งการเรียนรู้ได้ต้องขึ้นอยู่กับการศึกษาและการฝึกอบรมสำหรับคนทุกระดับ ทั้งช่วงก่อนและ ระหว่างการทำงานเพื่อเติมเต็มความต้องการของบุคคล และยังหมายรวมไปถึงการเรียนรู้หลัง ชีวิตการทำงานอีกด้วย จากข้อมูลการศึกษาชี้ชัดว่าความต้องการของอุตสาหกรรมและธุรกิจ ใน ระยะเวลาข้างหน้าจะต้องขึ้นอยู่กับผลของการศึกษาหลังภาคบังคับโดยเฉพาะระดับอุดมศึกษา (www.leeds.ac.uk.)

ผลการศึกษาดังกล่าวสอดคล้องกับงานวิจัยของ Raidi (2006) ที่พบว่า บทบาทของอุดมศึกษานั้นคือการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ผ่านการสอนและการวิจัยที่เน้นไป ยังการสร้างองค์ความรู้และการถ่ายโยงองค์ความรู้ไปใช้งาน ในงานวิจัยของเขา Raidi ได้เสนอ รูปแบบของการจัดการอุดมศึกษาว่าประกอบด้วย 4 เสาหลัก คือ เสาแรก คือ การเรียนรู้ซึ่งหมาย

รวมถึงการพัฒนาหลักสูตร การสอนและการวัดประเมินผล เสาที่สอง คือ การวิจัย เสาที่สาม คือ การเข้าไปให้ความร่วมมือและเป็นหุ้นส่วนกับอุตสาหกรรมและชุมชน และเสาที่สี่ คือ ความโปร่งใสและความรับผิดชอบต่อสังคม จากผลการวิจัยในประเทศอังกฤษระบุว่า การอุดมศึกษาของประเทศจะล่าหลังคู่แข่งไม่ได้ในเรื่องของการลงทุนทางปัญญาและทักษะให้กับบุคคล และเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่ง พบว่า สหรัฐอเมริกาลงทุนในการจัดอุดมศึกษาอย่างมาก ขณะที่ประเทศญี่ปุ่นลงทุนทางการศึกษามากกว่าอังกฤษถึง 10% และประเทศแถบตะวันออกไกลก็กำลังเร่งตามด้วยอัตราที่ใกล้เคียงกับประเทศอังกฤษ (www.leeds.ac.uk.)

1.2.2. การศึกษาและการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

สำหรับวัตถุประสงค์ประการที่สอง เพื่อพัฒนาความเข้าใจเชิงทฤษฎีระหว่างกระบวนการเรียนรู้ แนวคิดเรื่องการลงทุนมนุษย์ และความสัมพันธ์ระหว่างการจ้างงาน การฝึกอบรมและการจัดการศึกษา เพื่อตอบวัตถุประสงค์นี้ได้มีงานวิจัยย่อยหลายเรื่องและทำการวิจัยในหลายหน่วยงาน ทั้งในส่วนของจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัย การฝึกอบรมทั้งในปัจจุบันและอนาคตของสถานประกอบการ โดยเริ่มจากการประเมินสภาพในมหาวิทยาลัยซึ่ง Bennett และคณะ (2002) ได้ศึกษาการพัฒนาทักษะทั่วไปซึ่งเป็นคุณลักษณะพื้นฐานประการหนึ่งของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยสำรวจและประเมินติดตามผลการปฏิบัติงานของนักศึกษาจาก 4 มหาวิทยาลัยที่เข้าฝึกงานในบริษัทขนาดใหญ่และบริษัทข้ามชาติ ด้วยการสัมภาษณ์ผู้จัดการฝ่ายทรัพยากรมนุษย์และประเมินโครงการฝึกอบรมที่ริเริ่มขึ้นโดยนายจ้าง เพื่อพัฒนาทักษะทั่วไปเพื่อเป็นประสบการณ์ส่วนหนึ่งของนักศึกษา ผลการศึกษา พบว่า ในมหาวิทยาลัยนั้นได้กำหนดให้ทักษะทั่วไปเป็นส่วนหนึ่งของผลลัพธ์การเรียนที่นอกเหนือไปจากผลลัพธ์ทางวิชาการ แต่ในทางปฏิบัติพบว่าผู้สอนไม่ได้จัดการเรียนการสอนเพื่อสร้างทักษะทั่วไป ยิ่งไปกว่านั้นทักษะทั่วไปที่สอนในมหาวิทยาลัยยังเป็นไปเพื่อการเรียนมากกว่าเป็นการพัฒนาทักษะเพื่อการประกอบอาชีพและไม่ค่อยได้มีการประเมิน ทั้งนี้เพราะส่วนหนึ่งมาจากนโยบายของภาควิชาและมหาวิทยาลัยที่กำหนดไว้เรื่องการประเมิน นอกจากนี้ยังพบว่าในการสอนจริงยังมีความขัดแย้งกับการรับรู้ของนักศึกษาคือไม่ได้สอนจริงจังและไม่ได้มีการประเมิน นักศึกษาจึงไม่ค่อยสนใจที่จะพัฒนาทักษะส่วนนี้ สำหรับโครงการที่ริเริ่มขึ้นโดยนายจ้างซึ่งให้ความสนใจกับการพัฒนาทักษะทั่วไปเพื่อนำไปเรียนรู้ในการปฏิบัติงาน พบว่า ผู้เข้าร่วมให้ความสนใจแต่ก็มีแรงต้านจากนักวิชาการในมหาวิทยาลัย และระบบบริหารของมหาวิทยาลัยเองก็ไม่ให้การสนับสนุนหรืออำนวยความสะดวกในด้านนวัตกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทั่วไป นอกจากนี้การเรียนทักษะทั่วไปในมหาวิทยาลัยยังไม่เกิดสมรรถนะที่เฉพาะเจาะจง และไม่ชัดเจนพอที่จะนำมาใช้ในการสรรหาหรือคัดเลือกคนเข้าทำงานได้

งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่ง คือ นวัตกรรมการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษา Silver และคณะ (2002) ได้ศึกษานวัตกรรมการเรียนการสอนในสถาบันอุดมศึกษาที่ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยศึกษานวัตกรรมและรวมไปถึงกระบวนการเรียนรู้ เช่น การเรียนรู้แบบใช้ปัญหาเป็นฐาน การเรียนรู้อิสระ การเรียนรู้แบบเปิด การเรียนรู้ทางไกลและการเรียนรู้ที่ใช้คอมพิวเตอร์เป็นฐานหรือสนับสนุนการเรียนรู้ในมหาวิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า การรับรู้คุณค่าและธรรมชาติของนวัตกรรมนั้นแตกต่างกันมากในมหาวิทยาลัย แต่ทุกแห่งมีการสนับสนุนความสำคัญของนวัตกรรมจากผู้บริหาร ส่วนใหญ่แล้วมีการสนับสนุนให้ใช้นวัตกรรมในการเรียนการสอน ในกลุ่มผู้สอนอาจารย์บางส่วนมีความเห็นว่านวัตกรรมอาจมีทั้งประโยชน์และโทษซึ่งขึ้นอยู่กับประเภทของนวัตกรรม และการใช้นวัตกรรมบางครั้งเป็นการคุกคามการสอนแบบดั้งเดิม ยิ่งไปกว่านั้นหากนวัตกรรมนั้นเป็นการริเริ่มให้ใช้จากส่วนกลางจะมีการวิพากษ์ถึงการใช้ และมีผลต่ออัตราการยอมรับนวัตกรรมระหว่างบุคลากร ในส่วนของการจัดประเภทมหาวิทยาลัยมีการจำแนกระหว่างมหาวิทยาลัยด้านการเรียนการสอนและมหาวิทยาลัยที่เน้นเรื่องการวิจัย แต่ยังไม่มียุทธศาสตร์ใดจัดตนเองเป็นมหาวิทยาลัยนวัตกรรม

งานวิจัยอีกเรื่องหนึ่งเป็นการศึกษาเรื่องผลตอบแทนที่สัมพันธ์กับทักษะและการเรียนรู้ของบุคลากรในสถานประกอบการ โดย Green และคณะ (2002) ได้ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์และผลของทักษะที่มีต่อรายได้ วิธีการศึกษาเริ่มจากการวิเคราะห์งานและสร้างแบบสอบถาม ต่อจากนั้นสอบถามกลุ่มตัวอย่างจำนวน 2,500 คนตามงานที่ปฏิบัติอยู่ ผลการศึกษาพบว่า การเพิ่มขึ้นของทักษะสัมพันธ์กับการเพิ่มขึ้นของรายได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ทักษะที่สำคัญต่อการเพิ่มรายได้ ประกอบด้วย ทักษะในการใช้คอมพิวเตอร์ เนื่องจากสถานประกอบการมีอัตราเพิ่มของการนำคอมพิวเตอร์มาใช้ในการทำงานสูง ทักษะการสื่อสารในวิชาชีพโดยเฉพาะการนำเสนองาน และการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานเป็นทีม การสื่อสารกับผู้รับบริการและทักษะด้านการคิดคำนวณ ซึ่งทักษะสุดท้ายนี้มีความสัมพันธ์เชิงบวกสูงกับการเพิ่มของรายได้ แต่เมื่อหน่วยงานใช้คอมพิวเตอร์ในการคำนวณแล้วความสัมพันธ์ระหว่าง 2 ตัวแปรนี้หายไป และในส่วนของงานเกิดทักษะพบว่าสัมพันธ์กันสูงกับการศึกษาและการฝึกอบรมระหว่างการทำงาน สำหรับคุณวุฒิการศึกษาเมื่อรับเข้าทำงานนั้น พบว่า คุณวุฒิการศึกษาสูงจะสัมพันธ์เชิงบวกกับทักษะการใช้คอมพิวเตอร์ และการสื่อสารด้านวิชาชีพ แต่สัมพันธ์ในระดับต่ำกับการสื่อสารกับผู้รับบริการ

นอกจากจะม้งานวิจัยที่ศึกษาถึงผลจากกระบวนการปฏิบัติในสถาบันอุดมศึกษาแล้ว ยังมีการประเมินผลกระทบจากการฝึกอบรมในระหว่างการทำงานหลังจากจบการศึกษาภาคบังคับหรือจบการศึกษาระดับอุดมศึกษาและเข้าทำงานด้วย โดยมี Ball และคณะ

(2000) ศึกษาการตลาดการศึกษาหลังภาคบังคับในชุมชนแห่งหนึ่งของประเทศอังกฤษ วัตถุประสงค์การศึกษาคือเพื่อประเมินความต้องการของประชาชนในชุมชนที่มีต่อตลาดการศึกษา และการฝึกอบรมที่จัดให้หลังการศึกษาภาคบังคับ วิธีการศึกษาใช้การวิจัยเชิงคุณภาพร่วมกับมานุษยวิทยา โดยศึกษาจากผู้มีส่วนได้เสียของการศึกษาและการฝึกอบรมหลังภาคบังคับ จำนวน 59 หน่วย และติดตามผลในระยะ 2 ปี พบว่า การแข่งขันด้านการศึกษาและการฝึกอบรมมีน้อยและไม่รุนแรง กลุ่มตัวอย่างวัยหนุ่มสาวที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจปานกลาง มีแนวโน้มที่จะเชื่อมั่นในการตัดสินใจของตนเองในการเลือกเรียน หรือฝึกอบรมในสถาบันใหญ่ ส่วนชนชั้นแรงงานมีแนวโน้มจะเลือกเรียนหรือฝึกอบรมในสถานศึกษาเล็กระดับชุมชน ทั้งนี้เพราะอาจต้องการประหยัดค่าเดินทางและการเสียเวลาในการเดินทาง การเจาะตลาดการศึกษาหลังภาคบังคับกระทำในหลายรูปแบบและจากหลายองค์กร เช่น การเสนอหลักสูตรใหม่จากวิทยาลัย การฝึกอบรมด้านอาชีพ หรือการทำสัญญาระหว่างองค์กรให้ฝึกอบรมแล้วจ้างงาน เป็นต้น สำหรับการเลือกศึกษานั้นพบว่ากลุ่มตัวอย่างที่มีความต้องการศึกษาต่อมากมีแนวโน้มจะเลือกศึกษาในสถาบันที่มีชื่อเสียง ซึ่งอาจต้องมีการประเมินและการแข่งขันและมีตัวเลือกในหลักสูตรมากกว่า ขณะที่กลุ่มตัวอย่างที่มีความต้องการด้านศึกษาน้อยกว่าจะเลือกสถาบันขนาดเล็กและมีตัวเลือกจำกัดกว่า

Rees และคณะ (2002) ให้ความสนใจต่อการจัดการศึกษาและการฝึกอบรมหลังการศึกษาภาคบังคับในระดับท้องถิ่นของประเทศอังกฤษ วัตถุประสงค์ คือ เพื่อศึกษารูปแบบของการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมการศึกษาและการฝึกอบรมหลังการศึกษาภาคบังคับของแรงงานอุตสาหกรรม ศึกษาแรงจูงใจและลักษณะของบุคคลที่เข้าร่วมการศึกษาและการฝึกอบรมหลังการศึกษาภาคบังคับ ผู้วิจัยเลือกศึกษาที่เมืองเซาท์เวลส์ซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมที่สำคัญที่สุดของประเทศ และได้เคยเป็นห้องทดลองทางสังคมของงานวิจัยที่ศึกษาวิวัฒนาการของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาประกอบด้วยกลุ่มตัวอย่าง 1,104 คน ซึ่งเลือกโดยอาศัยความหลากหลายทางสังคม เศรษฐกิจและอาชีพ เครื่องมือที่ใช้คือแบบสำรวจ ภูมิหลังทางสังคม ประวัติการศึกษาหลังภาคบังคับและการฝึกอบรมในอาชีพ และประวัติการทำงานรวมถึงอาชีพ และการฝึกอบรมของสมาชิกในครอบครัว ต่อจากนั้นได้เลือกตัวแทน 10% จากประชากรมาสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเพื่อศึกษารายละเอียดในประเด็นที่สอบถามไปแล้ว ผลการศึกษา พบว่าองค์ประกอบสำคัญของการไม่เข้าร่วมและเข้าร่วมการศึกษาและการฝึกอบรมหลังการศึกษาภาคบังคับ ประกอบด้วย เวลา โดยพบว่า ช่วงเวลาที่ผู้ให้ข้อมูลเกิดกับการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษาและการฝึกอบรมมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วม สถานที่ พบว่า สถานที่ซึ่งผู้ให้ข้อมูลเติบโตมาและได้รับการอบรมเลี้ยงดูมีความสัมพันธ์กับการเข้าร่วม ส่วนปัจจัยด้านเพศ พบว่า

เพศหญิงเข้าร่วมน้อยกว่าเพศชาย ปัจจัยด้านครอบครัว พบว่า ระดับชั้นทางสังคมและเศรษฐกิจของบิดามารดาส่งผลต่อการเข้าร่วม และด้านสถานที่ศึกษาในระยะเริ่มต้น พบว่า ประสบการณ์สำคัญในสถานศึกษาระยะแรกส่งผลต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้นและการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง

1.2.3 การวิจัยเปรียบเทียบ

วัตถุประสงค์ประการที่สามของงานวิจัยขนาดใหญ่ของประเทศอังกฤษ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบบทเรียนระหว่างท้องถิ่นและระหว่างประเทศอื่นในสหภาพยุโรป ในการเปรียบเทียบการศึกษาและการฝึกอบรมระหว่างประเทศ Cooke และคณะ (2002) ได้ศึกษาการฝึกอบรมพหุทักษะเปรียบเทียบระหว่างประเทศอังกฤษกับประเทศเยอรมนี โดยวัตถุประสงค์หลักของการวิจัยมุ่งไปยังการเปรียบเทียบระบบการฝึกอบรมและการพัฒนาพหุทักษะของแรงงาน ระหว่างผู้ปฏิบัติงานในเมืองของประเทศเยอรมนีกับเมืองในประเทศอังกฤษ โดยจำแนกเป็น 3 ภาค คือ ภาควิศวกรรม การก่อสร้างและสาธารณสุข และจำแนกองค์กรเป็น 2 ขนาด คือ เล็กและกลาง ทั้งนี้ได้จับคู่องค์กรขนาดเดียวกันเป็นหน่วยในการศึกษา การเก็บข้อมูลกระทำโดยการสัมภาษณ์ส่วนบุคคลและสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ ผลการศึกษาพบว่า ประเทศเยอรมนีมีแรงงานที่มีทักษะการประกอบอาชีพสูงกว่าอังกฤษและทักษะดังกล่าวมาจากการฝึกอบรม ในทั้ง 2 ประเทศการฝึกอบรมในระยะต้นก่อนเข้าสู่งานจะมาเป็นระบบกว่าการฝึกอบรมต่อเนื่อง การฝึกอบรมพหุทักษะในประเทศเยอรมนีมีประสิทธิภาพจริงในงานสาธารณสุข แต่ในภาคอื่นๆ มาจากการขยายงานมากกว่าการฝึกอบรม และยังเกิดกับแรงงานมีฝีมือมากกว่าแรงงานไร้ฝีมือหรือกึ่งฝีมือ และคุณภาพของการฝึกอบรมมาจากการฝึกอบรมก่อนเข้าทำงานและเป็นระบบทวิภาคี

ส่วนการศึกษานวัตกรรมการฝึกอบรมอาชีพแบบต่อเนื่องนั้น Turbin และคณะ (2002) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรที่ใช้นวัตกรรมเป็นฐานในการฝึกอบรมวิชาชีพกับนโยบายระดับชาติและอิทธิพลของสังคมเศรษฐกิจ การศึกษาครั้งนี้ทำโดยการทบทวนเอกสารเรื่องบทบาทของการฝึกอบรมวิชาชีพต่อเนื่องของอังกฤษและประเทศต่างๆ ในยุโรป และนโยบายการฝึกอบรมขององค์กรต่างๆ ในประเทศเหล่านั้นร่วมกับการศึกษารายกรณี 12 กรณี ในประเทศอังกฤษ ฝรั่งเศสและสเปน ผลการศึกษาพบว่า ทุกประเทศที่ศึกษามีระบบระดับชาติในการสนับสนุนองค์กรที่ฝึกอบรมบุคลากรอย่างต่อเนื่องแต่ระบบที่วางไว้นั้นแตกต่างกัน ส่วนที่เหมือนกันคือส่งผลกระทบต่อองค์กรไม่มากนัก องค์กรส่วนใหญ่ลงทุนในเรื่องการฝึกอบรมเพราะช่วยในการสนับสนุนกลยุทธ์ธุรกิจขององค์กรมากกว่าเป็นเพราะนโยบายชาติ โดยเฉพาะในองค์กรที่ฝ่ายฝึกอบรมมีอิทธิพลสูง แต่มีนโยบายบางข้อระดับชาติที่มีอิทธิพลสูงต่อการฝึกอบรม เช่น เรื่องของสุขภาพและความปลอดภัย เป็นต้น

ในการศึกษาการเรียนรู้ในสถานประกอบการ Eraut และคณะ (2002) ได้ศึกษาการเรียนรู้ในสถานประกอบการ 3 ประเภท คือ วิศวกรรม ธุรกิจและสาธารณสุข เพื่อวิเคราะห์พัฒนาการของความรู้และทักษะในการจ้างงาน โดยจุดเน้นของการวิจัยอยู่ที่การเรียนรู้มากกว่าการฝึกอบรม ประชากรที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยผู้จัดการ ผู้ประกอบวิชาชีพและนักเทคนิคจำนวน 120 หน่วย เครื่องมือในการเก็บข้อมูลเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยถามถึงธรรมชาติของงาน ปัญหาที่พบ ความชำนาญการที่ต้องมีในการทำงาน วิธีการเรียนรู้และปัจจัยที่ส่งเสริมหรือขัดขวางการเรียนรู้ ผลการวิจัยพบว่าการศึกษาและการฝึกอบรมที่จัดให้อย่างเป็นทางการมีส่วนน้อยมากในการเรียนรู้ในสถานประกอบการ การเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการ โดยผ่านการแก้ไขปัญหา การเผชิญอุปสรรคขณะทำงาน การปรับปรุงคุณภาพหรือผลผลิต และการสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนร่วมงานและผู้รับบริการ สภาพเหล่านี้ทำให้ผู้ต้องเรียนรู้อย่างต่อเนื่องในขณะทำงาน ทั้งเรียนรู้จากประสบการณ์จากผู้อื่นอย่างไม่เป็นทางการ และการฝึกอบรมระยะสั้นยังเป็นเรื่องสำคัญสำหรับบุคคลเฉพาะกลุ่มที่อยู่ในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งของเส้นทางอาชีพ นอกไปจากนั้นการได้รับการศึกษาและการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่องยังช่วยให้บุคคลเจริญก้าวหน้าในการทำงานและเปลี่ยนวิธีคิดเชิงปฏิบัติการมาเป็นการคิดเชิงกลยุทธ์

ในด้านการศึกษาระบบสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต เช่นการจัดการแนะแนวสำหรับผู้ใหญ่นั้น Bartlett และ Rees (2002) ได้ศึกษาเรื่องการแนะแนวผู้ใหญ่และสังคมแห่งการเรียนรู้ จุดประสงค์หลักของการวิจัยมุ่งไปที่การค้นหาอิทธิพลของกลวิธีแบบต่างๆ ที่มีต่อบริการการแนะแนวตลอดชีวิต ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับประชาคมยุโรป หน่วยที่ใช้ในการศึกษา คือ ท้องถิ่น 4 แห่งในประเทศอังกฤษ การเลือกท้องถิ่นกระทำโดยเกณฑ์หลัก 2 ข้อ คือ เป็นท้องถิ่นที่มีบริษัทซึ่งใช้วิชาชีพหลากหลายในการประกอบกิจการตั้งอยู่และมีความหนาแน่นของตลาดแรงงาน โดยเกณฑ์ข้อแรกนั้นใช้แบบฟอร์มการขอจัดตั้งบริษัทเป็นตัวกำหนด การเก็บข้อมูลทำโดยการสัมภาษณ์ผู้จัดการฝ่ายแนะแนวอาชีพของบริษัท พร้อมกับวิเคราะห์/สังเคราะห์เอกสารที่เกี่ยวข้อง และเพื่อให้มองเห็นจุดแข็ง จุดอ่อนของการแนะแนวผู้ใหญ่อย่างแท้จริง จึงได้ดำเนินการวิจัยเรื่องเดียวกันนี้ในอีก 4 ประเทศของประชาคมยุโรป คือ ฝรั่งเศส อิตาลี เยอรมนีและเนเธอร์แลนด์ โดยมีเกณฑ์การเลือกท้องถิ่นสำหรับการศึกษาเช่นเดียวกัน ผลการศึกษาพบว่า บริการการแนะแนวผู้ใหญ่ถูกพัฒนาขึ้นในบริษัทที่ต้องการผู้ประกอบการวิชาชีพสาขาใหม่เป็นบริษัทขนาดใหญ่และหุ้นส่วนมากกว่าบริษัทเดี่ยว และมีเจ้าของเดี่ยวเป็นเอกเทศ

จากการวิเคราะห์รูปแบบการวิจัยที่ใช้ในโครงการประเมินขนาดใหญ่นี้ Murphy และคณะ (2002) ได้จำแนกรูปแบบที่ใช้ออกเป็น 10 รูปแบบย่อย ประกอบด้วย

(1) รูปแบบการเติบโตของทักษะ ซึ่งเน้นไปที่การลงทุนในการศึกษาและการฝึกอบรมในที่ทำงานและปรับปรุงผลการดำเนินงานระดับชาติ (2) รูปแบบพัฒนาการส่วนบุคคล ซึ่งเน้นไปที่การเพิ่มพูนศักยภาพในการที่จะบรรลุถึงผลสัมฤทธิ์ระดับบุคคลในแง่มุมต่างๆ ของชีวิต ไม่เพียงแต่กิจกรรมทางเศรษฐกิจเท่านั้น (3) รูปแบบการเรียนรู้ทางสังคม ซึ่งเน้นไปยังบทบาทความร่วมมือระหว่างสถาบันต่างๆ ของสังคมในการสนับสนุนการเติบโตทางเศรษฐกิจและความเป็นธรรมของสังคม (4) รูปแบบตลาดแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเน้นไปที่การสำรวจเสรีภาพที่เพิ่มขึ้นของการเลือกเรียนรู้ในระดับปัจเจกบุคคล (5) รูปแบบสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น ซึ่งเน้นไปที่การปรากฏของสังคมแห่งการเรียนรู้ระดับท้องถิ่นและโดยการริเริ่มของท้องถิ่น (6) รูปแบบการควบคุมทางสังคม ซึ่งเน้นไปที่ความเห็นที่มีต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ในแง่ของความขัดแย้งพื้นฐานระหว่างนายจ้างและลูกจ้างและระหว่างการนำเข้ามาหรือไม่นำเข้ามาขององค์กร (7) รูปแบบการประเมินตนเอง ซึ่งเน้นไปยังการใช้สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสิ่งแวดล้อมการประเมินความก้าวหน้าตามแนวคิดเชิงปทัสฐานที่กำหนดไว้รายปี (8) รูปแบบศูนย์กลางการเรียนรู้ ซึ่งเน้นไปยังการนำเอาทฤษฎีการเรียนรู้ของสังคมการเรียนรู้มาเป็นบุพบทของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ (9) รูปแบบการปฏิรูประบบการศึกษา ซึ่งเน้นไปยังการสำรวจความต้องการที่เพิ่มขึ้นในแง่มุมต่างๆ เพื่อนำมากำหนดรูปแบบในการปฏิรูประบบการศึกษา (เช่น นำมากำหนดมาตรฐานการศึกษาชาติ) และ (10) รูปแบบการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ซึ่งเน้นไปยังการตรวจสอบการใช้แนวคิดของการเรียนรู้ตลอดชีวิตในการพัฒนาการศึกษาและการฝึกอบรมอย่างต่อเนื่อง เพื่อแก้ไขความไม่ต่อเนื่องและความไม่เป็นธรรมของการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชนในปัจจุบัน

1.3 การประเมินกลยุทธ์เพื่อความเสมอภาคในการจัดการศึกษาหลังภาคบังคับของประเทศออสเตรเลีย

เมื่อปี ค.ศ. 2000 ประเทศออสเตรเลียได้มีโครงการศึกษาทบทวนกลยุทธ์เพื่อความเสมอภาคในการจัดการศึกษาหลังการศึกษาภาคบังคับและการฝึกอบรม โดยศูนย์วิจัยการศึกษาทางอาชีพแห่งชาติ โดยมีวัตถุประสงค์การประเมิน ดังนี้

ประการแรก เพื่อประเมินความเสมอภาคและการเข้าถึงนโยบายส่งเสริมการจัดการศึกษาตลอดชีวิตเพื่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้โดยโรงเรียน การศึกษาและฝึกอบรมทางอาชีวการอุดมศึกษา และการศึกษาผู้ใหญ่ โดยภาพรวม พบว่า ประเทศออสเตรเลียถือว่าการศึกษาตลอดชีวิตคือหนทางการพัฒนาความเสมอภาคทางการศึกษาทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ภาครัฐจึงพยายามทำความเข้าใจเรื่องการสร้างแรงจูงใจบุคคล และศักยภาพในการศึกษาตลอดชีวิตของบุคคลท่ามกลางบริบทแวดล้อมทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคม นอกจากนี้ยังถือว่าการศึกษาผู้ใหญ่ คือ

โอกาสที่สองของการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา ได้แก่ ผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำ ชนพื้นเมือง ผู้ที่อาศัยในเขตชนบทห่างไกล ผู้ที่ไม่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่ ผู้พิการ รวมทั้งผู้ว่างงาน และผู้ออกจากระบบโรงเรียนกลางคืน การปฏิบัติสำคัญในการสนับสนุนการศึกษาผู้ใหญ่เพื่อสนับสนุนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญ ได้แก่ (1) การจัดสรรทุนสนับสนุน (2) การสร้างความยืดหยุ่นในการถ่ายโอนผลการเรียนระหว่างการศึกษาผู้ใหญ่และการศึกษาและฝึกอบรมรูปแบบอื่น (3) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศสนับสนุน (4) การให้ความสำคัญว่าเป็นเครื่องมือพัฒนาความเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ หรือชุมชนการเรียนรู้

ประการที่สอง การประเมินมุ่งไปยังการเปรียบเทียบผลผลิตทางการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายของแต่ละภาคส่วน เพื่อศึกษาแบบแผนการเข้ารับการศึกษาของกลุ่มเป้าหมายที่ด้อยโอกาสทางการศึกษา รวมทั้งศึกษาปัจจัยโครงสร้างทั้งด้านเศรษฐกิจ และสังคมที่มีผลกระทบต่อแบบแผนการเข้าร่วมของกลุ่มประชากรเหล่านั้น วิธีประเมินครั้งนี้ใช้วิธีเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างระหว่างภาคส่วน การประเมินเริ่มจากการวิเคราะห์เอกสารนโยบายระดับกระทรวง ผลการศึกษาพบว่าแต่ละภาคส่วนมีนโยบายที่คล้ายคลึงกัน ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่ากลุ่มผู้ด้อยโอกาสจะเพิ่มขึ้น เมื่อมาตรการการจัดการศึกษาและฝึกอบรมมีการกระจายตัวสูง แต่ประเด็นนี้ยังต้องมีการศึกษาวิจัยต่อ สำหรับวัตถุประสงค์ประการที่สามคือ เพื่อศึกษาแนวทางสนับสนุนความเสมอภาคและการเข้าถึงนโยบายการจัดการศึกษา เนื่องจากภาวะความเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจและสังคมโลก ทำให้ผู้มีการศึกษาและทักษะสูงมีโอกาสได้รับการว่าจ้างงานสูงกว่าผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษาและมีทักษะต่ำ หรือผู้ที่ได้รับการศึกษาน้อยเป็นคนที่ทำงานในระดับแรงงานประเด็นสำคัญคือการจัดการศึกษาตลอดชีวิตในตลาดแรงงานคือ แนวทางพัฒนาความเสมอภาคที่เข้มแข็งของการจัดการศึกษาและฝึกอบรมทุกภาคส่วน ส่วนวัตถุประสงค์การประเมินประการสุดท้าย คือ เพื่อศึกษาแนวทางที่ยืดหยุ่นต่อการพัฒนาความเสมอภาคและการเข้าถึงนโยบายสามารถลดความแตกต่างระหว่างโรงเรียน การศึกษาและฝึกอบรมอาชีพ และการอุดมศึกษาจากผลการศึกษาได้มีข้อเสนอแนะแนวปฏิบัติประกอบด้วย (1) การมุ่งเน้นสู่กลุ่มเป้าหมายผู้ด้อยโอกาสอย่างจริงจัง (2) การระดมกลุ่มเป้าหมายสองประเภทให้ชัดเจน ได้แก่ กลุ่มทักษะต่ำ และกลุ่มคนว่างงานในระยะยาว (3) การเพิ่มความแข็งแกร่งของเส้นทางหางานจากการศึกษาและฝึกอบรม และ (4) การรายงานผลการปฏิบัติที่มุ่งเน้นด้านผลลัพธ์หรือด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเป็นตัวบ่งชี้ และด้านผลผลิตซึ่งบ่งชี้จากจำนวนผู้เข้ารับการศึกษาและฝึกอบรม (Watson et al., 2000)

1.4 การประเมินปัจจัยและผลของการศึกษาที่มีต่อสังคมในประเทศ สหรัฐอเมริกา

ประเทศสหรัฐอเมริกาได้ระบุว่าเป้าหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ การสร้างเครื่องมือให้กับบุคคลเพื่อรับความเปลี่ยนแปลงในการดำเนินชีวิตและเส้นทางอาชีพ สำหรับการประเมินผลกระทบของโครงการทางการศึกษาขนาดใหญ่ต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศ ในปี ค.ศ. 1999 (Kellogg Commission, 1999) ผลการประเมิน พบว่า สิ่งที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ จำนวนผู้ที่เข้ารับการศึกษาระดับมัธยมศึกษาในโปรแกรมการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ จำนวนวิธีปฏิบัติเพื่อสนับสนุนการพัฒนาความรู้ตามความต้องการและจำเป็นของผู้เรียนที่สูงวัย การลงทุนสนับสนุนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องของภาคธุรกิจ การนำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้เพื่อเพิ่มโอกาสในการศึกษา การวิจัยแสดงให้เห็นตัวบ่งชี้สังคมแห่งการเรียนรู้ที่สำคัญและผลประเมินประกอบด้วย

1.4.1 จำนวนสองในห้าของประชากรที่มีอายุ 16 ปีขึ้นไป ที่ลงทะเบียนโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ซึ่งจัดโดยหน่วยงานเฉพาะและสถาบันการศึกษา เพื่อพัฒนาทักษะเฉพาะตามต้องการ และพบว่ามีปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการลงทะเบียนเรียนการศึกษาผู้ใหญ่คือ การเป็นบุคคลที่สำเร็จการศึกษาในระบบมาระดับหนึ่งแล้วจากวิทยาลัยและมหาวิทยาลัย โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผลการศึกษาในปี 1998 พบว่า ร้อยละ 58 ของผู้ที่ลงทะเบียนเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ จบการศึกษาอย่างน้อยระดับปริญญาตรี และมีฐานะทางเศรษฐกิจดี ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลสถิติของประเทศที่พัฒนาแล้วอื่นๆ พบว่า จำนวนประชากรที่มีอายุระหว่าง 25-64 ปีที่ลงทะเบียนเรียนการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ในประเทศอเมริกา มีร้อยละ 49 ประเทศออสเตรเลีย ร้อยละ 67 ประเทศฟินแลนด์ ร้อยละ 61 และประเทศฝรั่งเศส ร้อยละ 57 สำหรับเหตุผลในการเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ตามที่ Kellogg Commission ได้สำรวจไว้ได้แก่ (1) การฝึกอบรมคนงานใหม่ (2) การกลับเข้าทำงานของกลุ่มแรงงานหญิง (3) การเตรียมตัวเพื่อหางานใหม่ (4) การเพิ่มศักยภาพเพื่อให้ถึงระดับความชำนาญการที่ต้องการ (5) การเพิ่มคุณสมบัติเพื่อทำงานล่วงเวลา (6) การเติมเต็มคุณสมบัติตามความสนใจส่วนบุคคล

1.4.2 การจัดการเพิ่มหนทางการเข้าถึงโปรแกรมการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ ได้แก่ (1) การใช้ระบบสื่อสารเทคโนโลยีจัดการศึกษาทางไกล (2) การใช้วิธีแนะนำและแนะแนวโดยตรงแก่นักเรียน/ผู้สูงวัย และ (3) การเพิ่มหลักสูตรการเรียนรู้ที่ไม่เน้นวุฒิบัตร

1.4.3 จำนวนสถานศึกษาสามในห้าของวิทยาลัย/มหาวิทยาลัยที่จัดการศึกษาแบบ 4 ปี มีการจัดการศึกษาทางไกลเพื่อให้การศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา ร้อยละ 75 ระดับปริญญาตรี ร้อยละ 66 และระดับบัณฑิต ร้อยละ 26 แต่จำนวนหลักสูตร/โปรแกรมที่พัฒนา

ขึ้นเพื่อจัดการศึกษาทางไกลตามสาขาของภาคควิชามีร้อยละ 85 ในขณะที่เป็นหลักสูตรเพื่อตอบสนองภาคธุรกิจ และนอกภาคธุรกิจมีเพียงร้อยละ 17 และอื่นๆ ร้อยละ 22 โดยสรุปแนวปฏิบัติของสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาด้านการจัดการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่ได้แก่ (1) การใช้เทคโนโลยีเพื่ออำนวยความสะดวกในการเข้าถึงหลักสูตรการเรียนรู้อัน (2) การให้บริการแนะนำและแนะแนวโดยตรงสำหรับนักศึกษาผู้ใหญ่ (3) เพิ่มหลักสูตรการเรียนรู้อันทั้งแบบมีผู้ควบคุม และไม่มีผู้ควบคุม

1.4.4 ลักษณะการลงทะเบียนเรียนและจบการศึกษาทางไกล มีแนวปฏิบัติที่ยืดหยุ่นให้กระทำได้ตลอดเวลาในช่วงปีตามความต้องการของผู้เรียน

1.4.5 การมีระบบการถ่ายโอนผลการเรียนที่ได้จากการเข้ารับการศึกษาด้านหน่วยงาน/สถานประกอบการเฉพาะ

1.4.6 ความพร้อมของสื่อ เทคโนโลยี ในครัวเรือน พบว่า จำนวนสองในสามครัวเรือนมีระบบเคเบิลทีวี จำนวนสี่ในห้าครัวเรือนมีเครื่องเล่นวีดีทัศน์ จำนวนหนึ่งในสามครัวเรือนมีเครื่องคอมพิวเตอร์ (จะเพิ่มขึ้นเป็นหนึ่งในสอง ภายใน ค.ศ. 2000) และจำนวนชั่วโมงที่ใช้เครื่องคอมพิวเตอร์ของประชากรที่มีอายุตั้งแต่ 55 ปีขึ้นไป โดยเฉลี่ยในปี ค.ศ. 1998 มากกว่า 1 ชั่วโมง/วัน

1.4.7 การให้การสนับสนุนการศึกษาและการฝึกอบรมทักษะเฉพาะงานของหน่วยงานหรือองค์กรภาคเอกชนมีจำนวนหนึ่งในสองของบุคลากรในตำแหน่งผู้บริหาร ผู้เชี่ยวชาญ และช่างเทคนิค ในขณะที่หนึ่งในสี่ของบุคลากรระดับแรงงานและการบริการจะให้ความสนใจรับการศึกษา/การอบรมทักษะทางอาชีพเพิ่มเติม นอกจากนี้ความต้องการในการศึกษาและฝึกอบรมทักษะทางอาชีพยังขึ้นกับพื้นฐานการศึกษาเดิมของบุคลากร โดยประมาณหนึ่งในสองของบุคลากรที่จบการศึกษาระดับวิทยาลัยมักให้ความสนใจต่อการฝึกฝนทักษะทางอาชีพเพิ่มเติม ในขณะที่ผู้มีระดับการศึกษาต่ำกว่ามีการขวนขวายฝึกอบรมเพิ่มเติมน้อยกว่า และจำนวนร้อยละ 63 ของธุรกิจอุตสาหกรรมมีระบบการจัดสรรทุนเพื่อการศึกษาและฝึกอบรมภาคนอกเวลาแก่บุคลากร นอกจากนี้จากการสำรวจความต้องการขององค์กรที่เกี่ยวข้องพบว่า สวัสดิการด้านการสนับสนุนการศึกษาและฝึกอบรม เป็นสิ่งที่มีความต้องการในระดับสูง

1.5 การประเมินแหล่งเรียนรู้นอกระบบและแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยในประเทศไทย

สำหรับการประเมินแหล่งเรียนรู้อันตามอัธยาศัย Chen (2004) ได้ประเมินเชิงเปรียบเทียบผลกระทบของการเกิดอุทยานวิทยาศาสตร์ในสาธารณรัฐประชาชนจีน ระหว่างปักกิ่ง เซี่ยงไฮ้และเจ้อเจียง ซึ่งอุทยานวิทยาศาสตร์นี้ตั้งขึ้นตามนโยบายของรัฐบาลที่จะผลักดันประเทศให้เป็นชาติอุตสาหกรรมและเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยเริ่มจัดตั้งแห่งแรกที่กรุงปักกิ่งในปี ค.ศ.

1988 ศูนย์กลางอยู่ที่มหาวิทยาลัยปักกิ่ง มหาวิทยาลัยชิงหัว และสถาบันวิจัยอื่นๆ เข้าร่วมงาน ต่อมาได้มีการขยายอุทยานวิทยาศาสตร์อีกหลายแห่ง ทั้งที่ตั้งอยู่กลางใจเมือง ชานเมือง และเมืองรอบนอก ผู้วิจัยได้เลือกอุทยานวิทยาศาสตร์ 3 แห่งมาเป็นหน่วยในการศึกษาเพื่อดูความสัมพันธ์กับความเจริญของเมืองที่อุทยานนั้นตั้งอยู่ โดยใช้ข้อมูลระหว่างปี ค.ศ. 1998-2003 โดยใช้ตัวบ่งชี้ดังนี้ (1) จำนวนองค์กรอุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีระดับสูง (2) อัตราผู้สำเร็จการศึกษาระดับอุดมศึกษา (3) จำนวนพนักงาน (4) ผลประกอบการของบริษัท (5) การส่งออก (6) อัตราส่วนพนักงานต่อบริษัท (7) รายได้เฉลี่ยของพนักงาน และ (8) การดึงดูดเงินลงทุนจากต่างประเทศ ผลการศึกษาพบว่า ค่าสถิติของตัวบ่งชี้แต่ละตัวเพิ่มขึ้นอย่างก้าวกระโดดแต่ในอัตราที่ไม่เท่ากัน เมื่อพิจารณานโยบายสำคัญของประเทศคือ การดึงดูดเงินลงทุนจากต่างประเทศนั้น เมืองเซี่ยงไฮ้จะดึงดูดทุนได้มากที่สุด ขณะเดียวกันก็มีจำนวนองค์กรอุตสาหกรรมเทคโนโลยีระดับสูงน้อยแห่งที่สุด มีจำนวนพนักงานต่ำสุด แต่อัตราส่วนระหว่างพนักงานกับบริษัทสูงสุดมีผลประกอบการโดยรวมสูงสุด และรายได้เฉลี่ยของพนักงานสูงที่สุด

ต่อมาเมื่อปี ค.ศ. 2006 Chen (2006) แห่งสถาบันเทคโนโลยีปักกิ่ง ได้ประเมินโครงการการทดลองจัดการศึกษาทางไกลของประเทศจีน โดยใช้การประเมินเป็นระดับในจุดต่างๆ ในระดับแรก ประกอบด้วย แนวทางและข้อตกลง งบประมาณและสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการทรัพยากรบุคคล บริการการเรียนรู้อื่นๆ และการบริหารและการจัดการ ซึ่งจากระดับแรกได้กระจายออกเป็นระดับย่อยซึ่งเรียกว่า ระดับที่สอง และแต่ละระดับได้มีการติดตั้งจุดตรวจสอบพร้อมกันพัฒนาเกณฑ์ผ่านขึ้นมาเพื่อการประเมิน แต่ในขณะที่ศึกษารายงานการวิจัยฉบับนี้ยังอยู่ในระหว่างการเก็บข้อมูลและยังไม่ได้รายงานผลการวิจัย

1.6 การประเมินโครงการทางการศึกษาขนาดใหญ่ในประเทศกำลังพัฒนา

ในปี ค.ศ. 2000 Michaelowa (European Commission, 2005) ได้ประเมินผลตอบแทนจากการศึกษาของกลุ่มประเทศที่มีรายได้ต่ำในทวีปแอฟริกา วิธีการประเมินคือการประเมินแบบอิงผลลัพธ์ และประเมินผลกระทบ โดยการประเมินจำแนก 2 ระดับ คือ ระดับจุลภาคและระดับมหภาค ในระดับจุลภาคประเมินอิทธิพลภายนอกที่ส่งผลทางอ้อมต่อการศึกษา และประเมินผลการศึกษาที่ส่งผลต่อการมีงานทำและการเพิ่มขึ้นของรายได้ สำหรับในระดับมหภาคได้ประเมินผลกระทบของการศึกษาต่อ อัตราการลดของประชากร สุขภาพที่ดีขึ้นของประชากรและการเพิ่มขึ้นของแรงงาน

จากการประเมินพบว่า การศึกษาที่สูงขึ้นส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มผลผลิตของพนักงาน และพนักงานที่มีการศึกษาสูงกว่าจะได้รับผลตอบแทนจากการปฏิบัติงานมากกว่า ในส่วน

ของผลทางอ้อมของการศึกษานั้น พบว่า ระดับการศึกษาของแม่มีความสัมพันธ์เชิงบวกกับสุขภาพของลูก และพ่อแม่ที่มีการศึกษาสูงมีแนวโน้มที่จะตัดสินใจอย่างมีระบบในเรื่องของการวางแผนครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีขนาดเล็กลง และเมื่อครอบครัวมีขนาดเล็กลงจึงสามารถให้เวลาสำหรับการศึกษาของลูกแต่ละคนได้มากขึ้น ซึ่งส่งผลต่อผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของลูกในโรงเรียนยิ่งไปกว่านั้นการเปิดตัวการศึกษาในรูปแบบต่างๆ มีผลให้เกษตรกรเลือกใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมในการทำการเกษตร และทำให้เพื่อนบ้านสังเกตเห็นและเลียนแบบ ในการวิเคราะห์ระดับจุลภาค ผู้ประเมินพบว่า ความปรวนแปรของรายได้ขึ้นอยู่กับจำนวนปีที่ศึกษาในสถานศึกษา คุณภาพของสถานศึกษา หลักสูตร และความพยายามในการเรียน

สำหรับการประเมินโครงการขนาดใหญ่อีกเรื่องหนึ่ง คือ การประเมินโครงการสนับสนุนของประชาคมยุโรปในสหภาพรัฐแห่งชาติ (Europe Commission, 2005) รูปแบบการประเมิน คือ Logic Model ในโครงการนี้การสนับสนุนจำแนกเป็นหลายด้าน และด้านหนึ่งนั้นคือการศึกษาพื้นฐาน ซึ่งในการประเมินเริ่มจากประเมินปัจจัยนำเข้า คือ การสนับสนุนที่ประชาคมยุโรปจัดให้สำหรับการจัดการศึกษา ต่อจากนั้นจึงประเมินคุณภาพของกระบวนการจัดการศึกษาที่จัดขึ้นในประเทศทั้งเรื่องของนโยบาย การกระจายอำนาจและกระบวนการบริหารจัดการในสถานศึกษา ขึ้นต่อมา คือ ประเมินผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการศึกษา ตามด้วยการประเมินผลกระทบทางการศึกษาที่ส่งผลต่อการพัฒนาประเทศใน 3 ด้านใหญ่ ประกอบด้วย การพัฒนาสังคม การลดความยากจน และการปรับปรุงความเท่าเทียมกันทางเพศ

1.7 การประเมินระดับเมืองและชุมชนในประเทศสหรัฐอเมริกา

Carrillo (2006) ได้ประเมินระบบทุนของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้โดยเลือกเมืองมอนเทอเรย์ มลรัฐแคลิฟอร์เนีย เป็นแหล่งศึกษา ในการประเมินครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สร้างตัวบ่งชี้เพื่อการประเมินหลายด้าน และในด้านหนึ่งคือตัวบ่งชี้ด้านการศึกษา สำหรับการจัดการศึกษาในระดับที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ ตัวบ่งชี้แต่ละระดับดังกล่าวประกอบด้วย (1) ตัวบ่งชี้ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ได้แก่ ครูที่มีวุฒิการศึกษา อัตราการจบการศึกษา อัตราการสอบตกและสัดส่วนระหว่างผู้เรียนกับครู (2) ตัวบ่งชี้ในระดับอาชีวศึกษา สถาบันอาชีวศึกษาที่ได้รับการรับรอง ได้แก่ อัตราการจบการศึกษา อัตราการสอบตก และสัดส่วนระหว่างผู้เรียนกับครู (3) ตัวบ่งชี้ในระดับอุดมศึกษาสำหรับในระดับปริญญาตรี ประกอบด้วย ปริญญาที่ได้ และช่วงเวลาที่จบการศึกษากับการหางานทำในระดับบัณฑิตศึกษา จำแนกเป็น ประกาศนียบัตรบัณฑิต ซึ่งตัวบ่งชี้ คือ หลักสูตร เงินเดือนที่ได้รับหรือความก้าวหน้า ในตำแหน่งหลังจบการศึกษา ระดับปริญญาโท ตัวบ่งชี้ คือ ปริญญาที่ได้รับ เงินเดือนที่ได้รับหรือ ความก้าวหน้าในตำแหน่งหลังจบการศึกษา และระดับปริญญาเอก ซึ่งตัวบ่งชี้ในระดับบุคคล คือ ปริญญาที่ได้ เวลาที่ใช้ในการทำวิจัย ตำแหน่งบริหาร และการสร้างกิจการ

ของตนเอง ส่วนในระดับสถาบัน คือ การมีส่วนร่วมทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สิ่งพิมพ์ ลิขสิทธิ์ และการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา

สำหรับในระดับชุมชน Dvir (2005) ได้ศึกษาความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยเลือกชุมชน 1 แห่ง แล้วใช้การศึกษาแบบภาพตัดปะเพื่อศึกษาช่วงเวลาแห่งการเกิดความรู้ในชุมชน ตัวอย่าง ตัวแบบที่ใช้ศึกษาเรียกว่า Knowledge Moment Model หรือรูปแบบช่วงเวลาแห่งการเกิดความรู้ ซึ่งหมายถึงจุดตัดระหว่างบุคคล สถานที่ กระบวนการและวัตถุประสงค์ โดยอาจวางแผนไว้ล่วงหน้าหรือเกิดขึ้นโดยฉับพลัน และผลที่เกิดขึ้นคือ ความรู้ได้ถูกค้นพบ สร้าง เพิ่ม แลกเปลี่ยนและปรับไปสู่รูปแบบใหม่ Nokana และ Konno (cited by Carrillo, 2006) ได้เสนอว่า วงจรของฐานช่วงเวลาของการเกิดความรู้ 4 ฐานจะปรับเปลี่ยนไปโดยกระบวนการ สังคมประกิต การรับเอาสิ่งภายนอกเข้ามา การผสมเข้าด้วยกัน และการรับเข้ามาเป็นลักษณะภายในของตน ซึ่งจะยืนยันได้จากการสนทนาระหว่างบุคคลที่เกิด ณ จุดตัดนั้น สำหรับวิธีเก็บรวบรวมข้อมูลกระทำโดย (1) การเดินไปรอบๆ เมือง พิจารณาวามีสิ่งใดเกิดขึ้นบ้างที่สามารถระบุเป็นช่วงเวลาแห่งการเกิดความรู้ได้ (2) การติดตามบุคคลในชุมชนนั้นหลายๆ คน ใน 1 วัน เพื่อดูว่าเขาใช้เวลาอย่างไรและทั้งวันมีประสบการณ์ใดบ้าง แต่每天有ช่วงเวลาแห่งการเกิดความรู้เพียงใด และชุมชนได้จัดหาช่วงเวลาแห่งการเกิดความรู้ให้กลุ่มคนเหล่านั้นหรือไม่ (3) การเกาะติดอยู่กับแหล่งเรียนรู้ของชุมชน 1 วันหรือ 1 สัปดาห์ ซึ่งในที่นี้ประกอบด้วย สถานศึกษา หอประชุม รมานกาแฟ ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ และบ้าน เพื่อศึกษาว่าสถานที่นั้นมีช่วงเวลาแห่งการเกิดความรู้หรือไม่ ได้มีการสร้างความรู้ใหม่ขึ้นมาหรือไม่ มีการแบ่งปันกันหรือไม่และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ความรู้เพื่อสร้างคุณค่าเพิ่มหรือไม่ (4) การเกาะติดกระบวนการความรู้เฉพาะอย่างของชุมชนนั้น โดยศึกษาว่ามีบุคคลใดเข้ามาเกี่ยวข้องบ้าง ความรู้เกิดขึ้นที่ไหนและมีจุดประสงค์อะไร ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนนี้มีช่วงเวลาแห่งการเกิดความรู้อยู่ 32 แบบ แสดงออกมาให้เห็นโดยประสบการณ์ของบุคคล ในเวลา กระบวนการ และสถานที่ต่างกัน แม้ว่าในรายละเอียดข้อมูลที่เก็บได้ในชุมชนจะไม่เหมือนชุมชนแห่งความรู้อื่นๆ เพราะเนื่องมาจากประวัติศาสตร์ ภูมิหลังของประชาชนและเงื่อนไขด้านสังคมและเศรษฐกิจ แต่โดยลักษณะรวมหลักๆ แล้วจะเหมือนกันกับลักษณะของเมืองแห่งการเรียนรู้ตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 2

1.8 การประเมินการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้แบบอิงผลลัพธ์

การเรียนรู้ตลอดชีวิตและการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นจุดเน้นและเป้าหมายหลักของกลุ่มประชาคมยุโรป เพื่อติดตามความก้าวหน้าของเป้าหมาย เมื่อปี ค.ศ. 2002 จึงได้มี

การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพผลลัพธ์ขึ้นมาเพื่อใช้ในการประเมิน ตัวบ่งชี้ดังกล่าวจำแนกได้เป็น 4 ด้านหลัก ประกอบด้วย (1) ทักษะ สมรรถนะ และเจตคติที่เกี่ยวข้องกับการอ่านออกเขียนได้ การคิด คำนวณ ทักษะการเรียนรู้สำหรับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ทักษะวิธีเรียนรู้ ทักษะของการเป็นพลเมือง และทักษะสังคมและวัฒนธรรม (2) การเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต (3) ทฤษฎีการเรียนรู้ตลอดชีวิตที่จัดไว้สำหรับการศึกษาและการฝึกอบรม และ (4) การพัฒนายุทธศาสตร์และระบบสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยวัดในแง่ของความสอดคล้องระหว่าง การให้การสนับสนุน การแนะแนวและให้คำปรึกษา การรับรองคุณภาพและการให้วุฒิบัตร และการประกันคุณภาพ (www.eric.ed.gov/ericwebporta)

ในปีเดียวกันนี้ มหาวิทยาลัย Western Cape เมืองเคปทาวน์ แอฟริกาใต้ ได้พัฒนาตัวบ่งชี้สถานบันอุดมศึกษาซึ่งส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต โดยกำหนดกรอบไว้ 5 ด้านและแต่ละด้านมีตัวบ่งชี้ทั้งในระดับมหภาคและจุลภาค สำหรับ 5 ด้านหลักประกอบด้วย (1) กรอบความคิดและทิศทางของมหาวิทยาลัยต้องสอดคล้องกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งวัดได้จากกระบวนประมาทและความเท่าเทียมกันของกลุ่มผู้เรียนที่มาจากสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ (2) หลักสูตรต้องสัมพันธ์กับการงาน อาชีพและสังคมของผู้เรียน เน้นไปยังการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน และจัดให้ได้เรียนรู้ด้วยช่องทางหลากหลายโดยการกำกับและนำตนเอง (3) นโยบายการบริหารจัดการต้องเอื้อให้ผู้เรียนที่ไม่สามารถเข้าเรียนได้ตามเกณฑ์ปกติสามารถเข้าถึงแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ได้ โดยเน้นความยืดหยุ่นในการเข้าศึกษา การโอนย้ายและการจบการศึกษา (4) การเรียนการสอนมุ่งไปที่การเรียนรู้ของผู้เรียน ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ตามความแตกต่างระหว่างบุคคล ผู้สอนต้องมองผู้เรียนว่าเป็นผู้ร่วมสร้างความรู้ และ (5) การสร้างความเชื่อมโยงกับหน่วยงานภายนอกเพื่อแบ่งปันทรัพยากรในลักษณะต่างๆ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายร่วมกัน ขณะเดียวกันก็เป็นแหล่งพัฒนาองค์ความรู้ให้กับสังคมและชุมชน (www.uwc.ac.za)

ในปี ค.ศ. 2004 (Meng-Cheng Hu, 2004) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้ทางการศึกษาเพื่อการประเมินการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของไต้หวัน รูปแบบการประเมินใช้รูปแบบ CIPP โดยผู้ประเมินได้สร้างตัวบ่งชี้สังคมแห่งการเรียนรู้ในอุดมคติขึ้นมาจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ต่อจากนั้นจึงให้กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียสำคัญประเมินสภาพของประเทศตามตัวบ่งชี้ที่สร้างขึ้น การเก็บข้อมูลกระทำโดยการศึกษาดูเอกสาร การประชุมกลุ่มจำเพาะ การใช้แบบสอบถาม ต่อจากนั้นจึงวิเคราะห์ข้อมูลการศึกษาที่จัดทำโดยกระทรวงศึกษา ย้อนหลัง 4 ปี (1999-2002) ผลการศึกษาปรากฏว่า ทิศทางการพัฒนาการศึกษาของไต้หวันที่ยึดมั่นไปสู่สังคมแห่งการเรียนรู้นั้นยังไม่ประสบความสำเร็จตามอุดมคติที่คาดหวังไว้

ในปี ค.ศ. 2005 Carrillo (2006) ได้ศึกษาตัวบ่งชี้ระบบทุนของเมืองหนึ่งในประเทศเม็กซิโก ในส่วนของการศึกษาได้เริ่มต้นตั้งแต่ศักยภาพของเด็กเล็ก 1-3 ปี การศึกษาในระบบระดับปฐมวัย ระดับประถม ระดับมัธยมต้น ระดับมัธยมปลาย ระดับอาชีวศึกษา ระดับอุดมศึกษาทั้งปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา หลังจากนั้นเป็นการศึกษานอกระบบการศึกษา และการฝึกอบรมในสถานประกอบการ การศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ และสมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้

ในปีเดียวกัน องค์การสหประชาชาติได้พัฒนาตัวบ่งชี้ของสังคมสารสนเทศประจำปี 2005 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาจำแนกเป็น 5 ด้านหลัก คือ (1) ยุทธศาสตร์และนโยบายเทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ จำนวน 10 ตัววัด (2) สิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐานและการเข้าถึง จำนวน 13 ตัววัด (3) หลักสูตรและตำรา จำนวน 7 ตัววัด (4) การสอนที่ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ จำนวน 8 ตัววัด (5) การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศของนักศึกษาในการเรียนรู้ 8 ตัววัด (United Nations, 2005) สำหรับประเทศไทย NECTEC (2005) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศของประเทศไทยประจำปี ค.ศ. 2005 ซึ่งประกอบด้วย 9 ด้านหลัก การพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพของบุคคลในการเรียนรู้ตลอดชีวิตนั้น OECD (2006) ได้พัฒนาตัวบ่งชี้ 11 ตัว ประกอบด้วย การอ่านออกเขียนได้ การคิดคำนวณ ทักษะใหม่ในสังคมการเรียนรู้ การเรียนรู้วิธีเรียน การเป็นพลเมืองดี มีทักษะทางสังคมและวัฒนธรรม การเข้าถึงการเรียนรู้ตลอดชีวิต การเข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิต การลงทุนในการเรียนรู้ตลอดชีวิต นักการศึกษาและการเรียนรู้ การใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศในการเรียนรู้ และยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต

1.9 การประเมินการปฏิรูปทางการศึกษาในประเทศไทย

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548ข) ได้ประเมินการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการ ประการแรก เพื่อประเมินความสำเร็จของการปฏิรูปการเรียนรู้ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เน้นผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน ผลที่มีต่อโรงเรียน และสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านพฤติกรรมหลังการปฏิรูปการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้สอน ผู้บริหารโรงเรียน รวมถึงโรงเรียนโดยภาพรวม และประการที่สอง เพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและแนวทางปฏิบัติ ที่จะทำให้การปฏิรูปการเรียนรู้เป็นไปตามความมุ่งหมายของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รูปแบบในการประเมินใช้วิธีบูรณาการการประเมินแบบอิงทฤษฎี ร่วมกับการประเมินตนเอง และการประเมินแบบมีส่วนร่วม มีระบบกัลยาณมิตรนิเทศของนักวิจัยในพื้นที่ซึ่งจะช่วยเสริมพลังอำนาจ ตัวแปรตามที่น่าสนใจ ได้แก่ ระดับของการปฏิรูปการเรียนรู้ซึ่งแสดงถึงการเรียนรู้ ประกอบด้วย สิ่งที่โรงเรียนเรียนรู้ กระบวนการเรียนรู้ การใช้

ประโยชน์จากการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ทั้งนี้ได้มีการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยป้อน
บริบทโรงเรียนและกระบวนการเรียนรู้ ที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการปฏิรูป

สำหรับในส่วนหนึ่งของระดับอุดมศึกษานั้น สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา
(2548ก) ได้ติดตามและประเมินสถานภาพการปฏิรูปการเรียนรู้ของสถาบันอุดมศึกษาในด้าน
หลักสูตร การเรียนการสอน การวัดและประเมินผล การวิจัยที่เน้นการพัฒนาการเรียนการสอน
และสร้างองค์ความรู้เฉพาะสาขาวิชาและการมีส่วนร่วมพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน
การประเมินใช้รูปแบบร่วมกันของ Tabla และคณะ กลุ่มเป้าหมายได้แก่ สถาบันอุดมศึกษาของ
รัฐและเอกชน สังกัดกระทรวงศึกษาธิการและกระทรวงสาธารณสุข ในเขตกรุงเทพมหานครและ
ภูมิภาค รวม 11 แห่ง กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้บริหาร คณาจารย์ บุคลากรสนับสนุน
และกลุ่มนักศึกษา รวม 5,054 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามและ
แบบสัมภาษณ์ ผลการศึกษาพบว่า ในสถาบันอุดมศึกษามีการกำหนดนโยบายและดำเนินการ
ปฏิรูปการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษา พ.ศ. 2542 โดยมีการปรับปรุงการจัดการศึกษา
กระบวนการเรียนการสอน ให้นักศึกษาสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเองและปฏิบัติจริง มีการสอดแทรก
คุณธรรมและจริยธรรม ดำเนินการประกันคุณภาพทั้งภายในและภายนอก ส่งเสริมการวิจัยเพิ่มขึ้น
ในด้านของหลักสูตรพบว่าการปรับปรุงหลักสูตรมากขึ้น เพิ่มรายวิชาที่เน้นการฝึกปฏิบัติจริง และ
ให้นักศึกษาได้เรียนรู้ด้วยตนเอง และเลือกเรียนได้เองตามความพอใจ ด้านการพัฒนาการเรียน
การสอน และการวัดผลประเมินผลเน้นการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอนที่นักศึกษาค้นคว้า
ด้วยตนเอง พัฒนาให้นักศึกษามีทักษะในการคิด การเรียนรู้ นำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้ในการ
เรียนการสอน มีการประเมินผลการเรียนการสอนจากหลายองค์ประกอบ ด้านการวิจัย พบว่า
สถาบันอุดมศึกษาให้ความสำคัญในการพัฒนาองค์ความรู้เฉพาะสาขามากขึ้น และกำหนดปริมาณ
งานวิจัยสำหรับอาจารย์ภายในสถาบัน ส่วนการพัฒนากระบวนการเรียนรู้โดยมีส่วนร่วมของชุมชน
พบว่าสถาบันอุดมศึกษามีส่วนร่วมกับชุมชนมากขึ้น ทั้งด้านการจัดหาทรัพยากร และการเปิด
โอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

2. การสังเคราะห์วิธีวิทยาการประเมินจากงานวิจัยที่รวบรวม

จากการสังเคราะห์วิธีวิทยาการประเมินสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศที่มีการพัฒนา
สู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้จนเป็นที่ยอมรับในระดับสากล เช่น อังกฤษ สหรัฐอเมริกา ตลอดจน
ประเทศที่อยู่ระหว่างการพัฒนาสู่การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อื่นๆ ได้ข้อสรุปสำคัญ ดังนี้

2.1 รูปแบบและวัตถุประสงค์ของการประเมิน (evaluation model)

จากงานวิจัยทั้งหมดที่รวบรวมมา คณะผู้วิจัยสามารถจะนำมาสรุปประเด็นหลัก
ได้ดังต่อไปนี้

2.1.1 โครงการศึกษาวิจัยแต่ละครั้ง แม้ว่าจะเป็นโครงการขนาดใหญ่ เช่น ที่ดำเนินการในประเทศอังกฤษและอเมริกา ไม่ได้กำหนดรูปแบบการประเมินครอบคลุมทุกองค์ประกอบของระบบการจัดการศึกษาตามกรอบแนวคิดสังคมแห่งการเรียนรู้ ในลักษณะการศึกษาติดตามระยะยาว (longitudinal study) ที่เริ่มตั้งแต่ปัจจัยป้อนจนถึงผลลัพธ์ของระบบการจัดการศึกษาที่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ แต่จะใช้วิธีศึกษาเชิงสำรวจ และ/หรือแบบกรณีศึกษา (case study) สถานประกอบการ ชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้ที่เป็นเป้าหมายการศึกษา เพื่อศึกษาสภาพอย่างลุ่มลึก เช่น การศึกษารูปแบบช่วงเวลาแห่งการเกิดการเรียนรู้ (knowledge moment model) ของบุคคล องค์กร และ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผลการศึกษาแต่ละครั้งจึงได้สารสนเทศขององค์ประกอบที่มีลักษณะแยกส่วนตามขอบเขตการศึกษาแต่ละครั้ง

สำหรับการศึกษาอิทธิพลของปัจจัยที่ส่งผลต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ในลักษณะการศึกษาความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (causal relations) ระหว่างปัจจัยของระบบการจัดการศึกษา และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ มักใช้วิธีศึกษาอิทธิพลทางตรงระหว่างตัวแปรเหตุและผล เป็นรายคู่ตามรูปแบบการถดถอยพหุคูณ

2.1.2 วัตถุประสงค์การประเมิน (objective) มักไม่ใช้วิธีการประเมินเชิงตัดสินคุณค่า (value-oriented evaluation) แต่จะใช้การประเมินเชิงบรรยาย (descriptive approaches) เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ผลการประเมินเพื่อตัดสินใจดำเนินงานในระยะต่อไป (decision-oriented evaluation) โดยมีเกณฑ์การประเมินทั้งที่เป็นสากล และที่กำหนดเองตามบริบทของประเทศ และ/หรือกลุ่มประเทศ นอกจากนี้ยังนิยมการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างท้องถิ่น เมือง และประเทศ เพื่อหาแบบปฏิบัติที่ดีเยี่ยม (best practice)

2.1.3 กิจกรรมการประเมินของโครงการศึกษาขนาดใหญ่ มักเริ่มจากการศึกษาเพื่อสร้างกรอบแนวคิด และพัฒนาตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของประเทศนั้น

2.1.4 สิ่งที่ต้องการประเมิน (object of evaluation) พบว่า การประเมินผลผลิต และผลลัพธ์ เป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมสูงสุดในการประเมิน ดังนี้

2.1.4.1 การประเมินผลผลิต สิ่งที่ต้องการประเมิน ได้แก่ รูปแบบ/นวัตกรรมจัดการเรียนรู้/ฝึกอบรมของสถานศึกษาโดยเฉพาะอย่างยิ่งสถานศึกษาที่จัดการศึกษาหลังภาคบังคับ รวมทั้งกระบวนการพัฒนาความรู้/ทักษะทางอาชีพของสถานประกอบการ

2.1.4.2 การประเมินผลลัพธ์ สิ่งที่ต้องการประเมินสามารถจำแนกเป็นการประเมินแบบจุลภาค เพื่อศึกษาคุณลักษณะ พฤติกรรม รวมทั้งแบบแผนของการพัฒนาความรู้ของบุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และชุมชนแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ยังมีการ

ประเมินแบบมหภาคเพื่อศึกษาผลกระทบจากการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้โดยมีตัวบ่งชี้ที่สำคัญคือ สภาพการดำเนินชีวิตที่ดี และการเพิ่มของผลผลิตภาคธุรกิจ

การประเมินผลลัพธ์โดยวิธีศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผลผลิตจากการจัดการศึกษากับการตอบสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ผลผลิตระหว่างความรู้/ทักษะของผลผลิตกับความก้าวหน้าทางอาชีพการงาน

2.1.5 การประเมินด้านปัจจัยป้อน เป็นสิ่งที่ได้รับความนิยมในอันดับถัดมา โดยสิ่งที่เป็นเป้าหมายการประเมิน ได้แก่ การลงทุนจัดการศึกษา รองลงมาคือ การกำหนดนโยบายสนับสนุนการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.1.6 การประเมินด้านกิจกรรม พบว่า มีการประเมินเกี่ยวกับการปฏิบัติตามนโยบายจัดการศึกษาอย่างเสมอภาคของประชากรกลุ่มเป้าหมายการศึกษา

2.1.7 การประเมินปัจจัยนอกระบบการจัดการศึกษาที่มีผลต่อประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา ได้แก่ ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และสังคม

2.2 ข้อค้นพบ

การศึกษาวิจัยที่รวบรวมมาทั้งหมด มีข้อค้นพบสำคัญหลายประการที่นำมาเป็นประโยชน์ หรือเป็นแนวทางในการประเมิน ได้แก่

2.2.1 สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ สังคมที่ประชากรให้ความสำคัญต่อการศึกษา/อบรมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.2.2 ระบบการศึกษาที่มีอิทธิพลสูงต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ ระบบการศึกษาหลังภาคบังคับ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา

2.2.3 ตัวบ่งชี้สังคมแห่งการเรียนรู้ เมื่อจำแนกตามองค์ประกอบด้านผลลัพธ์ ได้แก่

2.2.3.1 คุณลักษณะของบุคคลที่ใฝ่เรียนรู้ และมุ่งพัฒนาการดำเนินชีวิตและงานอาชีพด้วยการแสวงหาความรู้

2.2.3.2 คุณลักษณะขององค์กรที่ให้ความสำคัญต่อการเพิ่มผลผลิตขององค์กรโดยใช้ความรู้/ทักษะที่เกี่ยวข้องกับงานเป็นหลัก สนับสนุนความแข็งแกร่งระหว่างความก้าวหน้าตามเส้นทางอาชีพกับการพัฒนาความรู้/ทักษะที่เกี่ยวข้องกับงาน

2.2.3.3 คุณลักษณะของชุมชน/สังคมที่ประกอบด้วยประชากรที่มีสภาพการดำเนินชีวิตที่เปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดี มีความก้าวหน้าทางอาชีพ และการเพิ่มขึ้นของผลผลิตภาคธุรกิจโดยรวม

จากข้อค้นพบทั้งหมดสามารถสรุปได้ดังตาราง 5.1

ตาราง 5.1 การสังเคราะห์โครงการ เป้าหมายการประเมิน และข้อค้นพบที่สำคัญ

โครงการ	เป้าหมายการประเมิน				ข้อค้นพบสำคัญ
	ปัจจัยป้อน	กิจกรรม	ผลลัพธ์	ผลลัพธ์	
<p>ประเทศอังกฤษ (1999-2000)</p> <p>โครงการพัฒนาแนวคิดหลัก สังคมแห่งการเรียนรู้ และ ศึกษาติดตามผลการปฏิบัติ งานของผู้สำเร็จการศึกษา จากมหาวิทยาลัย 4 แห่ง และการจัดการเรียนรู้ใน สถานประกอบการ</p>	<p>การลงพื้นที่ดำเนินการจัดการ ศึกษา (การเปรียบเทียบ ระหว่างท้องถิ่น และ ระหว่างประเทศ)</p>	<p>กระบวนการสร้าง ทุนมนุษย์ การจัดการ เรียนรู้ขณะทำงาน - เปรียบเทียบบทเรียน ระหว่างท้องถิ่น และ ประเทศในสหภาพยุโรป</p>	<p>การพัฒนาความรู้/ทักษะ ต่อเนื่องของบุคคล - ความรู้ และทักษะ พื้นฐานของบุคคลที่ เหมาะสมกับงาน - ความสัมพันธ์ระหว่าง ความรู้และการจ้างงาน ในสถานประกอบการ</p>	<p>- สังคมแห่งการเรียนรู้คือสังคมที่มี ประชากรให้ความสำคัญต่อการศึกษา/ อบรมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต - การศึกษาอบรมหลังภาคบังคับมี ผลมากต่อการส่งเสริมผลผลิตภาค ธุรกิจของประเทศระยะยาว - ความสัมพันธ์ระหว่างคุณสมบัต ของผู้สำเร็จการศึกษากับความต้องการ ของผู้ประกอบการ</p>	
<p>Godard และคณะ (1998)</p> <p>ศึกษาองค์ประกอบของสังคม แห่งการเรียนรู้</p>		<p>การจัดการศึกษา และ วิจัยในระดับอุดมศึกษา</p>	<p>การพัฒนาความรู้/ทักษะ ของบุคคลหลังการศึกษา ภาคบังคับ</p>	<p>การศึกษาลักษณะบังคับและระดับ อุดมศึกษามีผลมากที่สุดต่อการเป็น สังคมแห่งการเรียนรู้</p>	
<p>Green และคณะ (2002)</p> <p>ศึกษาความสัมพันธ์ของ ความรู้/ทักษะและการ จ้างงาน/รายได้ที่เพิ่มขึ้น</p>			<p>ความรู้/ทักษะที่สำคัญ ต่อการปฏิบัติงาน และ ความก้าวหน้าในอาชีพ</p>	<p>ทักษะที่สำคัญ ได้แก่ การใช้ คอมพิวเตอร์ การสื่อสารในวิชาชีพ การทำงานเป็นทีม และการคิดคำนวณ</p>	
<p>Raidi (2006)</p> <p>เปรียบเทียบองค์ประกอบ ระหว่างประเทศในยุโรปกับ อังกฤษ</p>	<p>การลงพื้นที่ดำเนินการศึกษา</p>	<p>ระบบการจัดการศึกษา ที่มีผลต่อ LS</p>	<p>รูปแบบกิจกรรมระดับ อุดมศึกษาที่สนับสนุน สังคมแห่งการเรียนรู้</p>	<p>การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ สำคัญต่อสังคมแห่งการเรียนรู้ 4 ด้านคือ หลักสูตร/การสอน การวิจัย ความร่วมมือกับผู้เชี่ยวชาญ และ ความโปร่งใส/รับผิดชอบสังคม</p>	

ตาราง 5.1 (ต่อ)

โครงการ	เป้าหมายการประเมิน				ข้อค้นพบสำคัญ
	ปัจจัยป้อน	กิจกรรม	ผลผลิต	ผลลัพธ์	
Silver และคณะ (2002) ศึกษานวัตกรรมการจัดการ เรียนรู้ระดับอุดมศึกษาที่ ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต		นวัตกรรมการจัดการ เรียนรู้	นวัตกรรมการจัดการ เรียนรู้	มีความขัดแย้งระหว่าง - นโยบายและการปฏิบัติ - นวัตกรรมกับการปฏิบัติเดิม	
Rees และคณะ (2002) ศึกษาความเกี่ยวข้องระหว่าง รูปแบบเข้ารับการศึกษาหลัง ภาคบังคับกับแรงจูงใจ และ ปัจจัยบุคคลในแมืองแห่งการ เรียนรู้ 1 แห่ง		รูปแบบการจัดการ ศึกษา/อบรมหลังการ ศึกษาภาคบังคับ	พฤติกรรมกรรมการ ศึกษาในชุมชนของแรงงาน ภาคอุตสาหกรรม	ปัจจัยด้านเวลาและด้านบุคคล มี อิทธิพลต่อรูปแบบการเข้ารับการ ศึกษา/อบรมหลังภาคบังคับ	
Ball และคณะ (2000) กรณี ศึกษาชุมชนเป้าหมาย 1 แห่ง ใช้เวลา 2 ปี		การจัดการศึกษาหลัง ภาคบังคับที่ตอบสนองของ ความต่อเนื่องของการของ ประชากรในชุมชน ด้าน หลักสูตร และการจัด การเรียนรู	ความหลากหลายของ หลักสูตร และการจัดการ เรียนรู้หลังการศึกษาภาค บังคับ เน้น ออกจากการ แข่งขันของสถาบันรับการ ศึกษา	พฤติกรรมกรรมการศึกษา/อบรม มีความแตกต่างระหว่างกลุ่มบุคคลที่มี วัย สถานะทางอาชีพ และระดับ ความตองการ ศึกษาต่อที่ต่างกัน	
Cook และคณะ (2002) เปรียบเทียบระบบการฝึกอบรม และทักษะของแรงงานระหว่าง ประเทศอังกฤษและเยอรมัน		นวัตกรรมการฝึกอบรม และพัฒนาแรงงาน			

ตาราง 5.1 (ต่อ)

โครงการ	เป้าหมายการประเมิน			ข้อมูลพบสำคัญ
	ปัจจัยป้อน	กิจกรรม	ผลผลิต	
Barlett & Rees (2002) ศึกษารูปแบบ/กลวิธีการ แนะแนวผู้ใหญ่ในท้องถิ่น เป้าหมายของประเทศไทยคือตั้งกลุ่ม 4 แห่ง และของประเทศใน สหภาพยุโรป 4 แห่ง	รูปแบบ/กลวิธีการ แนะแนวการศึกษา สำหรับผู้ใหญ่ที่สนใจ การศึกษาอย่างต่อเนื่อง เพื่อการพัฒนาตนเองอาชีพ			<ul style="list-style-type: none"> - การแนะแนวการศึกษาผู้ใหญ่ ส่วนมากมีการปฏิบัติในบริษัทขนาดใหญ่ ซึ่งเงินที่ต่อตอบสนองความต้องการ เฉพาะของสถานประกอบการแต่ละ แห่ง
Eraut และคณะ (2002) ศึกษาพัฒนาการความรู้ / ทักษะที่จำเป็นต่องาน จาก กรณีศึกษา 3 สถาน ประกอบการ			การพัฒนาความรู้และ ทักษะของบุคลากรใน สถานประกอบการทั้ง แบบเป็นทางการและไม่ เป็นทางการ	<ul style="list-style-type: none"> - การเรียนรู้ส่วนใหญ่เกิดขึ้นอย่างไม่ เป็นทางการระหว่างกระบวนการ ปฏิบัติงาน - การฝึกอบรมระยะสั้นมีความ สำคัญบางวงสายงาน - การศึกษา/อบรมอย่างต่อเนื่อง ช่วยพัฒนาแนวคิดเชิงปฏิบัติสู่การคิด เชิงกลยุทธ์
ประเทศออสเตรเลีย (2000) การทบทวนกลยุทธ์ การ จัดการศึกษาหลังภาคบังคับ และการศึกษาต่อตลอดชีวิต เพื่อผู้สูงอายุโอกาสทางการ ศึกษา โดยวิธีเปรียบเทียบ ผลิตผลการสัมมนาและการ ภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง	-การจัดสรรทุนสนับสนุน การจัดการศึกษาลำหรับ ผู้สูงอายุ -การกำหนดนโยบายที่ เกี่ยวข้อง	การจัดการศึกษาอย่าง เสมอภาค และการ เข้าถึงนโยบายการจัด การศึกษาลำหรับ ผู้สูงอายุโอกาสทางการ ศึกษา	-แบบแผนการเข้ารับ การศึกษาของผู้สูงอายุ และอิทธิพลภายนอกที่ เกี่ยวข้อง	<ul style="list-style-type: none"> - มาตรการสนับสนุนการปฏิบัติตาม นโยบายอย่างจริงจังสามารถเพิ่ม ผลิตผลการสัมมนาได้ - การเพิ่มความสำคัญให้กับความ สัมพันธ์ระหว่างการทำงาน/ความ ก้าวหน้าในงาน กับการศึกษาต่อเนื่อง เป็นปัจจัยที่มีผลต่อการศึกษา/อบรม อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

ตาราง 5.1 (ต่อ)

โครงการ	เป้าหมายการประเมิน				ข้อค้นพบสำคัญ
	ปัจจัยป้อน	กิจกรรม	ผลผลิต	ผลลัพธ์	
ประเทศสหรัฐอเมริกา Kellogg Commission (1999) ประเมินผลกระทบโครงการศึกษานานาชาติใหญ่ต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	- การลงทุนเพื่อจัดการศึกษา/อบรมอย่างต่อเนื่องสำหรับผู้ใหญ่		- หลักการฝึกอบรม/วิธีปฏิบัติที่สนับสนุนการศึกษาผู้ใหญ่ - การใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการศึกษาต่อเนื่อง	จำนวนและแบบปฏิบัติการของผู้เข้ารับการศึกษ/อบรม	- มีการพัฒนาตัวบ่งชี้สภาพสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อเป็นเกณฑ์พื้นฐานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง
ประเทศจีน Chen (2004) การเปรียบเทียบผลกระทบของอุทยานวิทยาศาสตร์ระหว่าง 3 เมือง				ผลกระทบของการศึกษาต่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นและการเติบโตทางเศรษฐกิจ	
ประเทศกำลังพัฒนาในทวีปแอฟริกา Michaelowa (2000) - การประเมินระดับจุดขาดเอทธิพิลภายนอกที่ส่งผลต่อการจัดการศึกษาและผลของการศึกษาต่อการดำเนินชีวิตที่ดี - การประเมินระดับมหภาคสภาพการดำเนินชีวิตที่ดีสังคมโดยรวมและการเพิ่มผลผลิตภาคธุรกิจ	การลงทุนด้านการศึกษาและวิจัย		- ปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อจัดการศึกษา - การให้ความสำคัญกับการเรียนรู้	ผลของการศึกษาต่อการดำเนินชีวิตที่ดีขึ้น ความก้าวหน้าในอาชีพ และการเพิ่มขั้นของผลผลิตภาคธุรกิจ	- ประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการจัดการศึกษาอาจได้รับอิทธิพลจากปัจจัยภายนอก - การจัดการศึกษามีผลต่อการดำเนินชีวิต และความก้าวหน้าในงานอาชีพที่ดีขึ้นทั้งในระดับจุลภาคและมหภาค

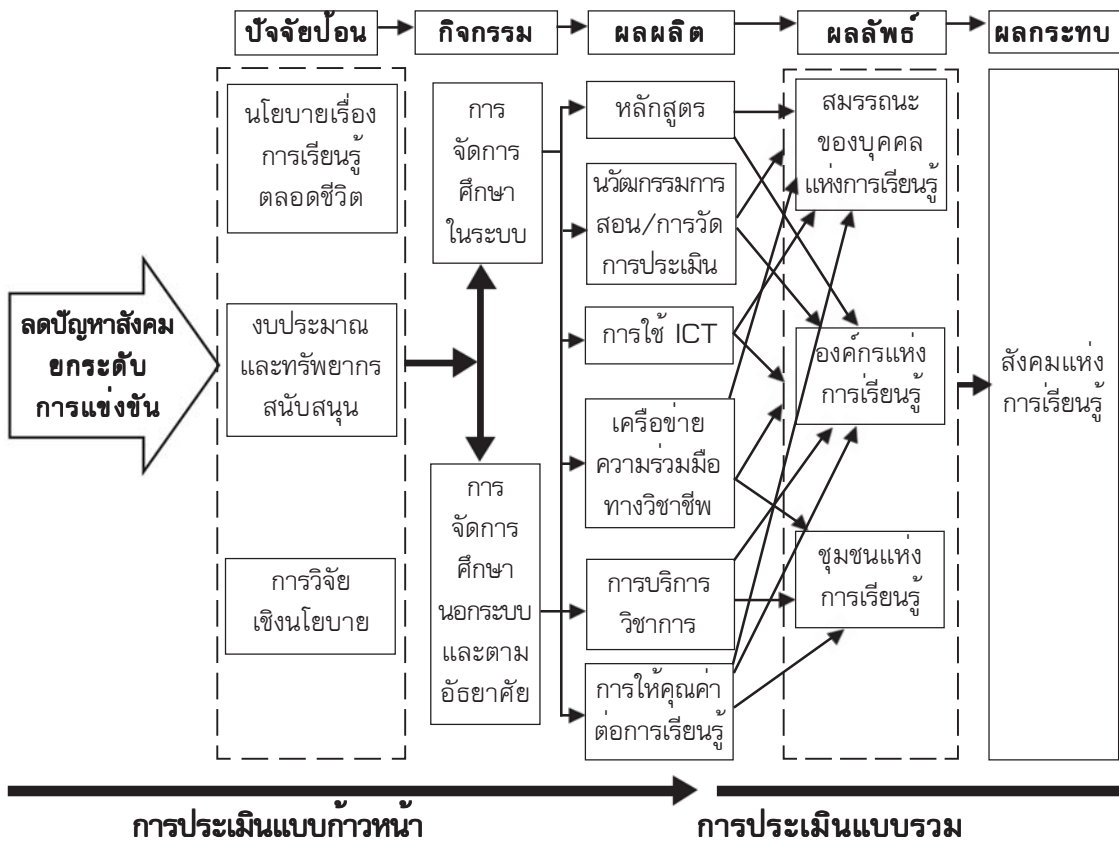
ตาราง 5.1 (ต่อ)

โครงการ	เป้าหมายการประเมิน				ข้อค้นพบสำคัญ
	ปัจจัยป้อน	กิจกรรม	ผลลัพธ์	ผลลัพธ์	
Carrillo (2006) กรณีศึกษาเมืองแห่งการเรียนรู้ 1 แห่ง ในเม็กซิโก	ระบบทุนสนับสนุนเมืองแห่งการเรียนรู้	การจัดการศึกษาแต่ละระดับ	- จำนวนหลักสูตร - การให้ความสำคัญต่อการศึกษาศึกษา	การดำเนินชีวิตที่ดีขึ้นและความก้าวหน้าในการทำงาน	มีการพัฒนาตัวบ่งชี้สังคมแห่งการเรียนรู้หลายด้านทั้งด้านการศึกษา
Dvir(2006) กรณีศึกษาชุมชนแห่งการเรียนรู้ 1 แห่ง			กระบวนการสู่การเป็นบุคคลและชุมชนแห่งการเรียนรู้ (knowledge moment model)		
Barlett & Rees (2002)			กลวิธีการแนะนำแนวทางการศึกษาลำหรับผู้ใหญ่		
Bennell และคณะ (2002)			นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา	ทักษะทางอาชีพที่สอดคล้องกับงาน	
ประเทศไทย สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2548) การติดตามประเมินผลการปฏิบัติการเรียนรู้ ด้วยวิธีการประเมินตนเอง การมีส่วนร่วม และการประเมินเชิงอิงทฤษฎี	อิทธิพลของปัจจัยเบื้องต้นต่อการจัดการศึกษาตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา	การจัดการศึกษาตามนโยบายที่กำหนด	นวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา ตามสิ่งที่สถานศึกษา เกิดการเรียนรู้	คุณสมบัตินักเรียน	- สถานศึกษาทุกระดับมีการพัฒนาสู่เป้าหมายตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา - มีการเรียนรู้กระบวนการประเมินตนเอง และระบบมาตรฐานคุณภาพ - มีการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมกับชุมชน

หมายเหตุ กลุ่มตัวอย่างการศึกษา 19 โครงการ

2. รูปแบบการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

จากกรอบความคิดด้านวิธีวิทยาการประเมินตามแบบปฏิบัติของหลายประเทศที่ได้จากการทบทวนวรรณกรรมในตอนต้น พบว่า มีรูปแบบการประเมินที่สอดคล้องกับแนวคิดการประเมินรูปแบบตรรกะ (Logic Model) ประกอบด้วย ปัจจัยป้อน กระบวนการ/กิจกรรม ผลผลิตและผลลัพธ์/ผลกระทบ โดยมีสิ่งที่ต้องประเมินสอดคล้องกับกรอบความคิดด้านตัวบ่งชี้สังคมแห่งการเรียนรู้ ตามที่ได้สรุปไว้ในบทที่ 2 และ 4 ดังแสดงในภาพ 5.1

ภาพ 5.1 รูปแบบการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ทบทวนจากงานวิจัยเชิงประเมิน

จากภาพ 5.1 เมื่อเริ่มพิจารณาจากสภาพปัญหา หรือเงื่อนไข คือ ความต้องการยกระดับการแข่งขัน และ/หรือการลดปัญหาสังคมด้านต่างๆ อันเป็นที่มาของปัจจัยป้อน คือ นโยบายการเรียนรู้ตลอดชีวิต งบประมาณพร้อมสิ่งสนับสนุน และการวิจัยเชิงนโยบาย เป็นเครื่องกำหนดทิศทางกิจกรรมการจัดการศึกษา ที่พบว่า ให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

การจัดการศึกษานอกระบบ และตามอัธยาศัย จากสถานประกอบการ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน สำหรับการประเมินด้านผลผลิตแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะผลผลิตที่เกิดขึ้นโดยตรงจากการปฏิบัติกิจกรรมของสถานศึกษา ในรูปของหลักสูตร การใช้นวัตกรรมจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมและให้บริการทางวิชาการแก่สังคม ผลผลิตในระยะถัดมาเป็นผลลัพธ์ระยะเริ่มต้น หรืออาจกล่าวได้ว่าเป็นผลลัพธ์ระดับจุลภาค ได้แก่ ผลที่เกิดจากการใช้ผลผลิตมี 3 ระดับ คือ ระดับบุคคล ระดับองค์กร และระดับชุมชน ส่วนผลลัพธ์ขั้นสุดท้ายในระดับมหภาค คือ สภาพสังคมแห่งการเรียนรู้

3. การประเมินเชิงตรรกะสำหรับการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ทฤษฎีการประเมินได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงก้าวหน้ามาแล้วกว่า 30 ปี อย่างน้อยมีการพัฒนามาแล้ว 4 ยุค ได้แก่ (1) ยุคช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 ทฤษฎีการประเมินจะเน้นการประเมินประสิทธิผลของโครงการเพื่อแก้ปัญหาสังคม (2) ยุคช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1970 ทฤษฎีการประเมินเน้นวิธีการใช้สารสนเทศเพื่อการออกแบบและปรับปรุงโครงการทางสังคม (3) ยุคช่วงตั้งแต่ปี ค.ศ. 1980 ทฤษฎีการประเมินมีจุดเน้นหลักของการทำงานแบบบูรณาการสองยุคข้างต้นเข้ามาไว้ด้วยกัน (4) ยุคล่าสุด นับจากปี ค.ศ. 1980 ถึง 1990 ซึ่งเกี่ยวข้องถึงการประเมินโครงการยุคช่วง postmodern คุณลักษณะการประเมินโครงการจะลดบทบาทศาสตร์การประเมินและวิทยาการวิจัยเชิงปริมาณลง โดยเพิ่มบทบาทการสร้างสรรค์ทางสังคม วิทยาการวิจัยเชิงคุณภาพ และใช้วิธีการหลากหลายในการประเมิน

จากผลการทบทวนงานศึกษาวิจัย คณะผู้วิจัยพบว่า วัตถุประสงค์ของการศึกษาเป็นไปเพื่อการสร้างความกระจ่างแบบก้าวหน้า และรูปแบบการประเมินที่ควรเลือกใช้คือรูปแบบเชิงตรรกะซึ่งมีการประเมินแบบอิงผลลัพธ์บางส่วน อันเป็นการประเมินสรุปรวม โดยมีหลักการและแนวคิดดังนี้

3.1 รูปแบบการประเมินเชิงตรรกะ

3.1.1 ความหมายและความเป็นมา

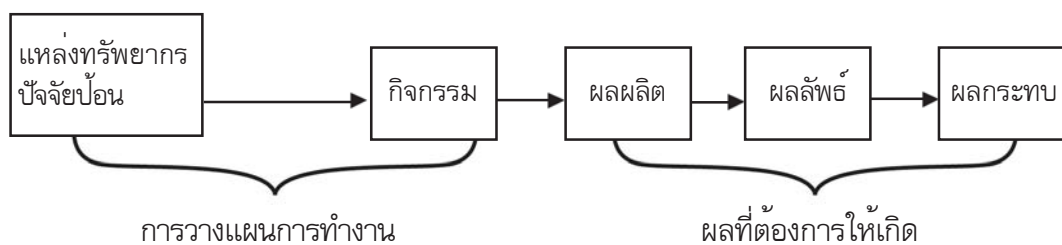
รูปแบบเชิงตรรกะเป็นเครื่องมือที่ผู้จัดการโครงการและนักประเมินใช้เป็นเครื่องมือในการอธิบายถึงประสิทธิภาพของโครงการ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 ผู้ริเริ่มแนวคิดพื้นฐานของรูปแบบนี้ คือ Wholey และคณะ จุดประสงค์หลักของการพัฒนาแนวคิดนี้ขึ้นมาก็เพื่อใช้ในการพรรณนางานภายในองค์กร และเนื่องจากได้ทดลองใช้กับการจัดการโครงการก่อน จึงมีชื่อเรียกกันโดยทั่วไปว่า Program Logic Model โดยแนวคิดพื้นฐานนั้นเป็นการวิเคราะห์การไหลและการเชื่อมต่อของงานด้วยการจำแนกออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย (1) ปัจจัยป้อน ซึ่งได้แก่

ทรัพยากรต่างๆ ที่ใช้ (2) กิจกรรมหรือกระบวนการที่เปลี่ยนรูปทรัพยากร (3) ผลผลิต คือ สิ่งที่ออกมาจากการเปลี่ยนรูปทรัพยากรเพื่อส่งต่อไปยังผู้ใช้ และ (4) ผลลัพธ์ คือ ผลที่เกิดตามมาในระยะยาวจากผลผลิตที่ส่งต่อ (www.en.wikipedia.org)

ต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนแนวคิดพื้นฐานของรูปแบบเชิงตรรกะออกไปอีกตามความต้องการของผู้ใช้งาน ซึ่งสถาบัน Kellogg ได้จำแนกการใช้ออกเป็น 3 ระยะตามวงจรของโครงการ กล่าวคือ ระยะแรก ใช้ในการออกแบบและวางแผน ในระยะแรกนี้รูปแบบเชิงตรรกะจะใช้เป็นเครื่องมือในการวางแผนและกำหนดยุทธศาสตร์ของโครงการ ซึ่งทำให้ผู้มีส่วนได้เสียของโครงการทุกกลุ่มเข้าใจโครงการได้ชัดเจน ระยะที่สอง ใช้ในการนำโครงการสู่การปฏิบัติ ซึ่งช่วยให้สามารถติดตามงานและปรับเปลี่ยนโครงการได้หากจำเป็น และระยะที่สาม ใช้ในการประเมินเป็นการรวบรวมสารสนเทศของโครงการเพื่อดูความก้าวหน้าของโครงการตามที่กำหนดไว้ในเป้าหมาย (Kellogg Foundation, 1998) เนื่องจากมีการขยายการนำไปใช้ในสถานการณ์ต่างๆ จำนวนมาก จึงมีการตั้งชื่อให้กับรูปแบบนี้ใหม่ เช่น ทฤษฎีโครงการ (Program Theory) ทฤษฎีของการปฏิบัติ (Theory of Action) และการประเมินแบบอิงทฤษฎี (Theory-based Evaluation) เป็นต้น ซึ่งทุกชื่อเป็นการขยายแนวคิดดั้งเดิมของรูปแบบเชิงตรรกะออกไปจากการใช้กับโครงการในองค์กร เป็นการใช้ในโครงการขนาดใหญ่ระดับชาติและนานาชาติ แต่ก็ยังมีข้อดกลงเบื้องต้นในการนำไปใช้งาน ดังนี้ ประการแรก ต้องเป็นกิจกรรมที่มีลำดับขั้นตอน ประการที่สอง ต้องเริ่มต้นจากการคิดถึงผลลัพธ์ระยะยาวแล้วคิดย้อนกลับมาว่าอะไรทำให้เกิดผลลัพธ์นั้น ประการที่สาม เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการจะต้องเกิดผลผลิตก่อน ประการที่สี่ เพื่อให้เกิดผลผลิตจะต้องมีการกระทำกิจกรรม และ ประการที่ห้า ในการทำกิจกรรมจะต้องมีปัจจัยป้อน (www.audienceialogue.org) หรือหากจะกล่าวให้ชัดเจนลงไปคือการนำเอา การไหลและการเชื่อมต่อของงานใน 4 ส่วนข้างต้นมาคิดย้อนกลับนั่นเอง

3.1.2 ผังการประเมิน

ในการใช้รูปแบบเชิงตรรกะสำหรับการประเมิน Kellogg Foundation (www.wkf.org) ได้ให้ความหมายพื้นฐานว่าการประเมินแบบตรรกะ เป็นการประเมินแบบระบบที่ทำให้เห็นมุมมองของความสัมพันธ์ระหว่างแหล่งทรัพยากรกับการดำเนินงานของโครงการ กิจกรรมที่วางไว้ และผลการเปลี่ยนแปลงหรือผลลัพธ์ที่คาดหวังว่าจะได้รับ ส่วน McCawley (www.idaho.edu/extension/logic model) ได้เสนอว่ารูปแบบเชิงตรรกะ เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการระบุความสำเร็จของโครงการ โดยศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการเชื่อมต่อขององค์ประกอบต่างๆ ในโครงการและระบุความสำเร็จนั้นได้ด้วยตัวบ่งชี้สำคัญ Kellogg Foundation (www.wkf.org) ได้เสนอผังการประเมินดังภาพ 5.2

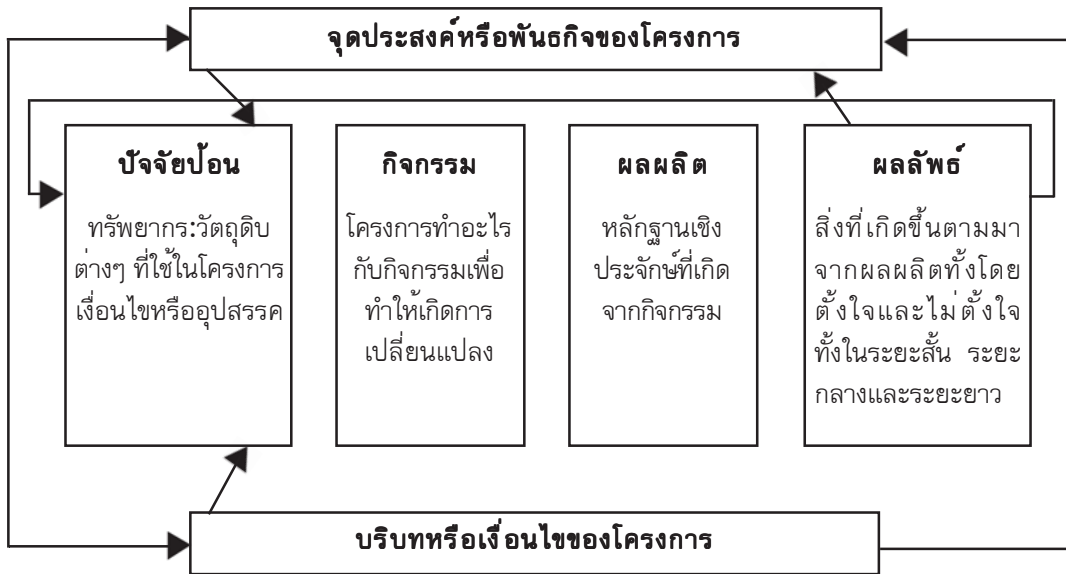

ภาพ 5.2 การประเมินแบบตรรกะพื้นฐาน

ที่มา : Kellogg Foundation (www.wkf.org, 2000)

จากภาพ 5.2 การอ่านความหมายภาพให้เริ่มอ่าน จากซ้ายไปขวา หรือจากแผนไปสู่ผล ด้วยคำถาม “ถ้าแล้ว.....” เช่น ถ้ามีแหล่งทรัพยากรสนับสนุนเพียงพอแล้ว จะใช้ทรัพยากรเหล่านี้ไปวางแผนทำกิจกรรมอย่างไร ให้ถามเชื่อมโยงในลักษณะดังกล่าวไปที่ละส่วนขององค์ประกอบในโครงการจนกระทั่งจบ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการอ่านภาพของการประเมินแบบตรรกะ ส่วนองค์ประกอบของการประเมินแบบตรรกะ ให้เริ่มที่แหล่งทรัพยากรหรือปัจจัยป้อน ซึ่งในที่นี้หมายถึง คน งบประมาณ องค์กร แหล่งทรัพยากรของชุมชนในโครงการ ที่มีผลโดยตรงต่อการทำกิจกรรมที่จะทำงาน กิจกรรมของโครงการคือสิ่งที่โครงการวางแผนจะทำโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่และที่จัดหาได้เพื่อให้เกิดผลผลิต ซึ่งกิจกรรมนี้ อาจหมายถึง กระบวนการ เครื่องมือ เหตุการณ์ เทคโนโลยี การปฏิบัติการต่างๆ ที่อยู่ในส่วนที่โครงการจะดำเนินงาน เพื่อนำไปสู่ผลการเปลี่ยนแปลง หรือผลลัพธ์ที่ตั้งใจในอนาคต ส่วนผลผลิต จะเป็นผลผลิตทันทีโดยตรงจากการดำเนินกิจกรรมของโครงการ อาจหมายรวมถึง ชนิด ระดับ เป้าหมาย ของงานบริการที่โครงการต้องส่งมอบต่อกระบวนการถัดไป สำหรับผลลัพธ์ หมายถึง คุณลักษณะการเปลี่ยนแปลงเฉพาะในโครงการ เช่น พฤติกรรม ความรู้ ทักษะ สถานะ และระดับงานที่ทำ แต่ถ้าเป็นผลที่เกิดขึ้นในช่วง 1-3 ปี จะเรียกว่าผลลัพธ์ระยะสั้น ส่วนผลลัพธ์ระยะยาวจะเป็นผลที่เกิดขึ้นอยู่ในระหว่าง 4-6 ปี อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงผลลัพธ์ระยะสั้นเป็นผลลัพธ์ระยะยาวและเกิดขึ้นในช่วง 7-10 ปี จะเรียกว่าผลกระทบ ผลกระทบที่เกิดขึ้นอาจจะเป็นการเปลี่ยนแปลงในองค์กร ชุมชน ระบบ ทั้งที่ตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ได้ ทั้งนี้ต้องเป็นผลเกี่ยวเนื่องมาจากกิจกรรมที่ทำในโครงการ

นอกจากผังการประเมินของ Kellogg Foundation แล้ว ยังมีการนำเสนอผังการประเมินที่ใช้รูปแบบเชิงตรรกะอย่างอื่นอีก เช่น ผังที่เสนอโดย Milestone & Chapel (www.ctb.ku.edu/tools/sub_section_main) สำหรับใช้เพื่อการประเมินโครงการของชุมชน ซึ่งแสดงดังภาพ 5.3

ภาพ 5.3 การประเมินโครงการชุมชนด้วยรูปแบบเชิงตรรกะ

ที่มา : (www.ctb.ku.edu/tools/sub_section_main, 2007)

จากภาพ 5.3 จะเห็นได้ว่ามีองค์ประกอบอยู่ 5 ส่วนหลัก ส่วนแรก คือ จุดประสงค์หรือพันธกิจ ซึ่งเป็นจุดเริ่มที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ส่วนที่สอง คือ สถานการณ์หรือบริบท ซึ่งทำให้เกิดโครงการนี้ขึ้นมา เช่น ความต้องการหรือปัญหา และใช้เป็นเส้นฐานสำหรับการเปรียบเทียบเมื่อสิ้นสุดโครงการว่า ความต้องการหรือปัญหานั้นได้รับการตอบสนองหรือแก้ไขเพียงใด ส่วนที่สาม คือ ปัจจัยป้อน หมายถึง สิ่งที่ลงทุนไปในโครงการ เป็นทรัพยากร เช่น ความรู้ ทักษะ ความชำนาญการ บุคลากร งบประมาณและการเข้ามาเกี่ยวข้องของหน่วยงานอื่นๆ และเป็นข้อจำกัดหรืออุปสรรคที่ขัดขวางการบรรลุเป้าหมายของโครงการ ส่วนที่สี่ คือ กระบวนการหรือกิจกรรมที่ทำเพื่อแปลงปัจจัยป้อนให้บรรลุถึงพันธกิจที่กำหนด และส่วนสุดท้าย คือ ผลลัพธ์ ซึ่งจำแนกออกเป็นหลายระยะ เช่น ระยะสั้น ระยะกลางและระยะยาว ซึ่งในระยะยาวคือการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่เป็นผลมาจากโครงการนี้ทั้งตั้งใจและไม่ตั้งใจ

เมื่อพิจารณาผังการประเมินทั้ง 2 ผัง ในผังแรกนั้นสามารถตั้งคำถามการประเมินแบบก้าวหน้าดังที่ได้เสนอไปแล้ว แต่หากใช้แนวคิดของการย้อนกลับเพื่อตั้งคำถามสำหรับการประเมินก็สามารถตั้งคำถามหลักๆ ได้ ดังนี้ ประการแรก ผลลัพธ์ที่ต้องการจากโครงการมีลักษณะอย่างไร และโครงการบรรลุถึงผลลัพธ์ตามที่กำหนดไว้หรือไม่ ประการที่สอง มีสิ่งใดบ้างที่ต้องเปลี่ยนแปลง

เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ ประการที่สาม มีกิจกรรมใดบ้างที่ต้องการ หากต้องการให้การเปลี่ยนแปลงนั้นเกิดขึ้น และประการที่สี่ ต้องใช้ทรัพยากรใดบ้างในการทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่นำไปสู่ผลลัพธ์ นอกไปจากนี้ยังสามารถตั้งคำถามเกี่ยวกับอิทธิพลของสิ่งแวดล้อมภายนอกอื่นๆ ที่ส่งผลต่อโครงการได้อีกด้วย

3.1.3 ข้อดีของการประเมินด้วยรูปแบบเชิงตรรกะ

การประเมินโครงการขนาดใหญ่จำนวนมาก โดยเฉพาะโครงการด้านสาธารณสุขจะใช้การประเมินด้วยรูปแบบเชิงตรรกะ เนื่องจากมองเห็นข้อดีของการประเมินด้วยรูปแบบนี้ได้แก่

3.1.3.1 สามารถใช้การบูรณาการวงจรแผน 3 ระยะเข้าด้วยกัน คือ การวางแผน การนำแผนสู่การปฏิบัติ และการประเมิน นักประเมินจะมองเห็นว่างานนั้นหรือโครงการนั้นจะเกิดความสำเร็จหรือไม่ และจากอะไร

3.1.3.2 ใช้ป้องกันการจับคู่กิจกรรมและผลที่ไม่สอดคล้องกันเข้าด้วยกัน รูปแบบนี้จะช่วยให้เกิดการอภิปรายอย่างรอบคอบก่อนจะเชื่อมโยงกิจกรรมเข้ากับผลผลิตหรือผลลัพธ์

3.1.3.3 ช่วยให้ผู้มีส่วนได้เสียใส่ใจกับผลลัพธ์ของโครงการ และช่วยให้จัดลำดับความสำคัญของทรัพยากรที่จำเป็นต้องใช้

3.1.3.4 ช่วยให้เกิดกรอบความคิดในการตีความผลลัพธ์ และบูรณาการผลการประเมินที่ได้จากหลักฐานเชิงประจักษ์กับแนวคิดสร้างสรรค์ในการทำงานครั้งต่อไป

3.1.3.5 ช่วยในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้สำหรับการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาชุมชน/สังคม (www.ctb.ku.edu/tools/sub_section_main)

3.1.4 ข้อจำกัดของการประเมินด้วยรูปแบบเชิงตรรกะ

การประเมินด้วยรูปแบบเชิงตรรกะนอกจากจะมีข้อดีหลายประการดังกล่าวข้างต้นแล้ว ในการนำไปใช้ก็มีข้อจำกัดอันพึงระวังด้วยเช่นกัน ดังนั้นจึงควรตระหนักถึงสิ่งเหล่านี้ คือ

3.1.4.1 ต้องตระหนักว่าผลที่ตามมาอาจเป็นผลที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิดจากกิจกรรมในโครงการนั้น เนื่องจากทุกโครงการจะมีผลข้างเคียงเกิดขึ้นเสมอ

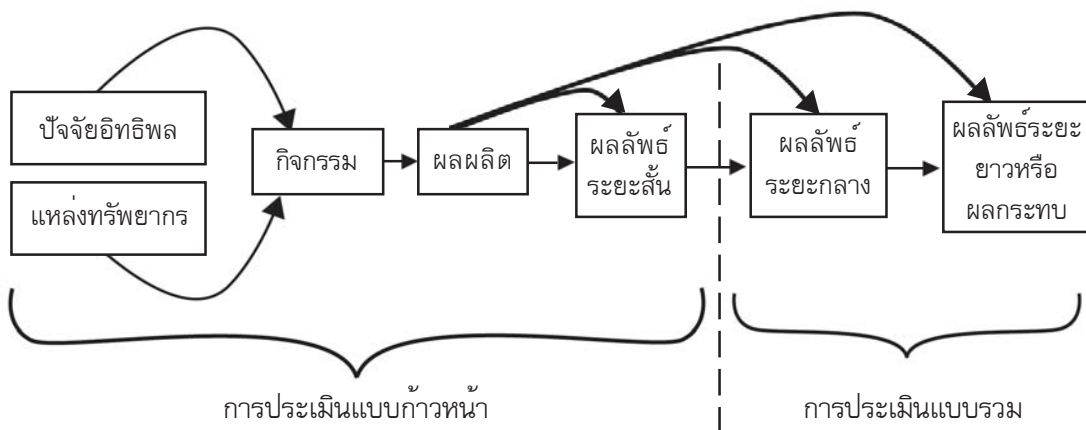
3.1.4.2 ผลลัพธ์ของโครงการจะมีเรื่องของลำดับชั้น และลำดับเวลาเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย ดังนั้นจึงยากที่จะประเมินว่าความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในโครงการส่งผลต่อกันและกันเป็นลูกโซ่

3.1.4.3 โครงการเพื่อการพัฒนาส่วนใหญ่เกิดจากความคิดของผู้ชำนาญการที่ต้องการเข้าไปสอดแทรกกระหว่างสภาพปัจจุบันกับสภาพที่ต้องการ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายของโครงการอาจไม่ได้กระตือรือร้น และอาจไม่มีความรู้ความสามารถพอที่จะปฏิบัติตามขั้นตอนหรือกิจกรรมที่โครงการกำหนด

3.1.4.4 ในการวางแผนโครงการอาจมีความไม่สอดคล้องระหว่างปัจจัยป้อน กิจกรรม และผลลัพธ์ของโครงการตั้งแต่แรกแล้ว ซึ่งการประเมินด้วยรูปแบบเชิงตรรกะไม่อาจแก้ไขสภาพที่เกิดก่อนนี้ได้ (www.audienceialogue.org)

3.2 การประเมินแบบก้าวหน้าและการประเมินแบบรวมในรูปแบบการประเมินเชิงตรรกะ

เมื่อผู้วิจัยนำรูปแบบการประเมินเชิงตรรกะมาใช้ในการประเมินโครงการหรืองาน จะมีคำถามเกี่ยวกับการประเมินที่ต้องตอบอยู่ 2 ชนิด โดยคำถามแรก เป็นคำถามเกี่ยวกับการดำเนินงานของโครงการ ซึ่งจะใช้การประเมินแบบก้าวหน้าเพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงโครงการระหว่างการทำงาน ส่วนคำถามที่สอง เป็นคำถามเพื่อตอบว่า ผลการดำเนินงานของโครงการที่เสร็จสิ้นไปแล้วนั้น ได้ทำตามแผนที่วางไว้หรือไม่ จะมีสารสนเทศให้กับผู้ให้งบประมาณแก่โครงการและชุมชน ได้ทราบผลลัพธ์ของโครงการที่ปฏิบัติงานสิ้นสุดแล้วว่าได้ผลเป็นอย่างไร ส่วนใหญ่จะเน้นที่ผลลัพธ์ระยะปานกลางและผลกระทบที่เกิดขึ้น แต่ถ้าเรามองภาพการประเมินแบบตรรกะว่ามีแบบหรือแนวคิดของการประเมินอะไรเข้ามาเกี่ยวข้องในแบบการประเมินดังกล่าว จะพบได้ว่าการประเมินแบบก้าวหน้าและการประเมินแบบรวมมาผสมผสานกัน ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นได้จากภาพ 5.4

ภาพ 5.4 การผสมระหว่งการประเมินแบบก้าวหน้าและแบบรวม
ที่มา : Kellogg Foundation (www.wkf.org, 2000)

การประเมินแบบก้าวหน้าเป็นระบบและกระบวนการเชิงประจักษ์ที่ค่อนข้างเป็นวิทยาศาสตร์ มีการเสนอแบบประเมินนี้มาตั้งแต่ในปี 1967 โดยสคริเวน (Scriven) ซึ่งการประเมินแบบก้าวหน้าเป็นการประเมินที่ใช้ตัดสินใจเกี่ยวกับจุดแข็งและจุดอ่อนของโครงการในชั้นการพัฒนาโครงการ จุดมุ่งหมายเริ่มต้นเพื่อการทบทวนโครงการที่จะทำการปรับปรุงการดำเนินโครงการให้มีประสิทธิผลและเป็นไปตามข้อเรียกร้องของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การประเมินแบบก้าวหน้าเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการออกแบบกิจกรรมและทำให้เกิดการประหยัดค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ รวมทั้งสามารถเพิ่มความพึงพอใจให้กับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการได้ ในการศึกษาของ Nathenson และ Henderson (cited by Ogle, 2002, 12) พบว่า กว่า 30 ปีมาแล้ว จำนวนงานวิจัยที่ศึกษาเชิงประจักษ์ได้แสดงให้เห็นว่า การประเมินแบบก้าวหน้ามีผลต่อการทบทวนการดำเนินโครงการจนสามารถทำให้เกิดผลผลิตของโครงการเพิ่มขึ้นจากเดิมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ถึงแม้ว่าการประเมินแบบก้าวหน้าเน้น เป้าหมายแรกเริ่มเพียงต้องการควบคุมคุณภาพและการปรับปรุงประสิทธิผลโครงการเท่านั้น เมื่อพิจารณาถึงขั้นตอนของการประเมินแบบก้าวหน้าจะแบ่งได้เป็นหลายขั้นตอน เช่น การประเมินความต้องการ การประเมินผลผลิตก่อนเริ่มโครงการ การประเมินผลผลิตหลังเสร็จสิ้นโครงการ การประเมินผลของการนำไปใช้ เป็นต้น ซึ่งการประเมินความต้องการโดยปกติจะไม่ถือว่าอยู่ในส่วนของการประเมินแบบก้าวหน้า แต่สามารถจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินการวางแผน การประเมินผลผลิตก่อนเริ่มโครงการ ซึ่งเป็นขั้นตอนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่ใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจระหว่างขั้นตอนการออกแบบโครงการ สำหรับการประเมินผลผลิต หรือการประเมินแบบก้าวหน้าของโครงการจะเป็นขั้นตอนการตัดสินใจว่าโครงการบรรลุผลผลิตตามเป้าหมายหรือไม่ การประเมินการนำไปใช้เป็นการประเมินที่ใช้สำหรับการตัดสินใจว่าโครงการเป็นไปตามแผนที่วางไว้หรือไม่ บางครั้งเรียกว่า การทดสอบภาคสนาม (field testing) ไม่ว่าการประเมินกระบวนการ หรือ การประเมินผลผลิตก็สามารถที่จะเน้นไปที่การประเมินแบบก้าวหน้าได้ ถ้าดูเฉพาะขั้นตอนหลักของการประเมินแบบก้าวหน้า ประกอบด้วย การทบทวนโดยผู้เชี่ยวชาญ (expert reviews) เป็นการประเมินที่เน้นการประเมินเชิงเนื้อหาและเทคนิค การประเมินแบบตัวต่อตัว (one to one evaluation) เป็นการจำแนกและจัดความผิดพลาดที่ชัดเจนในโครงการเพื่อให้ได้ตัวบ่งชี้แรกเริ่ม และดูปฏิบัติการที่มีต่อเนื้อหาที่จะประเมิน อาจเริ่มด้วยการเลือกกลุ่มตัวอย่างจากประชากร เป้าหมายประมาณ 3 คน หรือมากกว่า เพื่อรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่เป็นจริงตามธรรมชาติ และผลการทำกิจกรรมด้วยการตั้งคำถาม และเทคนิคการอภิปรายผลข้อมูล ส่วนการประเมินกลุ่มเล็ก (small group evaluation) จะใช้สมาชิกกลุ่มละประมาณ 8 - 20 คนที่เป็นตัวแทนประชากร เป้าหมาย เพื่อถามตอบด้วยคำถามที่มีการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ประเมินกับกลุ่มตัวอย่างให้ได้

สารสนเทศที่เป็นข้อสรุปและวิเคราะห์ สามารถเป็นข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพที่ใช้พรรณนา สำหรับการประเมินร่องรอยภาคสนาม (field trial) ใช้ศึกษาการเปลี่ยนแปลงหลังจากการประเมินกลุ่มเล็ก เพื่อดูประสิทธิภาพของสถานการณ์ที่เหมาะสม

สำหรับการประเมินแบบรวม ปกติจะให้นักประเมินภายนอกเป็นผู้ประเมิน หลังการดำเนินโครงการได้เสร็จสิ้นเรียบร้อยแล้วเพื่อดูประสิทธิภาพ ค่าใช้จ่ายกับผลประโยชน์หรือผลกระทบที่ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียได้รับ รวมถึงการตัดสินใจเกี่ยวกับเป้าหมายที่โครงการวางไว้และใช้ในการตัดสินใจดำเนินโครงการต่อ Stevens (cited by Ogle, 2002,14) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายในการประเมินแบบรวม ว่าประกอบด้วย (1) ดูความสำเร็จโดยรวมของโครงการ (2) ดูว่าโครงการเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้หรือไม่ (3) ตัดสินว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียร่วมกันเป็นอย่างไร (4) องค์กรประกอบใดที่ให้ประสิทธิผลมากที่สุด (5) มีผลลัพธ์ที่ไม่ได้คาดไว้เกิดขึ้นหรือไม่ (6) ชั่งน้ำหนักในการตัดสินใจถึงประโยชน์กับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น และ (7) สื่อสารผลการประเมินให้ไปถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการ

Harpel (cited by Ogle, 2002 ,14) ได้จำแนกการประเมินแบบรวมออกเป็น 2 ประเภท คือ การประเมินแบบรวมที่เน้นการวิจัย (research oriented) และการประเมินแบบรวมที่เน้นการจัดการ (management oriented) ในการประเมินแบบรวมประเภทแรกจะพิจารณาความต้องการของการประเมินโครงการ เพื่อนำไปปรับปรุงและตรวจสอบโครงการว่ามีความตรงเพียงใด ส่วนการประเมินแบบรวมประเภทหลังจะดูว่าโครงการเมื่อดำเนินการไปแล้วผลลัพธ์ของโครงการตรงกับความต้องการหรือไม่ และค่าใช้จ่ายเป็นลักษณะใด

สำหรับการประเมินแบบรวมนั้น รู้จักกันในชื่อของการประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นกับโครงการ ซึ่งหมายถึงความสามารถของโครงการที่ทำให้สภาพในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในด้านใดบ้าง เช่น ความรู้เปลี่ยนไป พฤติกรรมเปลี่ยนไป (Schalock, 2001, 5) และ Chen (1990) เสนอว่า การประเมินผลกระทบต้องมีการประเมินทั้งสิ่งที่ตั้งใจให้เกิดและสิ่งที่ไม่ได้ตั้งใจให้เกิด มีทั้งมิติคุณค่า หรือประโยชน์ที่ได้จากโครงการ และสภาพจริงที่ผลปฏิบัติการของโครงการส่งผลกระทบต่อสิ่งรอบข้างที่โครงการตั้งอยู่ เน้นการสรุปที่เห็นได้ชัดเจน ให้ข้อค้นพบที่ใช้ตัดสินคุณค่าของโครงการที่ทำไปแล้ว และเป็นภารกิจของโครงการในขั้นคงตัวที่สามารถทำให้เกิดผลตามเวลาพอสมควร นอกจากนี้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของโครงการก็คาดหวังว่าโครงการจะต้องบรรลุเป้าหมายที่วางไว้และไม่นำไปสู่ผลข้างเคียงทางด้านลบ (Owen, 2006) สำหรับวิธีการที่ใช้ในการประเมินผลกระทบ มีอยู่ 6 วิธี คือ เน้นวัตถุประสงค์โครงการ เน้นความต้องการ เน้นเป้าหมายอิสระ เน้นการศึกษาผลลัพธ์กระบวนการ เน้นการประเมินสภาพจริง และเน้นการตรวจติดตามผลปฏิบัติการ (Owen, 2006)

3.3 การประเมินแบบอิงผลลัพธ์

การประเมินแบบอิงผลลัพธ์ (outcome-based evaluation) มุ่งไปที่การตอบคำถามที่ว่า การศึกษา สังคม องค์กร ควรให้ปัจเจกบุคคลได้รับบริการอะไร จะศึกษาเกี่ยวกับคุณค่า และผลลัพธ์ที่อิงกับคน แต่หากเน้นไปที่ผลลัพธ์ของผู้สนับสนุน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย นักประเมินโครงการก็จะเน้นผลลัพธ์ที่อิงองค์กร ซึ่งสามารถสะท้อนไปถึงประสิทธิผลและประสิทธิภาพขององค์กร ดังนั้น การประเมินผลลัพธ์ควรใช้ทั้งการประเมินผลลัพธ์ของบุคคลและผลลัพธ์ขององค์กร เพื่อใช้สำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับผลลัพธ์ปัจจุบัน ความปรารถนา ผลการปฏิบัติของบุคคลและผลการปฏิบัติขององค์กร ว่าเป็นไปตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ที่วางไว้ตั้งแต่ต้นหรือไม่ รวมทั้งมีการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างการมีโครงการกับไม่มีโครงการ หรือความเสมอภาค/เท่าเทียม หรือประสิทธิผลของผลลัพธ์เชิงนโยบาย (Schalock, 2001) สำหรับองค์ประกอบของการประเมินแบบอิงผลลัพธ์มี 4 ประการ ได้แก่

3.3.1 การตั้งคำถาม ในการตั้งคำถามการประเมิน ผู้ประเมินต้องพิจารณาจากประเด็นต่อไปนี้

3.3.1.1 ชนิดของการประเมินว่าต้องการประเมินประสิทธิผล ผลกระทบ หรือนโยบาย

3.3.1.2 เน้นการประเมินว่าจะประเมินองค์กร หรือปัจเจกบุคคล

3.3.1.3 มาตรฐานการประเมินว่าจะประเมินผลการปฏิบัติงาน หรือประเมินคุณค่า

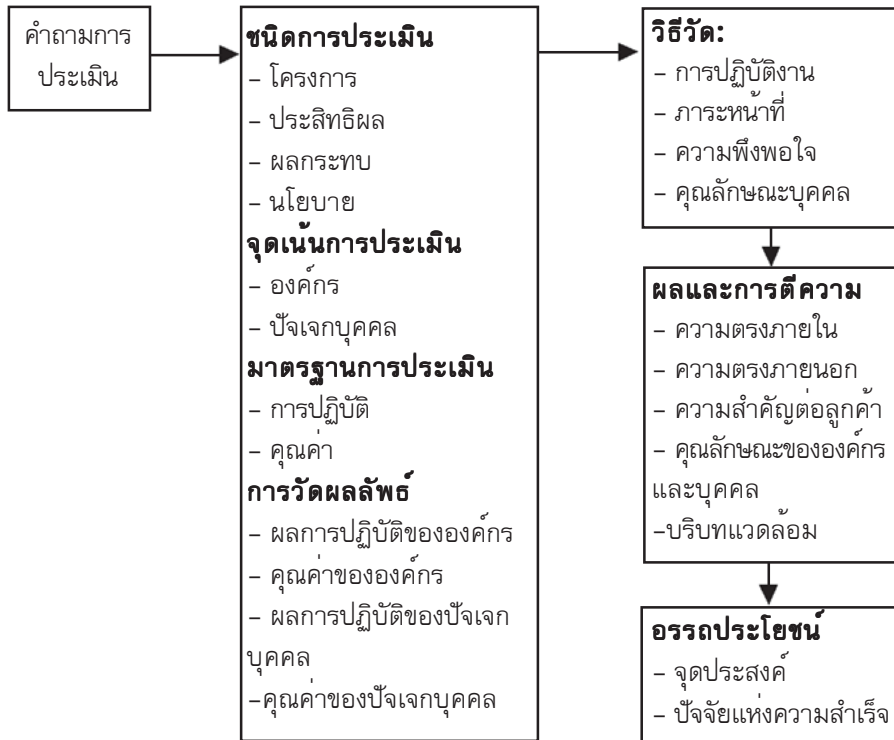
3.3.1.4 ผลลัพธ์ที่ต้องการวัด จะวัดผลการปฏิบัติงานขององค์กร และคุณค่าขององค์กรหรือผลการปฏิบัติงานของปัจเจกบุคคล และคุณค่าของปัจเจกบุคคล

3.3.2 วิธีการวัดผล ประกอบด้วย การวัดผลการปฏิบัติงาน การวัดความพึงพอใจของผู้บริโภค การวัดภาระหน้าที่ และการวัดคุณลักษณะของปัจเจกบุคคล

3.3.3 ผลลัพธ์และการแปลผล หลังจากได้ผลการวัดแล้วจึงนำผลไปตีความและแปลผล ซึ่งต้องพิจารณาเกณฑ์ต่อไปนี้คือ ความตรงภายใน ความตรงภายนอก ประโยชน์ข้อดี ข้อเสีย ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงบริบทแวดล้อม

3.3.4 อรรถประโยชน์ของการนำผลการประเมินไปใช้หลังเสร็จสิ้นโครงการพิจารณาจากจุดประสงค์ และปัจจัยแห่งความสำเร็จ

จากองค์ประกอบดังกล่าวข้างต้น สามารถนำเสนอเป็นภาพ 5.5 ดังนี้

ภาพ 5.5 องค์ประกอบของการประเมินแบบอิงผลลัพธ์
ที่มา (Schalock, 2001,6)

การประเมินแบบอิงผลลัพธ์ก่อให้เกิดการอธิบาย การตีความและการตัดสินคุณค่า รวมทั้งจะเน้นโครงสร้างกิจกรรมของโครงการ โดยไม่สนใจกิจกรรมที่เกิดขึ้นเอง Schalock ได้เสนอการประเมินแบบอิงผลลัพธ์ว่า มีการจำแนกผลลัพธ์ที่ต้องทำการประเมินเป็น 4 ประเภท ประกอบด้วย (1) ผลลัพธ์ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติขององค์กรตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ ประเมินการเปรียบเทียบระหว่างผลการปฏิบัติจริงกับผลปฏิบัติที่คาดหวัง (2) ผลลัพธ์ที่เกี่ยวกับคุณค่าขององค์กร ใช้การประเมินคุณค่าและคุณภาพของโครงการจากความพึงพอใจของลูกค้า (3) ผลลัพธ์ที่เกี่ยวกับการปฏิบัติงานของปัจเจกบุคคล ซึ่งประเมินบนพื้นฐานประสบการณ์จริงของผู้มีส่วนร่วมในโครงการ (4) ผลลัพธ์ที่เกี่ยวกับคุณค่าของปัจเจกบุคคล ประเมินความพึงพอใจของผู้มีส่วนร่วมในโครงการ ดังนั้น การออกแบบการประเมินแบบนี้ต้องใช้วิธีการลงมือปฏิบัติและแก้ปัญหาในสนาม เพื่อให้ผลการประเมินมีความแม่นยำทั้งคุณภาพและประสิทธิผล แต่ผลลัพธ์ที่เกิดจากโครงการอาจจะไม่ตรงตามความปรารถนาของผู้มีส่วนได้เสียของโครงการหมดทุกกลุ่ม

Schalock (2001) กล่าวว่า การประเมินแบบอิงผลลัพธ์นี้ ยอมให้องค์กร หรือ โครงการสามารถทำสิ่งต่อไปนี้ได้ (1) การพัฒนาความเข้าใจและความตระหนักถึงคุณค่าของการใช้ผลลัพธ์ต่อการเพิ่มความรับผิดชอบ (2) ยอมให้ผลประโยชน์ที่คาดการณ์ไว้เปลี่ยนแปลงได้ (3) อนุญาตให้คณะทำงานขององค์กร หรือ โครงการทำงานร่วมกันตามผลลัพธ์ที่ตั้งไว้ (4) สามารถเปลี่ยนกลยุทธ์บนพื้นฐานและหลักการของการปรับปรุงคุณภาพ (5) สามารถแนะแนวทางการเปลี่ยนแปลงได้

นอกจากนี้ Schalock (2001) ได้สรุปเกณฑ์การเลือกผลลัพธ์ ว่า มีอยู่ 10 ประการ ได้แก่ (1) ได้รับการยอมรับจากผู้สนับสนุนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (2) สอดคล้องตามแนวการสร้างมาตรฐานวัดทางจิตวิทยา (3) มีความพอเพียง (4) ทันเวลา (5) สะท้อนเป้าหมายหลักของปัจเจกบุคคลหรือองค์การ (6) เชื่อมต่ออย่างเป็นเหตุเป็นผลกับโครงการหรือการเกิดเหตุการณ์การสอดแทรก (7) สามารถประเมินแบบระยะยาวได้ (8) มีความถูกต้อง (9) มีความไวต่อวัฒนธรรม และ (10) มีหลากหลายมิติ

3.4 ตัวบ่งชี้

ในรูปแบบการประเมินเชิงตรรกะจากงานวิจัยที่ทบทวนมาจะเห็นว่า ต้องมีการสร้างตัวบ่งชี้ (indicator) ขององค์ประกอบแต่ละส่วนขึ้นมา ทั้งส่วนที่เป็นปัจจัยป้อน กิจกรรม และ ผลผลิต/ผลลัพธ์ ทั้งนี้เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ดีที่สุดตามความต้องการของผู้ประเมิน และสามารถตอบคำถามการประเมินที่ตั้งไว้ได้ครบถ้วน ผู้ประเมินต้องมีข้อตกลงร่วมกันกับเจ้าของโครงการว่าจะมองความสำเร็จของโครงการด้วยตัวบ่งชี้ตัวใด เพราะฉะนั้นตัวบ่งชี้จะเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้เจ้าของโครงการเข้าใจสถานะปัจจุบันของระบบการศึกษา และรายงานผลการประเมินต่อผู้ให้ทุนรัฐ หรือ ชุมชน ตัวบ่งชี้ที่ดีต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้ (1) มีความสัมพันธ์เกี่ยวของเป็นเรื่องเดียวกัน (2) สามารถสรุปสารสนเทศได้ ปราศจากความสับสน (3) มีลักษณะทั้งทางโครงสร้างและความร่วมมือในการเชื่อมโยงไปยังตัวบ่งชี้อื่นของการวิเคราะห์ระบบภาพรวม (4) มีความถูกต้องและสามารถนำมาเปรียบเทียบได้ และ (5) มีความน่าเชื่อถือ และตัวบ่งชี้จะต้อง (1) วัดได้สัมพันธ์กับวัตถุประสงค์ (2) สามารถจำแนกปัญหา หรือ สถานการณ์ที่ไม่เป็นไปตามที่กำหนดไว้ (3) ตอบสนองต่อนโยบาย และคำถามที่ได้เลือกไว้ (4) สามารถเปรียบเทียบคุณค่าของตนเองกับคุณค่าที่อ้างอิงต่อเกณฑ์ปกติ และสามารถคำนวณได้ แม้การสังเกตในช่วงเวลาที่ต่างกัน (www.eff.en.int)

โดยสรุปจากการทบทวนรูปแบบการประเมิน พบว่า การประเมินเชิงตรรกะเป็นรูปแบบการประเมินที่เหมาะสมกับการประเมินโครงการ เนื่องจากมองเห็นความเชื่อมโยงระหว่าง

องค์ประกอบต่างๆ ที่ก่อให้เกิดผลผลิตและผลลัพธ์สืบต่อกันมา แต่ก็มีข้อควรระวังในการใช้รูปแบบนี้ในการประเมิน คือ การเกิดผลข้างเคียงที่ไม่ได้ตั้งใจ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ในโครงการที่ส่งผลต่อกันและกันอาจไม่ได้เป็นไปตามลำดับที่คาดไว้ กลุ่มเป้าหมายของโครงการอาจไม่ได้กระตือรือร้นและอาจไม่มีความรู้ความสามารถพอที่จะปฏิบัติตามขั้นตอนหรือกิจกรรมที่โครงการกำหนด และการประเมินด้วยรูปแบบเชิงตรรกะไม่อาจแก้ไขสภาพความไม่สอดคล้องระหว่างองค์ประกอบต่างๆ ที่เกิดก่อนนี้แล้ว นอกจากนี้แล้วแนวคิดที่ใช้ในการประเมินบางส่วนเป็นการประเมินแบบก้าวหน้าโดยเฉพาะส่วนของปัจจัยและกิจกรรม แต่บางส่วนเป็นการประเมินแบบอิงผลลัพธ์ โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นผลผลิตและผลลัพธ์ระยะกลาง ซึ่งทั้งหมดนี้ต้องอาศัยตัวบ่งชี้มาใช้ในการประเมิน

กรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

คณะผู้วิจัยได้นำองค์ความรู้เรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ในบทที่ 2 การจัดการเรียนรู้ของประเทศไทยและประเทศคู่เทียบจากบทที่ 4 และองค์ความรู้วิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษากับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ พร้อมทั้งรูปแบบการประเมินที่คาดว่าจะเหมาะสมมาใช้เป็นฐานความรู้ในการสร้างกรอบการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยและวางแผนการประเมินตามกรอบ ดังรายละเอียด

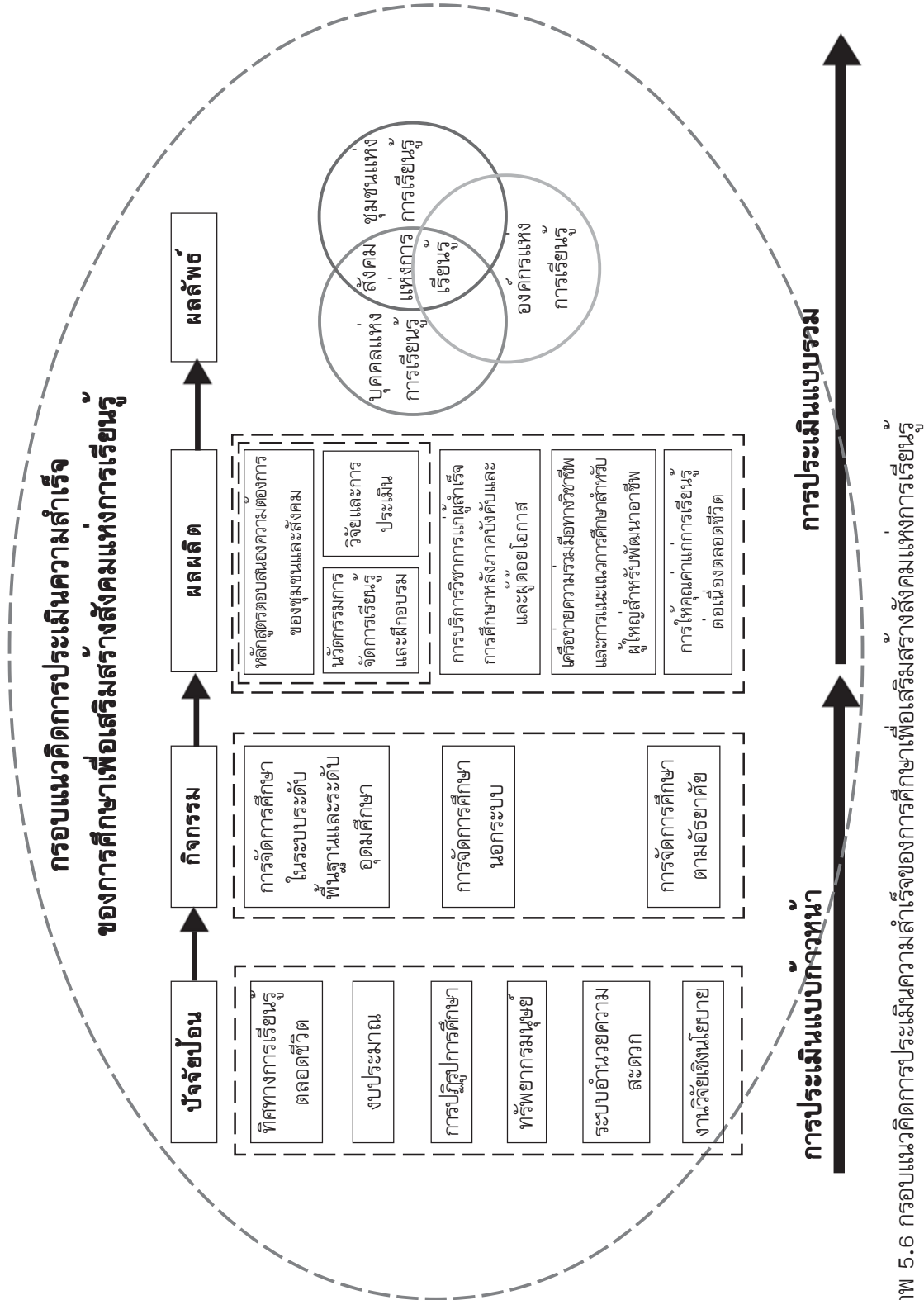
1. กรอบความคิดการประเมิน

ในกรณีของสังคมไทย เนื่องจากการจัดการศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้มีลักษณะเป็นโครงการแต่มีขนาดใหญ่ระดับชาติ คณะผู้วิจัยจึงเลือกใช้แนวคิดการประเมินเชิงตรรกะที่จะอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่างๆ ในโครงการ และเนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นการดำเนินการแบบพลวัต ดังนั้นจึงใช้แนวคิดการประเมินแบบก้าวหน้าในส่วนที่เป็นปัจจัยป้อนและกิจกรรม สำหรับส่วนผลลัพธ์นั้นใช้รูปแบบการประเมินแบบอิงผลลัพธ์โดยประเมินผลผลิตที่ออกมาจากระบบการศึกษา และผลลัพธ์ระยะกลางที่เป็นองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ เพื่อที่สามารถจะปรับปรุงแก้ไขสภาพการจัดการศึกษาให้เป็นไปตามแนวคิดที่วางไว้ ทั้งนี้ไม่ได้วัดระดับความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยซึ่งเป็นผลลัพธ์ระยะยาวและมีองค์ประกอบต่างๆ มากกว่าอิทธิพลของการศึกษาเพียงอย่างเดียว

จากฐานความรู้ดังกล่าว คณะผู้วิจัยจึงได้ร่วมกันตั้งกรอบการประเมินโดยมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยเป็นสังคมที่พัฒนาโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม

เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อม เพื่อมุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน เน้นการเสริมสร้างคุณภาพคน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีการพัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งสภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้ถือเป็นผลลัพธ์ระยะยาวที่การศึกษาต้องเข้าไปมีบทบาทเสริมสร้างให้สำเร็จ หลังจากนั้นจึงตั้งคำถามว่า หากจะเกิดภาพความสำเร็จตามที่ต้องการแล้วจะต้องเกิดผลลัพธ์ใดมาก่อน ในการทบทวนเอกสารพบว่า องค์ประกอบของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งในกรอบการประเมินนี้คณะผู้วิจัยได้กำหนดเอาไว้เฉพาะส่วนที่มาจากผลผลิตของกิจกรรมการศึกษาโดยตรง โดยกิจกรรมทางการศึกษาจะได้พิจารณาทั้งการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและ ย้อนไปถึงส่วนที่เป็นปัจจัยป้อนต่างๆ ที่ส่งผลต่อกิจกรรมการจัดการศึกษา กรอบความคิดข้างต้น ได้แสดงไว้ดังภาพ 5.5

เมื่อพิจารณาตามหลักการที่นำเสนอแล้วในภาพ 5.5 กรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้โดยอาศัยรูปแบบการประเมินเชิงตรรกะ เริ่มจากการประเมินองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ระยะกลาง ได้แก่ คุณลักษณะของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ โดยกำหนดไว้ที่ผู้เรียนปีสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับและปีสุดท้ายของการศึกษาระดับปริญญาตรี ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ขององค์กรการศึกษา และลักษณะชุมชนที่มีสถานศึกษาตั้งอยู่ ต่อจากนั้นจึงย้อนกลับเข้ามาประเมินผลผลิตจากกิจกรรมทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยหลักสูตร นวัตกรรมการสอน การประเมินการใช้ ICT การบริการวิชาการ เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาชีพ และการให้คุณค่าต่อการเรียนรู้ และประเมินต่อเนื่องไปยังคุณภาพของการจัดกิจกรรมการศึกษาทุกระบบ จนกระทั่งถึงปัจจัยป้อนซึ่งประกอบด้วยทิศทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต งบประมาณ การปฏิรูปการศึกษา ทรัพยากรมนุษย์ ระบบอำนวยความสะดวก และงานวิจัยเชิงนโยบาย

ภาพ 5.6 กรอบแนวคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

2. การวางแผนการประเมิน

ในการวางแผนการประเมินคณะผู้วิจัยได้วางแผนการประเมินในส่วนผลลัพธ์ ผลผลิต กิจกรรมและปัจจัยป้อน โดยแต่ละส่วนจำแนกเป็น ตัวแปร นิยามการวัด และตัวบ่งชี้ซึ่งได้ แผนการประเมินจำนวน 4 แผน คือ แผนการประเมินด้านผลลัพธ์ แผนการประเมินด้านผลผลิต แผนการประเมินด้านกิจกรรม แผนการประเมินด้านปัจจัยป้อน รายละเอียดของแผนการประเมินแต่ละส่วนแสดงดังตาราง 5.2-5.5

2.1 แผนการประเมินด้านผลลัพธ์

ในแผนการประเมินด้านผลลัพธ์ คณะผู้วิจัยได้วางแผนวัดตัวแปรซึ่งเป็น องค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ 3 ตัวแปร ดังตาราง 5.2

ตาราง 5.2 แผนการประเมินด้านผลลัพธ์

ตัวแปร	นิยามการวัด	ตัวบ่งชี้
บุคคลแห่งการเรียนรู้	คุณลักษณะของบุคคลด้านสมรรถนะพื้นฐานในการเรียนรู้และการประกอบอาชีพ	<p>1. ความรู้และทักษะในการดำเนินชีวิต</p> <p>1.1 มีความรู้และทักษะตรงกับความต้องการดำเนินชีวิตที่ดีในสังคม</p> <p>1.2 ใช้ภาษาในการสื่อสารอย่างคล่องแคล่ว ทั้งภาษาแม่และภาษาสากล</p> <p>1.3 มีความรู้พื้นฐานด้านคณิตศาสตร์</p> <p>1.4 มีทักษะในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ</p> <p>1.5 ค้นหา จัดระบบ ตีความ และประเมินสารสนเทศ</p> <p>1.6 ค้นหา จัดระบบ และวางแผนใช้ทรัพยากร</p> <p>1.7 ใช้เทคโนโลยีเหมาะสมกับความต้องการ</p> <p>1.8 มีสมรรถนะทางการสื่อสาร</p> <p>1.9 สื่อสารแบบกล้าแสดงออก</p> <p>2. ทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล</p> <p>2.1 สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้</p> <p>2.2 ทำงานในสภาพบริบทที่หลากหลาย</p> <p>2.3 ยืดหยุ่นในการใช้ชีวิต</p> <p>3. ความสามารถในการสร้างและเผยแพร่ความรู้</p> <p>3.1 การค้นหาองค์ความรู้</p> <p>3.2 การจัดระบบความรู้</p> <p>3.3 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้</p> <p>3.4 การร่วมสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน/สังคมของตน</p> <p>3.5 การส่งเสริมการเรียนรู้ขององค์กรหรือหน่วยงานที่ตนทำงานอยู่</p> <p>4. ความเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน/สังคม</p> <p>4.1 เข้าร่วมกิจกรรมของสังคม</p>

ตาราง 5.2 (ต่อ)

ตัวแปร	นิยามการวัด	ตัวบ่งชี้
		<p>4.2 แก้ไขปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติ</p> <p>4.3 ร่วมรับผิดชอบในเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือสังคม</p> <p>4.4 ทำตนเป็นแกนนำของแหล่งเรียนรู้ในชุมชน/สังคมของตน</p> <p>4.5 อุทิศตนในงาน/กิจกรรมชุมชนหรือสังคม</p> <p>4.6 ปฏิบัติตนเหมาะสมกับบริบทสังคม/ชุมชนที่ตนใช้ชีวิตอยู่</p> <p>4.7 มีจิตสำนึกในการปฏิบัติเพื่อรักษาสีเขียวแฉ่งล้อมชุมชน</p> <p>4.8 ปฏิบัติตนตามกติกาสังคม</p> <p>5. ความสามารถบริหารจัดการตนเอง และอาชีพ</p> <p>5.1 จำแนก และทำนายผลที่เกิดจากการปฏิบัติงานของตนเอง</p> <p>5.2 พัฒนาประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของตนเอง</p> <p>5.3 เป็นแบบอย่างที่ดีในการปฏิบัติงาน</p> <p>5.4 การประยุกต์ความรู้ในการปฏิบัติงาน</p> <p>5.5 สามารถเจรจาต่อรอง</p> <p>5.6 ทำงานได้ด้วยตนเอง</p> <p>5.7 มีความสามารถในการเป็นผู้ประกอบการ</p> <p>5.8 ความสามารถในการจัดการความเสี่ยง</p> <p>6. มีทักษะการเรียนรู้</p> <p>6.1 ดึงความรู้ฝังลึกมาใช้ในการทำงาน</p> <p>6.2 แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้อื่น</p> <p>6.3 มุ่งมั่นเรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจ</p> <p>6.4 เรียนรู้อย่างต่อเนื่อง</p> <p>6.5 ค้นคว้าและเรียนรู้ด้วยตนเอง</p> <p>7. มีรูปแบบความคิดที่ดี</p> <p>7.1 มองการณ์ไกล</p> <p>7.2 เสียสละ</p> <p>7.3 ไม่มีอคติต่อคนต่างวัฒนธรรม และต่างเพศ</p> <p>7.4 มีความอดทน</p> <p>8. ควบคุมและกำกับตน</p> <p>8.1 มุ่งมั่นพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง</p> <p>8.2 ควบคุมดูแลตนเองได้</p> <p>8.3 ความเป็นตัวของตัวเอง</p> <p>8.4 รักษาสิทธิส่วนตน</p> <p>9. ความสามารถในการคิด</p> <p>9.1 คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์</p> <p>9.2 คิดได้อย่างอิสระ</p> <p>9.3 คิดอย่างสร้างสรรค์</p> <p>9.4 คิดไตร่ตรองเกี่ยวกับตนเอง</p> <p>9.5 คิดแก้ไขปัญหา</p>

ตาราง 5.2 (ต่อ)

ตัวแปร	นิยามการวัด	ตัวบ่งชี้
<p>องค์กรแห่งการเรียนรู้</p>	<p>องค์กรที่มีความสามารถในการจัดการการเรียนรู้ และสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการได้อย่างยั่งยืน</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีวัฒนธรรมสนับสนุนการเรียนรู้ <ol style="list-style-type: none"> 1.1 มีการเรียนรู้ร่วมกันของสมาชิกทุกระดับ 1.2 จัดกระบวนการและปัจจัยส่งเสริมการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการปฏิบัติที่เป็นเลิศ 1.3 กระตุ้นให้สมาชิกพร้อมเรียนรู้และปรับตัว 2. มีรูปแบบการคิดอย่างเป็นระบบ <ol style="list-style-type: none"> 2.1 ใช้ศักยภาพความรู้/ความคิดของบุคลากร 2.2 มีทักษะการคิดแบบองค์รวม 3. มีกระบวนการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง <ol style="list-style-type: none"> 3.1 มีการประยุกต์ผลการเรียนรู้เพื่อปรับปรุงงาน 3.2 มีระบบรางวัลและการจูงใจ 4. มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับเปลี่ยนแปลง <ol style="list-style-type: none"> 4.1 มีความคิดริเริ่ม 4.2 มีความกล้าเสี่ยง 5. มีกระบวนการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง <ol style="list-style-type: none"> 5.1 มีการศึกษาและฝึกอบรมในสถานที่ทำงาน 5.2 ให้โอกาสในเรียนรู้จากการลองผิดลองถูก 5.3 มีการประยุกต์เทคโนโลยีเข้ากับการทำงาน 6. มีบรรยากาศของการยอมรับกันและกัน 7. มีวิสัยทัศน์ พันธกิจร่วม และการกระจายอำนาจ 8. มีช่องทางการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ 9. การทำงานและการเรียนรู้เป็นทีม 10. มีกระบวนการจัดการความรู้
<p>ชุมชนแห่งการเรียนรู้</p>	<p>ลักษณะของชุมชนที่มีกระบวนการภายในองค์การการศึกษา และเครือข่ายความรู้ของชุมชน เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพของบุคคล ชุมชน สังคม และสภาพแวดล้อม</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1. มีทิศทางของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน 2. มีแนวปฏิบัติเพื่อพัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามทิศทางที่กำหนด 3. การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างทั่วถึง 4. มีการพัฒนาองค์ความรู้ <ol style="list-style-type: none"> 4.1 การฝึกอบรมโดยบุคคลในชุมชน 4.2 การให้ความช่วยเหลือแก่สมาชิก 4.3 ชุมชนผู้รู้ 4.4 มีการยอมรับซึ่งกันและกัน 4.5 มีเครือข่ายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งภายในและภายนอก 5. มีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้สาธารณะ 6. มีการเข้าถึงเครือข่ายที่ทันสมัยในราคาถูก 7. มีงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชน 8. มีการต่อยอดความรู้ของชุมชน

จากตาราง 5.2 การวางแผนประเมินจำแนกเป็น 3 ตัวแปร ตัวแปรแรก คือ บุคคลแห่งการเรียนรู้ ซึ่งได้นิยามการวัดว่า หมายถึง คุณลักษณะของบุคคลด้านสมรรถนะพื้นฐาน ในการประกอบอาชีพ โดยมีตัวบ่งชี้สมรรถนะพื้นฐาน 9 ด้าน ประกอบด้วย ความรู้และทักษะ ในการดำเนินชีวิต การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล การสร้างและเผยแพร่ความรู้ การเป็น สมาชิกที่ดีของชุมชน การบริหารจัดการตนเองและอาชีพ มีทักษะการเรียนรู้ มีรูปแบบความคิดที่ดี ควบคุมและกำกับตน และมีความสามารถในการคิด ตัวแปรที่สอง องค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้นิยาม การวัดว่า หมายถึงองค์กรที่มีความสามารถในการจัดการเรียนรู้และสร้างวัฒนธรรมแห่งการเรียนรู้ นำไปสู่ผลลัพธ์ที่ต้องการได้อย่างยั่งยืน โดยมีตัวบ่งชี้สมรรถนะพื้นฐาน 10 ด้าน ได้แก่ มีวัฒนธรรม สนับสนุนการเรียนรู้ มีรูปแบบการคิดอย่างเป็นระบบ มีกระบวนการปรับปรุงงานอย่างต่อเนื่อง มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับ ความเปลี่ยนแปลง มีกระบวนการพัฒนาวิชาชีพอย่างต่อเนื่อง มีบรรยากาศของการยอมรับกันและกัน มีวิสัยทัศน์ พันธกิจร่วม และการกระจายอำนาจ มีช่องทางการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ การทำงานและการเรียนรู้เป็นที่ม และ มีกระบวนการ จัดการความรู้ และตัวแปรที่สาม คือ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ ได้นิยามการวัดว่า หมายถึง ลักษณะ ของชุมชนที่มีกระบวนการการถ่ายโยงความรู้กับองค์กรการศึกษา และเครือข่ายความรู้ของชุมชน เพื่อเพิ่มพูนคุณภาพของบุคคล ชุมชน สังคม และสภาพแวดล้อม มีตัวบ่งชี้ซึ่งเป็นลักษณะของ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ 8 ด้าน ได้แก่ มีทิศทางของการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน มีแนวปฏิบัติเพื่อ พัฒนาชุมชนให้เป็นไปตามทิศทางที่กำหนด การมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชนอย่างทั่วถึง มีการพัฒนาองค์ความรู้ มีเครือข่ายแหล่งเรียนรู้สาธารณะ มีการเข้าถึงเครือข่ายที่ทันสมัยใน ราคาถูก มีงานวิจัยแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนระหว่างสถาบันอุดมศึกษากับชุมชน และ มี การต่อยอดความรู้ของชุมชน

2.2 แผนการประเมินด้านผลผลิต

ในแผนการประเมินด้านผลผลิต คณะผู้วิจัยได้วางแผนวัดตัวแปรซึ่งเป็น องค์ประกอบจากกระบวนการศึกษา ดังตาราง 5.3

ตาราง 5.3 แผนการประเมินด้านผลผลิต

ตัวแปร	นิยามการวัด	ตัวบ่งชี้
หลักสูตร ตอบสนองความ ต้องการของ ชุมชนและสังคม	เนื้อหาสาระการจัดการเรียนรู้ ที่อยู่ในรูปของเอกสาร และ กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่มี จุดมุ่งเน้นเพื่อจัดการศึกษา ตลอดชีวิต สำหรับตอบสนอง ความต้องการของชุมชนและ สังคม	1. มีหลักสูตรการจัดการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษาที่ตอบสนอง ต่อความต้องการของสถานประกอบการ 2. มีหลักสูตรแบบทวิภาคี และ ไตรภาคีระหว่างสถาบันการศึกษา และสถานประกอบการ
นวัตกรรมการจัด การเรียนรู้และ การฝึกอบรม	การจัดการเรียนรู้และฝึกอบรม โดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืด หยุ่นเป็นสำคัญ	1. รูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญ 2. การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ 3. การใช้ ICT ในการเรียนรู้ 4. การใช้ระบบ E-learning/E-training ในมหาวิทยาลัย
วิจัยและประเมิน	การศึกษาองค์ความรู้ และ ประเมินผลผลิตจากการจัด การศึกษาเพื่อเสริมสร้างการ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้	1. จำนวนงานวิจัยที่มีคุณภาพระดับชาติ/นานาชาติ 2. จำนวนงานวิจัยที่นำไปต่อยอดเพื่อการเรียนการสอนและ การใช้งาน 3. รูปแบบการประเมินโครงการทั้งด้านประสิทธิภาพ ประสิทธิผล ของการศึกษาที่ส่งผลต่อการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่ง การเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และบุคคลแห่งการเรียนรู้
การบริการ วิชาการแก่ ผู้สำเร็จการศึกษา หลังภาคบังคับ หรือผู้ด้อยโอกาส	กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยองค์กร การศึกษาเพื่อเสริมสร้างการ เรียนรู้ตลอดชีวิต	กิจกรรม หรือโครงการ วิชาการที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการบริการแก่ผู้ใหญ่ หรือผู้ด้อยโอกาส ที่ต้องการพัฒนางาน เข้าสู่งานใหม่หรือหา โอกาสในการเข้าทำงาน
เครือข่ายความ ร่วมมือทางวิชาชีพ และการแนะแนว การศึกษาสำหรับ ผู้ใหญ่ เพื่อพัฒนา อาชีพ	องค์กร หรือบุคลากรที่มีการ ติดต่อสัมพันธ์ในรูปแบบใด รูปแบบหนึ่ง เพื่อประโยชน์ใน การทำงานทางวิชาชีพ	1. การร่วมมือระหว่างองค์กรการศึกษากับสถานประกอบการ 2. การร่วมมือระหว่างองค์กรการศึกษาด้วยกัน
การให้คุณค่าแก่ การเรียนรู้	คุณลักษณะ และการปฏิบัติ ของบุคคล องค์กร และสถาน ประกอบการที่แสดงให้เห็น ถึงการให้ความสำคัญต่อการ เรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	1. จำนวนผลผลิตจากการเรียนรู้และนำไปใช้งานในลักษณะ ของสิทธิบัตร/ทรัพย์สินทางปัญญา/งานวิจัย/สินค้าและบริการ คุณภาพ 2. มีการศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษา 3. มีการศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา 4. มีทุนด้านการวิจัยและพัฒนาขององค์กรการศึกษา

จากตาราง 5.3 คณะผู้วิจัยได้จำแนกตัวแปรด้านผลผลิตออกเป็น 5 ตัวแปร
ตัวแปรแรก คือ หลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม ได้นิยามการวัดว่า

หมายถึง เนื้อหาสาระการจัดการเรียนรู้ที่อยู่ในรูปของเอกสาร และกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่มีจุดมุ่งเน้นเพื่อจัดการศึกษาตลอดชีวิต สำหรับตอบสนองความต้องการของชุมชนและสังคม มี 2 ตัวบ่งชี้ ตัวแปรที่สอง คือ นวัตกรรมจัดการการเรียนรู้และการฝึกอบรม ได้นิยามการวัดว่า หมายถึง การจัดการเรียนรู้และฝึกอบรมโดยใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และรูปแบบการเรียนรู้ที่ยืดหยุ่นเป็นสำคัญ มี 4 ตัวบ่งชี้ ตัวแปรที่สาม การบริการวิชาการแก่ผู้สำเร็จการศึกษาหลังภาคบังคับหรือผู้ด้อยโอกาส ได้นิยามการวัดว่า หมายถึง กิจกรรมที่จัดขึ้นโดยองค์กรการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเรียนรู้ตลอดชีวิต มี 1 ตัวบ่งชี้ ตัวแปรที่สี่ เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาชีพและการแนะแนวการศึกษาสำหรับผู้ใหญ่เพื่อพัฒนาอาชีพ ได้นิยามการวัดว่า หมายถึง องค์กรหรือบุคลากรที่มีการติดต่อสัมพันธ์ในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่ง เพื่อประโยชน์ในการทำงานทางวิชาชีพ มี 2 ตัวบ่งชี้ และตัวแปรสุดท้าย คือ การให้คุณค่าแก่การเรียนรู้ ได้นิยามการวัดว่า หมายถึง คุณลักษณะ และการปฏิบัติของบุคคล องค์กร และสถานประกอบการที่แสดงให้เห็นถึงการให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี 4 ตัวบ่งชี้

2.3 แผนการประเมินด้านกิจกรรม

ในแผนการประเมินด้านกิจกรรม คณะผู้วิจัยได้วางแผนวัดตัวแปรซึ่งเป็นกิจกรรมการจัดการศึกษา ทั้งสามระบบ คือ ในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย ดังตาราง 5.4

ตาราง 5.4 แผนการประเมินด้านกิจกรรม

ตัวแปร	นิยามการวัด	ตัวบ่งชี้
การจัดการศึกษาในระบบ ระดับพื้นฐาน	การดำเนินกิจกรรมขององค์กรทางการศึกษาเพื่อจัดการเรียนรู้ในระดับพื้นฐานอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	มีการจัดการศึกษาที่ผ่านเกณฑ์การประเมินตามองค์ประกอบการจัดการศึกษาด้านกระบวนการ ของ สมศ.
การจัดการศึกษาในระบบ ระดับอุดมศึกษา	การดำเนินกิจกรรมขององค์กรทางการศึกษา เพื่อจัดการเรียนรู้ในระดับ อุดมศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	มีการจัดการศึกษาที่ผ่านเกณฑ์การประเมินตามองค์ประกอบการจัดการศึกษาด้านกระบวนการ ของ สมศ. และ กพร.
การจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย	การดำเนินงานขององค์กรทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย เพื่อจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	มีการปฏิบัติที่เอื้อต่อการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ได้แก่ 1.1 ระบบการจัดการศึกษา/ฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างศักยภาพตามความต้องการของประชาชนอย่างต่อเนื่องทุกช่วงวัย 1.2 ระบบอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ อย่าง ต่อเนื่องตลอดชีวิต โดย (1) การถ่ายโอนหน่วยกิต และผลการเรียน (2) การแนะแนวการศึกษาผู้ใหญ่ (adult education)

จากตาราง 5.4 คณะผู้วิจัยได้จำแนกตัวแปรด้านกิจกรรมออกเป็น 3 ตัวแปร ตัวแปรแรก คือ การจัดการศึกษาในระบบระดับพื้นฐาน ซึ่งได้นิยามการวัดว่า หมายถึง การดำเนินกิจกรรมขององค์กรทางการศึกษาเพื่อจัดการเรียนรู้ในระดับพื้นฐานอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี 1 ตัวบ่งชี้ ตัวแปรที่สอง คือ การจัดการศึกษาในระบบ ระดับอุดมศึกษา ได้นิยามการวัดว่า หมายถึง การดำเนินกิจกรรมขององค์กรทางการศึกษา เพื่อจัดการเรียนรู้ในระดับอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี 1 ตัวบ่งชี้ ตัวแปรที่สาม คือ การจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ได้นิยามการวัดว่า หมายถึง การดำเนินงานขององค์กรทางการศึกษานอกระบบโรงเรียน และแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัยเพื่อจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี 2 ตัวบ่งชี้

2.4 แผนการประเมินด้านปัจจัยป้อน

ในแผนการประเมินด้านปัจจัยป้อน คณะผู้วิจัยได้วางแผนวัดตัวแปรซึ่งเป็นปัจจัยป้อนสู่ระบบการจัดการศึกษา ดังตาราง 5.5

ตาราง 5.5 แผนการประเมินด้านปัจจัยป้อน

ตัวแปร	นิยามการวัด	ตัวบ่งชี้
ทิศทางการเรียนรู้	กฎหมาย นโยบาย และแผน ยุทธศาสตร์ที่กำหนดแนวทางการ ดำเนินการจัดการศึกษาตลอดชีวิต	1. นโยบายเรื่องการเรียนรู้ตลอดชีวิต 2. กฎหมาย/พระราชบัญญัติการศึกษาตลอดชีวิต 3. แผนยุทธศาสตร์การเรียนรู้ตลอดชีวิต
งบประมาณ	การจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานด้านการจัด	งบประมาณประจำปีเพื่อสนับสนุนการศึกษาวิจัยผู้ใหญ่หรือ ตลอดชีวิตในรูปแบบต่างๆ
การปฏิรูปการ ศึกษา	การศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต การปรับปรุง เปลี่ยนแปลงการ ดำเนินงานด้านการศึกษาที่มีทิศทาง สนับสนุนการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ตลอดชีวิต	ผลการดำเนินงานด้านการปฏิรูปการศึกษา
ทรัพยากรมนุษย์	บุคลากรที่รับผิดชอบในการดำเนิน งานการจัดการศึกษาต่อเนื่อง ตลอดชีวิต	ความเพียงพอของบุคลากรที่รับผิดชอบการจัดการเรียนรู้ ตลอดชีวิต
ระบบ อำนวย ความสะดวก	การจัดให้มีอุปกรณ์ และการปฏิบัติ เพื่อสนับสนุนส่งเสริมการศึกษา อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	1. การจัดสรรเครื่องคอมพิวเตอร์และระบบอินเทอร์เน็ตใน สัดส่วนที่เพียงพอต่อการใช้งาน 2. ระบบแนะแนวและให้คำปรึกษาการเรียนรู้ตลอดชีวิต
งาน วิจัย เชิง นโยบาย	โครงการวิจัยที่มีประเด็นการ ศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการ ศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต	การศึกษานำร่องเพื่อกำหนดแนวปฏิบัติที่สนับสนุนการเรียนรู้ ตลอดชีวิต

จากตาราง 5.5 คณะผู้วิจัยได้จำแนกตัวแปรซึ่งเป็นปัจจัยป้อนสู่กระบวนการจัดการศึกษาทั้ง 3 ระบบ เป็น 6 ตัวแปร ตัวแปรแรก คือ ทิศทางการจัดการเรียนรู้ นิยามการวัดว่า หมายถึง กฎหมาย นโยบาย และแผนยุทธศาสตร์ที่กำหนดแนวทางการดำเนินการจัดการศึกษา ตลอดชีวิตมี 3 ตัวบ่งชี้ ตัวแปรที่สอง คือ งบประมาณ นิยามการวัดว่า หมายถึง การจัดสรรทรัพยากรเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี 1 ตัวบ่งชี้ ตัวแปรที่สาม คือ การปฏิรูปการศึกษา นิยามการวัดว่า หมายถึง การปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการดำเนินงานด้านการศึกษาที่มีทิศทางสนับสนุนการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี 1 ตัวบ่งชี้ ตัวแปรที่สี่ คือ ทรัพยากรมนุษย์ นิยามการวัดว่า หมายถึง บุคลากรที่รับผิดชอบในการดำเนินงานการจัดการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิต มี 1 ตัวบ่งชี้ ตัวแปรที่ห้า คือ ระบบอำนวยความสะดวก นิยามการวัดว่า หมายถึง การจัดให้มีอุปกรณ์ และการปฏิบัติเพื่อสนับสนุน ส่งเสริมการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี 2 ตัวบ่งชี้ และตัวแปรสุดท้าย คือ งานวิจัยเชิงนโยบาย นิยามการวัดว่า หมายถึง โครงการวิจัยที่มีประเด็นการศึกษาซึ่งเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มี 1 ตัวบ่งชี้

ดังนั้น สำหรับในบทที่ 5 การประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คณะนักวิจัยได้ทบทวนงานวิจัยของต่างประเทศและของประเทศไทย จำนวนหนึ่ง พบว่า มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษา และการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ทั้งในรูปแบบของการวิจัยเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจ เพื่อตรวจติดตาม และเพื่อศึกษาผลกระทบ ในกรณีของประเทศไทยยังไม่เคยมีการประเมินเกี่ยวกับการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยตรง และหากมีการวิจัยในเรื่องนี้ควรพิจารณาจากการประเมินเชิงตรรกะที่ครอบคลุมปัจจัยป้อน กิจกรรมการจัดการศึกษา ทั้งในรูปแบบการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย และในส่วนที่สาม ควรจะพิจารณาที่ผลผลิตและผลลัพธ์ที่ครอบคลุมสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปรากฏเป็นรูปธรรมในระดับการเรียนรู้ของบุคคล องค์กร และชุมชน โดยมีตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมสำหรับแต่ละระดับซึ่งได้รวบรวมมาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องในบทที่ 2 และข้อค้นพบในบทที่ 3 และบทที่ 4

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องวิธีวิทยาการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้มีวัตถุประสงค์การวิจัย 3 ประการ ประการแรก เพื่อศึกษาการจัดการศึกษาที่เสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศไทยและต่างประเทศ ประการที่สอง เพื่อศึกษาวิธีวิทยาการที่ใช้ในการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ และประการที่สาม เพื่อเสนอกรอบแนวความคิดการประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย สรุปข้อค้นพบ อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ ดังนี้

สรุปข้อค้นพบ

สังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย เน้นความสมดุลระหว่างความสุข กับการพัฒนาแบบยั่งยืน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยเน้นการพัฒนาคนให้มีปัญญาและคุณธรรมเพื่อเป็นฐานของการแข่งขันระหว่างประเทศ ขณะที่ประเทศคู่แข่ง เน้นความสามารถในการแข่งขัน โดยสร้างคนเก่ง นักคิด ที่อุทิศตนให้กับความมั่งคั่งของประเทศ และเน้นการเป็นสังคมที่ใช้ความรู้และเทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูงในการพัฒนา

สำหรับการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้นั้น การจัดการศึกษาในระบบทิศทางของการศึกษาทุกประเทศมุ่งไปยังการพัฒนาคนให้สมดุลระหว่างความรู้และคุณลักษณะของความเป็นมนุษย์ ในการศึกษาภาคบังคับ ทุกประเทศจัด 9 ปี แต่มีรายละเอียดต่างกัน ประเทศไทยเน้นไปยังการเตรียมความพร้อมของเด็กในระดับปฐมวัย และระดับประถมศึกษา ขณะที่ประเทศคู่แข่งเน้นไปที่ความเก่งและการจำแนกเด็กตามความเก่ง มุ่งเตรียมผู้เรียนให้มีคุณภาพสูงและเน้นการแข่งขันกับนานาชาติ การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา ระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ทุกประเทศมุ่งเตรียมแรงงานฝีมือระดับกลางเข้าสู่สถานประกอบการเพื่อตอบสนองการขยายตัวของอุตสาหกรรมและบริการ โดยสิงคโปร์ และเกาหลีใต้ให้ความสำคัญกับคุณภาพของแรงงานอย่างมาก ในระดับอุดมศึกษาทุกประเทศให้ความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพ แต่สิงคโปร์ ญี่ปุ่น และเกาหลีใต้เน้นความสำคัญของความเป็นเลิศทางการวิจัย

โดยมีประเทศพัฒนาแล้วแถบตะวันตกเป็นคู่เทียบ ขณะที่ประเทศไทยยังไม่ได้กำหนดชัดเจน ในส่วนของการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัย ประเทศไทยได้กำหนดนโยบาย และแนวปฏิบัติไว้อย่างชัดเจน โดยระบุกลุ่มเป้าหมาย หลักสูตรการศึกษา และหน่วยงานรับผิดชอบ ส่วนประเทศสิงคโปร์เน้นการฝึกอบรม และพัฒนาวิชาชีพเฉพาะตามความต้องการของภาคอุตสาหกรรม และให้ความสำคัญต่อการจัดแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนให้เข้าถึงได้โดยสะดวก ขณะที่ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญต่อการศึกษาดลอดชีวิตของประชาชน โดยมีการรับรอง ผลสัมฤทธิ์เพื่อนำไปใช้งาน และประเทศเกาหลีใต้มีบริการศูนย์ดูแลเด็ก มีหลักสูตรสำหรับผู้ว่างงาน และจัดแหล่งเรียนรู้พร้อมวางโครงสร้างพื้นฐานเทคโนโลยีสารสนเทศ อย่างทั่วถึง นอกจากนี้ยังให้ความสำคัญกับการโอนิหาระหว่างสถาบัน และระหว่างระดับการศึกษา ในด้านทรัพยากรสนับสนุน ประเทศคู่เทียบได้ระดมทรัพยากรมาจากภาคเอกชน ขณะที่ประเทศไทยยังขาดแคลนทรัพยากรสนับสนุน

ส่วนขององค์กรหลักและองค์กรสนับสนุนการจัดการศึกษา ประเทศไทยได้กำหนดหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงเช่นเดียวกับประเทศญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ แต่ไม่ปรากฏข้อมูลนี้ในประเทศสิงคโปร์ จากข้อมูลเบื้องต้น คณะผู้วิจัยได้ศึกษาสมรรถนะด้านการศึกษาระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่เทียบ ตามข้อมูลของ IMD ปี ค.ศ. 2006 เมื่อดูสมรรถนะโดยรวมของการศึกษา พบว่า ประเทศไทยอยู่ลำดับหลังสุดในบรรดา 4 ประเทศ ประเทศญี่ปุ่นมีสมรรถนะสูงสุด เมื่อแยกตามตัวชี้วัดในระดับมัธยมศึกษา พบว่า ร้อยละของผู้เข้าเรียนและอัตราส่วนครูต่อนักเรียน ประเทศไทยอยู่ในลำดับต่ำสุด ในระดับอุดมศึกษาประเทศไทยอยู่ในลำดับต่ำสุดด้านผลสัมฤทธิ์ของอุดมศึกษาที่สามารถสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ แต่เมื่อก้าวถึงอันดับความสามารถในการแข่งขันระดับอุดมศึกษา ประเทศสิงคโปร์อยู่ในลำดับ 1 ในขณะที่ประเทศไทยอยู่ในลำดับรองลงมา และในการถ่ายโอนความรู้ระหว่างอุดมศึกษากับภาคธุรกิจ พบว่า ประเทศสิงคโปร์อยู่ในลำดับ 1 แต่ประเทศไทยอยู่ลำดับสุดท้าย สำหรับการไม่รู้หนังสือของประชาชนวัยผู้ใหญ่ พบว่า ประเทศไทยอยู่ในลำดับที่ 3 ซึ่งประเทศสิงคโปร์อยู่ในลำดับที่ 4 และเมื่อดูอันดับความสามารถในการแข่งขันด้านการแข่งขันด้านการศึกษา ประเทศไทยอยู่ในอันดับที่ 3 และเกาหลีใต้ อยู่ในอันดับที่ 4

ในส่วนของวิธีวิทยาการประเมิน ซึ่งได้มาจากการทบทวนงานวิจัยการประเมินทางการศึกษา ที่เกี่ยวข้องกับสังคมแห่งการเรียนรู้ จำนวน 12 เรื่อง พบว่า ประการแรก โครงการศึกษาวิจัย แม้ว่าจะเป็นขนาดใหญ่ก็ไม่ได้กำหนดรูปแบบการประเมินครบทุกส่วนตามรูปแบบการประเมินเชิงตรรกะ เพียงเลือกศึกษาตามขอบเขตที่สนใจ ประการที่สอง วัตถุประสงค์การประเมิน เป็นการประเมินเชิงบรรยาย เพื่อตอบสนองความต้องการของผู้ใช้ผลประเมินสำหรับการตัดสินใจดำเนิน

งานในระยะต่อไป ประการที่สาม ตัวบ่งชี้ในการประเมินใช้ร่วมกันระหว่างตัวบ่งชี้ที่เป็นสากลและตัวบ่งชี้ที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศ ประการที่สี่ สิ่งที่ต้องการประเมินที่ได้รับความนิยมสูงสุดในขณะนี้คือการประเมินผลผลิตของการจัดการศึกษาหลังภาคบังคับ และกระบวนการพัฒนาการเรียนรู้ของบุคลากรในสถานประกอบการ ประการที่ห้า การประเมินด้านปัจจัยป้อน สิ่งที่เป็นเป้าหมายหลักของการประเมิน ได้แก่ การลงทุนจัดการศึกษาและการกำหนดนโยบายสนับสนุนการศึกษาตลอดชีวิต ประการที่หก การประเมินด้านกิจกรรมมุ่งไปยังการปฏิบัติตามนโยบายจัดการศึกษาอย่างเสมอภาค และประการสุดท้าย เป็นการประเมินปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของการจัดการศึกษา

สำหรับกรอบแนวคิดการประเมินที่เสนอมีข้อตกลงเบื้องต้นว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยเป็นสังคมที่พัฒนาโดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง ให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่สมดุลทั้งด้านตัวคน สังคม เศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมเพื่อมุ่งสู่สังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน เน้นการเสริมสร้างคุณภาพคนให้เป็นคนดี มีคุณธรรม มีการพัฒนาปัญญาและความรู้อย่างต่อเนื่อง โดยให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม ซึ่งสภาพของสังคมแห่งการเรียนรู้ถือเป็นผลลัพธ์ระยะยาวที่การศึกษาต้องเข้าไปมีบทบาทเสริมสร้างให้สำเร็จ องค์ประกอบของการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่ บุคคลแห่งการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ และชุมชน/เมืองแห่งการเรียนรู้ ซึ่งในกรอบการประเมินนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดเอาไว้เฉพาะส่วนที่มาจากผลผลิตของกิจกรรมการศึกษาโดยตรง โดยกิจกรรมทางการศึกษาจะได้พิจารณาทั้งการจัดการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัยและย้อนไปถึงส่วนที่เป็นปัจจัยป้อนต่างๆ ที่ส่งผลกระทบต่อกิจกรรมการจัดการศึกษา เริ่มจากการประเมินองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลลัพธ์ระยะกลาง ได้แก่ คุณลักษณะของการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้โดยกำหนดไว้ที่ผู้เรียนปีสุดท้ายของการศึกษาภาคบังคับและปีสุดท้ายของการศึกษาระดับปริญญาตรี ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ขององค์กรการศึกษา และลักษณะชุมชนที่มีสถานศึกษาตั้งอยู่ ต่อจากนั้นจึงย้อนกลับเข้ามาประเมินผลผลิตจากกิจกรรมทางการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยหลักสูตร นวัตกรรมการสอน การประเมิน การใช้ ICT การบริการวิชาการ เครือข่ายความร่วมมือทางวิชาชีพ และการให้คุณค่าต่อการเรียนรู้ และประเมินต่อเนื่องไปยังคุณภาพของการจัดกิจกรรมการศึกษาทุกระบบ จนกระทั่งถึงปัจจัยป้อนซึ่งประกอบด้วยทิศทางการเรียนรู้ตลอดชีวิต งบประมาณ การปฏิรูปการศึกษา ทรัพยากรมนุษย์ ระบบอำนวยความสะดวก และงานวิจัยเชิงนโยบาย

อภิปรายผล

ในการอภิปรายผล คณะผู้วิจัยได้จำแนกเป็น 4 เรื่อง ประกอบด้วย ภาพสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย การจัดการศึกษาที่เสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ วิธีวิทยาการประเมินและกรอบแนวคิดการประเมิน มีรายละเอียด ดังนี้

1. ภาพสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย

สำหรับภาพแห่งสังคมแห่งการเรียนรู้ในบริบทของประเทศไทยนั้น สามารถเริ่มพิจารณาได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ซึ่งระบุมุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ คือ เป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีโอกาสและเสมอภาคกันในการที่จะพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และต่อจากนั้นในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 ประเทศไทยก็ได้กำหนดภาพสังคมแห่งการเรียนรู้ว่านอกจากจะเป็นสังคมที่เรียนรู้ตลอดชีวิตแล้วยังต้องเป็นสังคมที่พัฒนามาจากการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายและเป็นการพัฒนาอย่างยั่งยืน

ภาพสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยมีความน่าสนใจตรงที่ ประการแรก การมองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่า เปิดโอกาสให้คนได้พัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพนั้นสอดคล้องกับแนวคิดของสังคมแห่งการเรียนรู้ในอุดมคติของยุโรปที่เห็นว่าสังคมแห่งการเรียนรู้จะต้องเป็นที่ซึ่งแต่ละคนได้สร้างสรรค์คุณลักษณะของตนเอง ประการที่สอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต ยังมีความหมายว่าประเทศไทยให้ความสำคัญกับกระบวนการของการปฏิรูปตนเองของบุคคลด้วยการเปิดรับประสบการณ์ใหม่ทุกชนิด (POLE, 2002) เพื่อพัฒนาศักยภาพมนุษย์ (Wain, 2004) ประการที่สาม การเป็นสังคมที่พัฒนามาจากการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตามมุมมองด้านประชาธิปไตยที่ให้ความเห็นว่า สังคมแห่งการเรียนรู้การเป็นพลเมืองที่มีส่วนร่วมและได้รับโอกาสการเรียนรู้อย่างทั่วถึง (Griffin & Brownhill, 2001) และประการที่สี่ การพัฒนาอย่างยั่งยืนสอดคล้องกับความหมายของสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ Holden และ Connelly (2004) นิยามว่าสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่ใช้การพัฒนาอย่างยั่งยืนด้วยกระบวนการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง เมื่อพิจารณาจากความคิดเห็นที่ได้จากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสียหลักของการศึกษาไทยที่สรุปว่า สังคมแห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่เปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และเรียนรู้ได้ทุกเพศ ทุกวัย และทุกเวลา เป็นสังคมที่มีการพัฒนาศักยภาพในการเรียนรู้ของบุคคลซึ่งสอดคล้องกับการจำแนกรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ในประเทศอังกฤษและสหภาพยุโรป คือ รูปแบบการสะท้อน (Reflexive Model) ซึ่งเน้นความสำคัญของการขยายแนวคิดของการเรียนรู้ว่าเป็นการกระจายศักยภาพในการเรียนรู้ระดับกว้าง (Coeffield, 1977) และเชื่อมโยงเข้ากับการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ของบุคคล (Marquardt, 2002)

นอกจากนี้ เมื่อพิจารณาจากความเห็นของการสนทนของผู้ทรงคุณวุฒิที่มองภาพว่า สังคมแห่งการเรียนรู้ คือ สังคมที่ยอมรับศักยภาพของบุคคลว่ามีความสามารถในการเรียนรู้ อย่างเป็นอิสระ สามารถค้นพบสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองในช่องทางที่ถูกต้อง รวมทั้งการมองว่าสังคม แห่งการเรียนรู้เป็นสังคมที่ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารในระดับสูง จึงสอดคล้องกับ แนวคิดของ Husen (cited by Ranson, 1998) ที่พยากรณ์ว่า สังคมแห่งการเรียนรู้จะเป็น สังคมสารสนเทศและความรู้ และเป็นไปตามรูปแบบของสังคมแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดนิค วิทยาตามแนวคิดของ Boshier (1980) ซึ่งมองสังคมแห่งการเรียนรู้ว่าเป็นพัฒนาการของ เทคโนโลยีการสื่อสาร นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับลักษณะหนึ่งของการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ คือ การเข้าถึงเครือข่ายการสื่อสารที่ทันสมัยในราคาถูกลง (Carrillo, 2006)

ในกรณีที่จะพิจารณาว่าสังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้แล้วหรือไม่นั้น ไม่ได้มีการ ประเมินในรายละเอียดและไม่ได้เก็บข้อมูลจากประชากรขนาดใหญ่ อย่างไรก็ตามมีผลการ สัมภาษณ์กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียทางการศึกษา และการสนทนาระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิที่สนใจสังคมแห่ง การเรียนรู้ ซึ่งมีแนวโน้มที่จะประเมินว่า สังคมไทยยังไม่เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ตามที่คาดไว้ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 ด้วยประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้ ประเด็นแรก ในระดับบุคคลยังมีความกระตือรือร้นในการเรียนรู้อยู่ และเมื่อนำเทคโนโลยีหรือนวัตกรรมมาใช้ ไม่ได้สนใจศึกษาแนวคิดเบื้องหลังหรือความเป็นเหตุผลด้านต่างๆ ขาดวัฒนธรรมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ และการคิดยังเป็นการคิดในกรอบ ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับสมรรถนะของบุคคลแห่งการเรียนรู้แล้ว พบว่า ยังไม่สอดคล้องกับการเป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ที่ว่า ต้องมีทักษะในการใช้เทคโนโลยี (Holford & Nicholls, 2001) มีเจตคติและท่าทีที่ถูกต้องกับนวัตกรรม (Matinez cited by Carrillo, 2006) รู้วิธีการเรียนรู้ (Javis & Tosey, 2001) และการมีทักษะการคิดเชิง ระบบและการคิดสร้างสรรค์ (Holford & Nicholls, 2001)

ประเด็นที่สอง ในระดับองค์กรยังมีการยอมรับความสามารถของคนภายในด้วยกันใน ระดับต่ำ แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันยาก ใช้นวัตกรรมเน้นการเสพยามากกว่าการผลิต ขาดการทำงาน เป็นทีม และยังไม่สนับสนุนการเรียนรู้ของบุคลากรไม่เพียงพอ ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับลักษณะเด่นของ องค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Marquardt (2002) ที่เสนอว่า องค์กรแห่งการเรียนรู้ต้อง มีพลวัตของความรู้ คือ มีการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องทุกระดับ มีการจัดการความรู้ และใช้เทคโนโลยี นอกจากนี้ยังไม่สอดคล้องกับลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ตามความเห็นของ Skyrme (2006) ที่เสนอว่า องค์กรต้องมีบรรยากาศของการเรียนรู้ มีวิธีช่วยให้บุคคลและกลุ่มเกิดการเรียนรู้ ประเด็นที่สาม ระดับชุมชน ทั้ง 2 กลุ่มให้ความเห็นว่าชุมชนไทยยังขาดวัฒนธรรมใฝ่รู้ใฝ่เรียน และขาดการสนับสนุนให้สื่อการเรียนรู้มีต้นทุนต่ำ ซึ่งยังไม่สอดคล้องกับลักษณะเด่นของการ

เป็นเมืองหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ในด้านของการประกันสิทธิทางความรู้ของประชาชน (Viale, 2004 cited by Carrillo, 2006)

อย่างไรก็ตาม ในขณะนี้ประเทศไทยได้ขับเคลื่อนการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ โดยมีองค์กรสนับสนุนหลัก 3 องค์กร คือ ในภาคราชการมีสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ซึ่งเป็นสำนักงานในสังกัดของสำนักนายกรัฐมนตรี จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติระเบียบราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 5) พ.ศ. 2545 มาตรา 71/9 โดยมีภารกิจสำคัญประการหนึ่ง คือ การส่งเสริมสนับสนุนให้หน่วยงานราชการได้ปฏิบัติตามพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี พ.ศ. 2546 หมวด 3 มาตรา 11 ที่กำหนดไว้ว่า “ส่วนราชการมีหน้าที่พัฒนาความรู้ในส่วนราชการ เพื่อให้มีลักษณะเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้อย่างสม่ำเสมอ” (www.opdc.go.th) ทุ้องค์กรราชการจะต้องส่งมอบเอกสารการจัดการความรู้ขององค์กรแก่ ก.พ.ร. เพื่อเป็นหลักฐานการดำเนินการ สำหรับภาคเอกชนนั้นมีสถาบันเพิ่มผลผลิตแห่งชาติ กระทรวงอุตสาหกรรม ได้พัฒนาระบบคุณภาพ ชื่อ รางวัลคุณภาพแห่งชาติ (Thailand Quality Award: TQA) เป็นแม่แบบในการพัฒนาองค์กร และหมวดที่ 4 ในรางวัลคุณภาพแห่งชาติ คือ การจัดการความรู้ในองค์กร ที่เน้นการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ และสำหรับในภาคประชาสังคม มีสถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม (สคส.) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งที่อยู่ภายใต้สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) มีภารกิจด้านการส่งเสริมการจัดการความรู้ให้แพร่ขยายสู่ทุกภาคส่วนของสังคมไทย สถาบันนี้ส่งเสริมการเป็นองค์กรหรือชุมชนแห่งการเรียนรู้ทั้งในส่วนที่เป็นภาครัฐและเอกชน ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ฐานการจัดการความรู้ที่เหมาะสมกับสังคมไทย รวมทั้งการส่งเสริมเผยแพร่ขยายการจัดการความรู้ผ่านภาคีเครือข่ายที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นภาคีโดยตรงและโดยอ้อม เช่น ในภาคราชการ ภาคธุรกิจเอกชน ภาคเอกชนไม่ค้ากำไร (NGO) และภาคประชาชน (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, 2549)

จากข้อมูลการจัดการความรู้ของสังคมไทยที่นำเสนอเมื่อ พ.ศ. 2549 (ศศิธร อบกกลิ่น, 2549) พบว่า ได้มีองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชนและภาคประชาสังคม จำนวนมาก ที่นำเสนอการจัดการความรู้ที่มีประเด็นชัดเจน มีวิธีการทำงานและมีผลงานที่ปรากฏความสำเร็จ ประกอบด้วยประเภทแรก การเป็นเครือข่ายการจัดการความรู้ (1) องค์กรภาครัฐ เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมสุขภาพจิต และกรมอนามัย (2) จังหวัด เช่น นครศรีธรรมราช พิจิตร (3) มูลนิธิ เช่น มูลนิธิข้าวขวัญ และ (4) สถานศึกษา เช่น โรงเรียนจิระศาสตร์ และโรงเรียนสัตยาไส จากการศึกษาความสำเร็จ พบว่า ทุกหน่วยสามารถทำให้สมาชิกเข้าใจเรื่องการจัดการความรู้ วางแผนการจัดการความรู้ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ บันทึกคลังความรู้และนำไปปฏิบัติ ลักษณะเด่นอย่างหนึ่ง

คือ มีการสร้างภาคีเครือข่ายและการขยายผลออกไปสู่หน่วยงานอื่นๆ ซึ่งทั้งในสายงานเดียวกันและข้ามสายงาน ทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ สำหรับหน่วยงานสุดท้าย คือ โรงเรียนสัตยาไส ยังได้นำเอามิติทางจิตใจเข้ามาเกี่ยวข้อง โดยจัดการกับจิตใจของมนุษย์โดยอาศัยคุณธรรม 5 ประการ ยิ่งไปกว่านั้นทุกหน่วยงานรายงานว่ามีส่วนร่วมเกิดการเรียนรู้ที่จะพัฒนางานอย่างต่อเนื่องด้วยความพอใจและมีความสุข ประเภทที่สอง การจัดการความรู้ที่เนียนกับเนื้องาน ตัวอย่างที่เลือกนำเสนอ ได้แก่ (1) ภาคีรัฐ เช่น กรมราชทัณฑ์ (2) องค์กรเอกชน เช่น บริษัทปูนซีเมนต์ไทย (แก่งคอย) จำกัด (3) โรงพยาบาล เช่น โรงพยาบาลศิริราช และ (4) หน่วยงานการศึกษาในพื้นที่ เช่น สำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทุกหน่วยงานที่กล่าวมามีวิธีการใช้เครื่องมือในการเก็บความรู้ฝังลึก กระตุ้นความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรมการปฏิบัติงาน มีชุมชนปฏิบัติและมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างกว้างขวาง นอกจากนี้บางหน่วยงานได้พัฒนาตัวบ่งชี้ความสำเร็จเชิงปริมาณให้เห็นชัดเจนด้วย และประเภทสุดท้าย การจัดการความรู้ในชุมชน ตัวอย่างที่เลือกนำเสนอจำแนกออกตามภาค ได้แก่ (1) ภาคตะวันออกเฉยงเหนือ คือ เมืองบัว จังหวัดร้อยเอ็ด จัดการความรู้เรื่องชุมชนปลอดภัย (2) ภาคใต้ คือ บ้านบางตึก อำเภอกระบือ จังหวัดพังงา จัดการความรู้เรื่องการเพิ่มปริมาณปูดำโดยพึ่งพาระบบนิเวศน์แบบยั่งยืน (3) ภาคเหนือ คือ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน จัดการความรู้เรื่องการรับรู้ข่าวสารของชุมชนด้วยการสร้างสื่อสาธารณะทางอากาศ และ (4) ภาคกลาง คือ บ้านเปรี๊ด จังหวัดตราด จัดการความรู้เรื่องสิ่งแวดล้อมชุมชน ในประเภทสุดท้ายนี้ทุกชุมชนมีเป้าหมายชัดเจน มีวิธีการจัดการที่ดึงเอาคนในชุมชนมามีส่วนร่วม มีการวัดความสำเร็จและมีการพัฒนาการทำงานต่อเนื่อง

2. การจัดการศึกษาที่เสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ในส่วนที่สอง คือ การจัดการศึกษาที่เสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้นั้น คณะผู้วิจัย ได้ศึกษาประเทศไทยกับประเทศคู่เทียบ 3 ประเทศ คือ สิงคโปร์ ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ ในการอภิปรายผลจะได้จำแนกตามประเด็นสำคัญ ดังนี้

2.1 ทิศทางของการจัดการศึกษา

ในการจัดการศึกษาของทุกประเทศได้กำหนดทิศทางที่สอดคล้องกับทิศทางของการพัฒนาประเทศ ประเทศไทยระดมมุ่งพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็ง มีคุณภาพ 3 ด้านคือ สังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้ และสังคมสมานฉันท์และเอื้ออาทรต่อกัน (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, 2) ทั้งนี้อยู่ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อตอบสนองเป้าประสงค์ดังกล่าว ในแผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2545-2559) จึงกำหนดว่ามุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม จริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ส่วนสิงคโปร์นั้นต้องการเป็นชาติแห่งการคิด ชาติแห่งการเรียนรู้ ซึ่งคล้ายกับประเทศไทย แต่ที่ต่างกันคือสิงคโปร์ระมัดระวังลงไปว่า ต้องมีพลเมืองที่อุทิศตนให้กับความมั่งคั่งและและการเติบโตของประเทศอย่างต่อเนื่อง ด้วยเหตุนี้การจัดการศึกษาจึงมุ่งให้เด็กมีการศึกษาแบบรอบรู้ สมดุล พัฒนาเด็กให้เต็มตามศักยภาพ รับผิดชอบต่อประเทศ และโรงเรียนต้องเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ (en.wikipedia.org/wiki/Education-in-Singapore)

สำหรับทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศของญี่ปุ่น พบว่า ได้กำหนดชัดเจนว่าต้องสร้างคนด้วยการศึกษาเพื่อให้บรรลุถึงวิสัยทัศน์การพัฒนาที่ว่า ในปี ค.ศ. 2050 ญี่ปุ่นจะเป็นรัฐที่ได้รับความเชื่อถือ มีศักดิ์ศรีและเป็นที่น่าพอใจของเอเชีย โดยในการสร้างคนนั้นต้องอบรมเลี้ยงดูคนให้คิดอย่างมียุทธศาสตร์ เน้นบูรณาการระหว่างวิชาชีพ และเปิดความคิดให้กว้าง (www.mext.go.jp)

ประเทศเกาหลีใต้ซึ่งเป็นประเทศที่ถือเป็นสังคมฐานความรู้และใช้เทคโนโลยีสารสนเทศขั้นสูง ได้ระบุดุดมมุ่งหมายของการศึกษาไว้ว่า เพื่อสอนการเป็นพลเมืองที่มีความสามารถในการผลิต สามารถพัฒนาประเทศได้อย่างยั่งยืนและสร้างความเจริญแก่มนุษยชาติ และการศึกษาต้องขับเคลื่อนให้ประเทศมีมาตรฐานวิชาการระดับสูงเป็นที่ยอมรับในระดับสากล (www.moe.go.kr) หากพิจารณาทิศทางการพัฒนาประเทศทุกประเทศจะเห็นว่า มีลักษณะร่วมกัน คือ เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้และใช้การศึกษาเป็นยุทธศาสตร์หลักในการพัฒนาคนเพื่อพัฒนาสังคม

2.2 การจัดการศึกษาก่อนอุดมศึกษา

ในการจัดการศึกษาก่อนอุดมศึกษา ทุกประเทศมีลักษณะเช่นเดียวกัน คือ

2.2.1 เริ่มจากการศึกษาระดับปฐมวัย ซึ่งประเทศไทย 83.7% ของประชากรวัย 3-5 ปี ได้เข้ารับการศึกษาระดับนี้ โดยมีทั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โรงเรียน และศูนย์การเรียนรู้ทุกประเภทจัดการศึกษาระดับปฐมวัยโดยเน้นการวางรากฐานชีวิต เตรียมความพร้อมของเด็กและการอยู่ร่วมกันในสังคม ซึ่งจุดเน้นดังกล่าวยังคงกว้างไม่เฉพาะเจาะจงหากเปรียบเทียบกับสิงคโปร์ กล่าวคือ สิงคโปร์จัดการศึกษาปฐมวัยโดยกำหนดให้เด็กได้เรียนรู้การสื่อสาร เล่น สัมพันธ์กับผู้อื่นและเตรียมตัวเรียนในระดับประถมศึกษา และได้กำหนดไว้ว่าเด็กปฐมวัยต้องเรียนรู้ 2 ภาษา คือ ภาษาอังกฤษและภาษาแม่ ขณะที่การเรียน 2 ภาษาของเด็กปฐมวัยในประเทศไทยยังคงจำกัดอยู่ในสถานศึกษาเอกชนซึ่งต้องเสียค่าธรรมเนียมการศึกษาด้วยราคาแพง สำหรับในประเทศไทยญี่ปุ่นนั้นเด็กส่วนใหญ่แล้วจะเข้าเรียนการศึกษาระดับปฐมวัยแม้จะไม่ใช้การศึกษาภาคบังคับ อุดมคติของการจัดการศึกษาปฐมวัยมุ่งไปที่การศึกษาแก่เด็กเล็กโดยผ่านสิ่งแวดล้อม สร้างคุณลักษณะพิเศษ

และกำหนดไว้ในมาตรา 77 ของกฎหมายในสถานศึกษาว่า ครูจะต้องสร้างความสัมพันธ์กับเด็ก
ในลักษณะของความไว้วางใจ และในการจัดการเรียนรู้นั้นต้องทำรวมกับการอบรมที่บ้านเพราะ
ต้องการวางพื้นฐานคุณลักษณะของเด็กให้เติบโตเป็นปัจเจกบุคคล อยู่ร่วมกับผู้อื่นและสามารถ
ควบคุมตน (www.mext.go.jp) ประเทศเกาหลีใต้จัดการศึกษาระดับปฐมวัย ในรูปแบบโรงเรียน
อนุบาลและศูนย์ดูแลเด็ก นอกจากนี้ ยังมีสถานศึกษาเอกชนที่เรียกว่า hakwon ที่จัดการศึกษา
ระดับปฐมวัย ปกติแล้วจะจัดการศึกษาประมาณครึ่งวัน แต่ด้วยแนวโน้มที่ผู้หญิงออกไปทำงาน
นอกบ้านมากขึ้น จึงมีแนวโน้มที่จะขยายออกไปเต็มวัน อย่างไรก็ตามองค์กรทั้ง 3 ประเภท
บริการผู้เรียนปฐมวัยได้ประมาณ 27.7% ซึ่งยังจัดได้ไม่เพียงพอกับความต้องการของประชากร
(OECD Country Note, 2004)

2.2.2 การศึกษาภาคบังคับ ทุกประเทศจัดไว้ 9 ปีเท่ากัน โดยอยู่ในระดับ
ประถมศึกษา 6 ปี ในระดับประถมศึกษาชั้น ประเทศไทยกำหนดไว้ว่า มุ่งวางรากฐานให้ผู้เรียน
พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในด้านคุณธรรม จริยธรรม ความรู้และความสามารถพื้นฐาน
ขณะที่ประเทศสิงคโปร์ ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้มุ่งสอนให้เด็กเก่ง มีพื้นฐานทางวิชาการที่แกร่งพอ
สำหรับการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา สิงคโปร์จำแนกความสามารถของเด็กโดยใช้ความ
สามารถทางภาษาเป็นหลัก ส่วนเกาหลีใต้แยกผู้เรียนตามระดับคะแนนทดสอบ เน้นผลสัมฤทธิ์ทาง
การเรียนและการแข่งขัน แต่ญี่ปุ่นมีความเชื่อเบื้องต้นต่างออกไปจากทุกประเทศที่กล่าวมา คือ
การจัดการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นมีความเชื่อเบื้องต้นว่า เด็กทุกคนเรียนรู้ได้ดีได้ในหลักสูตร
และการจัดการเรียนรู้ปกติ สิ่งที่ต้องมี คือ ความขยัน ความพยายาม และความมีวินัยในตนเอง
ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ต้องเริ่มต้นปลูกฝังตั้งแต่วัยเยาว์ทั้งที่บ้านและที่โรงเรียน การเรียนประถมศึกษา
เป็นขั้นตอนการเรียนที่สำคัญสำหรับเด็ก และสำหรับทุกคนในครอบครัว ถือเป็นเหตุการณ์สำคัญ
ที่เป็นพื้นฐานของการเติบโตเป็นพลเมืองญี่ปุ่นตามที่กำหนดไว้ ด้วยเหตุนี้แม่เด็กประถมศึกษา
ญี่ปุ่นจะมีความสามารถเชิงวิชาการสูงแต่ก็มีความกดดันสูงด้วย

หลังจากจบการศึกษาประถมศึกษาเด็กจะเรียนต่ออีก 3 ปีในระดับ
มัธยมศึกษาตอนต้น ประเทศไทยได้กำหนดไว้ว่า การศึกษาระดับนี้เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนได้
พัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ในด้านต่างๆ ต่อจากประถมศึกษาเพื่อให้รู้ความต้องการ ความ
สนใจและความถนัดของตนเองในด้านของวิชาการและวิชาชีพ และอัตราการเรียนต่อของเด็ก
ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เข้าศึกษาต่อมัธยมศึกษาปีที่ 1 ของประเทศไทยเท่ากับ 93.7% สำหรับ
ประเทศสิงคโปร์การเข้าศึกษาต่อระดับมัธยมศึกษาจะจำแนกประเภทผู้เรียนออกตามผลสัมฤทธิ์
ทางการเรียนในระดับประถมศึกษา โดยแยกเป็นสายวิชาการและสายเทคนิคซึ่งแต่ละสายจะมี
จุดเน้นต่างกันออกไป แต่ไม่ว่าจะเป็นสายใดผู้เรียนจะต้องเข้าร่วมกิจกรรมร่วมหลักสูตรที่เรียกว่า

LEAPS ซึ่งเป็นกิจกรรมพัฒนาศักยภาพพลเมืองในอุดมคติที่สิงคโปร์ต้องการ และมีการประเมินร่วมกับการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางวิชาการ ในทำนองเดียวกันกับประเทศสิงคโปร์ ประเทศญี่ปุ่นให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับความเก่งของผู้เรียนที่ต่อเนื่องมาจากชั้นประถมศึกษา จะเห็นได้จากผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กญี่ปุ่นอยู่ในลำดับสูงเมื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานสากล โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางคณิตศาสตร์ของผู้เรียนอายุ 15 ปี เมื่อ ค.ศ. 2005 ปรากฏว่า ผู้เรียนจากญี่ปุ่นจะอยู่ในลำดับต้น (www.apa.org/monitor/mar05/scores) ซึ่งคุณภาพของการศึกษาระดับมัธยมศึกษาเป็นจุดเด่นของเกาหลีใต้เช่นเดียวกับของสิงคโปร์และญี่ปุ่น เพราะเน้นที่ความเก่งและการแข่งขัน ยิ่งไปกว่านั้นประเทศเกาหลีใต้ยังสามารถทำให้นักเรียนที่จบประถมศึกษา 99.9% เข้าศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษาได้

2.2.3 ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย จัดการศึกษา 3 ปี ในประเทศไทยการศึกษาระดับนี้มุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ศึกษาตามความถนัดและความสนใจเพื่อเป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อและการประกอบอาชีพ ปกติแล้วแบ่งเป็น 2 ประเภท คือ ประเภทสามัญศึกษา มีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนเข้าศึกษาต่อระดับอุดมศึกษา และประเภทอาชีพศึกษา ซึ่งมีจุดมุ่งหมายพัฒนาผู้เรียนให้เป็นแรงงานฝีมือหรือศึกษาต่อในระดับอาชีพที่สูงขึ้นไป สำหรับประเทศสิงคโปร์และประเทศญี่ปุ่นยังคงเน้นความเก่งและการแข่งขันที่ต่อเนื่องมาจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระบบการประเมินจะขึ้นอยู่กับประเภทของสถานศึกษาหลังมัธยมศึกษาที่ผู้จบการศึกษาเลือกเรียน ส่วนประเทศเกาหลีใต้จะแยกการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลายออกเป็นหลายประเภท ได้แก่ สายวิชาการ วิชาชีพและวิชาเฉพาะ และยังมีโรงเรียนมัธยมแบบผสมอยู่ด้วย นอกจากนี้ลักษณะเด่นของประเทศเกาหลี คือ มีสถาบันที่เรียกว่า hakwan เปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายด้วย การสอนจะเป็นการติวเข้มเข้ามหาวิทยาลัยและเนื่องจากเป็นสถาบันของเอกชนจึงมีการแข่งขันกันสูง แม้ในรายละเอียดของการจัดการศึกษาจะต่างกันแต่เป้าหมายของการจัดมัธยมศึกษาตอนปลายของทุกประเทศเหมือนกันคือเตรียมคนเข้าสู่วิชาการและวิชาชีพ และนอกจากนั้นยังมีอัตราการแข่งขันกันสูงเพื่อเข้าศึกษาต่อในมหาวิทยาลัยและกลายเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการพิจารณาปรับปรุงแก้ไขในทุกประเทศ

2.3 การจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา

การจัดการศึกษาระดับนี้จำแนกออกเป็น 2 ระดับ คือระดับอนุปริญญาและระดับปริญญา ในระดับอนุปริญญา มีข้อน่าสนใจในเรื่องของความชัดเจนในการจัดระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่เทียบ ในประเทศไทยมุ่งไปยังการพัฒนากำลังคนสายอาชีพโดยมิได้ระบุลักษณะเฉพาะแต่ทั้งสิงคโปร์ ญี่ปุ่นและเกาหลีใต้ระบุชัดเจนว่าพัฒนากำลังคนระดับนี้เพื่อตอบรับกับการ

ขยายตัวทางเศรษฐกิจและอุตสาหกรรม และเน้นความเก่งของกำลังคนด้วย ตัวอย่างเช่น ในประเทศสิงคโปร์ได้แบ่งสมรรถนะของกำลังคนออกเป็น 3 ระดับ และให้ประกาศนียบัตรตามระดับสมรรถนะ ส่วนระดับอนุปริญญาในประเทศญี่ปุ่นเน้นไปที่การฝึกอบรมและการวิจัยเฉพาะทางเพื่อพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการจ้างงานและการพัฒนาทักษะชีวิต ขณะที่ประเทศเกาหลีใต้จัดให้มีการสอบเพื่อรับประกาศนียบัตรแห่งชาติเพื่อรักษามาตรฐานวิชาชีพ สำหรับการศึกษาระดับปริญญา ประเทศไทยระบุว่าการศึกษาในระดับนี้มุ่งไปยังการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับกลางและระดับสูงที่มีคุณภาพทัดเทียมกับนานาชาติ และขยายโอกาสของประชาชนในการเข้าศึกษาต่อในระดับบัณฑิตศึกษา ส่วนสิงคโปร์นั้นกำหนดไว้คล้ายคลึงกับประเทศไทยแต่ที่ต่างออกไป คือ มีคู่แข่งคุณภาพ โดยระบุว่า มุ่งพัฒนาคุณภาพการสอนและการวิจัยโดยใช้มหาวิทยาลัย Oxford และ Harvard เป็นคู่แข่ง สำหรับประเทศญี่ปุ่น แม้จะไม่ได้ระบุคู่แข่งชัดเจนแต่ได้กำหนดว่าจะเน้นการสอนและการวิจัยเชิงลึกเพื่อความก้าวหน้าทางการศึกษาและความเป็นเลิศทางการวิจัย โดยพัฒนาคุณภาพจากข้อวิพากษ์ในปี ค.ศ. 1980 ที่ว่า มหาวิทยาลัยของประเทศญี่ปุ่นมีคุณภาพสู้มหาวิทยาลัยของยุโรปและสหรัฐอเมริกาไม่ได้ แต่ปัจจุบันนี้ผู้เชี่ยวชาญทางการศึกษาของสหรัฐอเมริกาที่ศึกษาคุณภาพการศึกษาของประเทศญี่ปุ่นได้เสนอว่า ผู้ที่เรียนจบการศึกษาระดับชั้นมัธยมปลายของญี่ปุ่นมีความรู้ความสามารถเท่ากับนักศึกษาชั้นมหาวิทยาลัยปีที่ 2 ของสหรัฐอเมริกา (www.indiana.edu/japan) และในประเทศเกาหลีใต้ได้กำหนดจุดมุ่งหมายของการศึกษาระดับอุดมศึกษาไว้อย่างเด่นชัดว่า เป็นการจัดการศึกษาให้กับพลเมืองเพื่อสร้างคนระดับผู้นำ มีความรู้ทางวิชาการ นำเอาไปใช้ประโยชน์เพื่อความก้าวหน้าของประเทศและของโลก และเพื่อพัฒนาคุณภาพของมหาวิทยาลัย ประเทศเกาหลีใต้ได้จัดให้มี Brain Korea Project เพื่อค้นหาผู้มีปัญญาเลิศมาพัฒนาให้เหมาะสมกับสภาพของศตวรรษที่ 21 พร้อมกับสนับสนุนคุณภาพการวิจัยในมหาวิทยาลัย 15 แห่งให้เป็นมหาวิทยาลัยระดับโลก ยิ่งไปกว่านั้นยังจัดตั้ง Star Faculty Project เพื่อจัดสรรเงินวิจัยให้กับอาจารย์ในมหาวิทยาลัย 50 คน และกำหนดว่าภายใน 10 ปี จะสร้างผู้รับรางวัลโนเบลจากโครงการนี้

2.4 การจัดการเรียนการสอน

ควบคู่กันไปกับการจัดการศึกษา ทุกประเทศได้ให้ความสำคัญต่อการจัดการเรียนการสอนหรือการจัดการเรียนรู้ ในประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและให้ความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพครูในฐานะผู้อำนวยการความสะอาดในการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่วนสิงคโปร์จากการมุ่งเป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ทำให้มีการปรับการเรียนเปลี่ยนการสอนในการจัดการศึกษาทุกระดับและประกาศนโยบายสอนน้อยลง เรียนรู้มากขึ้น ซึ่งมีผลทำให้ผู้เรียนลดการท่องจำและหันมาเรียนรู้ด้วยตนเอง และเรียนรู้ด้วยการสร้างสรรค์มากขึ้น

เพื่อพัฒนาความคิดแบบเปิดกว้าง เช่นเดียวกับกับประเทศญี่ปุ่นที่เน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีเรียนและวิธีคิด เพิ่มจำนวนผู้ให้คำปรึกษาเต็มเวลาในโรงเรียนและสนับสนุนการจัดการศึกษาที่บ้านให้มากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นยังฝึกครูให้เป็นนักการศึกษามืออาชีพ เน้นความสำคัญของผู้สอนที่มีความสามารถโดดเด่น วางระบบที่ผู้สอนสามารถทำงานร่วมกับชุมชนและมีตัวบ่งชี้สำหรับผู้สอนที่ยังมีความสามารถไม่พอ (www.amp.com) สำหรับประเทศเกาหลีใต้ นั้น กระทรวงการศึกษาและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ได้ปรับปรุงระบบหลักสำหรับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ที่สำคัญ เช่น ระบบสมรรถนะหลักและทักษะของผู้จบการศึกษา สร้างเครือข่ายหุ้นส่วนการศึกษาระหว่างภาคส่วนต่างๆ สร้างความเชื่อมโยงระหว่างการศึกษาและการประกอบอาชีพ พัฒนาบริการพื้นฐานด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ และสนับสนุนให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นศูนย์การเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชน (www.moe.go.kr)

2.5 การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย

ในประเทศไทยการศึกษานอกระบบจัดอย่างเป็นระบบโดยมีรูปแบบการจัดการศึกษาเช่นเดียวกับการศึกษาในระบบ และยังมีระบบการศึกษาที่จัดขึ้นเป็นหลักสูตรเฉพาะหรือหลักสูตรฝึกอบรมตามความต้องการของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นการศึกษาตามอัธยาศัยโดยผู้เรียนสามารถนำเอาผลการเรียนรู้มาเทียบระดับกับการศึกษาในระบบโรงเรียนและการศึกษานอกระบบได้ สำหรับในเชิงปริมาณ พบว่า การจัดการศึกษานอกระบบและตามอัธยาศัยสามารถบริการประชากรได้เพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง และมีกลไกการเทียบโอนทางการศึกษา แต่ในเชิงคุณภาพ พบว่า ประชาชนยังมีเจตคติที่ไม่สอดคล้องกับปรัชญาของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย กล่าวคือ ไม่ได้ตระหนักว่าเป็นโอกาสของการเรียนรู้ตลอดชีวิต แต่เข้าเรียนเพื่อให้ได้รับวุฒิบัตรประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตรมากกว่าการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการทำงานหรือทักษะชีวิต จึงส่งผลให้การจัดการศึกษาเลียนแบบการจัดการศึกษาในระบบเพื่อเตรียมตัวสอบหรือสอบเทียบ จากความเห็นของผู้มีส่วนได้เสียทางการศึกษา พบว่า การศึกษานอกระบบยังมีคุณภาพไม่พอที่จะเสริมโอกาสทางการศึกษาในระยะต้นให้มาเรียนรู้ที่จะพัฒนาตนเอง ส่วนการศึกษาตามอัธยาศัยก็ยังไม่กว้างขวางพอและขาดการเอาใจใส่อย่างจริงจังทั้งจากภาครัฐและประชาชน และตามความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิเรื่องสังคมแห่งการเรียนรู้ นั้น พบว่า การศึกษานอกระบบนั้นหน่วยงานการศึกษานอกระบบเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษานอกระบบซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับประชาชนทั่วไป แต่ก็ยังบริการได้ไม่พอกับความต้องการของสังคม สำหรับในองค์กรต่างๆ นั้นการจัดการศึกษาให้กับพนักงานพบในองค์กรขนาดใหญ่ซึ่งจัดได้ดีมาก แต่ในองค์กรขนาดเล็กแทบจะไม่มีเลย ให้คนเรียนรู้เอาเอง ส่วนในองค์กรรัฐบาลนั้นมีการส่งคนไปฝึกอบรมสม่ำเสมอแต่ขาดการติดตามผลการทำงานนำกลับมาใช้งาน ซึ่งเป็นจุดอ่อนเนื่องจากไม่ทราบว่าเป็น

เรียนรู้อะไร เหตุใดจึงต้องไป และนำกลับมาก่อผลผลิตผลลัพธ์ใด แต่ทั้งนี้มิได้หมายความว่า จุดอ่อนจะอ่อนแอมาก เพราะเมื่อพิจารณาคุณลักษณะของครูภูมิปัญญาไทย ก็เห็นแนวโน้มของการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยของประเทศได้ชัดเจนขึ้น กล่าวคือ จากการศึกษา ภูมิหลังของครูภูมิปัญญาไทย พบว่า ในด้านกระบวนการเรียนรู้ นั้น ครูภูมิปัญญาไทยได้เรียนรู้ด้วยตนเองโดยผ่านการลองผิดลองถูก ถ่ายทอดความรู้กันมาทางเครือญาติ มุ่งมั่นต่อการเรียนรู้ที่ตนสนใจ เรียนรู้โดยผ่านสถาบันทางศาสนา แลกเปลี่ยนเรียนรู้จากปราชญ์ผู้เชี่ยวชาญ ผ่านการอบรมเลี้ยงดูอย่างเอาใจใส่จากครอบครัว และประยุกต์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาในระบบมาปรับใช้ในการปฏิบัติ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548) ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่ว่า สังคมไทยมีการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้ตลอดชีวิตอยู่แล้ว แม้จะทำได้ไม่มีคุณภาพมากเท่าที่ต้องการ และให้ข้อเสนอแนะว่าควรรื้อฟื้นบทบาทของแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ให้กลับมาทำหน้าที่อย่างเข้มแข็ง ให้ประชาชนเข้าถึงได้โดยสะดวก และควรให้บริการอินเทอร์เน็ตเป็นบริการที่เข้าถึงได้กว้างขวางและราคาถูกกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

สำหรับประเด็นเดียวกันนี้เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่เทียบ ในประเทศสิงคโปร์ ไม่ปรากฏว่ามีคำว่าศึกษานอกระบบ แต่มีการศึกษาต่อเนื่องและการศึกษาผู้ใหญ่โดยจัดในรูปแบบของการฝึกอบรมและพัฒนาริชาชีพเฉพาะ โดยอยู่ในรูปของสโมสรที่สมาชิกเข้าไปมีส่วนแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตามความสนใจและในรูปของสถาบันที่จัดฝึกอบรมเป็นวิชาและให้ประกาศนียบัตร แต่ในส่วนของการศึกษาตามอัธยาศัยปรากฏว่าสิงคโปร์ให้ความสำคัญอย่างยิ่ง โดยเฉพาะการจัดพิพิธภัณฑ์และสวนสาธารณะให้เป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชน (www.streetdirectory.com, www.wikipedia/lists of park in Singapore)

ในประเทศญี่ปุ่นนั้น พบว่า ให้ความสำคัญอย่างยิ่งกับการศึกษาตลอดชีวิต โดยมีนโยบายว่า สังคมญี่ปุ่นจะต้องเป็นสังคมที่ประชาชนสามารถเลือกโอกาสการเรียนรู้อย่างเสรี เรียนได้ทุกช่วงวัยและตามเวลาที่สะดวก หลังจากเรียนแล้วจะได้รับการรับรองผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ ยิ่งไปกว่านั้นยังได้สนับสนุนให้คนทุกระดับชั้นในสังคม ได้เรียนรู้เรื่องท้องถิ่นของตนเองและเข้าไปมีส่วนร่วมในกิจกรรมสังคม และสนับสนุนการเรียนรู้ของครอบครัวโดยเฉพาะการเรียนรู้ของพ่อแม่ และมุ่งใช้ประโยชน์จากแหล่งเรียนรู้ของท้องถิ่นตามบริบทของแต่ละเขต (www.mext.go.jp)

ประเทศเกาหลีใต้ได้ให้ความสำคัญกับการศึกษาผู้ใหญ่มาก เหตุผลเบื้องต้นเป็นเพราะเพื่อตอบสนองแรงงานที่ต้องการทักษะเพิ่มขึ้น การมีแรงงานสตรีเพิ่มขึ้น เปิดโอกาสให้กับผู้ที่พลาดโอกาสการศึกษาในระบบและลดจำนวนผู้ใหญ่ที่อ่านหนังสือไม่ออก แต่ในระยะต่อมาด้วยเหตุที่ประเทศเกาหลีได้พัฒนาประเทศไปเป็นสังคมฐานความรู้และใช้นวัตกรรมเทคโนโลยี

สารสนเทศขั้นสูงอย่างต่อเนื่อง จึงมีความจำเป็นที่จะต้องให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทั้งนี้เพื่อพัฒนาทักษะวิชาชีพและเพิ่มความสามารถในการแข่งขันกับนานาประเทศ ในระดับองค์กร ได้กำหนดสมรรถนะของบุคลากรว่าจะต้องมีความรู้และทักษะในการทำงานสูง ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศได้คล่อง และต้องมีความรู้ภาษาต่างประเทศโดยเฉพาะภาษาอังกฤษและภาษาจีน ส่วนรัฐบาลกลางและรัฐบาลท้องถิ่นได้จัดโครงสร้างพื้นฐานที่อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ สมรรถนะดังกล่าว เช่น บริการเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีความเร็วสูง จัดหาคอมพิวเตอร์ให้ใช้อย่างเพียงพอในห้องเรียน ที่ทำงานและที่บ้าน มีสารสนเทศที่มีคุณภาพและมีการจัดการอย่างเป็นระบบ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นที่ต่างออกไปจากประเทศไทย คือ เมื่อปี ค.ศ. 2000 ประเทศเกาหลีใต้ ได้ออกกฎหมายการเรียนรู้ตลอดชีวิต เพื่อดูแลประชาชนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และ ภายใต้กฎหมายฉบับนี้ได้ให้นิยามว่า การศึกษาตลอดชีวิต คือ การศึกษาในทุกรูปแบบ

2.6 สมรรถนะของการจัดการศึกษา

เมื่อใช้ข้อมูลของ IMD ปี 2006 การแข่งขันสมรรถนะระหว่างประเทศไทยกับประเทศคู่แข่งด้านการศึกษา พบว่า ด้านการศึกษาโดยรวม เรียงจากสมรรถนะสูงไปหาต่ำ พบว่า เริ่มจาก ญี่ปุ่น เกาหลีใต้ สิงคโปร์ และไทย ทั้งนี้เมื่อดูสมรรถนะการแข่งขันด้านการศึกษา อื่นๆ ที่ประเทศไทยมีลำดับต่ำสุดในบรรดา 4 ประเทศ พบว่า ในระดับมัธยมศึกษา ประกอบด้วย ร้อยละของผู้เรียนที่เข้าเรียนมัธยมศึกษา และ อัตราส่วนครูต่อนักเรียนมัธยมศึกษา ซึ่งลำดับดังกล่าวสอดคล้องกับการประเมินผลการปฏิบัติในการจัดการศึกษาของประเทศไทยที่พบว่า ยังมีปัญหาในการดำเนินงานให้บรรลุผลเนื่องจากการขาดความเข้าใจอย่างถ่องแท้ของบุคลากรผู้ปฏิบัติการขาดความยืดหยุ่นของมาตรฐานกำกับ ในระดับอุดมศึกษา ประกอบด้วย ร้อยละผลสัมฤทธิ์ของ อุดมศึกษาที่สามารถสนองต่อความต้องการของผู้ประกอบการ และการถ่ายโอนความรู้ ระหว่างอุดมศึกษากับภาคธุรกิจ ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาที่พบว่า ในประเทศไทยขององค์กร การศึกษายังไม่สามารถปรับตัวได้เร็วทันกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม ขาดเอกภาพเชิงนโยบาย และขาดศักยภาพในการดำเนินงาน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548ก)

ความเห็นดังกล่าวข้างต้นสอดคล้องกับความเห็นของผู้ทรงคุณวุฒิที่เห็นว่า คุณภาพของบัณฑิตที่จบออกมาส่วนใหญ่ยังใช้การไม่ได้ ซึ่งจะเห็นได้จากการทำงานไม่ตรงสาขา การทำงานต่ำกว่าระดับที่จบ และบางครั้งต้องสอนงานกันใหม่ทั้งหมด ซึ่งเกี่ยวข้องกับคุณภาพของ อาจารย์ในมหาวิทยาลัยซึ่งยังเป็นผู้นำทางวิชาการไม่ได้เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศคู่แข่ง สำหรับ สมรรถนะที่ไทยอยู่ลำดับ 3 ในบรรดา 4 ประเทศ ได้แก่ ร้อยละการไม่รู้หนังสือของประชาชน วัยผู้ใหญ่ ซึ่งไทยอยู่ในลำดับสูงกว่าสิงคโปร์ อันดับความสามารถด้านทักษะทางภาษาที่ตอบสนอง ความต้องการของผู้ประกอบการซึ่งไทยอยู่ในลำดับสูงกว่าญี่ปุ่น และอันดับความสามารถใน

การแข่งขันระดับอุดมศึกษา ซึ่งไทยอยู่ในลำดับสูงกว่าเกาหลีใต้ และที่น่าสนใจ คือ ไทยอยู่ในลำดับสองในด้านของอันดับความสามารถในการแข่งขันระดับอุดมศึกษาโดยสิงคโปร์อยู่ในลำดับแรก

3. วิธีวิทยาการประเมินและกรอบแนวคิดการประเมิน

ในส่วนของวิธีวิทยาการประเมินผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการประเมินเชิงตรรกะของสถาบัน Kellogg Commission (1999) โดยจำแนกเป็น ปัจจัยป้อน กิจกรรม ผลผลิต และผลลัพธ์ ด้านแรก ในเรื่องของประเมินผลลัพธ์ พบว่า ประเทศอังกฤษได้มีโครงการวิจัยขนาดใหญ่เพื่อศึกษาผลของการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่เข้าไปมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ตลอดชีวิตของประชาชน ซึ่งแนวคิดของการประเมินผลลัพธ์เน้นไปที่การสร้างทุนมนุษย์ ความสัมพันธ์ระหว่างการจ้างงาน การฝึกอบรม และการจัดการศึกษา โดยมุ่งหาคำตอบว่าการศึกษาส่งผลกระทบต่อความเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างไร Murphy et al., (2002) ส่วน Rees และคณะ (2002) ศึกษาเปรียบเทียบรูปแบบการเข้าร่วมและไม่เข้าร่วมการศึกษาและฝึกอบรมหลังการศึกษาภาคบังคับ ในระดับท้องถิ่นของประเทศอังกฤษ ซึ่งพบว่าการเข้าร่วมการศึกษาส่งผลต่อการเรียนรู้ในระดับที่สูงขึ้น นอกจากนี้ ยังมีการวิจัยเปรียบเทียบแรงงานระหว่างประเทศเยอรมนี และประเทศอังกฤษ โดย Cooke และคณะ (2002) พบว่า แรงงานประเทศเยอรมนี มีทักษะการประกอบอาชีพสูงกว่าแรงงานอังกฤษ และทักษะดังกล่าวเป็นผลมาจากการฝึกอบรมหลังการศึกษาภาคบังคับ สำหรับการประเมินระดับเมืองและชุมชน พบว่า เมืองแห่งการเรียนรู้จะสัมพันธ์กับตัวบ่งชี้ทางการศึกษาที่สูงกว่าการศึกษาภาคบังคับ โดยเฉพาะการลงทุนด้านการวิจัยและพัฒนา ส่วนระดับชุมชนแห่งการเรียนรู้ พบว่า ในชุมชนแห่งการเรียนรู้จะมีจุดตัดที่ทำให้เกิด Knowledge moment ตลอดเวลา ซึ่งจุดตัดนี้เกิดขึ้นจากกระบวนการสังคมปรักติ การรับเอาสิ่งภายนอกเข้ามาผสมกับลักษณะภายในของตน และใช้ในการเรียนรู้ ทั้งนี้ชุมชนได้จัดช่วงเวลาและสถานที่สำหรับเป็นแหล่งการเรียนรู้ของบุคคลในชุมชน ด้านที่สอง ในการประเมินผลผลิต พบว่า ในการศึกษาของประเทศอังกฤษสนใจกระบวนการสร้างทุนมนุษย์และการจัดการเรียนรู้ในขณะทำงาน ส่วน Godard และคณะ (1998) สนใจการจัดการศึกษาและการวิจัยในระดับอุดมศึกษา ขณะที่ Raidi (2006) ศึกษารูปแบบกิจกรรมของสถาบันอุดมศึกษาที่สนับสนุนสังคมแห่งการเรียนรู้ นอกไปจากนั้น ยังมีนักวิจัยอื่นๆ ศึกษานวัตกรรมการจัดการเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาแรงงาน การแนะแนวการศึกษาผู้ใหญ่ และปัจจัยภายนอกที่ส่งผลทางอ้อมต่อการจัดการศึกษา หลักสูตร และการให้ความสำคัญต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตของผู้ใหญ่และผู้ด้อยโอกาส (Green, et al., 2002, Silver, et al., 2002, Rees, et al., 2002, Ball, et al., 2000, Cook et al., 2002, Barlett & Rees, 2002) ด้านที่สาม ในการประเมินกิจกรรม พบว่า เน้นไปที่การประเมิน

การจัดการศึกษาทั้งในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย นอกจากนี้ ประเทศออสเตรเลีย (2000) ได้เน้นการประเมินการจัดการศึกษาอย่างเสมอภาค และการเข้าถึงผู้ด้อยโอกาสทางการศึกษา และประเทศไทย (2548) ได้ประเมินการจัดการศึกษาตามนโยบายที่กำหนด ด้านที่สี่ ปัจจัยบ่อนพบว่า มีการประเมินด้านการลงทุนจัดการศึกษาในประเทศอังกฤษ (1999-2000) การจัดสรรทุนสำหรับผู้ด้อยโอกาสและการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องในประเทศออสเตรเลีย (2000) การลงทุนเพื่อจัดการศึกษาและการวิจัย (Kellogg Commission, 1999, Michaelowa, 2000, Carrillo, 2006) และอิทธิพลของปัจจัยบ่อนต่อการจัดการศึกษาตามนโยบายการปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2548)

สำหรับกรอบแนวคิดในการประเมินที่เหมาะสมเพื่อประเมินความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ มีรายละเอียด ดังนี้

3.1 การประเมินเชิงระบบ (systematic approaches)

คณะผู้วิจัยได้ใช้กรอบแนวคิดการประเมินเชิงระบบตามหลักการของ Logic Model โดยใช้ตัวอย่างการปฏิบัติของ Kellogg Foundation เป็นแนวคิดหลัก และประกอบด้วยแนวคิดเสริม ได้แก่ แนวคิดการประเมินแบบก้าวหน้า และการประเมินแบบอิงผลลัพธ์ เนื่องจากการประเมินเชิงระบบจะมีการพิจารณาองค์ประกอบทุกส่วนที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการจัดการศึกษา เพื่อส่งเสริมการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เป็นกรอบในการพิจารณา ซึ่งน่าจะสอดคล้องกับบริบทการจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันที่อยู่ในระยะของการดำเนินการมาจนครบวงจรการจัดการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2542 จนได้ผลลัพธ์ระยะเริ่มต้น คือ นักเรียน/นักศึกษาที่จบการศึกษาระดับชั้นสูงสุดของแต่ละระดับการศึกษา และได้ผลลัพธ์ระยะถัดมา คือ ผู้ที่ปฏิบัติงานในสถานประกอบการในระยะเริ่มต้นหลังจบการศึกษา จึงควรเลือกรูปแบบการประเมินที่สามารถสะท้อนความมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของปัจจัยบ่อน กิจกรรมผลิต ผลลัพธ์ ซึ่งจะช่วยให้ผลการประเมินที่ได้มีประโยชน์สูงสุดต่อการพัฒนากระบวนการจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ในอนาคตต่อไป (www.ctb.ku.edu/tools/sub_section_main)

ในส่วนของการประเมินเชิงประเมินที่คณะผู้วิจัยเห็นว่าเหมาะสมนั้น ประกอบด้วยการศึกษาสังเคราะห์จากแหล่งข้อมูลทุติยภูมิที่เป็นเอกสาร รายงานผลการดำเนินงาน และรายงานผลการวิจัยที่ศึกษาโดยหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง และการศึกษาเชิงสำรวจข้อมูลเชิงปริมาณ และเชิงคุณภาพในกรณีที่ข้อมูลนั้นไม่มีการศึกษาไว้อย่างมีระบบมาก่อน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีความตรง ครบคลุม และน่าเชื่อถือ

3.2 ตัวแปรด้านผลลัพธ์

สำหรับวัตถุประสงค์ และสิ่งที่ควรประเมินนั้นประกอบด้วยตัวบ่งชี้สำคัญที่ได้จากการสังเคราะห์เอกสาร และการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลผู้มีส่วนได้เสียกับการจัดการศึกษา และได้นำมาจัดกลุ่มตามแนวคิดเชิงระบบ และใช้วิธีพิจารณาในลักษณะย้อนกลับตามหลักการประเมินเชิงตรรกะ กล่าวคือ ตัวแปรในกลุ่มผลลัพธ์การจัดการศึกษา มี 3 องค์ประกอบสำคัญของการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ได้แก่

3.2.1 บุคคลแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์การประเมินเพื่อตรวจสอบคุณลักษณะของนักเรียน/นักศึกษาที่จบการศึกษาชั้นสูงสุดของการศึกษาระดับพื้นฐานและระดับอุดมศึกษาด้านสมรรถนะพื้นฐานในการเรียนรู้และการประกอบอาชีพ ได้แนวคิดการประเมินของประเทศอังกฤษโดย Godard และคณะ (1998) และ Kellogg Commission (1999)

3.2.2 องค์กรแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์การประเมินเพื่อศึกษาคุณลักษณะของการเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ได้แนวคิดการประเมินผู้ปฏิบัติงานในสถานประกอบการตามแบบอย่างการประเมินของ Bennett และคณะ (2002) และ Green และคณะ (2002) โดยมีกรอบการกำหนดลักษณะขององค์กรแห่งการเรียนรู้ตามแนวคิดของ Marquardt (2002) และ Turkington (2004) ทั้ง 7 ด้านเป็นหลัก

3.2.3 ชุมชนแห่งการเรียนรู้ มีวัตถุประสงค์การประเมินเพื่อศึกษาลักษณะการถ่ายโยงความรู้ระหว่างองค์กรการศึกษา และเครือข่ายความรู้ในชุมชน ตามแบบอย่างการศึกษาของ Nokana & Konno (1998) เป็นหลัก นอกจากนี้คือแบบอย่างของ Ball และคณะ (2000) Rees และคณะ (2002) Murphy และคณะ (2002)

3.3 การประเมินผลผลิตระยะสั้น

การประเมินที่ผลลัพธ์หรือผลกระทบของการจัดการศึกษาที่องค์ประกอบการเป็นสังคมแห่งการศึกษาดังกล่าวแล้ว คือประเด็นการประเมินเกี่ยวกับผลผลิตโดยตรงจากการปฏิบัติของสถานศึกษา ได้แก่ หลักสูตร นวัตกรรมการสอน และการบริการทางวิชาการ มีวัตถุประสงค์การประเมินเพื่อศึกษาการจัดสาระการเรียนรู้ กิจกรรม ตลอดจนสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเรียนรู้ตลอดชีวิตในระหว่างการทำงาน โดยสถาบันการศึกษาในระดับอุดมศึกษาและสถานประกอบการ ตามแบบอย่างการวิจัยของ Turbin และคณะ (2002) และ Eraut และคณะ (2002) รวมทั้งประเด็นการศึกษาเครือข่ายความร่วมมือทางวิชาชีพ และคุณลักษณะและการปฏิบัติเพื่อแสดงถึงการเห็นคุณค่าต่อการเรียนรู้ ตามแนวการศึกษาของ Warmington และ Johnson (2002)

3.4 การประเมินกิจกรรม

การประเมินกิจกรรมการจัดการศึกษานั้นมีเป้าหมายการประเมินการดำเนินกิจกรรมขององค์กรทางการศึกษาทั้งในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย ที่มีจุดเน้นเพื่อการส่งเสริมการศึกษาต่อเนื่องตลอดชีวิตตามทิศทางการจัดการศึกษาตามกฎหมาย นโยบาย และกลยุทธ์การดำเนินงานด้านการศึกษาของชาติ จึงใช้แหล่งข้อมูลในการศึกษาส่วนใหญ่จากผลการประเมินของหน่วยงานที่มีหน้าที่กำกับดูแลมาตรฐานการดำเนินงาน ได้แก่ สมศ. และ ก.พ.ร. รวมทั้งรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้ได้ใช้แบบอย่างการศึกษาของ Kellogg Commission (1999)

3.5 การประเมินปัจจัยป้อน

ปัจจัยป้อนกระบวนการจัดการศึกษา ได้แก่ ทิศทางการเรียนรู้ งบประมาณ ผลการปฏิรูปการศึกษา และทรัพยากรมนุษย์นั้น มีเป้าหมายการประเมินเพื่อศึกษาสภาพการกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน ความหลากหลายครอบคลุม และพอเพียงของปัจจัยป้อนต่อการสนับสนุนการจัดการศึกษาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยมีแนวทางการศึกษาจากงานของ Watson และคณะ (2000); Kellogg Commission (1999) รวมทั้งแบบอย่างจากมหาวิทยาลัย Western Cape และการประเมินของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ (2547)

ข้อเสนอแนะ

สำหรับข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ เป็นข้อเสนอแนะเรื่องการประเมินสังคมแห่งการเรียนรู้ และความสำเร็จของการศึกษาเพื่อเสริมสร้างการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ ที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ มีรายละเอียด ดังนี้

1. ประเมินการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

ข้อเสนอแรก คือ การประเมินการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย เพื่อศึกษาว่าสังคมไทยในขณะนี้อยู่ในช่วงใดของพัฒนาการของสังคมแห่งการเรียนรู้ และเปรียบเทียบสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยกับประเทศอื่นๆ ที่เรียกตนเองว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ รวมทั้งเปรียบเทียบสังคมไทยกับสังคมของประเทศคู่เทียบในทวีปเอเชียในงานวิจัยนี้ ได้แก่ ประเทศสิงคโปร์ ประเทศเกาหลี และประเทศญี่ปุ่น และนอกจากนั้นยังสามารถศึกษาลักษณะของสังคมแห่งการเรียนรู้ในบริบทของประเทศไทย

2. ประเมินองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้

ข้อเสนอที่สอง คือ การประเมินองค์ประกอบของสังคมแห่งการเรียนรู้ซึ่งมีอยู่ 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์กรแห่งการเรียนรู้ ชุมชนแห่งการเรียนรู้ และบุคคลแห่งการเรียนรู้ สามารถทำได้โดยการประเมินแต่ละองค์ประกอบและประเมินปฏิสัมพันธ์ขององค์ประกอบเหล่านั้น

3. จัดทำโครงการประเมินขนาดใหญ่

สำหรับข้อเสนอที่สามนี้ ประเทศไทยสามารถพัฒนาโครงการประเมินขนาดใหญ่เพื่อศึกษาความสำเร็จของการศึกษาที่ส่งผลต่อสังคมแห่งการเรียนรู้เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการประเมินความสำเร็จของศึกษาระดับอุดมศึกษา และการฝึกอบรมในสถานประกอบการ นอกจากนี้ยังสามารถเปรียบเทียบความสำเร็จของการศึกษาในการสร้างบุคคลแห่งการเรียนรู้กับประเทศคู่แข่งหรือประเทศอื่นๆ ที่ประเทศไทยต้องการจะเทียบเคียงคุณภาพด้วย

4. จัดทำโครงการประเมินเฉพาะเรื่อง

ในข้อเสนอที่สี่ ประเทศไทยสามารถประเมินเฉพาะเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ เช่น ประเทศจีนที่ศึกษาอุทยานวิทยาศาสตร์กับการเป็นเมืองแห่งการเรียนรู้ ประเทศอังกฤษศึกษาการเรียนรู้ในสถานประกอบการและคุณภาพการแนะแนวสำหรับผู้ใหญ่เพื่อสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิต และประเทศในกลุ่มแอฟริกาประเมินความสำเร็จของโครงการทางการศึกษาขนาดใหญ่ที่ส่งเสริมคุณภาพสังคมและชุมชนซึ่งโครงการได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มประชาคมยุโรป

5. พัฒนาตัวบ่งชี้เพื่อประเมินสังคมแห่งการเรียนรู้ในองค์ประกอบต่างๆ

ในข้อนี้ควรพัฒนาตัวบ่งชี้คุณภาพสิ่งที่ต้องการประเมินทั้งปัจจัยป้อน กิจกรรม ผลผลิต และผลลัพธ์ ดังเช่น งานวิจัยของกลุ่มประชาคมยุโรป งานวิจัยของมหาวิทยาลัยเวสเทินเคปในแอฟริกาใต้ งานวิจัยของสาธารณรัฐไต้หวัน งานวิจัยเมืองแห่งการเรียนรู้ในประเทศเม็กซิโก และงานวิจัยขององค์การสหประชาชาติ เป็นต้น

6. ประเมินความสำเร็จของการศึกษาระยะยาวเพื่อเสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

เมื่อสิ้นสุดแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 ควรประเมินความสำเร็จของการศึกษาที่เสริมสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทยเต็มรูปแบบ โดยใช้การประเมินแบบอิงผลลัพธ์และเป็นการประเมินระยะยาว ซึ่งสามารถจัดทำเป็นโครงการขนาดใหญ่เช่นเดียวกับประเทศอังกฤษ และแบ่งซอยเป็นโครงการขนาดย่อย ภายใต้โครงการขนาดใหญ่นั้น

บรรณานุกรม

- กรุงเทพมหานครกิจ วันศุกร์ที่ 26 พฤษภาคม พ.ศ. 2549 **“ทุกตารางนิ้วต้องปลูกได้”**
คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักงาน. (2545). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2545-2559.** กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
- คณะกรรมการอำนวยการปฏิรูปการศึกษา. (2547). **ข้อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
- ประเวศ วะสี. (2548). **การพัฒนาอย่างบูรณาการเต็มพื้นที่จังหวัดกับหนึ่งมหาวิทยาลัยต่อหนึ่งจังหวัด** วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2548. Available at www.prawase.com.
_____. (2548). **อนาคตประเทศไทย** วันที่ 14 ธันวาคม 2548
Available at www.prawase.com.
_____. (2549). **อนาคตประเทศไทย อนาคตของเราด้วยกัน** วันที่ 10 ตุลาคม 2549
Available at www.prawase.com.
- พระพรหมคุณาภรณ์. (2548). **วินัยชาวพุทธ.** กรุงเทพฯ: เอส อาร์ พรินติ้ง แมส โปรดักส์
- พระธรรมปิฎก. (2543). **คนไทยกับป่า.** กรุงเทพฯ: องค์การค้ำคुरुสภา.
- เลขาธิการสภาการศึกษา สำนักงาน. (2548ก). **รายงานการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน: พหุกรณีศึกษา.** กรุงเทพฯ: คुरुสภาลาดพร้าว.
_____, สำนักงาน. (2548ข). **รายงานการติดตามและประเมินผลสถานภาพการปฏิรูปการเรียนรู้ระดับอุดมศึกษา.** กรุงเทพฯ: คुरुสภาลาดพร้าว.
_____,สำนักงาน. (2548ค). **รายงานการสัมมนาเรื่อง 6 ปี กับการปฏิรูปการศึกษา.** กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
_____, สำนักงาน. (2549ก). **รายงานการติดตามและประเมินความก้าวหน้าการปฏิรูปการศึกษาด้านการเรียนรู้.** กรุงเทพฯ: 21 เซ็นจูรี.
_____, สำนักงาน. (2549ข). **รายงานการติดตามประเมินผลการปฏิรูปการศึกษาด้านการบริหารและการจัดการศึกษา เมื่อสิ้นสุดปีงบประมาณ 2548.** กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
_____, สำนักงาน. (2549ค). **สมรรถนะการศึกษาไทยในเวทีสากล พ.ศ. 2549.** กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.

- _____, สำนักงาน. (2549ง). **สรุปผลการดำเนินงานการปฏิรูปการศึกษา
ด้านการบริหารและการจัดการศึกษา.** กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
วิทยากร เชียงกุล. (2549). **รายงานสภาวะการศึกษาไทย ปี 2547/2548.**
กรุงเทพฯ : วี ที ซี คอมมิวนิเคชั่น.
ศศิธร อบกลิ่น. (2549). **นานาเรื่องราวการจัดการความรู้** กรุงเทพฯ: ปีมแอดเวอไทซิง.
ศึกษาธิการ, กระทรวง. (2549). **6 เดือนแห่งการขับเคลื่อนปฏิรูปการศึกษา รวมพลังปัญญา.**
กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
_____. (2546). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข
เพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ.2545.** กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์.
สุวิมล ว่องวานิช และนางลักษณวี วิรัชชัย. (2548). **การติดตามและประเมินผลการปฏิรูป
การศึกษาตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐและพระราชบัญญัติการศึกษา
แห่งชาติ 2548.** กรุงเทพฯ: พริกหวานกราฟฟิค.
สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ **ครุภูมิปัญญาไทย รุ่นที่ 1 ภาค
ตะวันออกเฉียงเหนือ** Available at www.onec.go.th.
Amidon, B. and Davis, B. (2004). **Get in the 2000.** Available at
www.kmmagazine.com.
Ball, S., Magurie, M., and Macrae, S. (2002). Education markets in the
post-16 sector of one urban locale; In R. Murphy, P. Warmington,
and R.Johnson (2002).
The evaluation of ESRS learning society programme.
Nottingham: The University of Nottingham.
Barlett, W. and Rees, T. (2002). Guidance services and the learning
society. In R. Murphy R, P. Warmington, and R. Johnson (2002)
The evaluation of ESRS learning society programme.
Nottingham: The University of Nottingham.
Bennett, N., Dunne, E. and Carre,C. (2002). The acquisition and
development of core skills in HE and employment. In R. Murphy,
P. Warmington, and R. Johnson (2002) **The evaluation of
ESRS learning society programme.**
Nottingham: The University of Nottingham.

- Boshier, R. (1980) **Toward the learning society** Vancouver: Learning Press
- Carpentor, J. (n.d.) **Evaluating outcomes in social work education.** Available at www.scie.org.uk.
- Carrillo, F. (2006). **Knowledge cities Amsterdam: ELSEVIER.**
- Chen, J. (2006). **Development and evaluation of distance education pilot programs In China.** Proceeding of the 10 th IACEE World Conference on Engineering Education, April 19–21, Vienna University of Technology, Vienna, Austria.
- Chen, S. (2004). How much does urban location matter? A comparative of three science parks in China. In F. Carrillo, (2006) **Knowledge cities: approach, experiences, and perspective.** Amsterdam: ELSEVIER. 191–203.
- Coffield, F. (1997). **A national strategy for lifelong learning.** London: University of Newcastle.
- Cooke, P., Davies, B., Corkrill, A., and Scott, P. (2002). Training for multi-skilling: A comparison of British and German experience. In R. Murphy, P. Warmington, and R. Johnson (2002) **The evaluation of ESRS learning society programme.** Nottingham: The University of Nottingham.
- Coolahan, J., Santiago, P., Phair, R. and Ninomiya, A. (2004). **Attracting, developing and retaining effective teachers.** Paris: OECD.
- Dave, R. (Ed.) (1976). **Foundations of lifelong education.** UK: Pergamon Press.
- Dixon, N. (1994). **The organizational learning cycle: How we can learn collectively.** London: McGraw-Hill.
- Dvir, R. (2003). **Innovation engines for knowledge cities: Historic and contemporary** Snap shots. Available at <http://www.knowledgeboard.com>.

- _____. (2005). Knowledge city, seen as a collage of human knowledge moments. In S. Francisco and J. Carrillo, (2006) Knowledge cities: **approach, experiences, and perspective**. Amsterdam: ELSEVIER. 245-270
- _____ and Pasher, E. (2004). Capital cities: A taxonomy of capital accounts for knowledge cities, **Journal of Knowledge Management**, Vol 8 No 5. 28-46.
- Edvinsson, L. (2006). Aspects on the city as a knowledge tool. **Journal of Knowledge Management**. Vol 10 No 5. 6-13.
- Engels, F. (1876). The part played by labour in the transition from ape to man Retrived from Livingstone, D.W (2006) **The learning society: past, present, and future views**. Available at www.walletnet.ca/resources/wallp
- Eraut, M., Anderton, J., Cole, G. and Senker, P. (2002). Development of knowledge of Skills in employment. In R. Murphy, P. Warmington, and R. Johnson (2002) **The evaluation of ESRS learning society programme**. Nottingham: The University of Nottingham.
- Ergazakis, K., Metaxiotis, K., Psarras, J. and Askounis, D. (2006). A unified methodological approach for the development of knowledge cities. **Journal of Knowledge management**. 10 (5). 65-78.
- Eseryedl, D. (2002). Approachs to evaluation of training: theory and pratice. **Educational Technology & Society**. Vol 5 No 2.
- Europe Commission, (2005). **Evaluation of the Europe Commission's support to the United Republic of Tanzania**. EuropeAid Co-operation Office.
- Faure, E. (1972). **Learning to be** Paris: UNESCO.
- Florida, R. (2003). **The rise of the creative class**. New York: Basic Books.
- Garwin, D. (1993). Building a learning organization. Harvard Business Review. 71(4). 78-91.

- Gelpi, E. (1984). Lifelong Education and International Relations. In K. Wain (Ed.) **Lifelong education and participation**. Malta: The University Press.
- Gordard, s. Rees, G. Fevere, R. and Furlong V. (1998). The two components of a new learning society. **Journal of Vocational Education and training**. 50(1).
- Green, A. (1994). Postmodernism and State Education. **Journal of Education Policy**, Volume 9 No 1. 67–83.
- Green, F., Ashton P., and Felsted, A. (2002). Learning skills and economic rewards in Britain. In R. Murphy, P. Warmington, and R. Johnson (2002). **The evaluation of ESRS learning society programme**. Nottingham: The University of Nottingham.
- Griffin, C. and Brownhill, B. (2001). The learning society. In P. Jarvis (ed.) **The Age of Learning**. London: Kogan. 55–68.
- Holford, J. and Nicholls, G. (2001). The school in the age of learning In P. Jarvis (ed.) **The Age of Learning**. London: Kogan. 134–146.
- Holden, M. and Conelly, S. (2004). **The learning city: Urban sustainability education building toward WUF legacy**. Canada: Simon Fraser University.
- Hutchins, R. (1970). **The learning society**. US: Penguin.
- Illich, I. (1978). **Deschooling society**. UK: Penguin Books.
- Jarvis, P. (2001). The changing education scene. In P. Jarvis (ed.) **The Age of Learning**. London: Kogan Page. 27–38.
- _____ (2006). Beyond the learning society: globalization and the moral imperative for reflective societal change. **International Journal of Lifelong Education**. Vol 25 No 3. 201–211.
- _____ and Tosey, P. (2001). Corporations and professions. In P. Jarvis (ed.) **The Age of Learning**. London: Kogan Page. 147–156.
- Kellogg Foundation. (1998). **Evaluation handbook**. Available at www.wkf.org.

- Kellogg Commission. (1999). **A Learning Society: data related to change.** 4th working paper New York: National Association of State University and Land -Grant Colleges.
- Koh, A. (2000.) Linking learning, learning, knowledge creation, and business Creativity: A preliminary assessment of the East Asian quest for creativity. **Technological Forecasting and Social Change,** Vol 64 No 1. 85-100.
- Kim, M. (2005). **Human resource development for knowledge economy.** Available at www.oecd.org.
- _____ (2006). **Educational research at KEDI and its relations to policy and practice in Korea.** A paper presented at the NIER Regional Meeting 15-22 February, 2006. Tokyo, Japan.
- Korea Country Note. (2004). **Thematic review on adult learning.** Available at www.oecd.org.
- Lengrand, P. (1975). **An introduction to lifelong education.** UK: UNESCO Press.
- Marquardt, M. (2002). **Building the learning organization.** California: Davies-Black.
- McNamara, C. (2006). **Basic guide to outcome-based evaluation for nonprofit organizations with very limited resources.** Available at www.managementhelp.org/evaluation
- Mehaut, P. (2004). **Knowledge economy, learning society, and lifelong learning: A review of the French literature.** Available at www.univ-ais.fe/lest.
- Meng-Ching, H. (2004). Development indicators and ideal indices for judging the establishment of a learning society, and their implications for educational policy-making. **Bulletin of Educational Research** Vol 50 No 2.85-118. Available at www.fed.cuhk.edu.hk.

- Merricks, L. (2001). Implications of the learning society for education beyond school. P. Jarvis (ed.) **The Age of learning**. London: Kogan Page.123–133.
- Montreal Knowledge City Advisory Committee. (2003). **Report prepared by Montreal, The Knowledge City Advisory Committee**. Available at: <http://www.montrealinternational.com>.
- Murphy, R., Warmington, P, and Johnson, R. (2002). **The evaluation of ESRS learning society programme**. Nottingham: The University of Nottingham.
- Nan, S. (2003). **Formative evaluation** . Available at www.beyondintractability.org/essay/formative_evaluation.
- Nonaka, I. (1991). The knowledge creating company. **Harvard Business Review**, November–December.
- OECD. (1998). **Alternative Approaches to Financing Lifelong Learning. OECD Country Report**. Paris: OECD.
- _____. (2000). **Knowledge Management**. Available at www.oecd.org.
- OECD Country Note. (2004). **Early childhood education and care policy in the Republic of Korea**. Available at www.oecd.org.
- O’ Brien, M. (1994). **Learning organization practices profile**. San Diego: Pfeiffer.
- Ogle, G. (2002). **Towards a formative evaluation tool** . Dissertation, Doctor of Philosophy in Curriculum and Instruction. Virginia Polytechnic Institute and State University.
- Owen, J. (2006). **Program evaluation: Forms and approaches**. Singapore: CMO Image.
- Ploeger, R. (2001). **Innovation and new entrepreneurship: A cross national survey of policies in 13 European cities**. Available at: <http://www.Amsterdam.nl/eurocities/>.
- POLE. (2002). Policy Observatory for Lifelong Learning and Employability. Available at www.pole.gov.uk.

- Preece, J. (2006). Beyond the learning society: the learning world? **International Journal of Lifelong Education** Vol 25 No 3. 307–320.
- Raidi, L. (2006). **The responsibility of education**. Indonesia: The university of Surabaya.
- Ransome, S. (1994). **Towards the learning society**. UK.: Penguin Books.
- Ranson, S. (1998). **Inside the learning society** London: Cassell.
- Rees, G., Fever, R., and Gourd, S. (2002) Participation in post-compulsory education and training. In R. Murphy, P. Warmington and R. Johnson (2002). **The evaluation of ESRS learning society programme**. Nottingham: The University of Nottingham.
- Reigeluth, C. and Frick, T. (n.d.). **Formative research: a methodology for creating and improving design theories**. Available at www.indiana.edu/syschang/decatour/documents
- RMIT University. (2003). **A logic model for the evaluation of the 10-year strategic plan for early childhood education**. Australia: Circle RMIT University.
- Sallis, E. and Jones, G. (2002). **Knowledge management in Education**. London: Kogan Page.
- Schalock, R. (2001). **Outcome-based evaluation**. New York: Kluwer Academic/Plenum.
- Schon, D. (1973). **Beyond the stable state: public and private learning in a changing university** US: Penguin.
- Senge, P. (1990). **The fifth discipline**. Australia: Random House.
- _____. (2000). **Schools that learn**. New York: Doubleday.
- Silins, H., Zarins, S., and Mulford, B. (2006). What characteristics and processes define a school as a learning organization? Is this a useful concept to apply to schools? **International Education Journal**. 3 (1). 24–32.

- Silver, H., Hannan, A., and English, S. (2002). Innovations in teaching in higher education. In R. Murphy, P. Warmington and R. Johnson (2002) **The evaluation of ESRS learning society programme.** Nottingham: The University of Nottingham.
- Skyrme, D. (2006). **The learning organization.** Available at www.skyrme.com/insights/3lrnorg.htm
- The World Bank. (2006). **Development and the next generation.** Washington DC.
- Turbin, J., Stern, E., Damon, I., and Hadjivassiliou, K. (2002). **Innovations in continuing vocational training: a comparative perspective.** In R. Murphy, P. Warmington and R. Johnson (2002) **The evaluation of ESRS learning society programme.** Nottingham: The University of Nottingham.
- Turkington, M. (2004). **The Catholic Education Office (CEO) Sydney as a learning organization and its perceived impact on standards.** Ed.D. Dissertation, Australian Catholic University, Australia.
- United Nations (2005). **Information Society Indicators.** New York: United Nations.
- Wain, K. (2004). **The learning society in a postmodern world.** New York: Peter Lang.
- Watkins, K. and Marsick, V. (1993). **Sculpting the learning organization,** San Francisco: Jossey- Bass.
- Warmington, P. and Johnson, R. (2002). **The evaluation of ESRS learning society programme.** UK: The University of Nottingham.
- Watson, L., Kearns, P., Grant, J., and Cameron, B. (2000). **Equity in the learning society.** Australia: NCVER.

Whitby, G. (1995). **Challenging the existing mindset organizational structure for the school of future.** Paper presented at the Australian College of Education Administration International Conference. Sydney, Australia.

Wong, C., Choi, C., and Millar, J. (2003). The case of Singapore as a knowledge-based city. In F. Carrillo (2006) **Knowledge cities:** approach, experiences, and perspective. Amsterdam: ELSEVIER. 87-95.

Zammit, C., Cockfield, G. and Funnell, S. (2002). **An outcomes-based framework for evaluating natural resources management policies and programs.** Australia: University of Southern Queensland.

www.apa.org/monitor/mar05/scores.html

www.amp.com/~psteffen/fmf/reform.html

www.asiainfor.org/korea/education.htm

www.audiencedialogue.org

www.dhammathai.org.th

www.ed.sjtu.edu.cn/rank/2005/ARWU2005_TopAsia.

www.en.wikipedia.org/wiki/List_of_parks-in-Singapore

www.en.wikipedia.org/wiki/Education-in-Singapore

www.eric.ed.gov/EricWebportal/

www.ftpi.or.th

www.imd.org

www.indiana.edu/~japan/digest5

www.keris.or.kr

www.kkf.org

www.kmi.go.th

www.kmmagazine.com Get in the 2000. Amidon, B. and Davis, B.

www.leeds.ac.uk

www.mext.go.jp/english/topics/21plan/010301.htm

www.mext.go.jp/english/org/eshisaku/ekoutou
www.mext.go.jp/english/news/2001/04/010401.html
www.mext.go.jp/english/org/eshisaku/eshougai.htm
www.moe.go.kr
www.moe.gov.sg/corporate/yearbook/2006/teach
www.moe.gov.sg/corporate/yearbook/2006/mission
www.nesdb.go.th
www.newschool.in.th
www.onec.go.th
www.opdc.go.th
www.pisa.oecd.org
www.rakbankerd.com
www.sedb.com
www.sg.dir.yahoo.com/Regional/Countries/Singapore/Business_and_Economy
www.streetdirectory.com/travel_guide/Singapore/museums
www.thenanotechnologygroup.org
www.unesco.org/iiep
www.utk.edu/education.html
www.uwc.ac.za
www.worldbank.org/edstats/SummaryeditionProfile/countryData/Get

ភាគដំបូង

แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง การศึกษาไทยเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....สถานภาพ.....

วัน/เดือน/ปี ที่ทำการสัมภาษณ์.....สถานที่ให้สัมภาษณ์.....

ผู้ทำการสัมภาษณ์ 1.....2.....

(ผู้สัมภาษณ์แนะนำตนเองและวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์)

ประเด็นการสัมภาษณ์

1. เมื่อได้ยินคำว่าสังคมแห่งการเรียนรู้ท่านคิดถึงอะไร
2. กรุณาให้ตัวอย่างของสังคมที่ท่านคิดว่าเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
3. ท่านคิดว่าสิ่งสำคัญที่บ่งชี้การเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้แก่สิ่งใดบ้าง
4. ตามความคิดของท่านคิดว่าการจัดการศึกษาสัมพันธ์กับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้อย่างไร
5. ตามความคิดของท่านคิดว่าสังคมไทยโดยภาพรวมเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้แล้วหรือไม่เพราะเหตุใด
6. ท่านคิดว่าการจัดการศึกษาในระบบของประเทศไทยมีส่วนส่งเสริมให้คนไทยเป็นบุคคลที่ช่วยให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ดีเพียงใด

6.1 ประถมศึกษา

6.2 มัธยมศึกษา

6.3 อุดมศึกษา

(ลักษณะของนักเรียนที่จบ กศ.ทั้งสามระดับที่ท่านคิดว่าเป็นจริงเปรียบเทียบกับที่ท่านคิดว่าควรจะเป็นเพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หากไม่สอดคล้องให้ระบุสิ่งที่บกพร่องและควรปรับปรุง)

7. ท่านคิดว่าการจัดการศึกษานอกระบบของประเทศไทยมีส่วนส่งเสริมให้คนไทยเป็นบุคคลที่ช่วยให้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ได้ดีเพียงใด

7.1 การศึกษาผู้ใหญ่

7.2 การศึกษาในสถานที่ทำงาน

(ลักษณะของผู้เรียนที่ต้องการเปรียบเทียบระหว่างความเป็นจริง และที่ควรจะเป็นในการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ หากไม่สอดคล้องให้ระบุสิ่งที่บกพร่องและควรปรับปรุง)

8. ท่านคิดว่าในประเทศไทยได้จัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ช่วยให้ประชาชนได้เรียนรู้ตามความสนใจและความจำเป็นอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต อย่างไรบ้าง และจัดได้ดีเพียงใด

8.1 ให้อีกตัวอย่างแหล่งเรียนรู้ในชีวิตประจำวันซึ่งประชาชนสามารถเรียนรู้ได้ตามความสนใจและความจำเป็น

8.2 ระบุความสำเร็จ และสิ่งที่ต้องพัฒนาต่อ

ประเด็นสนทนากลุ่ม เรื่อง
สังคมแห่งการเรียนรู้และการศึกษาเพื่อเสริมสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

20 ตุลาคม 2549 เวลา 9.00-12.00 น.

ห้อง 2146 อาคารศรีจุฑาภา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

รายนามผู้ร่วมสนทนา

1. ผู้ทรงคุณวุฒิ

ชื่อ-สกุล

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ จรรย์านุกุล
2. ดร. สุรพงษ์ มาลี
3. พระเทพวิสุทธิกวี
4. นายวีรุธ มาพะศิริรานนท์
5. นายพัฒนชัย กุลสิริสวัสดิ์

ตำแหน่ง

ที่ปรึกษาสำนักบริหารงานวิทยาลัยชุมชน
ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน
รองเจ้าอาวาสวัดราชาธิวาสวิหาร
รองอธิการบดี มหามกุฏราชวิทยาลัย
เจ้าของบริษัทเอกซ์เปอร์เน็ท
กรรมการผู้จัดการกลุ่มบริษัทชัยบูรณ์
บราเดอร์ส จำกัด

2. คณะผู้วิจัย

1. รองศาสตราจารย์ ดร.กฤษณี	ค้าขาย	หัวหน้าผู้วิจัย
2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ทัศนีย์	ไพฑูรย์พงษ์	ผู้วิจัย
3. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุกัญญา	ศรีโพธิ์	ผู้วิจัย
4. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุชีรา	มะหิเมือง	ผู้วิจัย

ประเด็นสนทนา

1. ลักษณะเด่นของสังคมแห่งการเรียนรู้มีอะไรบ้างและปัจจุบันนี้สังคมไทยเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้แล้วหรือไม่
2. การศึกษาสัมพันธ์อย่างไรกับการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
3. มีปัจจัยใดบ้างทางการศึกษาที่เป็นอุปสรรคและมีปัจจัยใดบ้างที่ส่งเสริมการสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้
4. มีข้อเสนอใดบ้างเกี่ยวกับระบบการจัดการศึกษาปัจจุบันที่ควรที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อตอบสนองการเป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ของประเทศไทย
5. ประเทศไทยควรมีนโยบายทางการศึกษาใดเพื่อเร่งสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้

คณะผู้จัดทำ

ที่ปรึกษา

ดร. อ่ำรุ่ง	จันทวานิช	เลขาธิการสภาการศึกษา
นายณพพร	สุวรรณรุจิ	รองเลขาธิการสภาการศึกษา
นางสุรางค์	โพธิ์พฤษภาวงศ์	ที่ปรึกษาด้านวิจัยและประเมินผลการศึกษา
ดร. อุมามพร	หล่อสมฤดี	ผู้อำนวยการสำนักประเมินผลการจัดการศึกษา

คณะผู้พิจารณารายงานวิจัย

ดร.ทองอยู่	แก้วไทรหะ
ดร. สุวัฒน์	เงินน้ำ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์	ดร. เลขา ปิยะอัจฉริยะ
ดร. เจื้อจันทร์	จงสถิตอยู่
ดร. รุ่งเรือง	สุขามิรมย์

คณะนักวิจัย

รองศาสตราจารย์	ดร. กุญชรี	คำชาย	หัวหน้านักวิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์	ดร. ทศนีย์	ไพฑูรย์พงษ์	นักวิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์	ดร. วินิจ	เทือกทอง	นักวิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์	ดร. สุกัญญา	ศรีโพธิ์	นักวิจัย
ผู้ช่วยศาสตราจารย์	ดร. สุชีรา	มะหิเมือง	นักวิจัย

ผู้รับผิดชอบพัฒนากรอบแนวคิดเบื้องต้น บริหารและประสานการดำเนินงานโครงการ

ดร. สุรางค์	วีระกิจพาณิชย์	หัวหน้าโครงการ
นางสาวทวีพร	บุญวานิช	นักวิชาการศึกษา
นางณิชกมล	ดวงมาลย์	นักวิชาการศึกษา

ประสานการจัดพิมพ์ รูปเล่ม และตรวจพิสูจน์อักษร

นางณิชกมล	ดวงมาลย์	นักวิชาการศึกษา
-----------	----------	-----------------